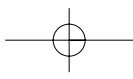
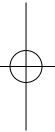
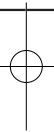

BARNE- OG FAMILIEDEPARTEMENTET

Samlet oversikt

Satsing på barn og ungdom

Regjeringens mål og innsatsområder i statsbudsjettet 2005

Samarbeid og likeverd

Alle barn og unge skal sikres gode og trygge oppvekst- og levekår. Dette overordnede målet for regjeringens barne- og ungdomspolitikken innebærer at alle skal ha likeverdige tilbud og muligheter.

Å praktisere likeverd betyr ikke at alle trenger å gjøre eller velge det samme. Barne- og ungdomsgruppen er mangfoldig både med tanke på interesser, ønsker og evner, men også i forhold til etnisk bakgrunn og funksjonsevne.

Et overordnet prinsipp for utforming og organisering av barne- og ungdomspolitikken er å stimulere til medansvar og sikre at barn og ungdoms behov og interesser settes i sentrum ved utforming av tilbud og tjenester. Der det er ulike behov bør det være valgmuligheter. Målet må være bedre utviklingsmuligheter for den enkelte og større toleranse for «annerledeshet». Initiativ og mangfold må bli verdsatt.

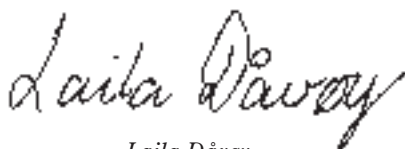
Denne publikasjonen gir informasjon om regjeringens mål og innsatsområder i barne- og ungdomspolitikken i statsbudsjettet for 2005. En helhetlig og samordnet barne- og ungdomspolitikken med budsjettall fra tolv departementers ansvarsområder presenteres. Publikasjonen er ment som et verktøy for å stimulere til bedre samordning av tiltak og tilbud overfor barn og ungdom på statlig, regionalt og ikke minst kommunalt nivå.

Ansvar for å sikre trygge og gode oppvekstvilkår deles av mange. Barne- og ungdomspolitikken må utformes i et helhetlig perspektiv med enkeltmennesker og gruppers ve og vel som målsetting. Dette krever at sentrale og lokale myndigheter, frivillige organisasjoner, barn og ungdom og foreldre spiller på lag.

Oppgave- og ansvarsdelingen i barne- og ungdomspolitikken stiller store krav til samarbeid og samordning, både på det enkelte forvaltningsnivå og mellom forvaltningsnivåene. Ansvar og oppgavene må plasseres og fordeles, men målene – som vi må stå sammen om – kan ikke nås uten godt lagspill mellom alle relevante aktører.

Barn og unges oppvekstvilkår fastsettes i stor grad ut fra kommunale beslutninger og gjennom kommunale tjenester og tilbud. Engasjerte kommuner er en sentral forutsetning for å kunne skape gode oppvekst- og levekår. Jeg håper at denne publikasjonen blir et nyttig og inspirerende redskap i satsingen på barn og ungdom lokalt.

Lykke til med gjennomføringen av barne- og ungdomspolitikken!

Laila Dævøy

Kolofon

Publikasjonen er utgitt av Barne- og familiedepartementet.

Publikasjonen inneholder budsjettinformasjon fra:

Arbeids- og sosialdepartementet (ASD)
Barne- og familiedepartementet (BFD)
Justisdepartementet (JD)
Helse- og omsorgsdepartementet (HOD)
Utdannings- og forskningsdepartementet (UFD)
Kommunal- og regionaldepartementet (KRD)
Kultur- og kirkedepartementet (KKD)
Landbruks- og matdepartementet (LMD)
Miljøverndepartementet (MD)
Moderniseringsdepartementet (MOD)
Samferdselsdepartementet (SD)
Utenriksdepartementet (UD)

Publikasjonen erstatter ikke de enkelte fagdepartementenes budsjettproposisjoner, men omtaler de viktigste innsatsområdene for barn og ungdom på tvers av departementenes ansvarsområder.

Publikasjonen kan siteres fritt med tydelig angivelse av kilde.

Barne- og familiedepartementet
Barne- og ungdomsavdelingen
Postboks 8036 Dep, 0030 OSLO

Opplag: 7 000
Oslo 2005

Offentlige etater kan bestille flere eksemplarer av publikasjonen skriftlig fra:

Statens forvaltningstjeneste
Informasjonsforvaltningen
Postboks 8169 Dep, 0034 Oslo
Faks: 22 24 27 86
E-post: publikasjonsbestilling@ft.dep.no

Andre (ikke offentlige instanser) retter sine bestillinger til:

Akademika
Møllergt 17 (M17)
Postboks 8134 Dep, 0033 OSLO
Tlf: 22 11 67 70
Faks: 22 42 05 51

Bestillingsnummer: Q-1075 B

Illustrasjoner: M.M.Malvin
Grafisk formgivning: Aase Bie
Grafisk produksjon: Interface Media as

Innhold

FORORD	3
1 ET BEDRE OPPVEKSTMILJØ	9
1.1 Øke kunnskapene om barn og ungdoms rettigheter	11
FNs konvensjon om barnets rettigheter.....	11
Barneombudet.....	13
Menneskerettigheter i opplæringen	13
Likestilling mellom jenter og gutter.....	14
Barn og unges rettigheter i arbeidslivet.....	16
1.2 Styrke barn og ungdoms deltakelse og innflytelse i samfunnet	17
Tilskudd til frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner	18
Barn og ungdoms deltakelse og innflytelse i lokalsamfunnet.....	19
Medier, IKT og offentlig informasjon til barn og ungdom	22
Økt bevissthet om forbruk, livsstil og verdier	23
Tiltaksplanen mot kommersielt press mot barn og unge	24
1.3 Samordnet satsing mot vold, mobbing, kriminalitet, rus og rasisme	25
Utviklingsprogram for styrking av oppvekstmiljøet	26
Holdningsskapende arbeid i skole og opplæring	26
Innsats mot rasisme	30
Innsats mot rus.....	32
Innsats mot kriminalitet	35
1.4 Et flerkulturelt samfunn	38
Barn og ungdom med etnisk minoritetsbakgrunn.....	38
Samiske barn og ungdom	41
Barn og ungdom fra nasjonale minoriteter	41
2 FAMILIE OG OMSORG	43
2.1 Bedre økonomiske vilkår for barnefamiliene	44
Barnetrygd	45
Kontantstøtte	45
Fødsels- og adopsjonspenger.....	46
Adopsjonsstøtte	47
Bostøtte til barnefamilier.....	47
2.2 Barnehage til flere	48
Driftstilskudd til barnehager	49
Investeringsstilskudd og lån.....	51
2.3 Støtte i samliv og i omsorgs- og oppdragerrollen	52
Foreldreveiledning og samlivstiltak.....	53
Familievern og konfliktløsning.....	54
Statlig forvaltning av familievernet	54

Innhold

3 KVALIFISERING FOR FRAMTIDEN	57
Utdanningsdirektoratet	58
Grunnskole og videregående opplæring - grunnopplæringen.....	58
En tilpasset opplæring	61
Samiske barn og unges opplæringstilbud	62
Språklige minoriteter	63
IKT i norsk opplæring og utdanning.....	65
Aktuelle satsinger.....	65
Høyere utdanning	68
Voksenopplæring.....	69
4 KULTURELLE UTFOLDELSE OG AKTIVITET	71
4.1 Mangfoldig barne- og ungdomskultur	72
Skolefritidsordninger.....	72
Støtte til lokale aktiviteter.....	73
Kunst- og kulturopplevelser.....	74
Barne- og ungdomsarbeid i Den norske kirke	80
4.2 Friluftsliv, miljøengasjement, idrett og fysisk aktivitet.....	81
Friluftsliv og miljøengasjement	81
Idrett og fysisk aktivitet.....	83
5 HELSE OG SOSIALE FORHOLD.....	87
5.1 Helsefremmende og forebyggende arbeid	88
Helsestasjons- og skolehelsetjenesten.....	89
Forebygging av astma, allergi og inneklimasykdommer.....	89
Forebygging av uønskede svangerskap, abort og seksuelt overførbare sykdommer	90
Forebygging av ulykker og skader	91
Gode kost- og aktivitetsvaner hos barn og ungdom.....	93
Trafikksikkerhet	95
5.2 Innsats overfor utsatte barn, ungdom og familier	97
Tiltak i barne- og ungdomsvernet	98
Statlig forvaltning av barnevernet	101
Innsats overfor barn og ungdom i lavinntektsfamilier	101
Utfordringer knyttet til barn og ungdom med etnisk minoritetsbakgrunn	103
Satsinger rettet mot barn og ungdom i større byer	107
Arbeid mot seksuelle og fysiske overgrep og seksuell utnyttning av mindreårige	108
Tiltak overfor barn av rusmiddelmissbrukere	109
Styrking av sosial- og helsetjenesten	110
Lesbiske og homofiles levekår og livskvalitet	110
5.3 Styrking av psykisk helsearbeid	111
Kommunale tjenester	111
Strategiplan for barn og unges psykiske helse	111
Flere og bedre spesialisthelsetjenester	112
Informasjonsarbeid om psykisk helse rettet mot barn og unge	112

Innhold

5.4 Bedre forhold for barn og ungdom med nedsatt funksjonsevne	114
Universell utforming	115
Tiltak for barn med nedsatt funksjonsevne og deres familier.....	115
Grunn- og hjelpestønad, hjelpemidler m.v.	117
6 UNGDOM OG ETABLERING	119
Studiefinansiering	120
Boli-etablering	120
Arbeidsmarkedspolitikkk	122
Arbeidsmarkedstiltak	123
7 INTERNASJONALT SAMARBEID, KONTAKT OG BISTAND	125
7.1 Internasjonalt barne- og ungdomssamarbeid	126
Nordisk samarbeid	126
Europeisk samarbeid	127
Internasjonalt organisasjons- og solidaritetsarbeid	129
Tilskudd til frivillige organisasjoner	130
7.2 Utdanningssamarbeid	131
Nordisk utdanningssamarbeid	131
Europeisk utdanningssamarbeid.....	132
Annet internasjonalt utdanningssamarbeid	135
7.4 Bistand til barn i norsk utviklingssamarbeid	136
Bistand til barn i utviklingsland.....	137
8 FORSKNING OG KUNNSKAPSUTVIKLING	143
Norges forskningsråd	144
Forskningsinstitutter og -sentre	145
VEDLEGG	
Kortversjon av FNs konvensjon om barnets rettigheter	149

Et bedre oppvekstmiljø

FNs konvensjon om barnets rettigheter

Artikkel 3: TIL BARNETS BESTE

Ved alle handlinger som angår barn som foretas av myndigheter og organisasjoner skal barnets beste være et grunnleggende hensyn. Staten skal sikre at de institusjoner og tjenester som har ansvaret for omsorgen eller beskyttelsen av barn, har den standard som er fastsatt, særlig med hensyn til sikkerhet, helse, personalets antall og kvalifikasjoner samt kvalifisert tilsyn.

Regjeringen vil styrke innsatsen for barn og ungdom, og har de senere år lagt frem en rekke stortingsmeldinger, handlingsplaner og satsinger. Målet er å bidra til en barne- og ungdomspolitik som skaper en trygg, meningsfull og utviklende hverdag for flere. Et gjennomgående perspektiv er behovet for bedre samordning og samarbeid om innsatsen for barn og ungdom. Videre fremheves foreldrenes betydning; det er foreldrene som har hovedansvaret for barn og unges velferd og utvikling. Det rettes og økt fokus mot barn og ungdoms rettigheter og deres muligheter til deltakelse og innflytelse.

I Stortingsmelding nr. 39 (2001–2002) Oppvekst- og levekår for barn og ungdom i Norge legges det opp til et helhetlig arbeid for å styrke oppvekstmiljøet – gjennom samspill mellom offentlige myndigheter, frivillige organisasjoner, foreldre og barn og ungdom selv. Meldingen bygger på fem overordnede mål:

- gode og trygge oppvekstvilkår med plass for mangfoldet
- en aktiv familiepolitikk som gir barn en god start
- mulighet til selvstendighet og egenutvikling
- medansvar og innflytelse over eget liv og i samfunnet
- solidaritet, ansvar og respekt for andre

Foreldrene står sentralt i barn og ungdoms liv. Regjeringen vil føre en barne- og ungdomspolitik som styrker familiens situasjon og legge vekt på bedre omsorg, mer tid sammen, trygge oppvekstmiljø, større valgfrihet, økt likestilling og rettferdig fordeling. Stortingsmelding nr. 29 (2002–2003) Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap legger rammene rundt regjeringens arbeid på området.

De aller fleste barn og ungdom i Norge har gode oppvekst- og levekår. Men fortsatt er det noen barn og ungdom som har behov for ekstra støtte og hjelp for å få like gode muligheter som flertallet. Regjeringen vil prioritere omsorg for de som har det vanskeligst, og bistå de familier, barn og unge som trenger hjelp og støtte. Oppfølging av Stortingsmelding nr. 40 (2001–2002) Om barne- og ungdomsvernet står sentralt her.

Kapittel 1

Økt samspill mellom offentlig og frivillig sektor er nødvendig for å sikre en god barne- og ungdomspolitik. Regjeringen ønsker at kommunene skal ta initiativ til dialog og samarbeid med barn og ungdom, med frivillige organisasjoner og grupper, med foreldre og andre ressurspersoner – og gjennom et slikt samarbeid komme frem til en strategi eller plan for hvordan en i fellesskap kan bedre oppvekstmiljøet lokalt.

Ansvar for helheten i barne- og ungdomspolitikken utøves i et samspill mellom sentrale og lokale myndigheter. Barn og unges oppvekstvilkår fastsettes i stor grad ut fra kommunale beslutninger og gjennom de kommunale tilbud og tjenester. For å styrke de lokale oppvekstmiljøene – også for dem som trenger spesiell støtte og hjelp – må offentlige etater og tjenester bli bedre til å samarbeide og samordne sin virksomhet overfor barn og unge.

For å stimulere det lokale barne- og ungdomsarbeidet utnevner Barne- og familiedepartementet årlig en barne- og ungdomskommune. Dette skal være en kommune der barn og ungdom har innflytelse og som har utmerket seg gjennom et langsiktig arbeid for å bedre oppvekstmiljøet. Alle landets kommuner inviteres til å søke om å motta utmerkelsen og en egen jury står for utvelgelsen. På barne- og ungdomskonferansen i oktober 2004 ble Bjugn kåret til årets barne- og ungdomskommune.

Et bedre oppvekstmiljø

1.1 Øke kunnskapene om barn og ungdoms rettigheter

FNs barnekonvensjon ble inkorporert i norsk lov 1. oktober 2003. Konvensjonen er føyd til listen over menneskerettighetskonvensjoner som etter menneskerettsloven skal gjelde som norsk lov. Selv om barnekonvensjonen nå er inkorporert i norsk lov, gjenstår det mye før konvensjonen er blitt et praktisk redskap for styrking av barns rettigheter i Norge. Den største utfordringen i tiden framover er å gjøre kommuneansatte og kommunepolitikere bedre kjent med barnekonvensjonen – særlig ansatte innen kultur, fritid, skole, sosial- og helsetjeneste, barnevern, kommuneadministrasjon og politiske beslutningsorganer. For å styrke kunnskapen og oppmerksomheten om barnekonvensjonen vil regjeringen satse på informasjonsvirksomhet og opplæring i 2005.

FNS KONVENSJON OM BARNETS RETTIGHETER

Formål

FNs barnekonvensjon skal sikre barns sivile, politiske, økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter. Med barn menes ethvert menneske under 18 år. Konvensjonen kan inndeles i fire hovedområder. Alle barn har rett til:

- liv og helse
- skolegang og utvikling
- deltakelse og innflytelse
- omsorg og beskyttelse

Om barnekonvensjonen

Barnekonvensjonen ble vedtatt av FNs generalforsamling 20. november 1989. Norge ratifiserte konvensjonen 8. januar 1991 og den trådte i kraft 7. februar 1991. Barnekonvensjonen er ratifisert av 191 stater. Barne- og familiedepartementet har et koordineringsansvar for oppfølgingen av barnekonvensjonen, og samarbeider med berørte departementer om rapportering, informasjon, tiltak og enkeltprosjekter. I 1999/2000 ble to tilleggsprotokoller til barnekonvensjonen vedtatt:

- Tilleggsprotokoll om forbud mot deltakelse i væpne-

de konflikter for barn under 18 år ble ratifisert av norske myndigheter 23. september 2003.

- Tilleggsprotokollen om salg av barn, barneprostitusjon og barnepornografi ble ratifisert 2. oktober 2001.

FNs konvensjon om barnets rettigheter

Artikkel 4: STATENS ANSVAR

Det er statens ansvar å sette barnerettighetene ut i livet.

Om arbeidet med barnekonvensjonen i Norge

De statene som har ratifisert barnekonvensjonen er forpliktet til å rapportere til FNs barnekomité hvert femte år om sin oppfølging av konvensjonen. Norge leverte sin 3. rapport til barnekomitéen i april 2003. Rapporten i norsk og engelsk versjon finnes på Barne- og familiedepartementets hjemmeside. Rapporten vil i 2005 bli gjenstand for vurdering av FNs barnekomité og etterfølgende eksaminasjon og tilbakemelding til norske myndigheter.

Kapittel 1

I 2004 utarbeidet Forum for barnekonvensjonen sin supplerende rapport til FNs barnekomité. Prosjektet ble finansiert av Utenriksdepartementet. Forumet er et nettverk for organisasjoner og enkeltpersoner som er opptatt av barns rettigheter i Norge og internasjonalt. Supplerende rapport kan bestilles gratis på engelsk eller norsk hos Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner eller hos Redd Barna.

Som ledd i arbeidet med Norges 3. rapport finansier- te Barne- og familiedepartementet prosjektet «Livet under 18», som ble drevet i samarbeid med Barneombudet, Forum for barnekonvensjonen og Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner. Del 1 av prosjektet gikk ut på å bringe barn og unges synspunkter og anbefalinger til FNs barnekomité gjennom rapporteringen til FN. Del 2 av prosjektet går ut på å utvikle et undervisningsopplegg om barnekonvensjonen. Utdanningsdirektoratet bevilget i 2003 og 2004 midler til utvikling av en pilotpakke/læringsressurs for skole- ne om barnekonvensjonen. Læringsressursen blir utprøvd i 200 skoler i 2005.

I 2004 ga Barne- og familiedepartementet Senter for menneskerettigheter, Universitetet i Oslo, i oppdrag å utarbeide et informasjonshefte om barnekonvensjonen rettet mot kommunal virksomhet. Målet er å gjøre FNs barnekonvensjon til et aktivt redskap i barne- og ungdomspolitikken, og derigjennom sikre barns rettigheter i kommunene. Det vil også bli arbeidet med opplæring av kommunalt ansatte om barnekonvensjonen i 2005.

Inkorporering av barnekonvensjonen i norsk lov

Stortinget vedtok i juni 2003 å inkorporere barnekonvensjonen i norsk lov ved å føye den til listen over menneskerettighetskonvensjoner som etter menneske- rettsloven (lov 21. mai 1999 nr. 30) skal gjelde som norsk lov. Lovendringen trådte i kraft 1. oktober 2003. Det er samtidig vedtatt endringer flere steder i lov- verket for å synliggjøre konvensjonen bedre, og kon- kretisere hvilke rettigheter og plikter som følger av barnekonvensjonen i ulike sammenhenger.

Som ledd i å synliggjøre barnekonvensjonens artikkel 12 er det vedtatt endringer i bl.a. adopsjonsloven, barnevernloven og barneloven. Et barn som er fylt 7 år, og yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, skal informeres og gis anledning til å uttale seg før det tas avgjørelse om adopsjonsbevilling skal gis. Barnets mening skal tillegges vekt i samsvar med dets alder og modenhet. Den som har fylt 12 år, kan ikke adopteres uten eget samtykke. I barnevernsaker skal barn som har fylt 7 år ha en ubetinget rett til informa- sjon og en ubetinget adgang til å uttale seg før det tas avgjørelse, mens barn under 7 år gis slik adgang etter en konkret vurdering av om barnet er i stand til å danne seg egne synspunkter. I barneloven framgår at barnet når det er fylt 7 år skal få si sin mening før det blir tatt

avgjørelser om personlige forhold for barnet, blant annet i saker om hvilken av foreldrene barnet skal bo hos ved samlivsbrudd. Når barnet er fylt 12 år skal det legges stor vekt på hva barnet mener. Videre er det i tråd med artikkel 12 tatt inn i bestemmelsene i både barne- vernloven og barneloven at barnets synspunkter skal tillegges behørig vekt i samsvar med barnets alder og modenhet. Det er også foretatt endringer i straffeloven, tvistemålsloven og forvaltningsloven for bedre å synlig- gjøre barnekonvensjonen i norsk lovgivning.

Mer informasjon

Offentlige institusjoner kan bestille informasjon om barnekonvensjonen fra Statens forvaltningstjeneste, Informasjonsforvaltningen. E-post: publikasjonsbestil- ling@ft.dep.no

- Plakat med informasjon beregnet på barn og ung- dom med bestillingsnummer: Q-0938 B (bokmål), Q- 0938 N (nynorsk), Q-0938 A (arabisk), Q-0938 E (engelsk), Q-0938 SB (serbokroatisk), Q-0938 SP (spansk), Q-0938 U (urdu), Q-0938 V (vietnamesisk).
- Heftene med selve konvensjonsteksten: Q-0648 B (bokmål), Q-0648 N (nynorsk), Q-0793 (samisk). Bokmålversjonen er en revidert oversettelse fra mars 2003, som også inneholder tilleggsprotokollene.
- Norges første rapport til FN om barnekonvensjonen: Q-0827 B (bokmål), Q-0827 E (engelsk).
- Norges andre rapport: Q-0983 B (bokmål), Q-0983 E (engelsk).
- Norges tredje rapport: Q-1054 B (bokmål), Q-1054 E (engelsk).
- Norges andre og tredje rapport, avsluttende merkna- der fra FNs komité for barns rettigheter til Norges andre rapport og ytterligere informasjon om FNs Spesialsesjon om barn: <http://odin.dep.no/bfd/>

Andre konvensjoner

Norge ratifiserte i 1980 International Labour Organisation, ILOs Minstealderkonvensjon (nr. 138) hvor den generelle aldersgrensen er satt til 15 år, men 18 år for spesielt farlig arbeid. Konvensjonen er inn- arbeidet i norsk rett.

Sommeren 1999 vedtok ILO en ny konvensjon om avskaffelse av de verste former for barnarbeid for barn under 18 år (nr. 182) som supplerer minstealderkonven- sjonen.

Et bedre oppvekstmiljø

BARNEOMBUDET

Barne- og familiedepartementet, kap. 850 (i 1000 kroner):

Regnskap 2003:	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
8 425	7 871	8 125

Formål

Barneombudet er et uavhengig, selvstendig og partipolitisk nøytralt organ, opprettet gjennom en egen lov (Lov om barneombud av 6. mars 1981 nr. 5). Barneombudets hovedoppgave er å fremme barns interesser overfor det offentlige og private og følge med i utviklingen av barns oppvekstvilkår.

Barneombudet skal særlig:

- Ivareta barns interesser i forbindelse med planlegging og utredning på alle felter
- Følge med på at lovgivning som skal verne om barns interesser blir fulgt, og om norsk rett og forvaltningspraksis er i samsvar med de forpliktelser Norge har etter FNs konvensjon om barnets rettigheter
- Foreslå tiltak som kan styrke barns rettssikkerhet
- Fremme forslag til tiltak som kan løse eller forebygge konflikter mellom barn og samfunn
- Følge med om det gis tilstrekkelig informasjon til det offentlige og private om barns rettigheter, og tiltak de har behov for.

Om ombudet

Barneombudet er i barneombudsloven og i instruks gitt et bredt ansvar for å fremme barn og unges interesser og rettigheter innen alle samfunnsområder. Loven pålegger ombudet å følge med på om norsk rett og forvalt-

ningspraksis samsvarer med de forpliktelser Norge har etter FNs konvensjon om barns rettigheter. Ombudet skal også bidra til at hjelpetilbudet og det forebyggende arbeidet overfor utsatte barn og unge styrkes, og bidra til økt forståelse og kunnskap om barnebefolkningens rettigheter. Som talsperson for barn og unge søker barneombudet å omforme barn og unges erfaringer og kunnskap til politisk og praktisk handling. Gjennom høringer til Stortinget og regjeringen, innspill til lovforslag og debatt blant fagfolk og opinion, ønsker ombudet å virkeliggjøre FNs barnekonvensjon. Barneombudet vil særlig fokusere på samfunnets ansvar i forhold til utsatte barn og unge, blant annet innenfor barnevernet, det kriminalitetsforebyggende arbeidet, utlendingsmyndighetenes arbeid, i skolesektoren og i helsesektoren. Barneombudet vil også bidra til å utvikle informasjon til og kommunikasjon med barn og unge, slik at deres medvirkning i samfunnet blir reell. Ombudet arbeider for en helhetlig og samordnet innsats for å bedre barn og unges oppvekstvilkår i kommunene, blant annet gjennom å bidra til at kunnskap om barn blir formidlet til alle som arbeider med barn.

Mer informasjon

<http://www.barneombudet.no>

MENNESKERETTIGHETER I OPPLÆRINGEN

Utdannings- og forskningsdepartementet

Opplæring i menneskerettighetene er forankret i læreplanverkets generelle del som skisserer den verdimesige, kulturelle og kunnskapsmessige overbygningen for grunnskole og videregående opplæring (grunnopplæringen). Stortingsmelding 30 (2003–2004) Kultur for læring fastslår at den generelle delen av læreplanverket skal videreføres, og at det skal utvikles nye læreplaner for alle fag i grunnopplæringen. Departementet vil sikre at opplæring om menneskerettigheter videreføres i de nye læreplanene. Inntil reformen i grunnopplæringen er gjennomført, er det nasjonale valgfaget, Menneskerettigheter, et tilbud i videregående opplæring.

I regjeringens handlingsplan for menneskerettig-

heter, St.meld. nr. 21 (1999–2000) Menneskeverd i sentrum, er kap 4.5 viet informasjon, undervisning og utdanning om menneskerettighetene. Utdannings- og forskningsdepartementet har fulgt opp tilrådingene i handlingsplanen. Elevers og lærlingers medvirkning i opplæringen er lovfestet i opplæringsloven § 11-2. Opplevd medvirkning og involvering i egen læringsprosess styrker motivasjon og bidrar til et positivt læringsmiljø. Læringsplakaten (UFD 2004) legger prinsipp og retningslinjer for opplæring i demokratiforståelse og demokratisk deltakelse.

Utdannings- og forskningsdepartementet utarbeidet i desember 2004 en strategi for aktivt medborgerskap,

Kapittel 1

som innebærer å delta aktivt i det demokratiske liv og utøve rettigheter og ta ansvar i samfunnet. Et sentralt element er blant annet å øke kunnskapen og ferdighetene blant norske elever om menneskerettighetene. Strategien blir nærmere omtalt i kapittel 1.2. Målgruppen er elever i grunnsopplæringen. Skole og opplæring skal fungere som et samfunn i miniatyr, som skal gi elevene demokratiforståelse og opplæring i menneskerettigheter og stimulere elevene til aktiv deltakelse i

beslutningsprosesser, blant annet gjennom elevmedvirkning og engasjement i elevråd. Arbeidet med strategien sees i sammenheng med at Europarådet har erklært 2005 for det europeiske året for medborgerskap gjennom utdanning.

Mer informasjon

<http://www.utdanningdirektoratet.no>

LIKESTILLING MELLOM JENTER OG GUTTER

FNs konvensjon om barnets rettigheter

Artikkel 2: INGEN DISKRIMINERING

Konvensjonens rettigheter gjelder for alle barn uten forskjellsbehandling og uten hensyn til barnet og dets foreldres rase, farge, kjønn, språk, religion, opprinnelse, eiendom, funksjonshemming eller oppfatninger. Staten skal sørge for at ingen diskrimineres.

Kjønnssoialisering i det offentlige rom

Barne- og familiedepartementet

I et samfunn som vektlegger demokrati og likestilling mellom kjønnene har alle sektorer et ansvar for å integrere likestillingsperspektivet i sin virksomhet. Likestillingslovens §1a fastslår at både offentlige myndigheter og arbeidsgivere skal arbeide aktivt, målrettet og planmessig for likestilling mellom kjønnene på alle samsfunnsområder. Det betyr at også skoler og barnehager er pålagt dette.

Vi vet for lite om samfunnets institusjoner som barnehager og skoler, eller andre organisasjoner eller etater som omfatter mange barn og unge, rent faktisk fungerer som arenaer for likestilling. Det vil derfor være en oppgave for Barne- og familiedepartementet i samarbeid med primært Utdannings- og forskningsdepartementet å arbeide for større kunnskap og bevissthet om kjønnssoialisering i det offentlige rom. Det må være et mål at barn får rett til å oppleve og omgås både menn og kvinner i den delen av oppveksten som skjer i det of-

fentlige rom. I 2004 ble det utgitt en bok på Cappelen Akademisk forlag i samarbeid med Nordisk Ministerråd til bruk for arbeid med likestilling i barnehage og skole; «Nye gutter og jenter – ny pedagogikk?»

Barne- og familiedepartementet vil fortsatt iverksette tiltak for å få flere menn til å arbeide i barnehage som ledd i handlingsplanen for likestilling i barnehagen 2004–2007: Den gode barnehagen er en likestilt barnehage. Handlingsplanen omfatter i tillegg utvikling av en likestillingsrettet pedagogisk virksomhet i barnehagene. Fylkesmennenes ansvar for arbeid med planen er styrket, og Barne- og familiedepartementet vil bidra i informasjonsvirksomheten. Departementet vil fortløpende vurdere å iverksette forsøks- og forskningsprosjekter.

Mer informasjon

- Informasjon om menn i barnehager:
<http://www.mibnett.no>
- HIO-rapport 2003 nr 19, av Nina Rossholt: Forskning om barnehager og førskolelærerutdanning i et kjønns-, likestillings- og diskursperspektiv. Kunnskapsstatus og forslag til tiltak. Bestilles fra Høyskolen i Oslo.

Et bedre oppvekstmiljø

Likestilling i grunnskole, videregående opplæring og voksenopplæring

Utdannings- og forskningsdepartementet

Opplæring og utdanning i grunnskolen, videregående opplæring og voksenopplæring skal praktisere og virkeliggjøre likestilling og fellesskap mellom kjønnene. Målet med likestillingsarbeidet er å gi begge kjønn økt selvtilit, rett til å være seg selv og få like vilkår og de samme muligheter. Innhold og organisering, læremidler og arbeidsformer skal derfor ivareta jenters og gutters læring like godt, slik at de får lik fordeling av oppmerksomhet, samt like krevende oppgaver og utfordringer. Opplæringen må:

- tydeliggjøre at begge kjønn har lik rett og plikt til å delta i utformingen av samfunnsutviklingen og til å ta ansvar for beslutningene
- tydeliggjøre årsaker til, former for og virkninger av kjønnsdiskriminering
- stimulere og forberede jenter og gutter for valg av videre opplæring som gir grunnlag for økt likestilling i yrkesvalg
- legge til rette for at gutter og jenter til enhver tid får like muligheter til å ta del på nye utviklingsområder.

Prioriterte områder innenfor arbeidet med likestilling innen opplæring og utdanning er å motvirke skjev kjønnsfordeling i fagene matematikk og naturfag, vurdere jenter og gutters bruk av IKT og motvirke den skjeve kjønnsfordelingen innen utdannings- og yrkesvalg. Det er også et viktig likestillingspolitisk mål å få flere menn til å velge skolen som arbeidsplass. Som en oppfølging av likestillingsveiledningen «Kjekk og pen», utgitt i 2001, er det utviklet et undervisningsmaterieil; «Ungdom, film og kjønn – en håndbok for lærere om likestilling».

Det er særlig tre utfordringer som er sentrale i det videre likestillingsarbeid for voksne og innen høyere utdanning:

- å øke andelen kvinner i disipliner og på fagområder med få kvinner, særlig naturvitenskap og teknologi
- å øke andelen kvinner i faste vitenskapelige stillinger, også toppstillinger
- å øke andelen menn som tar lærerutdanningene og utdanning for helse og omsorgssektoren.

Mer informasjon

- «Likestill» – departementets likestillingsblad: <http://odin.dep.no/ufd/norsk/tema/satsingsomraade/likestilling>
- «Kjekk og pen» er en veileder i arbeid med likestilling i grunnskole, videregående opplæring og voksenopplæring. Veiledningen finnes som trykksak, og ligger også på www.skolenettet.no
- Brosjyren «Ett klikk og du er hekta» handler om bruk av IKT og er rettet mot jenter i grunnskolen, finnes på <http://odin.dep.no/ufd/norsk/tema/satsingsomraade/ikt>
- Rapporten «Digitale kjønnskiller?» gir en oppdatert kunnskapsstatus av forskjeller og likheter mellom gutter og jenter/ menn og kvinner når det gjelder bruk av IKT og digitale ferdigheter og kompetanse. Finnes på <http://odin.dep.no/ufd/norsk/tema/satsingsomraade/ikt>
- Rapport fra idédugnad om menn i skolen: «La menn være menn – Hvordan rekruttere flere menn til skolen?» finnes på www.dep.no/ufd/norsk/tema/satsingsomraade/likestilling
- Veiledningen «Bevisste utdanningsvalg» rettet mot lærere på ungdomstrinnet og i videregående opplæring finnes i trykt utgave og ligger også på <http://buv.utdanningsdirektoratet.no>
- Undervisningsmaterieil rettet mot lærere på ungdomstrinnet og i videregående opplæring, «Ungdom, film og kjønn – en håndbok for lærere om likestilling», kan også bestilles fra Utdanningsdirektoratet, www.utdanningsdirektoratet.no

Samarbeidspartner: Utdanningsdirektoratet

Kapittel 1

BARN OG UNGES RETTIGHETER I ARBEIDSLIVET

Arbeids- og sosialdepartementet

*FNs konvensjon om barnets rettigheter***Artikkel 32: BARNEARBEID***Barnet har rett til å bli beskyttet mot økonomisk utnyttning i arbeid, og mot å utføre arbeid som kan svekke utdannings- eller utviklingsmulighetene.***Formål**

Arbeidsmiljøloven kapittel IX og forskrift om barn og ungdom inneholder regler om vern av unge personer på arbeidsplassen. Hovedregelen etter loven er at barnearbeid er forbudt. Under forutsetning av at arbeidet ikke påvirker barnets sikkerhet, helse eller utvikling på en uheldig måte og ikke går utover skolegang, deltakelse i yrkesveiledning eller yrkesrettet opplæring, eller deres mulighet til å få utbytte av undervisning, kan barn som har fylt 13 år likevel utføre lett arbeid. På de samme vilkår kan barn som har fylt 14 år og fortsatt er skolepliktige nyttes til arbeid som ledd i barnets skolegang eller i praktisk yrkesorientering. Barn som er 15 år eller skolepliktige kan utføre kulturelt, kunstnerisk, sportslig eller reklamemessig arbeid. Foreldrenes samtykke må imidlertid innhentes før barn under 15 år eller skolepliktige settes til arbeid.

Om arbeidsmiljøloven

Reglene om arbeid utført av barn og ungdom skal sikre at unge personer vernes mot økonomisk utnyttning og mot ethvert arbeid som kan skade deres sikkerhet, helse eller fysiske, psykiske, moralske eller sosiale utvikling, eller kan ha uheldig innvirkning på deres utdanning. For denne gruppen er det derfor egne regler om blant annet arbeidstid, nattarbeid, hvilepauser og fritid, risikovurdering og farlig arbeid. De generelle reglene i

arbeidsmiljøloven og forskriftsverket gjelder i tillegg til det som spesifikt er regulert for barn og ungdom i lovens kapittel IX og i forskriften om arbeid av barn og ungdom. Bestemmelsene om arbeid av barn og ungdom er av offentligrettslig art og håndheves av Arbeidstilsynet. Det er straffbart både for arbeidsgiver å sysselsette og for foreldre og foresatte å la barn eller ungdom under 18 år bli sysselsatt i strid med loven eller forskriften, jf. arbeidsmiljøloven §§ 85 og 88. Arbeidstilsynets arbeid i forhold til barn og ungdom består fortrinnsvis i å føre tilsyn med virksomheter som ansetter barn og ungdom, samt å veilede om regelverket på området. I tillegg behandles saker om forhåndssamtykke til at barn kan utføre kulturelt og liknende arbeid.

Mer informasjon

- Lov 4. februar 1977 nr. 4 om arbeidervern og arbeidsmiljø (arbeidsmiljøloven)
- Forskrift 30. april 1998 om arbeid av barn og ungdom
- <http://www.arbeidstilsynet.no>
- <http://www.hmsetatene.no>
- Arbeidstilsynets svartjeneste: telefon 815 48 222/svartjenesten@arbeidstilsynet.dep.no
- LOs sommerpatrulje: telefon 8100 1999 (19. juni–2. august 2002), telefon 23 06 10 50 (ellers i året) sommerpatruljen@loit.no

Et bedre oppvekstmiljø

1.2 Styrke barn og ungdoms deltakelse og innflytelse i samfunnet

FNs konvensjon om barnets rettigheter
Artikkel 12: Å SI SIN MENING OG BLI HØRT

Barnet har rett til å si sin mening i alt som vedrører det og barnets meninger skal tillegges vekt.

Dersom vi skal forme et samfunn som er godt for alle er det viktig at samfunnet i større grad nyttiggjør seg av de ressurser og den kompetanse som barn og ungdom sitter inne med. Regjeringen ser det som viktig at barn og ungdom får muligheter til aktiv deltakelse og innflytelse i utforming og gjennomføring av barne- og ungdomspolitikken på alle forvaltningsnivåer.

Mer enn tre fjerdedeler av landets kommuner og fylker har opprettet et innflytelsesorgan for barn og ungdom; barne- og ungdomsråd, ungdommens kommunestyre, ungdommens fylkesting e.l. Selv om de fleste kommuner har opprettet et medvirkningsorgan for barn og ungdom, er det langt fram til at alle barn og ungdom blir hørt i alle saker som angår dem.

De frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene gir barn og unge muligheten til å dyrke egne interesser og fellesskap innenfor demokratiske rammer. Barne- og ungdomsorganisasjonene er viktige tale- og rollemodeller for barn og unges interesser og en sentral aktør i barne- og ungdomspolitikken.

Det er et mål at alle landets kommuner legger opp et systematisk arbeid for å trekke barn og ungdom aktivt med i skolen, i fritiden, i nærmiljøet og gjennom deltakelse i samfunnsdebatten generelt. Elevmedvirkning er et viktig prinsipp for all læring i skolen. Elevdemokrati, ansvar for egen læring og medansvar fra elevenes side skal stå sentralt på alle trinn.

Kapittel 1

TILSKUDD TIL FRIVILLIGE BARNE- OG UNGDOMSORGANISASJONER

FNs konvensjon om barnets rettigheter
Artikkel 15: ORGANISASJONSFRIHET
Barnet har rett til organisasjons- og forsamlingsfrihet

Tilskudd til landsomfattende, frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner

Barne- og familiedepartementet,
 kap. 857, post 70 (i 1000 kroner):

Regnskap 2003:	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
70 121	72 974	72 955

Formål

Barne- og familiedepartementet gir tilskudd til det sentrale arbeidet i landsomfattende, frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner. Formålet med tilskuddsordningene er å legge til rette for barns og ungdoms deltakelse i barne- og ungdomsorganisasjonene. Tilskuddsordningene skal stimulere organisasjonene til engasjement og medansvar nasjonalt og/eller internasjonalt, og sikre organisasjonene som arena for medbestemmelse og demokrati.

Om tilskuddsordningene

Tilskuddsordningen reguleres av forskrift om tilskudd til frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner av 16. desember 2002. Det gis nasjonal og internasjonal grunnstøtte. Rundt 90 prosent av tilskuddet går til den nasjonale grunnstøtten. Ordningen forvaltes av Fordelingsutvalget, som har sekretariat ved Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). Søknadsfrist for grunnstøtte er 1. september året før tilskuddsåret. I tillegg gir Barne- og familiedepartementet driftstilskudd til Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner, Landsforeningen Ungdom & Fritid og Funksjonshem-

medes Fellesorganisasjons Ungdom. Disse tilskuddene forvaltes av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir).

Mer informasjon

Informasjon om tilskuddsordningene, regelverket og søknadsskjema:

- <http://www.bufdir.no>
- <http://www.fordelingsutvalget.no>

Tilskudd til de partipolitiske ungdomsorganisasjonene

Arbeids- og administrasjonsdepartementet,
 kap. 1530, post 76 (i 1000 kroner):

Regnskap 2003:	Samlet budsjett 2004:	Budsjett 2005:
5 700	5 700	5 700

Om tilskuddsordningen

Bevilgningen til politiske partiers ungdomsorganisasjoner fordeles forholdsmessig etter partienes sentrale organisasjoners stemmetall ved siste stortingsvalg. For 2005 legges resultatet av Stortingsvalget i 2001 til grunn for fordelingen til ungdomsorganisasjoner. Det stilles ikke betingelser for tilskuddet og staten fører ikke noen kontroll med disponeringen av midlene.

BARN OG UNGDOMS DELTAKELSE OG INNFLYTELSE I LOKALSAMFUNNET

Deltakelse og innflytelse i skole og opplæring

Utdannings- og forskningsdepartementet

Elever i grunnskolen og i videregående opplæring skal i følge læreplanene få opplæring i elevdemokrati ved å ha innflytelse på og medvirkning i opplæringen samtidig som de lærer om demokrati og viktige samfunnsproblemer. Dette legger grunnlag for elevenes engasjement, deltakelse og innflytelse i samfunnet.

Den internasjonale demokratiundersøkelsen «Civic Education Study», januar 2004, har kartlagt deltakelse og oppfatning av å ha innflytelse blant elever i 9. klasse i grunnskolen og 2. klasse i videregående. Undersøkelsen viser at norske elever har gode kunnskaper om grunnleggende trekk ved demokratiske institusjoner og prosesser, og gjennomgående gode holdninger til demokratiet.

Departementet arbeider videre med elevmedvirkning på flere områder:

Strategi for aktivt medborgerskap

Utdannings- og forskningsdepartementet utarbeidet i desember 2004 en strategiplan for aktivt medborgerskap. Strategien tar utgangspunkt i Europarådets definisjon av demokratisk medborgerskap som «... enhver formell, ikke-formell eller uformell utdanningsaktivitet, også innenfor familien, som setter den enkelte i stand til igjennom hele sitt liv å fungere som en aktiv og ansvarlig borger, som respekterer andre personers rettigheter.» Strategien løfter fram opplæring i, om og for menneskerettigheter, og vil stimulere til aktiv deltakelse i demokratiske beslutningsprosesser og valg. Målgruppen for strategien er elever, lærlinger og voksne i grunnopplæringen. Strategien sees i sammenheng med at Europarådet har erklært 2005 for det europeiske året for medborgerskap gjennom utdanning.

Opplæringsloven

Elever og lærlingers medvirkning i skolen er lovfestet i opplæringsloven § 11-2.

Læringsplakaten

St.meld. nr. 30 (2003–2004) Kultur for læring og Inst. S. nr. 268 (2003–2004) innebærer en rekke endringer i grunnopplæringen. En endring er at Læringsplakaten introduseres. Læringsplakaten skal være et forplik-

tende grunnlag for lærestedenes arbeid med opplæringen. Den består av 11 grunnleggende forpliktelser som skal gjelde for alle skoler og øvrige opplæringssteder. Læringsplakatens punkt 5 sier at skolen og lærebedriften skal «legge til rette for elevmedvirkning og for at elevene og lærlingene/lærekandidatene kan foreta bestemte verdivalg og valg av utdanning og fremtidig arbeid».

Handlingsplan for lærings- og oppvekstmiljø 2005–2008

Utdanningsdirektoratet skal utarbeide en ny samlet plan for lærings- og oppvekstmiljøet for 2005–2008. Den nye planen vil inkludere oppfølgingen av St.meld. nr. 30 (2003–2004) Kultur for læring og Inst. S. nr. 268 (2003–2004), videreføringen av Manifest mot mobbing og satsingen på verdier i skolen. Handlingsplanen er et virkemiddel for å realisere målene i læreplaner, opplæringsloven og forskrifter. Arbeidet med lærings- og oppvekstmiljøet er delt inn i tre hovedområder, hvorav et omhandler elevmedvirkning: «Demokrati, verdier og medvirkning». Innsatsen er særlig rettet mot arbeid med verdier i skolehverdagen. Det er økt fokus på elevmedvirkning og samarbeid mellom hjem og skole. Viktige tema er også bærekraftig utvikling, det flerkulturelle samfunnet, menneskerettigheter, internasjonalisering med mer. Se også omtale i kapittel 1.3.

Elevinspektørene

Alle landets grunnskoler med ungdomstrinn og alle videregående skoler får tilbud om brukerundersøkelsen Elevinspektørene, som er en nettbasert spørreundersøkelse hvor elever kan gi sin vurdering av skolen. En dataanalyse av materialet viser at medbestemmelse er en vesentlig faktor for trivsel, motivasjon, engasjement og oppfatning av læringsutbytte. Skoleåret 2003–2004 ble deler av undersøkelsen gjort obligatorisk på 7. og 10. trinn i grunnskolen og 1. videregående kurs på videregående skole. Resultatene fra fjorårets obligatoriske undersøkelse er tilgjengelig på www.skoleporten.no. Se også omtale i kapittel 1.3.

Mer informasjon

- <http://www.utdanningsdirektoratet.no>
- <http://www.ils.uio.no/forskning/Civic>
- <http://www.elevinspektorene.no>
- <http://skoleporten.no/>
- <http://skolenettet.no>

Kapittel 1

Kommunal planlegging for og med barn og ungdom

Miljøverndepartementet og
Barne- og familiedepartementet

Formål

I 1989 ble to viktige reformer for barn og unges interesser i samfunnsplanleggingen gjennomført. Rikspolitiske retningslinjer for å styrke barn og unges interesser i planleggingen ble gitt ved kongelig resolusjon 1. september 1989. En rekke endringer i plan- og bygningsloven ble vedtatt med virkning fra 1. juli 1989, og det ble tatt inn en bestemmelse om at kommunestyret har plikt til å utpeke en barnerepresentant.

Om rikspolitiske retningslinjer for barn og unge

De rikspolitiske retningslinjene for å styrke barn og unges interesser i planleggingen skal:

- Synliggjøre og styrke barn og unges interesser i all planlegging og byggesaksbehandling etter plan- og bygningsloven.
- Gi kommunene bedre grunnlag for å integrere og ivareta barn og unges interesser i sin løpende planlegging og byggesaksbehandling.
- Gi et grunnlag for å vurdere saker der barn og unges interesser kommer i konflikt med andre hensyn/interesser.

I retningslinjene stilles det en rekke krav til den kommunale planprosessen og til fysisk utforming. Det er stilt krav om at kommunen skal organisere planprosessen slik at synspunkter som gjelder barn og unge som berørt part kommer fram, og at ulike grupper barn og unge selv gis anledning til å delta. Kommunene skal foreta en samlet vurdering av barn og unges oppvekstmiljø for å innarbeide mål og tiltak i kommuneplanarbeidet. I 2005 vil det bli vurdert å sette i gang en evaluering av disse retningslinjene med sikte på en eventuell revisjon for å bli mer forpliktende med hensyn til de behov barn og ungdom har for blant annet natur- og skoleareal. Dette arbeidet vil også bli sett i sammenheng med behandling av Planlovutvalgets innstilling, jf. NOU 2003: 14 «Bedre kommunal og regional planlegging etter plan- og bygningsloven II».

Om barnerepresentantordningen

Ordningen med barnerepresentant er hjemlet i plan- og bygningsloven § 9-1: «Kommunestyret skal peke ut en etatssjef eller annen tjenestemann som skal ha særlig ansvar for å ivareta barns interesser når det faste planutvalget etter denne paragraf utarbeider og behandler forslag til planer.» Det er ikke barnerepresentantens ansvar å legge til rette for medvirkning fra barn og ungdom.

I arbeidet med å legge til rette for bedre kommunal praksis på dette viktige feltet vil regjeringen styrke innsatsen for å sikre at kommunene oppfyller sin plikt i forhold til oppnevning av barnerepresentant til det faste planutvalget. Dette vil skje ved at relevante etater på fylkesnivå får et økt ansvar for å følge opp «sine» kommuner. Barnerepresentantene i større byer og tettsteder har særlig behov for veiledning og oppfølging.

Barnerepresentantordningen evalueres av Møreforskning vinteren 2004/2005. Evalueringen vil være viktig dokumentasjon i forhold til en eventuell revisjon av plan- og bygningsloven.

Mer informasjon

- Rundskriv T-4/98 «Barn og planlegging»
- Veiledere i kommunal arealplanlegging (T-1225)
- Regulerings- og bebyggelsesplaner (T-1226)
- Internettside med informasjon om barn og ungdoms rettigheter og om barnerepresentanten (<http://www.dirnat.no/bu/>)
- Rundskriv T-2/98, utgitt av Miljøverndepartementet.

Samarbeidspartnere: Helse- og omsorgsdepartementet, Utdannings- og forskningsdepartementet, Kultur- og kirkedepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet, fylkeskommunene og fylkesmennene.

Et bedre oppvekstmiljø

Informasjon og erfaringsformidling

Barne- og familiedepartementet

FNs konvensjon om barnets rettigheter

Artikkel 13: FÅ OG GI INFORMASJON

Barnet har rett til ytringsfrihet, til å søke, motta og meddele opplysninger og ideer av alle slag og på alle måter.

Det er et mål at alle kommuner skal gi arbeidet med barn og ungdoms medvirkning prioritet, slik at barn og ungdom sikres større innflytelse over sitt hverdagsliv og på utviklingen av lokalmiljøene. Deltakelse i lokale plan- og beslutningsprosesser står sentralt her, sammen med økt medvirkning både i skole, fritid og nærmiljøene.

Det er store forskjeller mellom kommunene når det gjelder hvor stor innflytelse barn og ungdom har og hvilke saker de får anledning til å uttale seg om. Hvorvidt arbeidet vil bli vellykket, er avhengig av faktorer som: klare retningslinjer/mandat for arbeidet, kontakt og oppbakking fra administrasjon og politikere i kommunen, egne ressurser til disposisjon, reell innflytelse i enkelte saker, klare rutiner på tilbakemeldinger, kontakt med resten av ungdomsmiljøet og informasjon om hva som foregår i kommunen.

Barne- og familiedepartementet vil fortsette sin informasjonsvirksomhet overfor kommunene for å motivere dem til å styrke barn og ungdoms innflytelse i lokalsamfunnet og videreutvikle de verktøyene de bruker for dialog med barn og ungdom. En viktig utfordring er å stimulere til at systematisk medvirkning fra barn og ungdom blir en viktig og ordinær del av arbeidet i kommunene. I 2005 vil det bli utarbeidet et rundskriv til kommunene som beskriver hvilke betingelser som må legges til grunn for et vellykket arbeid på området. Departementet vil støtte opp om skolering av kontaktpersoner regionalt slik at disse kan veilede kommunene og stimulere til idé- og erfaringsutveksling. Departementet vil samarbeide med Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet om det videre arbeidet på området. Det vil og bli arbeidet med å videreutvikle dialogen med barn og unge på sentralt nivå.

Mer informasjon

- <http://www.dep.no/bfd/>
- <http://www.medvirkning.no>

Samarbeidspartnere: Miljøverndepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet, Utdannings- og forskningsdepartementet.

Ungdom og lokaldemokrati

Kommunal- og regionaldepartementet

Det oppfattes som et problem at barn og ungdom i for liten grad slipper til i lokalpolitikken. Dels viser dette seg i lav valgdeltakelse blant yngre velgere. Dels kan det hevdes at barn og den del av ungdommen som ikke har stemmerett ikke får adgang til kommunens politiske organer eller kan påvirke sammensetningen av dem. Dette kan bety at barn og unges interesser ikke blir godt nok ivaretatt av kommunene. Derfor har mange kommuner også satt i verk tiltak for å trekke barn og unge med i beslutningsprosesser. Opprettelse av barnas kommunestyre og ungdomsråd har vært populære tiltak. Men det kan fortsatt stilles spørsmål ved om disse tiltakene er effektive nok i alle kommunene, og om det bør utvikles andre former for arenaer som gjør at barn og unge trekkes med.

Regjeringen oppnevnte i 2004 en lokaldemokrati-kommisjon. I mandatet har kommisjonen fått i oppdrag å vurdere den demokratiske innflytelsen til grupper som er svakt representert i lokale folkevalgte organ, blant annet den yngre velgergruppen. Kommisjonen skal også se på innflytelsesorganer som for eksempel barnas kommunestyre og kommunale ungdomsråd. Kommisjonen gir økonomisk støtte til et prosjekt i regi av Kommunenes sentralforbund som omhandler rekruttering av unge folkevalgte.

Ny teknologi gir nye muligheter for å trekke innbyggerne med i kommunale beslutningsprosesser og for å engasjere til deltakelse. Kommunal- og regionaldepartementet gir i samarbeid med Barne- og familiedepartementet støtte til et prosjekt i regi av Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR). Prosjektet skal se på hvordan bruk av IKT kan bidra til å styrke ungdoms deltakelse i lokalpolitikken. Bakgrunnen for prosjektet er at lokale medvirkningstiltak for ungdom i varierende grad har vært vellykket. Dette kan ha sammenheng med hvordan lokalpolitiske prosesser er utformet med spesielle koder for handling, samhandling og ytring. Internett innbyr til andre kulturelle regler for dialog og kommunikasjon som ligger nærmere uttrykksformer ungdom bruker, og vil kunne bidra til å senke terskelen for å delta. Prosjektet omfatter fire kommuner.

Kapittel 1

MEDIER, IKT OG OFFENTLIG INFORMASJON TIL BARN OG UNGDOM

FNs konvensjon om barnets rettigheter

Artikkel 17: MASSEMEDIA

Staten skal sikre barn tilgang til informasjon fra et mangfold av nasjonale og internasjonale kilder. Staten skal oppmuntre massemedia og forleggere til å spre informasjon som skaper forståelse, kunnskap, sosiale ferdigheter og velvære, til å lage eget barnestoff, også for minoritetsbarn. Staten skal beskytte barna mot skadelig informasjon.

Tilgang på pålitelig informasjon er en viktig forutsetning for å kunne delta og øve innflytelse i samfunnet. Informasjonsmengden har aldri vært større enn i dag, noe som stiller store krav til den enkeltes evne til å søke og vurdere informasjon. Barn og unge må få mulighet til å trene sin kritiske sans og utvikle informasjonskompetanse. For myndighetene er det også viktig å tilrettelegge for samlet og lett tilgjengelig informasjon rettet mot barn og unge. Teknologien gir offentlige myndigheter nye muligheter til å nå frem med informasjon til barn og unge på «deres» arena.

Mediene er viktige i barn og unges sosialisering og identitetsutvikling. Nesten alle barn og unge har tilgang til pc og mobiltelefon, og de har stor kompetanse i forhold til å ta teknologien i bruk. Men barn og unge har ulike forutsetninger for å ta i bruk og benytte de mulighetene utviklingen gir. Forskning viser at ulike grupper bruker teknologien ulikt og i varierende grad. Kjønn er en viktig skillelinje, alder og etnisk bakgrunn definerer også bruken til en viss grad.

Først og fremst representerer medieutviklingen muligheter, men også utfordringer som det er riktig og viktig at voksensamfunnet tar grep om. Barn og unge skal sikres tilgang til gode medietilbud, deres behov for informasjon og ytringsmuligheter skal ivaretas og de skal beskyttes mot skadelig medieinnhold.

Ung.no

Barne- og familiedepartementet

Det er viktig å sikre barn og unge god informasjonstilgang og gode kommunikasjonsmuligheter om rettigheter, muligheter og plikter. Nettstedet www.ung.no, som Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) har ansvaret for, står sentralt i regjeringens helhetlige informasjonsarbeid rettet mot barn og unge. Ung.no vil i 2005 bli videreutviklet og markedsført. Departementet vil samarbeide med aktuelle instanser om videreutvikling av offentlig informasjonsarbeid rettet mot barn og

unge. Det vil bli stimulert til kunnskapsutvikling om hvordan nye medier kan bidra til å øke barn og unges deltakelse og innflytelse i samfunnet.

Mer informasjon

<http://www.ung.no>

Tiltaksplan – Barn, unge og Internett

Barne- og familiedepartementet

Barne- og familiedepartementet vil videreføre arbeidet med å gi barn, ungdom og foreldre opplysning og veiledning om trygg bruk av Internett gjennom oppfølging og oppdatering av departementets tiltaksplan «Barn, unge og Internett». Nettstedet www.saftonline.no vil bli videreutviklet for å sikre faglig oppdatert informasjon, opplæringsressurser og veiledning om trygg og nyttig bruk av Internett og andre nye medier. Det vil også bli gitt støtte til forskning om barn, unge og medier.

Mer informasjon

- <http://www.saftonline.no>
- <http://www.saftonline.org>
- <http://www.odin.dep.no/bfd>

Opplæring i sikker bruk av Internett i skolen

Utdanningsdirektoratet

Utdanningsdirektoratets satsing på sikker bruk av Internett for barn er lagt til nettstedene «Etikk og jus» på Skolenettet.no og på Skolenettets IKT-sider. Siden 2000 er det gjennom nasjonale satsinger og EU-prosjektet dot.SAFE utviklet nettjenester, hefter, informasjons-

Et bedre oppvekstmiljø

brosjyrer, plakater og veiledninger, som er sendt ut til alle landets skoler. Disse er tilgjengelig på skolenettet.no. Utdanningsdirektoratet har også samarbeidet med Statens filmtilsyn og prosjektet SAFT (Safety, Awareness, Facts and Tools). Det har blant annet, i regi av Universitetet i Oslo, Avdeling for forvaltning sinformatikk, blitt utviklet en opplæringspakke som setter fokus på personopplysninger, personvern og innsynsrett og har ungdomsskoleelever som målgruppe.

Mer informasjon

- <http://skolenettet.no/>
- <http://you.utdanningsdirektoratet.no/>
- <http://www.saftonline.org>
- <http://www.saftonline.no>
- <http://www.afin.uio.no>
- http://dotsafe.eun.org/eun.org2/eun/index_dotsafe.cfm
- http://www.eun.org/eun.org2/eun/pdf_files/analysis.PDF

Samarbeidspartner: Utdanningsdirektoratet.

Tiltak mot voldelige dataspill

Kultur- og kirke departementet,
Barne- og familiedepartementet og
Justisdepartementet

Regjeringen støtter den europeiske merkeordningen for dataspill (PEGI), som trådte i kraft i 2003. Ordningen, som er initiert av spillbransjen selv, vil følges for å sikre at intensjonene bak denne overholdes. Det vil fra myndighetenes side bli vurdert hvorvidt merkeordningen bør suppleres med andre tiltak.

Mer informasjon

- <http://www.pegi.info>
- <http://www.odin.dep.no/bfd>

ØKT BEVISSTHET OM FORBRUK, LIVSSTIL OG VERDIER

FNs tiår for opplæring for bærekraftig utvikling 2005–2014

Utdannings- og forskningsdepartementet

FNs generalforsamling har proklamert 2005–2014 til FNs tiår for utdanning for bærekraftig utvikling. UNESCO har fått i oppdrag å koordinere tiåret. En regional komponent av arbeidet er etablert i regi av FNs økonomiske kommisjon for Europa (UNECE), som har utarbeidet en europeisk strategi for utdanning for bærekraftig utvikling. Strategien vil tre i kraft i 2005.

Uttrykket «bærekraftig utvikling» ble lansert av Verdenskommisjonen for utvikling og miljø (Brundtland-kommisjonen). Bærekraftig utvikling defineres som «en utvikling som tilfredsstiller dagens behov uten å ødelegge fremtidige generasjoners muligheter til å tilfredsstille sine». Målet med FNs tiår er å forsterke individenes og samfunnets kapasitet til å vurdere og foreta valg til fordel for en bærekraftig utvikling.

Perspektivet bærekraftig utvikling er tverrfaglig og utfordrer flere tema enn de som tradisjonelt inngår i fa-

get Miljølære. Fokus rettes ofte mot bruken av naturressurser og viktigheten av fornybarhet (bærekraft). UNESCO understreker at mange tema gir bærekraftig utvikling et innhold, blant annet kampen mot fattigdom, demokrati, menneskerettigheter, fred, miljøvern, forvaltning av naturressurser, produksjons- og konsumpsjonsmønstre, likestilling og kulturelt mangfold. Utdanning for medborgerskap og bærekraftig utvikling har også en rekke berøringspunkter.

Det finnes gode læremidler for arbeidet med opplæring for bærekraftig utvikling. Nettverk for Miljølære (www.miljolare.no) er et nettbasert verktøy for en prosjektbasert opplæring for bærekraftig utvikling og vil bli videreutviklet slik at nettstedet blir et egnet verktøy for utdanning for bærekraftig utvikling i utvidet betydning. I forbindelse med åpningen av FNs tiår for utdanning for bærekraftig utvikling 2005–2014 i mars 2005 vil Nettverk for miljølære relanseres med flere nye tema, som forbruk, ressurser og fordeling, demokrati og deltagelse mm.

Samarbeidspartner: Utdanningsdirektoratet.

Kapittel 1

Undervisning i forbrukeremner

Barne- og familiedepartementet

Formål

I læreplanverket for grunnskolen er det et mål om at elevene skal gis kunnskap og ferdigheter slik at de kan opptre som bevisste og selvstendige forbrukere. Opplæringen skal omhandle generelle rettigheter og forpliktelser man har som forbruker, hvordan man henter inn og vurderer informasjon – herunder reklame, og hvordan man kan holde oversikt i sin personlige økonomi.

Om opplæringen

Barne- og familiedepartementet og Forbrukerrådet arbeider i samråd med undervisningsmyndighetene for å styrke forbrukeremnene i undervisningen både i grunnskolen og videregående opplæring. Undervisning i forbrukeremner skal gi elevene kompetanse og bidra til å danne holdninger, slik at elevene rustes til å møte hverdagen som forbrukere. Innsatsen i 2005 vil blant annet være:

- å styrke forbrukeremnene i lærerutdanningen
- etterutdanning av lærere
- å utvikle og samordne materiell og læremidler
- verdidebatt i skole og barnehage
- nasjonalt og internasjonalt samarbeid i tilknytning til FN's 10 år for undervisning om bærekraftig forbruk (2005–2014). Samarbeidet er særlig knyttet til undervisningsprosjektet Consumer Citizenship Network under EUs Socratesprogram og UNEPs prosjekt YouthXChange som handler om ungdom og bærekraftig forbruk.

Arbeidet med å styrke forbrukerundervisningen inngår som et viktig ledd i departementets tiltaksplan Nei til kommersielt press mot barn og unge – jfr. eget punkt nedenfor.

Mer informasjon

- <http://www2.skolenettet.no/tenk/>
- <http://www2.skolenettet.no/forbruk/>

Samarbeidspartnere: Utdannings- og forskningsdepartementet, Utdanningsdirektoratet.

TILTAKSPLANEN MOT KOMMERSIELT PRESS MOT BARN OG UNGE

Barne- og familiedepartementet

Barn og unges oppvekst preges av økende kommersialisering og kjøpepress. Forbruk er i ferd med å bli et grunntema og en sentral verdi i barndommen og ungdomstiden. Gjennom reklame og markedsføring bidrar annonsører, reklamebransjen og media til å påvirke de unges forbruk, men også deres holdninger mer generelt, herunder forholdet til kropp og utseende.

Målet med departementets tiltaksplan, Nei til kommersielt press mot barn og unge, som ble lansert i april 2003, er å redusere det kommersielle presset, og å bevisstgjøre barn og foreldre slik at de blir bedre i stand til å møte den påvirkning de utsettes for. På den ene side er det behov for å definere og avgrense hvilke av reklamens former og uttrykksmåter som samfunnet ikke vil akseptere overfor mindreårige. På den annen side er det utfordringer knyttet til konsekvensene av den økende mengden av kommersiell påvirkning.

I løpet av 2003–2004 har Forbrukerombudet utformet flere retningslinjer, blant annet i forhold til bruk av mindreåriges personopplysninger, markedsføring og salg av mobile innholdstjenester og markedsføring overfor mindreårige i idretten.

Det arbeides med å vurdere relevant regelverk i forhold til kommersiell påvirkning av barn og unge.

Sentralt i denne sammenheng står markedsføringsloven og det pågående arbeid i EU med å etablere et felles rammedirektiv om «fair commercial practices».

For å styrke undervisningen i forbrukeremner i skolen, er det i løpet av 2003–2004 gjennomført fagdager og etterutdanningskurs i 10 av landets fylker. De gjenstående fylkene vil dekkes i løpet av våren 2005. Andre undervisningstiltak som det satses på er å utvikle en modul på siden www.saftonline.no om blant annet skjult markedsføring på Internett, hvor Barne- og familiedepartementet samarbeider med Statens Filmtilsyn. Barne- og familiedepartementet har videre satt ned en arbeidsgruppe med representanter fra forbrukerinstusjonene, skolesektoren og Foreldreutvalget i grunnskolen for å utforme et diskusjonsopplegg for foreldre om barns forbruk, moter og kjøpepress.

Mer informasjon

<http://www.odin.dep.no/bfd>

Samarbeidspartnere: Forbrukerombudet, Forbrukerrådet, Utdannings- og forskningsdepartementet, Utdanningsdirektoratet.

Et bedre oppvekstmiljø

1.3 Samordnet satsing mot vold, mobbing, kriminalitet, rus og rasisme

Regjeringen vil styrke og videreutvikle innsatsen på området. Det langsiktige arbeidet med vekt på forebyggende og holdningsskapende arbeid er viktig. For å få til den nødvendige satsingen, er det behov for bedre samarbeid mellom etater og tjenester. Samtidig er det viktig å trekke barn og ungdom, foreldre og frivillige organisasjoner aktivt inn i arbeidet. De positive oppvekstkårene som gjelder for de fleste, må utvides og styrkes for å fange opp og inkludere de som er i faresonen eller har falt utenfor.

En viktig forutsetning for å hindre problematferd blant barn og ungdom er foreldrenes evne til omsorg og oppdragelse. Enkelte foreldre finner denne oppgaven vanskelig og har behov for å kunne støtte seg til andre. Det kan være skole, pedagogisk-psykologisk tjeneste, barnevern, politi, ungdomsarbeidere, frivillige organisasjoner eller naboer og slektninger. Foreldrenettverk og foreldreveiledning er virkemidler som kan styrke foreldrene i oppdragergjeringen.

Skolen er en viktig arena for forebyggende og holdningsskapende arbeid. Arbeidet med å skape et godt lærings- og oppvekstmiljø avhenger av et styrket samarbeid mellom skolen, foreldre/foresatte, pedagogisk-psykologisk tjeneste, skolehelsetjenesten, barnevernet og andre etater, og med nærmiljøet. Innsats og engasjement fra elevene må stå sentralt. I 2002–2004 ble Manifest mot mobbing gjennomført med fokus rettet mot skole, barnehage og fritidstilbud. Arbeidet mot mobbing vil bli videreført.

Forebygging og bekjempelse av kriminalitet er blant myndighetenes viktigste oppgaver. Gode oppvekst- og levekår og levende lokalmiljøer der barn og unge tidlig får positive utfordringer er viktige forutsetninger for å redusere kriminaliteten. Erfaringer viser at barn og ungdoms engasjement i det forebyggende arbeidet virker positivt. Regjeringen vil i 2005 gi arbeidet med å skape et forpliktende samarbeid mellom rettshåndhevere, hjelpeapparat, foreldre og den unge selv høy prioritet.

Regjeringen ser det som viktig at det legges opp til økt innsats mot rusmiddelmissbruk i ungdomsmiljøene. For å lykkes må det satses på aktiviteter som bidrar til å utsette debutalderen og redusere konsumet. Det er betydningsfullt at ungdom møter ansvarsfulle voksne med et klart standpunkt mot rus, og at det etableres positive møteplasser i nærmiljøene. Regjeringen har lagt frem en egen handlingsplan mot rusmiddelproblemer for perioden 2003–2005.

Arbeidet for toleranse og mot rasisme og diskriminering er viktig. Alle mennesker er likeverdige, og skal respekteres og behandles deretter, uavhengig av kjønn, alder, religion, etnisk tilhørighet, hudfarge, funksjonsdyktighet og seksuell legning. Regjeringen har lagt fram en handlingsplan mot rasisme og diskriminering for perioden 2002–2006.

Kapittel 1

UTVIKLINGSPROGRAM FOR STYRKING AV OPPVEKSTMILJØET

Barne- og familiedepartementet, kap. 857, post 72 (i 1000 kroner) *

Regnskap 2003:	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
5 168	5 165	5 341

* Merknad: Midlene på posten benyttes også til støtteordningen til ungdomssatsing i distriktene (se kapittel 4.1).

Formål

Som et ledd i arbeidet med å bedre oppvekstmiljøet ble det høsten 1998 igangsatt et utviklingsprogram for styrking av oppvekstmiljøet. Målet er å styrke og videreutvikle de lokale oppvekstmiljøene gjennom et bredt samarbeid mellom offentlige og frivillige krefter. Å bedre barn og ungdom sine muligheter til deltakelse, medvirkning og mestring står sentralt. Samtidig skal innsatsen mot vold, mobbing, rus, kriminalitet og rasisme i barne- og ungdomsmiljøene styrkes.

Om utviklingsprogrammet

Utviklingsprogrammet gjennomføres i utvalgte kommuner. Ti kommuner deltok i programmets første tre-års periode, 1999–2001 (Kristiansand, Tromsø, Drammen, Sandnes, Bøler bydel i Oslo, Stord, Lørenskog, Tjeldsund, Eidskog og Tana). Høsten 2001 ble åtte nye kommuner valgt ut til å delta i en ny tre-års periode, 2002–2004 (Skedsmo, Fauske, Time, Nedre Eiker, Askim, Verdal, Kautokeino og Lillesand). Høsten 2004 er det valgt ut ti nye kommuner til å delta i neste tre-års periode, 2005–2007 (Alta, Vågan, Kristiansund, Røros, Høyanger, Karmøy, Kragerø, Ål, Vestre Toten og Rælingen).

Midlene som tildeles kommunene skal nyttes til innsats og arbeid for å bedre oppvekstmiljøet for barn og ungdom. Fra Barne- og familiedepartementets side fremheves betydningen av at arbeidet planlegges og gjennomføres i samråd med ungdom, foreldre og frivillige organisasjoner – og at det legges opp til et godt tverrsektorielt samarbeid mellom ulike etater og tjenester.

Mer informasjon

Ved oppstarten av programmet utgav Barne- og familiedepartementet rundskrivet «Om styrking av oppvekstmiljøet for barn og ungdom» i februar 1999 (bestillingsnummer Q-9/99). Høsten 2002 utgav Norsk institutt for by- og regionforskning en erfaringsssamling fra arbeidet i de 10 kommunene som deltok i programmets første tre-års periode (NIBR-notat 2002:125). Eksempler fra arbeidet i kommunene som deltok i programmets andre tre-års periode vil foreligge i 2005. Mer informasjon finnes på Internett: <http://odin.dep.no/bfd>

HOLDNINGSSKAPENDE ARBEID I SKOLE OG OPPLÆRING

Endring i opplæringsloven

Utdannings- og forskningsdepartementet

Målet med arbeidet for et trygt og stimulerende lærings- og oppvekstmiljø er å oppnå et skole- og opplæringsmiljø som i størst mulig grad er preget av mestring, trivsel og motivasjon, uten mobbing og med redusert problematferd. Opplæringen skal være et positivt bidrag til barn og unges fysiske og psykiske helse. Arbeidet med å motvirke problematferd og rasistiske og diskriminerende holdninger skal gjennomsyre all virksomhet i skolene og lærebedriftene.

Utdannings- og forskningsdepartementet har styrket innsatsen for et positivt fysisk og psykososialt lærings- og oppvekstmiljø i grunnskolen og i videregående opplæring. Alle skoler og skoleeiere skal ha en beredskap mot mobbing, vold, rasisme og diskrimine-

ring. Mange skoler, kommuner og fylkeskommuner har utarbeidet egne handlingsplaner.

I St.meld. nr. 30 (2003–2004) Kultur for læring har departementet varslet en særskilt satsing på dette feltet. I tillegg til å videreføre satsingen på forebygging av mobbing, vil virksomheten i sterkere grad blir rettet mot skolen som en lærende organisasjon. Kompetanseutvikling for lærere og andre ansatte i skoleverket vil omfatte læringsmiljø og problematferd som tema, sett i sammenheng med tilpasset opplæring.

Arbeidet for et trygt og stimulerende lærings- og oppvekstmiljø blir sett i sammenheng med tverrdepartementale handlingsplaner, som for eksempel strategiplan for barn og unges psykiske helse og tiltaksplan mot fattigdom. Arbeidet med disse videreføres.

Samarbeidsparter: Utdanningsdirektoratet.

Et bedre oppvekstmiljø

Handlingsplan for lærings- og oppvekstmiljøet 2005–2008

Utdanningsdirektoratet

Utdanningsdirektoratet skal utarbeide en ny samlet plan for lærings- og oppvekstmiljøet for 2005–2008. Den nye planen vil inkludere oppfølgingen av St.meld.nr 30(2003–2004) Kultur for læring og Inst.S.nr 268 (2003–2004), videreføringen av Manifest mot mobbing og satsingen på verdier i skolen. Utdanningsdirektoratets handlingsplan for arbeidet med lærings- og oppvekstmiljøet (2005–2008) er et virkemiddel for å realisere målene i læreplaner, opplæringsloven og forskrifter. Planen har som mål å få til en bedre koordinert og helhetlig innsats på alle nivå i utdanningssektoren og mellom de ulike instanser som har ansvar for lærings- og oppvekstmiljøet til barn og ungdom. Innsatsen skal rettes mot det helhetlige læringsmiljøet, forholdet mellom læringsutbytte og læringsmiljø og betydningen et trygt og inspirerende læringsmiljø har for faglige resultater. Arbeidet med lærings- og oppvekstmiljøet er delt inn i tre hovedområder:

- Et godt psykososialt miljø og god sosial kompetanse: Innsatsen på området rettes spesielt mot utvikling av et positivt lærings- og oppvekstmiljø, utvikling av sosial kompetanse og tiltak for å motvirke problematferd, som mobbing, vold, hærverk, kriminalitet, rasisme og diskriminering. Viktige tema er også forebyggende arbeid mot bruk av rusmidler, konflikt-håndtering, meglings og tiltak rettet mot psykisk helse.
- Et godt fysisk miljø: Innsatsen er konsentrert om skoleanlegg, innelima, arbeidsmiljø og helse og trivsel, fysisk aktivitet og måltider i skolen.
- Demokrati, verdier og medvirkning: Innsatsen er særlig rettet mot arbeid med verdier i skolehverdagen som demokrati og medvirkning. Det er økt fokus på elevmedvirkning og samarbeid mellom hjem og skole. Viktige tema er også bærekraftig utvikling, det flerkulturelle samfunnet, menneskerettigheter, internasjonalisering med mer.

Det er etablert egne nettsider for lærings- og oppvekstmiljø på Skolenettet.no. Målgruppen er lærere, skoleledere, skoleeiere og rådgivningstjenesten. Nettsidene vil bli utviklet videre som redskap for informasjon, veiledning og erfaringsutveksling. Utdanningsdirektoratet vil samle, systematisere og spre kunnskap og erfaringer knyttet til arbeidet med lærings- og oppvekstmiljøet.

Mer informasjon

<http://lom.utdanningsdirektoratet.no>

Rett til et godt fysisk og psykososialt læringsmiljø

Utdannings- og forskningsdepartementet

Opplæringsloven fikk et nytt kapittel om skolemiljø i 2003, kapittel 9a. De nye bestemmelsene slår fast om det fysiske miljøet at: «Skolane skal planleggjast, byggjast, tilretteleggjast og drivast slik at det blir teke omsyn til tryggleiken, helsa, trivselen og læringa til elevane. Dersom ein elev eller forelder, eller eit av råda eller utvala ved skolen der desse er representerte, ber om tiltak for å rette på fysiske miljøtilhøve, skal skolen snarast mogleg behandle saka etter reglane om enkeltvedtak i forvaltningslova.»

Om det psykososiale miljøet heter det: «Skolen skal aktivt og systematisk arbeide for å fremje eit godt psykososialt miljø, der den enkelte eleven kan oppleve tryggleik og sosialt tilhør. Dersom nokon som er tilsett ved skolen, får kunnskap eller mistanke om at ein elev blir utsett for krenkjande ord eller handlingar som mobbing, diskriminering, vald eller rasisme, skal vedkommande snarast undersøkje saka og varsle skoleleiinga, og dersom det er nødvendig og mogleg, sjølv gripe direkte inn.» I følge de nye bestemmelsene skal skolen snarest mulig varsle elevene og de foresatte «dersom skolen blir klar over tilhøve ved skolemiljøet som kan ha negativ verknad for helsa til elevane.»

Opplæringsloven kapittel 9a gir elevene og foreldrene bedre mulighet til å påvirke skolemiljøet:

- Skolen får en plikt til å holde elevrådet, foreldrerådet og andre organer der elevene og foreldrene er representerte, løpende underrettet om alle forhold som har vesentlig betydning for skolemiljøet. Organene får rett til å uttale seg.
- Elevene og foreldrene skal være med å utforme og delta i det systematiske helse-, miljø- og sikkerhetsarbeidet ved skolen.
- Elevrådet kan oppnevne egne skolemiljørepresentanter, som skal fungere som talspersoner for elevene i skolemiljø saker. Skolemiljørepresentantene får møte- og talerett i arbeidsmiljøutvalget når utvalget behandler saker som angår elevenes skolemiljø.

Mer informasjon

- Opplæringsloven
- Veileder til opplæringslovens kapittel 9a – Elevenes skolemiljø: <http://odin.dep.no/ufd/norsk/publ/veiledninger/045051-990068/dok-bn.html>
- Brosjyre til elever og foreldre: Elevenes skolemiljø. Kapittel 9a i opplæringsloven:
- <http://lom.utdanningsdirektoratet.no/dav/6D4FA31B9E.pdf>

Samarbeidspartner: Utdanningsdirektoratet.

Kapittel 1

Elevinspektørene og Lærlingsinspektørene

Utdanningsdirektoratet

Elevinspektørene og Lærlingsinspektørene er nettbaserte spørreundersøkelser der elever på ungdomstrinnet og elever og lærlinger i videregående opplæring kan gi sin vurdering av opplæringen og lærings- og arbeidsmiljøet. Hensikten er at elever og lærlinger skal kunne påvirke og si sin mening om forhold som er viktige for å lære og for å trives. I skoleåret 2003/04 har deler av undersøkelsen blitt obligatorisk å gjennomføre for 7., 10. og 11. trinn.

Ved hjelp av Elevinspektørene skal skolen kunne kartlegge eventuelle forhold i opplæringen som ikke fungerer etter hensikten. En kontinuerlig kunnskap om og overvåkning av elevenes læringsmiljø er viktig for å kunne sette inn tiltak der læringsmiljøet påviselig ikke er godt. Opplysninger fra Elevinspektørene og Lærlingsinspektørene kan også bli brukt av Fylkesmannen som grunnlag for tilsyn.

Mer informasjon

- <http://www.elevinspektorene.no>
- <http://www.skoleporten.no>

Innsats mot vold og mobbing og for en konstruktiv konfliktløsning

Utdannings- og forskningsdepartementet og Barne- og familiedepartementet

Regjeringen undertegnet Manifest mot mobbing sammen med Barneombudet, Kommunenes Sentralforbund, Foreldreutvalget i grunnskolen og Utdanningsforbundet. I manifestet forpliktet manifestpartnerne seg til å medvirke aktivt i arbeidet mot mobbing i skole, barnehage og fritid. Alle ansatte i skole og barnehage, foreldre og personalet i skolefritidsordning og barn og unges fritidstilbud skal arbeide aktivt for at mobbing ikke skal forekomme.

Manifestperioden på to år er over. Utdanningsdirektoratet har iverksatt en evaluering av Manifest mot mobbing. Evalueringsoppdraget omfatter analyser av eksisterende forskning om forekomst av mobbing og evaluering av innsatsen i Manifest mot mobbing. Sluttrapport vil foreligge tidlig i 2005.

Samarbeidet mellom manifestpartene om å bekjempe mobbing og arbeidet for et godt lærings- og oppvekstmiljø for barn og unge vil bli videreført.

Erfaringene fra manifestperioden og sluttrapporten fra evalueringen av Manifest mot mobbing vil danne grunnlag for videre satsing og ressursinnsats.

Erfaringene fra prosjektene «Verdier i skolehverdagen» og «Skal – skal ikke», som fokuserer på verdiformidling og verdibevissthet, blir ført videre i 2005.

På <http://mobbing.utdanningsdirektoratet.no> har manifestpartene utviklet en elektronisk idébank som samler all relevant informasjon om aktiviteter og kunnskap knyttet til manifestarbeidet. Nettstedet gir også tilgang til en rekke av manifestpartenes tiltak mot mobbing, for eksempel:

- Olweus-programmet
- ZERO-programmet
- Tiltakspakken «Bry deg! Ingen mobbing i videregående opplæring»
- Konkurransen «Sammen! Uten mobbing»
- Veiledningsmaterieell om alvorlige atferdsvansker og utvikling av sosial kompetanse
- KREPS – kreativ problemløsning i skolen

Det vises til Utdanningsdirektoratet for nærmere informasjon om programmer og tiltak.

Mer informasjon

- <http://mobbing.utdanningsdirektoratet.no>
- <http://lom.utdanningsdirektoratet.no>
- <http://utdanningsdirektoratet.no>

Tiltak mot mobbing i fritidsmiljøene

Barne- og familiedepartementet

Fritidsklubber og frivillige barne- og organisasjoner deltar aktivt i kampen mot mobbing. I 2004 bevilget Barne- og familiedepartementet en million kroner til arbeid mot mobbing i fritidsmiljøene. I dette arbeidet legges det vekt på de voksnes ansvar, og at barn og ungdom selv kan gjøre en innsats.

Barne- og familiedepartementet har gitt midler til Ungdom & Fritid slik at mobbing kan settes på dagsorden i fritidsklubbene. I løpet av 2004/2005 vil 30 klubber få økt kunnskap om mobbing og utestenging. I disse klubbene vil det etableres faste grupper av unge mennesker som skal stille seg til disposisjon for jevnaldrende i formidling av kunnskap og personlig erfaring om mobbing.

Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon Ungdom har fått midler til et prosjekt hvor ungdom selv skal fortelle om hvordan det er å være ung og funksjonshemmet. Målet er å få flere unge funksjonshemmede inn i klubber, organisasjoner og andre fritidsarenaer.

Et bedre oppvekstmiljø

Det er også bevilget midler til innsats mot mobbing i regi av frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner. Gjennom formidling av kunnskap, holdninger og verktøy skal Norske 4H bidra til at ansatte, tillitsvalgte og ikke minst medlemmene i de frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene i Norge, engasjerer seg i arbeidet med å forebygge og stoppe mobbing.

Tiltak mot mobbing i barnehagen

Barne- og familiedepartementet

Barne- og familiedepartementet har utarbeidet et hefte for de ansatte i barnehagene; Mobbing i barnehagen. Heftet er sendt til alle landets barnehager, kommuner, fylkesmenn og høyskoler. Det er også tilgjengelig på departementets hjemmeside.

I tilknytning til Kvalitetssatsingen «Den gode barnehagen» ble det igangsatt forsknings- og utviklingsarbeid om mobbing i barnehager. Dronning Mauds Minne – Høgskole for førskolelæreutdanning har gjennomført en undersøkelse i fem barnehager der barn, foreldre og ansatte er intervjuet. Heftet «Tiltak mot mobbing starter i barnehagen», gir en grundig teoretisk drøfting av mobbing og beskrivelse av barnehagens arbeid med å avdekke, forebygge og stoppe mobbing.

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA), omtaler også emnet mobbing i sin rapport «Fra best til bedre?». De to rapportene utfyller hverandre og bekrefter at mobbing i barnehagen forekommer. På denne bakgrunn vil videre innsats mot mobbing i barnehagen bli vurdert.

Mer informasjon

- <http://mobbing.utdanningsdirektoratet.no>
- <http://lom.utdanningsdirektoratet.no>
- <http://www.odin.dep.no/bfd>

Engasjement og innsats fra ungdomsgrupper og ungdomsmiljøer

Barne- og familiedepartementet

I arbeidet med å bekjempe vold og kriminalitet blant barn og ungdom er det en rekke ungdomsgrupper og ungdomsmiljøer som har engasjert seg aktivt. Innsats og engasjement fra ungdom selv er vesentlig for å be-

kjempe negative utviklingstrekk i barne- og ungdomsmiljøene. Både statlige og lokale myndigheter er jevnlig i dialog med ungdomsgrupper, ungdomsmiljøer og frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner gjennom arrangementer, konferanser og høringer. Myndighetene vil fortsatt støtte opp om ungdoms egen innsats og videreføre dialogen og samarbeidet med ungdom.

Gjennom Barne- og familiedepartementets tilskuddsordning «Ungdomstiltak i større bysamfunn» er det de senere årene gitt støtte til en rekke tiltak, prosjekter, ungdomsgrupper og organisasjoner som retter seg mot utsatte ungdomsgrupper og utsatte ungdomsmiljøer, og som særlig arbeider for å motvirke vold, rus og kriminalitet blant ungdom. Det er også blitt gitt støtte til strakstiltak for å imøtekomme akutte problemer i enkelte ungdomsmiljøer samt til konflikthåndtering. Barne- og familiedepartementet vil fortsatt støtte opp om arbeidet for å motvirke vold, kriminalitet og gjengatferd i samarbeid med bykommuner og aktuelle departement.

Sivile vernepliktige i voldsforebyggende arbeid (VOKT)

Justisdepartementet

Formål

Justisdepartementet har satt inn sivile vernepliktige inn i voldsforebyggende arbeid, (VOKT) særlig rettet mot volds- og konfliktforebyggende tjeneste blant barn og ungdom.

Om sivile vernepliktige i voldsforebyggende arbeid

VOKT består av vernepliktige som arbeider voldsforebyggende og antirasistisk i skolen, på ungdomsklubber og ved institusjoner for kultur og idrett. I tillegg er det opprettet en nettverkspatrulje som ferdes på offentlige steder der ungdom samles. VOKT i Oslo, Moss og Skien og Porsgrunn samarbeider med frivillige organisasjoner, kommunen og politiet. VOKT-arbeideren skal konsentrere seg spesielt om å avdekke og forebygge mobbing, vold og konflikter i ungdomsmiljøet. Ved å være til stede der unge ferdes og bor ønsker man å forebygge konflikter og vold. Erfaringene fra virksomheten er positive.

Mer informasjon

<http://www.siviltjenesten.no>

Samarbeidspartnere: Siviltjenesteadministrasjonen – Dillingøy og Det kriminalitetsforebyggende råd.

INNSATS MOT RASISME

FNs konvensjon om barnets rettigheter

Artikkel 2: INGEN DISKRIMINERING

Konvensjonens rettigheter gjelder for alle barn uten forskjellsbehandling og uten hensyn til barnet og dets foreldres rase, farge, kjønn, språk, religion, opprinnelse, eiendom, funksjonshemming eller oppfatninger. Staten skal sørge for at ingen diskrimineres.

Handlingsplan mot rasisme og diskriminering

Kommunal- og regionaldepartementet

Formål

Alle former for diskriminering er uakseptable og må bekjempes. En effektiv innsats mot rasisme og diskriminering krever et kontinuerlig og langsiktig arbeid. Regjeringens handlingsplan mot rasisme og diskriminering (2002–2006) er ledd i en slik innsats, og bygger videre på Handlingsplan mot rasisme og diskriminering (1998–2001). Den er også en oppfølging av FNs Verdenskonferanse mot rasisme, som fant sted i Sør-Afrika i september 2001.

Om handlingsplanen

Det er et overordnet mål for regjeringen at alle skal ha like muligheter, rettigheter og plikter til å delta i samfunnet og bruke sine ressurser. Selv om alle i utgangspunktet har de samme formelle rettighetene, er det likevel nødvendig å sette i verk tiltak for å sikre reell likestilling – at alle faktisk får de samme mulighetene til å delta i samfunnet og bruke sine ressurser.

Planen omfatter diskriminering rettet mot urfolk, nasjonale minoriteter og personer med innvandrerbakgrunn. Tiltakene i planen retter seg særlig mot satsningsområdene arbeidsliv, offentlige tjenester, skole/utdanning, politi/påtalemyndighet/domstoler, dokumentasjon/overvåking, Internett, lokalmiljø og styrking av det rettslige vernet mot diskriminering.

Planen inneholder flere tiltak som retter seg mot barn og unge i skolen og i lokalmiljøet for å forebygge og bekjempe rasisme og diskriminering. Skolen og barnehagen er spesielt viktige arenaer for forebyggende og holdningsskapende arbeid. Barn tar med seg erfaringer fra skolen inn på andre områder. Planen inneholder også flere tiltak for å stimulere til økt aktivitet og bedre dialog mellom ungdom med ulik kulturell bakgrunn.

Kommunal- og regionaldepartementet er ansvarlig for å koordinere arbeidet med oppfølging av tiltakene i

handlingsplanen. I den forbindelse er det opprettet et utvalg. Utvalget består av representanter fra de berørte departementer, Utlendingsdirektoratet, Senter mot etnisk diskriminering, Kontaktutvalget mellom innvandrere og myndighetene og frivillige organisasjoner som jobber særskilt med problemstillinger knyttet til rasisme og diskriminering: Innvandrernes Landsorganisasjon (INLO), Organisasjon mot offentlig diskriminering (OMOD), SOS rasisme og Antirasistisk senter. Utvalget har møter 1–2 ganger i året hvor status for oppfølgingen av tiltakene er tema.

Mer informasjon

<http://odin.dep.no/krd/norsk/publ/handlingsplaner>. En statusrapport per 1. juni 2004 for oppfølging av tiltakene i planen er også lagt ut på Internett.

Samarbeidspartnere: Arbeids- og sosialdepartementet, Barne- og familiedepartementet, Justisdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet, Kultur- og kirkedepartementet, Nærings- og handelsdepartementet, Utdannings- og forskningsdepartementet, Utenriksdepartementet, Politidirektoratet, Utdanningsdirektoratet og Utlendingsdirektoratet.

Senter mot etnisk diskriminering

Kommunal- og regionaldepartementet,

kap. 522, post 1 (i 1000 kroner)

Regnskap 2003:	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
6 300	6 550	7 150

Formål

Senter mot etnisk diskriminering (SMED) ble opprettet for en prøveperiode fra 1999 til 2002. Regjeringen har imidlertid bestemt at senterets virksomhet skal videreføres i sin nåværende form, inntil en ny lov om forbud mot diskriminering på grunn av etnisitet, religion mv.

Et bedre oppvekstmiljø

(diskrimineringsloven) trer i kraft. Regjeringen fremmet forslag til ny diskrimineringslov i desember 2004, og det tas sikte på at loven trer i kraft 1. januar 2006. Senteret skal i dag gi juridisk bistand til personer som utsettes for diskriminering på grunn av sin hudfarge, tro, nasjonale eller etniske opprinnelse. Opprettelsen av SMED er et ledd i regjeringens brede satsing på å bekjempe rasisme og diskriminering. Senteret har kontor i Oslo, men skal dekke hele landet.

Om senteret

Senteret skal gi råd og juridisk veiledning til alle som oppholder seg i Norge, og som mener seg diskriminert på grunnlag av trosbekjennelse, hudfarge, nasjonal eller etnisk opprinnelse. I prinsipielt viktige saker vil senteret dessuten kunne dekke utgiftene til advokat slik at saken kan bli prøvd for domstolen. Senter mot etnisk diskriminering skal også dokumentere og overvåke situasjonen når det gjelder diskriminering, og komme med forslag til tiltak som kan forhindre diskriminering i samfunnet. Regjeringen fremmet i desember 2004 forslag om å opprette et felles håndhevingsapparat for diskrimineringsaker, jf. Ot.prp. nr. 34 (2004–2005) Om lov om Likestillings- og diskrimineringsombudet og Likestillings- og diskrimineringsnemda. Det nye apparatet skal håndheve likestillingsloven, diskrimineringsloven, likestillingskapitlene i arbeidsmiljøloven og diskrimineringsforbudene i boliglovene. Virksomheten til SMED skal videreføres på permanent basis i det nye håndhevingsapparatet, med unntak av rettshjelpsvirksomhet gjennom partsrepresentasjon. Det tas sikte på at det nye håndhevingsapparatet starter sin virksomhet 1. januar 2006.

Mer informasjon

<http://www.smed.no>

Holdningsskapende arbeid mot rasisme og diskriminering i skolen

Utdannings- og forskningsdepartementet

Skolens verdigrunnlag er hjemlet i opplæringsloven og læreplanverket. Arbeidet mot rasisme og diskriminering krever en kontinuerlig og langsiktig innsats fra hele samfunnet. Skolens tiltak overfor problematferd og rasisme og diskriminering må ikke bli segregerte tiltak, men tiltak som omfatter alle elever. Det betyr at arbeidet med å motvirke problematferd, rasistiske og diskriminerende holdninger skal gjennomsyre all virksomhet i skolene og lærebedriftene våre, og være en del av skolens ordinære virksomhet. Skolen må inngå i

et nært samspill og samarbeid med lokalsamfunnet og med det øvrige tjenesteapparatet i kommuner og fylkeskommuner. Særlig er samarbeidet med foreldrene og elevene selv viktig. Dette perspektivet ligger til grunn for Utdannings- og forskningsdepartementets og Utdanningsdirektoratets arbeid med lærings- og oppvekstmiljøet.

Benjamin-prisen

Som et tiltak under «Regjeringens handlingsplan mot rasisme» skal den internasjonale minnedagen for Holocaust, 27. januar, markeres i grunnskoler og i videregående skoler hvert år, som et ledd i skolenes arbeid mot rasisme og diskriminering. Denne dagen deles det ut en pris til en skole som har markert seg i arbeidet mot rasisme. Prisen har fått navnet Benjaminprisen etter Benjamin Hermansen som ble drept på Holmlia i 2001. Drapet var rasistisk motivert. Arbeidet i grunnopplæringen mot rasisme og diskriminering er forankret i læreplaner, regelverk og retningslinjer for skole og opplæring, og i sentrale og lokale planer.

Mer informasjon

<http://lom.utdanningsdirektoratet.no>

Samarbeidspartner: Utdanningsdirektoratet.

Styrket vern mot rasistiske ytringer

Justisdepartementet

I St.meld. nr. 26 (2003–2004) Om endring av Grunnloven § 100 tilrådte regjeringen at Stortinget vedtok en revidert grunnlovsbestemmelse om ytringsfrihet som innebærer mulighet for en viss skjerping av vernet mot rasistiske og andre hatefulle ytringer. En slik endring skjedde ved grunnlovsvedtak 30. september 2004. Det ble i meldingen også signalisert hvordan regjeringen ønsker å følge opp en grunnlovsendring med lovendringer.

I NOU 2002: 12 Rettslig vern mot etnisk diskriminering foreslås flere endringer i straffeloven §135 a, som Justisdepartementet nå følger opp i tråd med de signalene som ble gitt i stortingsmeldingen. Forslagene vil styrke det strafferettslige vern mot rasistiske ytringer. Departementet foreslår at straffeбудets rekkevidde bør utvides, slik at det vil få anvendelse i flere situasjoner enn i dag. Endringen vil innebære at også ytringer som ikke er fremsatt offentlig vil kunne rammes, dersom ytringen er fremsatt på en måte som gjør den egnet til å nå et større antall personer. Videre foreslås det at skyld-

Kapittel 1

kravet senkes, slik at også grovt uaktsomme overtredelser av bestemmelsen omfattes. Det vil gjøre det enklere å bevise at bestemmelsen er overtrådt. Endelig går departementet inn for at strafferammen heves, slik at overtredelser kan straffes med bøter eller fengsel i inntil tre år. I dag er den øvre strafferammen bøter eller fengsel i inntil to år. Oppfølgingen av NOU 2002:12

skjedde i form av en odelstingsproposisjon som ble fremmet for Stortinget i desember 2004. Arbeidet med proposisjonen ble ledet av Kommunal- og regionaldepartementet.

Mer informasjon

<http://www.odin.dep.no/jd>

INNSATS MOT RUS

Rusreformen

Helse- og omsorgsdepartementet

Fra 1. januar 2004 ble fylkeskommunens ansvar for tiltak for rusmiddelmissbrukere overført staten ved de regionale helseforetakene. Tjenestene som er overført er omdefinert fra å være sosiale tjenester til å være spesialisthelsetjenester og reguleres av spesialisthelsetjenesteloven. Rusmiddelmissbrukere vil kunne ha rettigheter etter pasientrettighetsloven på samme måte som andre pasientgrupper, også når de behandles for sitt misbruk.

Det statlige tilbudet om tverrfaglig spesialisert behandling omfatter flere tiltak, både poliklinisk og døgnbehandling, for barn, unge og familier samt gravide rusmiddelmissbrukere. Institusjonene som gir rusbehandling og har tilrettelagte opplegg for barn av rusmiddelmissbrukere, har som hovedregel nær kontakt med sosialtjenesten, barnevernstjenesten og eventuelle andre behandlingsinstitusjoner. Flere institusjoner har eget mor/barn-tilbud eller familieenheter.

Det overordnede målet med rusreformen og ansvarsoverføringen er at rusmiddelmissbrukere med sammensatte problemer skal få bedre tjenester og at behandlingsresultatene skal bli bedre. Målet er at behandling av rusmiddelmissbrukere skal utvikles til en tverrfaglig spesialisert spesialisttjeneste med fokus på helhetlige og individuelt tilpassede tilnærminger med vektlegging av både sosialfaglige og helsefaglige perspektiver. Stortinget har bedt regjeringen legge fram en evaluering av reformen etter tre års virketid. Sosial- og helsedirektoratet har av Helse- og omsorgsdepartementet fått i oppdrag å iverksette tiltak for gjennomføring av evalueringen.

Mer informasjon

<http://www.rustiltak.no>

Handlingsplan mot rusmiddelproblemer

Arbeids- og sosialdepartementet

Regjeringens handlingsplan mot rusmiddelproblemer 2003–2005 vil bli lagt til grunn for det rusforebyggende arbeidet i 2005. Regjeringens visjon og mål for rusmiddelpolitikken er:

Visjon:

- frihet fra rusmiddelproblemer

Hovedmål:

- en betydelig reduksjon i de sosiale og helsemessige skadene av rusmiddelbruk

Viktige strategiske mål:

- forebygge alle typer av rusmiddelmissbruk, særlig med fokus på forebyggende arbeid blant barn og ungdom
- bedre tilgangen til effektiv rådgivning, hjelp og behandling av personer med rusmiddelproblemer og deres pårørende
- oppnå en vesentlig reduksjon i forekomsten av rusmiddelrelaterte helseskader og antallet rusmiddelrelaterte dødsfall

Strategiske mål for alkoholpolitikken:

- redusere totalforbruket av alkohol
- endre skadelige drikkemønstre
- redusere ulovlig omsetning av alkohol
- heve debutalderen for alkohol
- øke oppslutningen om alkoholfrie soner, som under graviditet, i trafikken, i samvær med barn og ungdom, i arbeidslivet og i organisert fritid

Strategiske mål for narkotikapolitikken:

- redusere tilbudet av ulovlige narkotiske stoffer
- motvirke narkotikamisbruk, eksperimentering og rekruttering, særlig blant barn og unge under 18 år
- øke andelen misbrukere som ved hjelp av legemiddelassistert rehabilitering og medikamentfri behandling

Et bedre oppvekstmiljø

kommer seg ut av misbruket eller får betydelig bedret livskvalitet

- etablere fullgode alternativer som gjør det mulig å fjerne og motvirke åpne salgs- og samlingssteder for narkotikamisbrukere
- redusere kriminaliteten som følge av narkotikamisbruk

FNs konvensjon om barnets rettigheter

Artikkel 33: NARKOTIKA

Barnet har rett til å bli beskyttet mot ulovlig bruk, omsetting og produksjon av narkotiske stoffer.

Styrking av det lokale og regionale rusmiddelforebyggende arbeidet

Formål

Sosial- og helsedirektoratet har blant annet ansvar for gjennomføring av landsdekkende informasjons- og holdningsdannende tiltak, forvaltning av tilskudd til de landsomfattende frivillige organisasjonene på området, herunder ungdomsorganisasjoner, og forvaltningsoppgaver som følger av alkoholloven, bl.a. administrasjon av alkoholreklameforbudet. Den statlige forebyggingsinnsatsen vil være rettet inn mot sentrale rusmiddelpolitiske mål, herunder redusert rusmiddelbruk i befolkningen, hevet debutalder for bruk av alkohol og punktavhold i tilknytning til bl.a. oppvekst, graviditet, trafikk og idrett. Regjeringens handlingsplan mot rusmiddelproblemer vil bli lagt til grunn for det rusforebyggende arbeidet i 2005.

De regionale kompetansesentrene for rusmiddel-spørsmål/ tiltak i kommunene

Det lokale, rusmiddelforebyggende arbeidet er et satsingsområde for regjeringen, og de regionale kompetansesentrene for rusmiddelspørsmål er sentrale i denne satsingen. Kompetansesentrene for rusmiddelproblemer mottar sine oppdragsbrev fra Sosial- og helsedirektoratet, og har tre definerte oppgaver: forebyggende tiltak, kompetanseutvikling i kommunene og de regionale helseforetakene, samt tildelt fagområde med nasjonal spisskompetanse.

En viktig oppgave for kompetansesentrene er å bistå kommunene i det forebyggende arbeidet og gi råd og bistand om hvordan kommunene kan møte utfordringene i forbindelse med ungdoms bruk av rusmidler. Kompetansesentrene spiller også en viktig rolle i å for-

midle erfaringer fra tiltak og prosjekter i andre kommuner. De vil også kunne ta initiativ overfor kommuner med forslag om aktuelle tiltak og skal bistå skolene i det holdningsskapende arbeidet mot rusmiddelproblemer.

Mer informasjon

Regjeringens handlingsplan mot rusmiddelproblemer 2003–2005:

<http://www.dep.no/sos/norsk/publ/handlingsplaner>

Samarbeidspartner: Sosial- og helsedirektoratet.

Holdningskampanje

Sosial- og helsedirektoratet,

kap. 621, post 21 (i 1000 kroner):

Regnskap 2003:	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
-	15 000	10 000

Formål

Kampanjen skal øke kunnskapen om effektive virkemidler for å redusere alkoholskader.

Om ordningen

Den økende alkoholbruken i samfunnet generelt og i ungdomsgruppene spesielt, krever en ekstraordinær innsats. Som ledd i Handlingsplan mot rusmiddelproblemer ble det i 2004 gjennomført en holdningskampanje om alkohol rettet mot befolkningen generelt og mot ungdomsgruppene spesielt. Formidling av klare og entydige budskap som er i samsvar med eksisterende kunnskap på området, og som målgruppene kan kjenne seg igjen i vektlegges. Det er bevilget 10 millioner kroner til økt informasjonsvirksomhet i 2005.

Kap. 0621 post 70 på Arbeids- og sosialdepartementets budsjett er dessuten økt med 3 millioner kroner til en kampanje rettet mot ungdom og utarbeidet av ungdom slik at denne kampanjen skal skje på ungdommens egne premisser. Av de 3 millionene tildeles 0,5 millioner kroner til organisasjonen MOT til en kampanje utarbeidet av denne organisasjonen.

Mer informasjon

<http://www.shdir.no>

Samarbeidspartnere: Sosial- og helsedirektoratet har hovedansvaret for gjennomføringen av kampanjen. Det forventes et nært samspill med de regionale kompetansesentrene for rusmiddelspørsmål, SIRUS og andre kunnskapsmiljøer. Gjennomføringen i 2005 vil skje i nært samarbeid med frivillig sektor.

Kapittel 1

Rusmiddelforebyggende arbeid i opplæringen

Utdannings- og forskningsdepartementet

Formål

- å engasjere elever og foresatte i en bevisstgjøring rundt bruk av rusmidler
- å medvirke til redusert bruk av alkohol blant de unge og heve eventuell debutalder
- å forebygge enhver bruk av narkotiske stoffer og stanse nyrekruttering
- å fange opp elever med spesifikke rusmiddelproblemer for å tilby hjelp

Om arbeidet

Det rusmiddelforebyggende arbeidet er et satsingsområde for regjeringen og er forankret i Handlingsplan mot rusmiddelproblemer 2003–2005. Utdanningsmyndighetene deltar i et integrert lokalt basert forebyggingsprosjekt som inngår i handlingsplanen. Opplæring om og forebygging av bruk og misbruk av alkohol, narkotika og dopingmidler inngår i det generelle forebyggende arbeidet rettet mot alle elever i grunnskolen og videregående opplæring. En styrket innsats rettet mot barn og unge når det gjelder å motvirke bruk av rusmidler, sees i sammenheng med det forebyggende arbeidet i skolen for å motvirke uønsket atferd blant elevene. Det er utarbeidet informasjons- og idémateriell der elevmedvirkning er vektlagt.

Utdanningsdirektoratet vil følge opp Handlingsplan mot rusmiddelproblemer 2002–2005 i samarbeid med Sosial- og helsedirektoratet. Det vil bli lagt vekt på å skape oppmerksomhet om, og spre erfaringer fra, nasjonale og lokale prosjekter. Det ble i 2004 igangsatt et samarbeid mellom Sosial- og helsedirektoratet og Utdanningsdirektoratet om informasjon om rusforebyggende program som har dokumentert effekt.

Samarbeidspartnere: Utdanningsdirektoratet, Fylkesmannsembetene, Sosial- og helsedirektoratet og de regionale kompetansesentra innen rusmiddelomsorgen.

Pilotprosjekt i lokalt rusforebyggende arbeid

Sosial- og helsedirektoratet,

kap. 621, post 63 (i 1000 kroner):

Regnskap 2003:	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
8 000	8 000	8 000

Formål

I tråd med regjeringens handlingsplan mot rusmiddelproblemer 2003–2005, er det igangsatt et treårig forskningsbasert prøveprosjekt for å utvikle målrettede og samordnede forebyggende innsatser på kommunalt nivå. Prosjektet har tre hovedfokusområder:

- å fremskaffe relevante lokale data
- bredt samordnet tiltaksutvikling og igangsetting
- evaluering

Om prosjektet

Hovedinnsatsen blir rettet mot fem arenaer: hjem, barnehage, skole, arbeidsliv og fritid. Sentrale stikkord er:

- redusert tilgang på alle typer rusmidler for ungdom under 18 år
- sikre tidlig intervensjon i barnehage, skole og arbeidsliv
- frivillige organisasjoner både som arena for – og pådriver i – det forebyggende arbeidet, blant annet gjennom rusfrie aktiviteter for barn og ungdom
- økt kunnskap om rusmiddelsituasjonen lokalt
- samordning og kvalitetssikring av innsatsen rettet mot forebyggende arbeid i barnehage, skole og opplæring
- samarbeid med skjenkenæring og politi i forbindelse med prosjektet Ansvarlig vertskap

Prosjektet styres av Sosial- og helsedirektoratet i tett samarbeid med de regionale kompetansesentrene for rusmiddelspørsmål og blir evaluert av SIRUS. For å sikre lokal forankring og styring er aktuelle kommuner invitert til å delta i prosjektet og den videre utforming av prosjektet.

Mer informasjon

- <http://www.shdir.no>
- <http://www.forebygging.no/region>
- Regjeringens handlingsplan mot rusmiddelproblemer 2003–2005: <http://www.dep.no/sos/norsk/publ/handlingsplaner>

Samarbeidspartnere: Sosial- og helsedirektoratet, SIRUS, de regionale kompetansesentrene for rusmiddelspørsmål, Utdanningsdirektoratet, Fylkesmannsembetene, prosjektkommunene Os i Hordaland, Haugesund, Larvik, Narvik, Nesodden, Ulstein, Hareid, Herøy og Sande i Møre og Romsdal.

Et bedre oppvekstmiljø

Tilskudd til frivillig rusmiddelforebyggende arbeid

Arbeids- og sosialdepartementet og
Helse- og omsorgsdepartementet

Formål

Formålet med bevilgningen er å fremme rusfri livsstil og rusfrie miljøer og redusere forbruk og skader forårsaket av rusmidler.

Om tilskuddsordningen

De frivillige organisasjonene er en viktig ressurs i informasjons-, holdnings- og miljøarbeidet på rusmiddelområdet. Det ytes drifts- og prosjekttilskudd til rusmiddelpolitiske organisasjoner, innsats for alkoholfrie soner knyttet til idrett, trafikk, arbeidsliv, graviditet og opp-

vekst og andre frivillige organisasjoner som har sine primære virksomheter på rusfeltet. Det gis også tilskudd til rusmiddelrelaterte forebyggende prosjekter i regi av organisasjoner og grupper som ikke har rusmiddelforebyggende arbeid som hovedmål, bl.a. frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner og ungdomsgrupper. Tilskudd kan gis til utvikling av rusforebyggende tiltak basert på kunnskapsbaserte strategier. Samarbeid med og tilskudd til ungdomsstyrte motbevegelser utenfor de etablerte ungdomsorganisasjonene.

Tilskuddsordningene er nylig evaluert og regelverkene gjennomgått med sikte på en mer målrettet rusforebyggende effekt av tilskuddene. Sosial- og helsedirektoratet forvalter tilskuddsordningen. Tilskuddene bevilges over kap. 621, post 70, Frivillig rusforebyggende arbeid, og kap. 761, post 70 Frivillig rusmiddelforebyggende arbeid m.v.

INNSATS MOT KRIMINALITET

Handlingsplan mot barne- og ungdomskriminalitet

Barne- og familiedepartementet

Som et ledd i arbeidet med å forebygge og bekjempe barne- og ungdomskriminalitet la Barne- og familiedepartementet i desember 1999 fram Stortingsmelding nr. 17 (1999–2000): Handlingsplan mot barne- og ungdomskriminalitet. Bedre samordning og koordinering av det forebyggende arbeidet står sentralt i planen, sammen med bedre oppfølging av barn og ungdom med alvorlige atferdsproblemer, unge lovovertredere og kriminelle ungdomsgjenger. Seks departement har samarbeidet om planen (Barne- og familiedepartementet, Justisdepartementet, Utdannings- og forskningsdepartementet, Sosialdepartementet, Helsedepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet), som ble gjennomført i 5-års perioden 2000–2004.

En rekke av tiltakene og innsatsen i planen fortsetter etter planperiodens utløp, og inngår i det videre arbeidet med å forebygge og bekjempe barne- og ungdomskriminalitet.

Mer informasjon

<http://www.odin.dep.no/bfd>

*FNs konvensjon om barnets rettigheter
Artikkel 40: BEHANDLING I SAKER OM STRAFF
Barn som er anklaget eller dømt for straffbare handlinger har rett til en behandling som fremmer dets følelse av verdighet og egenverd og styrker dets respekt for menneskerettighetene. Målet er at barnet påtar seg en konstruktiv rolle i samfunnet. Staten skal fastsette en kriminell lavalder. Det skal være mulighet til å få overprøvet en straffedom av en høyere myndighet eller domstol. Barnet skal få gratis bistand av tolk hvis barnet ikke snakker det språket som blir brukt.*

Lovtiltak mot barne- og ungdomskriminalitet

Justisdepartementet

Forslagene i Ot.prp.nr. 106 (2001–2002) Lovtiltak mot barne- og ungdomskriminalitet ble vedtatt og satt i kraft i 2003. Tiltakenes formål er å sikre en mer hensiktsmessig oppfølging av lovbrudd begått av barn og unge og et bedre samarbeid mellom de berørte offentlige etater. I praksis fokuseres det på utvikling av gode modeller.

Kapittel 1

Om lovtiltaket

Lovendringen pålegger politiet plikt til å etterforske lovbrudd som er begått av barn mellom 12 og 15 år. Dermed får den unge lovbyteren beskjed om at samfunnet tar saken alvorlig. Straffeprosessloven er presisert slik at etterforskningsmateriale skal kunne danne grunnlag for barneverntjenestens behandling av en sak, og politiet skal kunne avslutte en sak der gjerningspersonen var under 15 år med å overføre saken til barnevernet. 6 uker er fristen for påtalemyndigheten for å fatte påtalevedtak i saker mot personer under 18 år. Rask saksbehandling er særlig viktig i straffesaker mot unge personer. Barn og foreldre skal kunne pålegges å møte til samtale hos politiet for å bidra til å forebygge en kriminell utvikling hos en ungdom som politiet mener befinner seg i risikosonen. I tillegg kan påtalemyndigheten nedlegge et oppholdsforbud for barn under 15 år på visse steder, dersom det er grunn til å tro at opphold på dette stedet øker faren for at barnet vil begå en ellers straffbar handling. En presisering i straffeloven har gjort det klart at megling i konfliktråd og oppfyllelse av eventuelt inngått avtale kan settes som særvilkår for betingede dommer og påtaleunntatelser.

Arbeidet for å øke bruken av konfliktrådsmediasjon for unge lovbytere, både som alternativ reaksjon og som konfliktløsningsmodell for lovbytere under den kriminelle lavalder, følges opp. For de andre lovtiltakene arbeides det med å utvikle god praksis.

Justisdepartementet vil vurdere behovet for lovendringer og annen oppfølging med utgangspunkt i de erfaringene som er gjort i forsøket med ungdomskontrakter – et samarbeid med Barne- og familiedepartementet som ble avsluttet i 2004.

Mer informasjon

<http://www.odin.dep.no/jd>

Snu unge lovbytere i tide

Justisdepartementet

Gjennom det 3-årige prosjektet «Snu unge lovbytere i tide» vil regjeringen fokusere på samarbeidsmodeller for å få unge lovbytere bort fra kriminalitet. Målsettingen er å utvikle et forpliktende samarbeid mellom ulike nivåer og sektorer i forvaltningen og i lokalsamfunnet for øvrig. Fem berørte departementer har inngått et forpliktende forvaltningssamarbeid med Justisdepartementet om kriminalitetsforebyggende og rehabiliterende tiltak overfor ungdom med risikoatferd

eller som er i risikosonen. Prosjektet bygger på at stat, kommune og lokalsamfunn har et felles ansvar. Seks delprosjekter skal prøve ut konkrete tiltak for å sikre ansvars plassering, samarbeid og kontinuitet i oppfølgingen av unge før og etter fengsel/dom. I delprosjektene skal ungdommene møtes med konstruktive tiltak i et samarbeid mellom ungdommene selv, hjem, skole, politi, kriminalomsorg, hjelpeapparat og nærmiljøet.

Utgangspunktet er et ønske om å omsette i praksis en forståelse av at det er påkrevd med felles innsats fra de ulike samfunnssektorer som rettsvesen, helsevesen, skole, barnevern, det sivile samfunn og nærmiljø for å ha mulighet til å lykkes i å bekjempe barne- og ungdomskriminaliteten

Erfaringene fra pilotprosjektet skal inngå som et ledd i det tverrdepartementale samarbeidet med ny og oppfølgende handlingsplan, som skal ferdigstilles i 2005.

Samarbeidspartnere: Barne- og familiedepartementet, Utdannings- og forskningsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Arbeids- og sosialdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet.

Tverretatlig samarbeid – SLT modellen

Justisdepartementet

SLT er en modell for å samordne det kriminalitetsforebyggende arbeidet blant barn og unge. Det er viktig å poengtere at SLT ikke er et nytt aktivitetsprogram, men koordinering av eksisterende aktiviteter. Det har vist seg at samordningen bare fungerer optimalt hvis det forankres på topp-plan i kommunen og politiet, og det må ansettes en koordinator som får et overordnet ansvar for å være pådriver i alle ledd. Med disse faktorene på plass kan samarbeidet gi en rasjonaliseringsgevinst både økonomisk og tidsmessig og i sin tur virke preventivt i forhold til enkeltpersoners og grupperes forhold til kriminalitet.

Det er nå 105 kommuner som har tatt i bruk SLT-modellen i sitt kriminalitetsforebyggende arbeid. I noen tilfeller har flere kommuner gått sammen om å starte SLT. Justisdepartementet vil også i 2005 utlyse stimuleringsmidler via Det kriminalitetsforebyggende råd.

Mer informasjon

<http://www.krad.dep.no>

Et bedre oppvekstmiljø

Konfliktråd

Justisdepartementet

Formål

Konfliktrådsordningen reguleres av lov om megling i konfliktråd av 1991. I følge loven er konfliktrådets oppgave å megle i tvister som oppstår på grunn av at en eller flere personer har påført andre skade, tap eller annen krenkelse.

Om konfliktråd

I meglingsmøtet forsøker partene ved dialog og ved hjelp av meglere å løse konflikten og inngå en avtale. Avtalen kan omhandle økonomisk oppgjør eller arbeid. En avtale kan også gi uttrykk for en forsoning uten nærmere ytelser; avtalen fastslår da at partene har diskutert problemet og løst konflikten i minnelighet. Megling arrangeres normalt mellom to personer, for eksempel gjerningsperson og offer. Det er også mulig å involvere partenes nettverk (familie, venner, lærer, nabo etc) i meglingsmøtet slik at alle praktiske og følelsesmessige følger av konflikten blir belyst, og nettverket kan samarbeide med partene om en varig løsning på konflikten. Metoder for nettverksmegling har blitt prøvd ut. Erfaringene fra prøveprosjektene er positive. Den ordinære en-til-en meglingen som konfliktrådene benytter, bør etter hvert suppleres med ulike former for nettverksmegling.

Fra 1. januar 2004 ble konfliktrådene fullt ut statlige organ underlagt Justisdepartementet. Samtidig ble Sekretariatet for konfliktrådene opprettet. Sekretariatet har ansvaret for den faglige og administrative driften av konfliktrådene. Det finnes 22 konfliktråd som dekker alle landets kommuner. Ordningen med meglere i hver enkelt kommune er videreført. Det finnes i alt ca. 600 lokalt oppnevnte legmeglere. Konfliktrådene tilbyr megling i:

- Straffesaker
- Saker som gjelder ellers straffbare handlinger med gjerningspersoner under 15 år
- Rene sivile saker, for eksempel nabo tvister og familietvister.

I straffesaker kan megling benyttes enten som alternativ til straff eller som supplement til straff, herunder megling som særvilkår i betinget dom eller som tiltak i samfunnsstraffen. Deltagelse i megling er frivillig for alle parter. Dette er et viktig prinsipp for at partene skal være motivert til selv å ta ansvar for konflikten og den prosessen som leder frem til en eventuell løsning. Konfliktrådsmegling er et gratis tilbud som er tilgjengelig for hele befolkningen. Ordningen er særlig godt egnet overfor unge lovbrøyttere.

Mer informasjon

- Lov om megling i konfliktråd, 15.03.1991 nr 3.
- Konfliktrådenes tidsskrift «Opp og avgjort»
- <http://www.konfliktraadet.no>

Samfunnsstraff

Justisdepartementet

Formål

Samfunnsstraffen er en straffereaksjon som særlig kan være egnet for unge lovbrøyttere som trenger umiddelbar reaksjon med tydelige konsekvenser ved brudd. Ordningen trådte i kraft i mars 2002.

Om samfunnsstraff

Innholdet i samfunnsstraffen kan bestå i samfunnsnyttig tjeneste, program, individuelle samtaler, behandling, megling i konfliktråd og andre tiltak som er relevant i forhold til den enkeltes kriminalitet. Det er en målsetting å øke bruken av andre tiltak enn samfunnsnyttig tjeneste. Megling i konfliktråd er ett av tiltakene som det er ønskelig å gjøre mer bruk av.

Mer informasjon

Ordningen blir evaluert i form av tre delrapporter. Delrapport 1 forelå i februar 2003 og delrapport 2 i april 2004. Evalueringen er planlagt avsluttet i 2005. Kriminalomsorgens utdanningssenter evaluerer ordningen.

Kapittel 1

1.4 Et flerkulturelt samfunn

Det norske samfunnet har vært og vil i økende grad være preget av kulturelt mangfold. Det kulturelle mangfoldet er berikende og en styrke for fellesskapet, men det medfører også store utfordringer. På alle områder må det legges til rette for åpenhet og dialog, inkludering, samhandling og nyskaping. Alle skal ha like rettigheter til deltakelse og innflytelse, kulturell utfoldelse og praktisering av religiøs tro i et demokratisk samfunn. Dette er grunnleggende for å ha råderett over egen livssituasjon og for å kunne utvikle et samfunn med plass for alle.

Grunnlaget for deltakelse i samfunnet legges i barne- og ungdomsårene. I barnehage, grunnskole, videregående opplæring og høyere utdanning lærer barn og ungdom å samarbeide på tvers av kulturell og språklig bakgrunn. De holdningene som skapes i ung alder påvirker oss gjennom hele livet. Alle tilbud må preges av et verdigrunnlag med rom for kulturelt mangfold, og gi praktisk innhold til sentrale verdier som frihet, likhet og solidaritet. Å gi et likeverdig tilbud til alle barn, forutsetter tilrettelagte tilbud som tar hensyn til hvert enkelt barns særegne behov.

Regjeringens mål er at alle som vokser opp i Norge, uavhengig av foreldrenes fødeland, skal ha samme mulighet for å delta i samfunnet. Alle skal oppleve at de hører til og at de aksepteres for den de er. For etterkommere av innvandrere er regjeringens mål at de som voksne ikke skal ha systematisk dårligere levekår enn andre, og at de sosiale og økonomiske ulemper foreldrene kan ha fordi de har innvandret, ikke skal gå i arv til barna. For å få dette til må utjevning av levekårsforskjeller for barn skje på mange måter, og så tidlig som mulig, blant annet gjennom selektive tiltak og ved like muligheter i barnehage og utdanning.

*FNs konvensjon om barnets rettigheter
Artikkel 30: MINORITETER OG URBEFOLKNING*

Barn som tilhører en minoritet eller urbefolkningen, har rett til sammen med andre i sin gruppe, å leve i pakt med sin kultur, religion og eget språk.

BARN OG UNGDOM MED ETNISK MINORITETSBAGGRUNN

Det er til dels store forskjeller på viktige levekårsområder mellom en del barn og ungdom med etnisk minoritetsbakgrunn og barn og ungdom med norsk bakgrunn. Regjeringen vil føre en aktiv politikk for å

motvirke diskriminering, fremmedfrykt og rasisme og utvikling av nye klasseskiller.

Å bedre mulighetene til deltagelse for barn og ungdom med etnisk minoritetsbakgrunn, samt motvirke

Et bedre oppvekstmiljø

polarisering mellom ungdomsgrupper basert på etnisitet, er blant de viktigste utfordringene når det gjelder å følge opp FN's konvensjon om barnets rettigheter. St.meld. nr. 49 (2003–2004) «Mangfold gjennom inkludering og deltagelse. Ansvar og frihet», har et hovedfokus på etterkommergenerasjonen og deres muligheter for inkludering og deltagelse, og på deres foreldres ansvar for å fremme sine barns muligheter i det norske samfunnet. Regjeringens mål er at alle barn som vokser opp i Norge, uavhengig av foreldrenes fødeland, skal ha samme mulighet for å delta i samfunnet. Som voksne skal de ikke ha systematisk dårligere levekår enn andre, og de sosiale og økonomiske ulempene som deres innvandrere foreldre måtte ha skal ikke gå i arv. Myndighetene må arbeide for at de skal mestre skole og utdanning på lik linje med andre, ha like muligheter i arbeid som voksne og delta på linje med andre i det sivile og politiske liv. Regjeringens mål er at alle som vokser opp i Norge skal oppleve at de hører til og at de aksepteres for den de er.

Regjeringen mener det er av avgjørende betydning at personer med minoritetsspråklig bakgrunn får et språkgrunnlag som setter dem i stand til å delta aktivt i samfunnet. Foreldrenes norskkunnskaper har også betydning for barns læring og integrering. Opplæringen i norsk med samfunnskunnskap må derfor, både i innhold og omfang, bli bedre tilpasset den enkeltes behov.

Tiltak for å øke deltagelsen i samfunnet for barn og unge med innvandrerbakgrunn

Kommunal- og regionaldepartementet

Formål

Regjeringen la sommeren 2002 fram handlingsplanen «Tiltak for å øke deltagelsen i samfunnet for barn og unge med innvandrerbakgrunn». Planen er utarbeidet i et samarbeid mellom Kommunal- og regionaldepartementet, Barne- og familiedepartementet, Justisdepartementet, Kultur- og kirke- og utdanningsdepartementet, som er ansvarlige for tiltak på sine fagområder. Hovedsatsingen går ut på å styrke språk- og samfunnskunnskapene både hos førskolebarn og deres foreldre, få til mer foreldresamarbeid blant annet i skolen, bedre oppfølgingen av enslige mindreårige og øke deltagelsen fra ungdom med innvandrerbakgrunn i kultur og idrett.

Om tiltaksplanen

Planen inneholdt en rekke tiltak for å bidra til å realisere følgende målsettinger:

- Bedre språk- og samfunnskunnskaper hos barn og foreldre, og mer foreldresamarbeid

- Bedre oppfølging av enslige mindreårige
- Større deltagelse fra ungdom med innvandrerbakgrunn i kultur og idrett
- Bedre kriminalitetsforebyggende arbeid i forhold til ungdom med innvandrerbakgrunn
- Selvstendigjøring for bedre helse

En statusrapport etter to år for gjennomføringen av tiltakene viser at tiltakene i all hovedsak er gjennomført, eller er under gjennomføring. En mer detaljert redegjørelse for framdriften for de enkelte tiltakene kan man finne på Kommunal- og regionaldepartementets nettsider.

Mer informasjon

<http://odin.dep.no/krd/norsk/tema/innvandring/publikasjoner/handlingsplaner.html>

Samarbeidspartnere: Barne- og familiedepartementet, Justisdepartementet, Kultur- og kirke- og utdanningsdepartementet, Utdannings- og forskningsdepartementet og Utdanningsdirektoratet.

Støtte til innvandrerorganisasjoner og frivillig virksomhet

Kommunal- og regionaldepartementet,
kap.521, post 73 (i 1000 kroner):

Regnskap 2003:	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
22 400	25 000	27 000

Tilskuddsordningen på post 73 er delt i:

- 1) tilskudd til drift av landsdekkende organisasjoner på innvandrerfeltet og
- 2) tilskudd til drift av lokale innvandrerorganisasjoner og frivillig virksomhet i lokalsamfunnet som bidrar til mangfold, dialog og samhandling

Landsdekkende organisasjoner

Formålet med ordningen er å støtte landsdekkende organisasjoner som medvirker til å gi alle samme muligheter, rettigheter og plikter til å delta i samfunnet og ta i bruk egne ressurser.

Med landsdekkende organisasjon menes en organisasjon som arbeider med saker av nasjonal karakter og har en landsomfattende virksomhet. Det gis støtte til drift av landsdekkende organisasjoner som:

- ivaretar asylsøkeres, flyktningers og innvandreres rettigheter i samfunnet
- bygger opp kunnskap om behovene asylsøkere, flyktninger og personer med innvandrerbakgrunn har
- bidrar til å sikre like muligheter og til å bekjempe etnisk diskriminering og rasisme
- fremmer og tilrettelegger for kontakt, dialog og samarbeid mellom personer med innvandrerbakgrunn, resten av befolkningen og/eller myndighetene

Kapittel 1

Frivillig virksomhet i lokalsamfunn som bidrar til mangfold, dialog og samhandling

Ordnningen er todelt, og gjelder støtte til: 1) frivillig virksomhet i form av aktiviteter og 2) drift av lokale innvandrersorganisasjoner.

Formålet med driftstilskudd til lokale innvandrersorganisasjoner er å bidra til:

- å styrke lokal organisering av innvandrere
- at innvandrere får adgang til flere sosiale nettverk
- å ivareta felles interesser i forhold til myndighetene
- å informere om det norske samfunnet og om minoritetenes rettigheter og plikter

Formålet med tilskuddet til frivillig virksomhet er å:

- bidra til kontakt, samhandling og nettverksbygging mellom personer med innvandrerbakgrunn og resten av befolkningen
- fremme toleranse mellom ulike grupper av befolkningen og motvirke rasisme og diskriminering
- rekruttere flere personer med innvandrerbakgrunn til frivillige organisasjoner og frivillig virksomhet på tvers av befolkningsgrupper

Tiltak og aktiviteter som er rettet mot kvinner, barn og unge, som virker forebyggende mot tvangsekteskap og som kan forebygge kjønnslemlestelse, vil bli prioritert.

Midlene fordeles til fylkeskommunene som forvaltere av ordningen ut fra antallet utenlandsfødte personer som er fast bosatt i fylket og som er født utenfor EØS-området, USA, Canada, Australia og New Zealand, samt deres barn. Tall fra Statistisk sentralbyrå pr. 1. januar foregående år ligger til grunn for beregningen av tilskuddet. 10 prosent av tilskuddsrammen tilfaller fylkeskommunen som administrasjonstilskudd.

Mer informasjon

<http://www.udi.no>

Samarbeidspartnere: Utlendingsdirektoratet og fylkeskommunene.

Kontaktutvalget mellom innvandrere og myndighetene

Kommunal- og regionaldepartementet,
kap. 523, post 1 (i 1000 kroner):

Regnskap 2003:	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
3 732	4 600	4 600

Kontaktutvalget mellom innvandrere og norske myndigheter (KIM) ble opprettet i 1984. Utvalget er satt

sammen av 17 personer med bakgrunn fra innvandrersorganisasjonene og 18 personer med bakgrunn fra offentlige myndigheter og politiske partier.

Det nåværende utvalget er oppnevnt for tre år, med start den 1. januar 2003. Det skal oppnevnes et nytt utvalg for perioden 2006–2009. KIM består av et innvandrersforum og et kontaktutvalg. Innvandrersforumet består av representanter med innvandrerbakgrunn som er foreslått av organisasjoner over hele landet. Kontaktutvalget vil ha representanter fra offentlige myndigheter og politiske partier, i tillegg til innvandrersforumet. KIMs sekretariat ligger i Utlendingsdirektoratet. Tre av medlemmene er under 25 år. I utvalget som helhet er det 46 prosent kvinner og 54 prosent menn. KIM skal være et rådgivende organ overfor myndighetene og en arena for dialog mellom personer med bakgrunn i innvandrersorganisasjoner, offentlig forvaltning, kommuner og politiske partier. Det skal også være en kompetent høringsinstans på områder vedrørende flyktning-, innvandrings- og integreringsspørsmål.

Mer informasjon

<http://www.kim.no>

Idébanken

Barne- og familiedepartementet

Formål

Målet med ordningen er å stimulere til aktivitet og bedre dialog mellom ungdom med ulik kulturell bakgrunn. Idébanken skal også stimulere til flerkulturell satsing innenfor ungdomsorganisasjoner og minoritetsorganisasjoner for ungdom.

Om ordningen

Ordnningen med Idébanken startet i 1998 og forvaltes av Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU). Gjennom Idébanken gis det tilskudd til flerkulturelle aktiviteter blant barn og ungdom i regi av frivillige organisasjoner og lokale ungdomsgrupper og ungdomsmiljø. Idébanken skal fungere som idèformidler i arbeidet mot rasisme og for integrering. Etablering av flerkulturelle møtesteder og nettverk, sommerleire, blader og magasiner, seminarer og konferanser, idrettsarrangementer, antirasistiske konserter og opplysnings tiltak er blant aktivitetene som er igangsatt. Det er satt av 1 million kroner til Idébanken i 2005.

Mer informasjon

<http://www.ungnett.org/stotteny/ide/index.htm>

Et bedre oppvekstmiljø

SAMISKE BARN OG UNGDOM

Barne- og familiedepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet og Sametinget

Det er et mål å styrke samiske barn og unges identitet og tilhørighet til det samiske samfunnet, og utvikle oppvekstmiljøer der samisk og norsk kultur i størst mulig grad oppleves som likeverdige. De tiltakene som vil være nødvendig for å legge til rette for en slik utvikling, vil variere fra kommunene til kommune.

Sametinget og Barne- og familiedepartementet vil fortsatt samarbeide om å fremme utvikling av tilbud i kommunene som styrker samiske barn og ungdoms samiske identitet og tilhørighet. Heftet «Samisk oppvekst» (Q-1066 B+S) er utarbeidet og utgitt av Sametinget og Barne- og familiedepartementet i fellesskap, og er tenkt å gi ideer og inspirasjon i arbeidet med å bedre oppvekstvilkårene for samiske barn og unge i kommuner og fylker. Barne- og familiedepartementet støtter forsøks- og utviklingsprosjekt som har som mål å styrke samiske barn og unges identitet og tilhørighet til det samiske samfunnet og samarbeidet mellom samisk ungdom på tvers av landegrensene. Samiske ungdomsorganisasjoner er representert i Barents Regional Youth Council (BRYC) som vil spille en sentral rolle i den videre utviklingen av ungdomssamarbeidet i Barentsregionen.

Kommunal- og regionaldepartementet satte i 2004 i gang et prosjekt med «samiske veivisere». Prosjektet går i regi av Samisk Høgskole. Tre samiske ungdommer har fått stipend, og skal informere om samisk kultur og samfunnsnivå til unge voksne, skoler, organisasjoner og foreninger i hele landet. Veiviserne vil være i gang med sitt arbeid i 2005.

Sametinget er gitt unntak fra bevilgningsreglementets § 4 om bruttobudsjettering, og får hele sin bevilgning fra Kommunal- og regionaldepartementet, Barne- og familiedepartementet, Utdannings- og forskningsdepartementet, Kultur og kirkedepartementet og Miljøverndepartementet over 50-poster. En viktig og grunnleggende oppgave for Sametingets virkemiddelbruk er å realisere målsettingen om å skape gode oppvekstvilkår for samiske barn og ungdommer gjennom tildelingen av tilskudd til ulike tiltak for, av og med barn og unge. Barn og unge er et prioritert sat-

singsområde for Sametinget. Sametinget vil arbeide for å skape gode oppvekstvilkår for samiske barn og unge, slik at disse kan vokse opp i trygge og gode nærmiljøer hvor det gis mulighet til å utvikle og styrke sin samisk identitet og tilknytning til det samiske samfunnet. Sametingets satsing skal gjenspeile mangfoldet i samisk kultur og barnas ulike erfaringsbakgrunn. Sametinget ønsker å gi samiske barn og unge økt medbestemmelse og innflytelse på Sametingets egen politikk i forhold til barn og unge.

Sametinget forvalter et særskilt tilskudd til samiske barnehager (Se omtale i kap. 2). Det ble i 2004 gjennomført en nordisk konferanse om barn og oppvekst. Sametinget tildeler også midler til barne- og ungdomstiltak over tilskuddspostene Ungdomskonferanse og Årlige konferanse for barnehageansatte. Sametinget har opprettet en egen budsjettpost til festivaler.

Sametinget forvalter en stipendordning som et språkvirkemiddel for å stimulere samisk ungdom til å velge samisk som fag i videregående skole. For 2004 ble det avsatt 1,4 millioner kroner i utdanningsstipend for ungdom som har samisk som fag under utdanningen.

I 2005 fordeles det 1,87 millioner kroner over tilskuddsordningen Samiske barn og unges oppvekstvilkår, som ligger under Samisk kulturfond. Det er mangel på samisk-språklig litteratur for barn og unge, og Sametinget ønsker en fast støtteordning for eksisterende samiskspråklige publikasjoner til barn og unge. Det vil i 2005 bli gitt 1,05 millioner kroner i tilskudd til utgivelse av barne- og ungdomsblader. Sametinget gir også 1,52 millioner over en egen budsjettpost til samiske festivaler. For å styrke samiske barn og unges deltakelse i samisk idrett avsettes det 750 000 kroner til dette formålet i 2005.

Mer informasjon

- <http://www.samediggi.no>
- <http://www.same.net>

BARN OG UNGDOM FRA NASJONALE MINORITETER

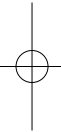
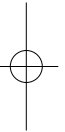
Barne- og familiedepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet

De nasjonale minoriteter i Norge er jøder, kvener, rom (sigøynere) og romanifolket (tater/reisende og skogfinner). Gjennom ratifisering av Europarådets rammekonvensjon for beskyttelse av nasjonale minoriteter har Norge forpliktet seg til å fremme de forutsetninger som er nødvendige for at personer som tilhører nasjonale minoriteter, kan bevare og utvikle sin kultur, samt bevare de grunnleggende bestanddelene av sin identitet, det vil si deres religion, språk, tradisjoner og kulturarv. Dette følger også av

FNs konvensjon om barnets rettigheter, artikkel 30.

Utdannings- og forskningsdepartementet, Barne- og familiedepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet har i 2004 bevilget kroner 300 000 til prosjektet «Romanifolket – fra barn til voksen» i regi av «Dronning Mauds minne – Høgskole for førskolelærerutdanning». Prosjektet er planlagt som utviklingsprosjekter i barnehage og grunnskole med tanke på å få romanikulturen tydelig fram i barnehagens og skolens virksomhet.

Familie og omsorg

Regjeringen har som ett av sine hovedmål å legge til rette for en trygg økonomisk og sosial situasjon for barn, ungdommer og deres familier. En politikk som satser på å styrke familienes situasjon vil også bidra til å gjøre storsamfunnet bedre å leve i, og vil medvirke til å sikre den oppvoksende generasjon et trygt oppvekstmiljø. Økonomisk handlefrihet og mulighet for foreldre til å tilpasse sin tid til barnas behov er en forutsetning for gode oppvekstvilkår. Der familien ikke strekker til har samfunnet en særlig plikt til å sikre barn og ungdom gode omsorgstilbud og oppvekstvilkår.

Regjeringen vil videreutvikle og videreføre de gode permisjonsordningene som gjelder i barnas første leveår. Barnetrygden er den viktigste statlige overføringsordningen som omfatter alle familier med barn.

Regjeringen ser på barnehage som det beste pedagogiske omsorgstilbudet for førskolebarn når de ikke er sammen med foreldrene. Barnehagen er svært viktig når det gjelder å lære barn språk og sosial kompetanse. Regjeringens budsjettforslag for 2005 vil være sterkt fokusert på utbygging, slik at det viktigste målet i sektoren kan nås – barnehageplass til alle familier som ønsker det.

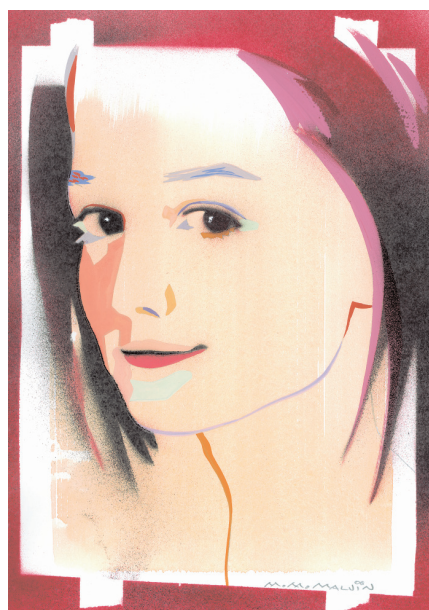
FNs konvensjon om barnets rettigheter

Artikkel 27: LEVESTANDARD

*Barnet har rett til en levestandard som er tilstrekkelig på alle områder.
Foreldrene, eller andre som har ansvar for barnet, har det grunnleggende ansvaret
for å sikre de levevilkår som er nødvendig for barnets utvikling.
Staten har plikt til å støtte de foresatte.*

Kapittel 2

2.1 Bedre økonomiske vilkår for barnefamiliene

Regjeringen ønsker å skape gode materielle vilkår for barnefamiliene slik at omsorgen for barn og unge kan ivaretas på best mulig måte. Barnetrygden skal fortsatt være den viktigste kontantytelsen til familier med barn. Gode permisjonsordninger der også fedrene deltar i barneomsorgen er svært viktig for familiene. Regjeringen ønsker å videreføre kontantstøtten. Regjeringen ønsker at adopsjon i størst mulig grad skal kunne gjennomføres uavhengig av den enkeltes inntektsforhold.

FNs konvensjon om barnets rettigheter

Artikkel 26: SOSIALTJENESTER

Staten skal sikre at barnet får den sosiale hjelpen og den økonomiske støtten det har krav på etter landets lover.

Familie og omsorg

BARNETRYGD

Barne- og familiedepartementet, kap. 845, post 70, (i 1000 kroner):

Regnskap 2003:	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
14 691 631	14 176 100	14 310 000

Formål

Barnetrygd er en kontantoverføring som skal bidra til å dekke utgifter til forsørgelse av barn.

Om stønadsordningen

Barnetrygd ytes for alle barn under 18 år som er bosatt i Norge. Trygden forvaltes av Rikstrygdeverket og utbetales via det lokale trygdekontor. Barn som skal oppholde seg i landet i kortere tid enn ett år får ikke barnetrygd. Barn som midlertidig oppholder seg i utlandet lengre enn ett år skal etter hovedregelen ikke få barnetrygd. Når både barnet og den barnet bor fast hos, er medlemmer av folketrygden under utenlandsoppholdet, kan det likevel foreligge rett til barnetrygd.

Den som har barnet boende fast hos seg, har rett til barnetrygd. Dersom foreldrene ikke bor sammen og skriftlig har avtalt delt bosted, kan hver av foreldrene få rett til 50 prosent av barnetrygden. Dersom barnet ikke

bor sammen med sine foreldre, vil annen omsorgsperson eller barneverninstusjon som har barnet boende fast hos seg, ha rett til barnetrygd. Det foreligger rett til barnetrygd for ett barn mer enn det faktiske barnetall når foreldre er ugift, skilt eller separert og ikke bor sammen i en felles husholdning. Det kan også i visse andre tilfeller gis utvidet barnetrygd. Retten til utvidet barnetrygd faller bort dersom den enslige forsørgeren gifter seg eller lever i et stabilt samboerskap.

Satsen fra 1. januar 2005 er 11 640 kroner per barn per år. Det utbetales et småbarnstillegg til enslige forsørgere som har barn i alderen 0–3 år og som fyller vilkårene for rett til utvidet barnetrygd etter barnetrygdloven og full overgangsstonad etter folketrygdloven. Tillegget utgjør 7 920 kroner per år. Det gis ett tillegg per enslig forsørger. Familier i Finnmark og Nord-Troms får i 2005 et tillegg i barnetrygden på 3 840 kroner per barn per år.

KONTANTSTØTTE

Barne- og familiedepartementet, kap. 844, post 70 (i 1000 kroner):

Regnskap 2003:	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
2 992 145	2 852 195	2 860 000

Kontantstøtte utbetales for ett- og toåringer og gis til familier som ikke eller bare delvis gjør bruk av barnehageplass med offentlig driftstilskudd. De som har en deltidsplass i barnehage kan få redusert kontantstøtte. I

2003 mottok 72 prosent av ett- og toåringene kontantstøtte. Det er en større andel av ettåringene enn toåringene som mottar kontantstøtte, og de fleste mottar full kontantstøtte.

Fra 1. januar 2005 gjelder følgende satser:

Oppholdstid i barnehage	Kontantstøtte	Utbetaling
Ikke bruk av barnehage	100 prosent	3657 kroner per barn per måned
Til og med 8 timer pr. uke	80 prosent	2926 kroner per barn per måned
9 – 16 timer pr. uke	60 prosent	2194 kroner per barn per måned
17 – 24 timer pr. uke	40 prosent	1463 kroner per barn per måned
25 – 32 timer pr. uke	20 prosent	732 kroner per barn per måned
33 timer eller mer per uke gir ikke rett til kontantstøtte		

Mer informasjon

<http://www.odin.dep.no/bfd>

Kapittel 2

FØDSELS- OG ADOPSJONSPENGER

Barne- og familiedepartementet, kap. 2530 (i 1000 kroner):

Post	Regnskap 2003:	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
70 Fødselspenger til yrkesaktive	8 337 275	8 655 690	9 590 500
71 Engangsstønad ved fødsel	418 620	404 745	404 400
72 Feriepenger av fødselspenger til arbeidstakere	233 915	245 366	270 000
73 Adopsjonspenger m.v.	132 473	151 194	141 000

Formål

Formålet med ordningen er å sikre inntekt for foreldre i forbindelse med fødsel og adopsjon. Fødsels- og adopsjonspenger reguleres i folketrygdloven kap. 14.

Svangerskapsenger

Gravide arbeidstakere kan få utbetalt svangerskapsenger dersom de etter bestemmelser i lov eller forskrift er pålagt å slutte i arbeidet, og det ikke er mulig for arbeidsgiver å omplassere dem til annet høvelig arbeid. Svangerskapsengeordningen gjelder med virkning fra 1. juli 2003 også for selvstendig næringsdrivende kvinner.

Fødselspenger

For å ha rett til fødselspenger må man ha vært yrkesaktiv med pensjonsgivende inntekt i minst seks av de siste ti månedene før stønadsperioden tar til. Far kan motta fødselspenger basert på eget opptjeningsgrunnlag i situasjoner der mor etter fødselen arbeider minst 75 prosent stilling, tar offentlig godkjent utdanning, eller er syk, slik at det foreligger et reelt omsorgsbehov. Arbeider mor mindre enn 75 prosent etter fødselen, blir fars fødselspenger beregnet etter den stillingsbrøk moren da har.

Fødselspengene beregnes på grunnlag av egen inntekt, men er begrenset oppad til en årsinntekt som svarer til 6 ganger folketrygdens grunnbeløp (6 G er 352 668 kroner fra 1. mai 2004). Foreldrene har anledning til å dele permisjonen såfremt begge har opptjent rett til fødselspenger. Faren er pålagt å ta ut 4 uker av permi-

sjonen. Dersom faren ikke bruker den såkalte fedrekvoten, mister familien som hovedregel retten til disse 4 ukene.

Fra 1. januar 2005 fikk fedre rett til lønnskompensasjon under fedrekvoten basert på egen opptjening. Fars lønnskompensasjon skal ikke lenger reduseres dersom mor arbeidet deltid 50–75 prosent stilling før fødselen.

Engangsstønad ved fødsel

Kvinner som ikke fyller vilkåret om yrkesaktivitet (jf post 70) får en engangsstønad ved fødselen. Stønaden økte til 34 820 kroner i 2005.

Adopsjonspenger

Ved adopsjon av barn under 15 år ytes det adopsjonspenger i 39 uker med full lønn, alternativt 49 uker med 80 prosent lønn. Adopsjonspenger ytes ikke ved stebarnadopsjon.

Dersom adoptivforeldrene ikke fyller vilkårene om forutgående yrkesaktivitet, ytes det en engangsstønad på samme måte som ved fødsel. Stønaden er i 2005 på 34 820 kroner.

Personer som i forbindelse med den ene eller begge foreldrenes død får tildelt foreldreansvaret etter barneloven §§ 36 og 37, har rett til lønnet permisjon på linje med adopsjon.

Mer informasjon

<http://www.odin.dep.no/bfd>

Familie og omsorg

ADOPSJONSSTØTTE

Barne- og familiedepartementet, kap. 852, post 70 (i 1000 kroner):

Regnskap 2003:	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
12 769	15 928	21 470

Formål

Adopsjon av barn fra utlandet medfører store kostnader for familien. Formålet med tilskuddsordningen er å motvirke en skjev sosial fordeling av adopsjon knyttet til foreldrenes økonomi på grunn av de høye kostnadene.

Om tilskuddsordningen

Adoptivforeldrene må på forhånd ha innhentet norske myndigheters samtykke til adopsjon fra utlandet. Adopsjonen må enten være gjennomført i Norge, eller den må være gjennomført i utlandet og registrert i Barne-, ungdoms- og familiedirektoratets (Bufdir) register. Som vilkår for ytelsen stilles det videre krav om at adoptivforeldrene faktisk var bosatt i Norge da de

fikk barnet i sin omsorg og da adopsjonen ble gjennomført eller registrert her i landet. Ordningen med at staten er med på å dekke en del av utgiftene har eksistert siden 1992. I 2005 utgjør tilskuddet 31 090 kroner per barn. Tilskuddsordningen forvaltes av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet etter retningslinjer om tildeling av engangsstøtte ved adopsjon av barn fra utlandet.

Mer informasjon

<http://www.odin.dep.no/bfd>

<http://www.bufetat.no>

BOSTØTTE TIL BARNEFAMILIER

Kommunal- og regionaldepartementet, kap. 580, post 70, (i 1000 kroner):

Regnskap 2003:	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
2 086 740	2 109 000	2 093 600

Formål

Bostøtten skal bidra til at husstander med svak økonomi skal kunne skaffe seg en hensiktsmessig, nøktern eier- eller leiebolig og ha mulighet til å bli boende i denne.

Om ordningen

For å motta bostøtte må det i husholdningen enten være barn under 18 år, personer over 65 år, eller personer som har støtte eller pensjon gjennom folketrygden. Deltakere i introduksjonsprogrammet for nylig ankomne innvandrere kan også søke om bostøtte.

Regelverket er utformet slik at de med lavest inntekt og de største boutgiftene får mest i støtte. I regelverket stilles det krav til boligen. For barnefamilier stilles det krav om at boligen må ha kjøkken, bad og oppholdsrom. Kravet om at boligen må være på minst 40 kvm faller bort for alle barnefamilier i 2005. Endringen er et tiltak i regjeringens tiltaksplan mot fattigdom. Det stil-

les ikke lenger krav til hvordan boligen er finansiert når det gjelder barnefamilier. Det er ett regelverk for barnefamilier og ett for alders-, uføre- og etterlattepensjonister.

Hovedregelen er at dersom husstandens beregnede boutgifter er større enn det som regnes som rimelig, får husstanden 70 prosent av denne forskjellen dekket av bostøtte. I beregningen av bostøtten godkjennes boutgifter kun opp til et visst nivå. Dette nivået, eller boutgiftstaket, er høyere for husstander som bor i de største byene enn for andre husstander. For beboere i kommunalt disponerte utleieboliger blir dekningsprosenten hevet fra 70 til 80 prosent i 2005.

Mer informasjon

Husbanken forvalter ordningen. Søknad om bostøtte skal sendes kommunen. Informasjon om ordningen fås hos kommunen, eller på <http://www.husbanken.no>.

Kapittel 2

2.2 Barnehager til flere

Hovedmålene i regjeringens barnehagepolitikk er barnehageplass av god kvalitet til alle som ønsker det, likebehandling mellom offentlige og private barnehager og redusert foreldrebetaling. De samme overordnede målene ligger til grunn for det brede forliket om barnehagepolitikken som ble inngått på Stortinget 11. juni 2003.

Regjeringen ønsker et mest mulig fleksibelt og brukertilpasset barnehage tilbud, som er tilgjengelig for alle som ønsker det. Ordningen med investeringstilskudd til nye barnehageplasser og skjønnsmidler til kommunene videreføres. Formålet med disse midlene er å kompensere for kommunenes merutgifter til drift av barnehager. Regjeringens budsjettforslag for 2005 innebærer en økning av de statlige bevilgningene til barnehager med om lag 1,4 milliarder kroner. Dette betyr at den statlige finansieringen av sektoren har økt med hele 6,9 milliarder kroner siden 2001.

Regjeringen legger fram en Ot.prp. om ny barnehagelov i vårsesjonen 2005. Et tidsriktig regelverk skal bidra til å opprettholde kvaliteten i en ferdig utbygd sektor. Rammeplan for barnehagen er en forskrift til barnehageloven. I forbindelse med endringene i barnehageloven må også denne forskriften gjennomgås. Det er nedsatt en arbeidsgruppe som skal komme med forslag til revidert rammeplan for barnehagen innen 1. juli 2005.

Departementet oppnevnte i 2004 en arbeidsgruppe for kvalitet i barnehagene som både har gitt innspill til arbeidet med ny barnehagelov og revidering av rammeplan for barnehagen. De skal også foreslå tiltak for å ivareta og utvikle kvaliteten i sektoren. Arbeidsgruppen skal avgi sin sluttrapport i februar 2005. Forslagene fra arbeidsgruppen vil bli sett i sammenheng med departementets øvrige arbeid med utvikling og kvalitet i sektoren.

FNs konvensjon om barnets rettigheter

Artikkel 5: FORELDREANSVARET

Staten skal respektere de rettigheter og plikter foreldrene og andre foresatte har for å gi barnet veiledning og støtte slik at barnet skal kunne utøve konvensjonens rettigheter.

Familie og omsorg

DRIFTSTILSKUDD TIL BARNEHAGER

Barne- og familiedepartementet, kap. 856, post 60, (i 1000 kroner):

Regnskap 2003:

Budsjett 2004:

Budsjett 2005:

7 330 846

8 933 340

9 594 504

Formål

Det ordinære driftstilskuddet til barnehager skal nyttes til å nå målene om full utbygging, lavere foreldrebetaling og god kvalitet i barnehagene. Tilskuddet er øremerket og gis til alle godkjente barnehager, både offentlige og private. Tilskuddet til ordinære barnehager og familiebarnehager utbetales etter satser som varierer etter barns ukentlige oppholdstid og alder.

Målet for 2005 er etablering av 9 000 nye barnehageplasser. Satsene for driftstilskudd prjusteres fra 1. januar 2005 og gjelder for hele året. Økningen og differensieringen av tilskuddssatsene for private og offentlige barnehager som ble innført 1. august 2003, videreføres i hele 2005. Private barnehager vil motta et høyere statsstilskudd enn offentlige barnehager. Hensikten med dette er å kompensere private barnehager for lavere kommunal finansiering og bidra til økonomisk likeverdig behandling.

Det foreslås å øke skjønnsmidlene til kommunene med om lag 230 millioner kroner for å kompensere for økte kommunale tilskudd til ikke-kommunale barnehager fra 1. august 2005, jfr. forslaget til endring i forskriften om økonomisk likeverdig behandling. Barnehageforliket innebærer at godkjente barnehager skal behandles likeverdig i forhold til offentlige tilskudd, og regjeringen skal sende forslag til ny forskrift om økonomisk likeverdig behandling på høring.

Maksimalpris på foreldrebetalingen ble innført fra 1. mai 2004. Maksimalprisen for et ordinært, heltids barnehagetilbud kan ikke overstige 2 750 kroner per måned og 30 250 kroner per år. Det er åpnet for noe fleksibilitet dersom barnehagen er truet av nedleggelse eller kvaliteten rammes. I slike tilfeller kan maksimalprisen overstiges dersom barnehagens foreldreråd gir sin godkjenning. Barnehageforliket legger opp til en ytterligere reduksjon i maksimalprisen fra 1. august 2005 (trinn 2). Forutsetningen for å innføre trinn 2 er at målet om tilnærmet full behovsdekning nås. Regjeringens konklusjon er at det selv med sterke statlige virkemidler og særskilt fokus på utbygging vil være svært vanskelig å nå målet om full dekning innen utgangen av 2005. Dette vil bli enda vanskeligere om maksimalpris trinn 2 gjennomføres. Regjeringen mener at det er riktig, i tråd med barnehageforliket, å prioritere de familiene som fortsatt står i barnehagekø, fremfor å senke prisene ytterligere. Regjeringen vil derfor sikre full dekning før den gjennomfører en ytterligere reduksjon. Regjeringen foreslår på denne bakgrunn at innføringen av maksimalpris trinn 2 utsettes. Det vises for øvrig til at regjeringen vil komme tilbake med en evaluering av maksimalprisordningens første trinn våren 2005.

Tilskuddssatser fra 1.1.2005 til 31.12.2005 – offentlige ordinære barnehager og familiebarnehager (kroner per år)

<i>Barnas ukentlige oppholdstid</i>	<i>Barn født 2001 og tidligere</i>	<i>Barn født 2002 og senere</i>
0–8 timer	6 760	13 320
9–16 timer	13 500	27 580
17–24 timer	20 280	41 320
25–32 timer	27 000	55 090
33–40 timer	27 980	57 860
41 timer og mer	35 460	69 850

Tilskuddssatser gjeldende fra 1.1.2005–31.12.2005 – private ordinære barnehager og familiebarnehager (kroner per år)

<i>Barnas ukentlige oppholdstid</i>	<i>Barn født 2001 og tidligere</i>	<i>Barn født 2002 og senere</i>
0–8 timer	7 850	15 460
9–16 timer	15 170	30 390
17–24 timer	22 740	46 390
25–32 timer	30 300	61 840
33–40 timer	31 410	64 970
41 timer og mer	39 810	78 400

Kapittel 2

Åpen barnehage er et barnehagetilbud der barna ikke blir tildelt en fast plass i barnehagen. Barna kommer til barnehagen sammen med en omsorgsperson til de tider og dager de selv ønsker innenfor barnehagens åpningstid. Åpne barnehager får sitt tilskudd beregnet etter egne satser og oppholdstidskategorier uavhengig av barnas alder.

Tilskuddssatser gjeldende fra 1.1.2005–31.12.2005 – åpen barnehage (kroner pr. år)

<i>Barnehagens ukentlige åpningstid</i>	<i>Tilskudd pr. barn</i>
6–15 timer	6 690
16 timer og mer	12 640

Samiske barn i barnehage

Sametinget forvalter særskilt tilskudd til samiske barnehager og midler til utviklingsarbeid, rekrutteringstiltak, informasjonstiltak og utvikling av pedagogisk materiell. I samarbeid med Samisk høyskole og fylkesmenene iverksettes ulike tiltak rettet mot samiske barnehager og barnehager med samiske barn.

Sametinget overtok ordningen med særskilt tilskudd til samiske barnehager i 2001. Overtakelsen har medført økt fokus på utfordringer i barnehagesektoren og økning i antall søknader om særskilt tilskudd. Bevilgningen til Sametinget til barnehageformål er prisjustert i 2005, til 11,1 millioner kroner.

Tilskudd til tiltak for barn med funksjonshemming i barnehage

I følge barnehageloven § 9 skal barn med funksjonshemming ha prioritet ved opptak til barnehage dersom barnet kan ha nytte av oppholdet. Kommunene har ansvar for at denne fortrinnsretten til barnehageplass blir etterfulgt i kommunale og private barnehager. Barn med funksjonshemming kan trenge ekstra tilrettelegging av fysiske og personalmessige forhold i barnehagen. En slik tilrettelegging vil ofte medføre ekstrakostnader for barnehageeier. Det gis derfor et tilskudd fra staten som er øremerket tiltak for barn med funksjonshemming i barnehage.

I og med at kommunene har det praktiske og økonomiske ansvaret for at barn med funksjonshemming får tilbud om plass i barnehager, kan de ikke nekte disse barna plass i barnehage på grunn av dårlig økonomi. Kommunene har det overordnede ansvaret for merkostnadene, utover det staten yter, også overfor private

barnehager. Tilskuddet til tiltak for barn med funksjonshemming skal ikke nyttes til å finansiere tilbud eller rettigheter barnet har etter et annet regelverk, for eksempel spesialpedagogisk tiltak etter opplæringsloven § 5-7.

Tilskuddet er delvis lagt om i 2004, og vil fra 2005 i sin helhet tildeles kommunene etter antall barn 1–5 år i den enkelte kommune. Det er satt av 736 millioner kroner til tilskuddet til tiltak for barn med funksjonshemming i barnehage i 2005.

Tilskudd til tiltak for å bedre språkforståelsen blant minoritetsspråklige barn i førskolealder

Tilskuddet til tospråklig assistanse i barnehage ble utviklet fra 1. august 2004. Samtidig ble det innført en ny tilskuddsordning for tiltak for å bedre språkforståelsen blant minoritetsspråklige barn i førskolealder. Tilskuddet skal bidra til at kommunene kan utforme tiltak for å bedre språkforståelsen blant minoritetsspråklige barn i førskolealder. Et delmål med tilskuddsordningen er å bidra til økt deltakelse av minoritetsspråklige barn i barnehage, fordi barnehagen er en god integrerings- og språkoppføringsarena for førskolebarn. Et annet delmål er å bidra til at kommunene utformer helhetlige tiltak på tvers av tjenestetilbudene.

Tilskuddet tildeles kommunene ut fra antall minoritetsspråklige barn i alderen 1 til 5 år som går i barnehage. For 2005 vil tildelingen være på bakgrunn av opplysninger gitt gjennom barnehagenes årsmeldinger per 15. desember 2004. Kommunene kan nytte tilskuddet fleksibelt og utforme tiltak ut fra lokale variasjoner, ressurser og behov. Tilskuddet følger ikke barnet. Det er øremerket tiltak for minoritetsspråklige barn i førskolealder og skal primært nyttes til tiltak rettet direkte mot barna. I tillegg til å utforme tiltak i barnehage, herunder tilbud om tospråklig assistanse, kan tilskuddet nyttes til å styrke informasjonen til foreldre, tilrettelegge tiltak for minoritetsspråklige barn som ikke har barnehageplass, og til å utvikle tverrfaglige tiltak med barnehagen som en naturlig samarbeidspart.

Barnehager for nyankomne flyktingers barn

Intensjonen med tilskuddet er at kommuner og private barnehageeiere skal kunne gi barn av nyankomne flyktinger et barnehagetilbud når familien skal etablere seg i bosettingskommunen etter opphold i mottak.

Familie og omsorg

Tilskuddet gis for tilbud på inntil 15 timer per uke i 8 måneder, og dekker blant annet utgifter til lønn til førskolelærer og tospråklig assistent. Tilskuddsordningen videreføres uendret i 2005.

Tilskudd til drift av barnehager på Svalbard

Formålet med tilskuddet er å bidra til at barnehageeiere på Svalbard kan yte et godt, rimelig og fleksibelt tilbud til de familiene som ønsker barnehageplass. Det utbetales tilskudd til drift av barnehager på Svalbard etter samme satser som gjelder for barnehager på fastlandet. Barnehageloven gjelder ikke for Svalbard. Driftstilskuddet utløses derfor ikke automatisk som for barnehager på fastlandet, men etter departementets vedtak i hvert enkelt tilfelle.

Lønnstillegg for førskolelærere i Finnmark og Nord-Troms

Intensjonen med dette tilskuddet er å bedre og opprettholde en god tilgang på førskolelærere i Finnmark og Nord-Troms. Lønnstillegget gis til førskolelærere/pedagogiske ledere i barnehage og førskolelærere ansatt i kommunens barnehageadministrasjon i alle kommunene i Finnmark og i kommunene Karlsøy, Kvænangen, Kåfjord, Lyngen, Nordreisa, Skjervøy og Storfjord i Nord-Troms. Tilskuddet gis i de nevnte kommuner i de to fylkene der 30 prosent eller flere av de aktuelle stillingene er besatt av personer som har dispensasjon fra utdanningskravet.

INVESTERINGSTILSKUDD OG LÅN

Investeringstilskudd

Investeringstilskuddet ble innført i 2003. Det er et engangstilskudd til nyetablerte barnehageplasser. Tilskuddet skal dekke deler av anleggskostnadene (tomte- og byggekostnader) ved nybygg, tilbygg eller ombygging, dvs. at investeringstilskuddet reduserer finansieringsbehovet (for eksempel lånebehovet eller behovet for egenkapital) i ordinære barnehager.

Investeringstilskuddet gis til bygging av nye plasser i ordinære barnehager. Med ordinær barnehage forstås i denne sammenheng bygning spesielt tilpasset barnehageformål, og som er godkjent til dette bruk, jfr. Barnehageloven §§ 3,8 og 12. Det vil si at barnehagen skal være lokalisert i egen bygning / ha egne lokaler. Tilskuddet gis med inntil 50 000 kroner per nye barnehageplass.

Husbankens barnehagelån

Kommunal- og regionaldepartementet

Formål

Husbankens barnehagelån skal medvirke til å dekke behovet for gode barnehager.

Om låneordningen

Lånet gis til kommuner, enkeltpersoner, selskaper, stiftelser o.l. til bygging, kjøp og utbedring av barnehager. Lån kan gis hvis lokalene benyttes til formålet i minst 20 timer i uken. Det gis ikke lån til barnehager som eies av statlige institusjoner, etater og forvaltningsbedrifter. Barnehagen må tilfredsstillere barnehagelovens krav.

Lånet kan utmåles med opp til 100 prosent av lånegrunnlaget. Når kommunen er låntaker, kan Husbanken finansiere inntil 100 prosent av lånegrunnlaget. Søknadsskjema får en ved å henvende seg til Husbanken. Kommunen må anbefale prosjektet.

Mer informasjon

<http://www.husbanken.no>

Kapittel 2

2.3 Støtte i samliv og i omsorgs- og oppdragerrollen

Familien er den viktigste rammen om et godt oppvekstmiljø for barn og unge. Hovedoppgaven for det offentlige er å sørge for gode betingelser for oppvekstmiljøet i familiene, samtidig som hjelpetiltak settes inn når familieomsorgen svikter. Støtte til samlivstiltak, videreutvikling av foreldreveiledningsprogrammet og styrking av kompetanse og kapasitet i familievernnet er sentrale tiltak i dette arbeidet. Samtidig er regjeringen opptatt av at den videre utvikling av disse tiltakene må ta utgangspunkt i de endringer som har skjedd i familiestrukturen i de senere år og i de nye samlivsmønstre som har oppstått.

FNs konvensjon om barnets rettigheter

Artikkel 5: FORELDREANSVARET

Staten skal respektere de rettigheter og plikter foreldrene og andre foresatte har for å gi barnet veiledning og støtte slik at barnet skal kunne utøve konvensjonens rettigheter.

Familie og omsorg

FORELDREVEILEDNING OG SAMLIVSTILTAK

Barne- og familiedepartementet, kap. 0830 (i 1000 kroner):

Regnskap 2003:

Budsjett 2004:

Budsjett 2005:

7 077

13 067

18 507

Samlivstiltak**Formål**

Samlivstiltak eller samlivskurs skal utvikle og vedlikeholde et godt samliv og forebygge kriser i parforhold gjennom å ta opp temaer som kommunikasjon og samhandling. Et hovedmål for arbeidet med samlivstiltak er å forebygge samlivsbrudd ved å støtte opp om samliv i alle typer familier, spesielt med tanke på å styrke familien som base for barns oppvekst.

Om innsatsen

Barne- og familiedepartementet forvalter, i samarbeid med Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) en egen tilskuddsordning til samlivstiltak. Gjennom ordningen gir Bufdir støtte til lokale samlivskurs, og departementet fordeler midler til utviklingsarbeid på området.

Arbeidet med å styrke kvaliteten på samlivskursene vil bli videreført, både ved å utvikle eksisterende kurs og ved å ta i bruk nye kurs og metoder. Regjeringen mener at det er behov for å utvikle samlivstiltakene, blant annet ved å målrette midlene mer slik at de når de familiene som har størst behov, og har derfor i statsbudsjettet for 2005 bevilget 1 million kroner ekstra til tilskuddsordningen.

Forskning tyder på at samlivskurs kan ha en positiv forebyggende effekt, særlig hvis de settes inn i en tidlig fase i parforholdet slik at de kan bidra til å bedre kommunikasjonen og dialogen partene imellom. Dette vil ikke minst kunne komme barna til gode. I statsbudsjettet for 2005 foreslår derfor regjeringen å bevilge 4 millioner kroner ekstra til å utvikle og utvide tilbudet om gratis samlivskurs rettet mot førstegangsforeldre. I 2004 er tilbudet utprøvd som et pilotprosjekt i noen kommuner for å høste erfaringer. Barne- og familiedepartementet har overordnet faglig og administrativt ansvar for prosjektet, mens Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet er tillagt ansvaret for å igangsette og tilrettelegge tilbudet i kommunene. I 2005 vil tilbudet iverksettes i større skala. Kurstilbudet er blant annet tenkt formidlet gjennom helsestasjonene, men også frivillige organisasjoner og andre instanser deltar i arbeidet. På sikt arbeider regjeringen for at alle førstegangsforeldre skal motta tilbud om samlivskurs og at tilbudet blir landsdekkende og en del av det alminnelige offentlige tilbud innen utløpet av 2006.

Mer informasjon

- <http://www.bufetat.no>
- <http://www.odin.dep.no/bfd/>

Samarbeidspartner: Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir).

Foreldreveiledning**Formål**

Foreldreveiledningsprogrammet har som overordnet målsetting å forbedre kontakt og kommunikasjon mellom foreldre og barn, mellom fagfolk og foreldre og mellom fagfolk og barn.

Om foreldreveiledningsprogrammet

For å forebygge problemer blant barn og unge og gi et tilbud om støtte til foreldre i omsorgs- og oppdragerrollen, utarbeidet Barne- og familiedepartementet på midten av 90-tallet Program for foreldreveiledning. Programmet har bidratt til å styrke arbeidet med tverrfaglige diskusjoner og samarbeid rundt barn og unge i kommunene. Regjeringen ønsker nå å videreutvikle og styrke satsingen i samarbeid med Sosial- og helsedirektoratet, Utdanningsdirektoratet og Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. Det satses blant annet på kompetanseheving blant fagfolk som arbeider med barn og unge i kommunene, fornyelse av materiell og videreutvikling av eksisterende tilbud. Helsestasjoner, barnehager, skoler og andre kommunale hjelpetjenester for barn vil være viktige initiativtakere og samarbeidspartnere.

Foreldreveiledningsprogrammet sikter mot alle foreldre og skal kunne håndtere et bredt spekter av problemstillinger i alle familier. Det er i 2004 utarbeidet et temahefte til foreldre om spiseforstyrrelser. Hftet skal trykkes og utgis i 2005. Det er også utarbeidet et temahefte til foreldre om ungdom og rus som ble utgitt i desember 2004. Et forsøksprosjekt for å utvikle tilbud for familier med minoritetsbakgrunn har vært vellykket og videreføres i 2005 slik at flere foreldre med minoritetsbakgrunn kan motta tilbud om foreldreveiledning.

Mange flyktningbarn og -ungdommer kommer fra krigsområder og har vært utsatt for store påkjenninger. Barne- og familiedepartementet vil arbeide for å få

Kapittel 2

videreført tilbudet med foreldreveiledning og barnegrupper i asylmottak. Barne- og familiedepartementet bidrar i samarbeid med Kommunal- og regionaldepartementet og Sosial- og helsedirektoratet med midler til videreføring av familiesamlinger (som bl.a. innebærer foreldreveiledning og samtalegrupper for barn i asylmottak, inklusive samtalegrupper for enslige mindreårige asylsøkere).

Mer informasjon

- <http://www.foreldreveiledning.dep.no>
- www.fug.no
- www.foreldrenettet.no

Samarbeidspartnere: Barne-, ungdoms- og familietaten, Sosial- og helsedirektoratet, Utdanningsdirektoratet og Foreldreutvalget for grunnskolen (FUG).

FAMILIEVERN OG KONFLIKTLØSNING

Barne- og familiedepartementet, kap. 0841 (i 1000 kroner):

Regnskap 2003:	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
21 738	30 584	32 192

Formål

Familievernnet er en spesialtjeneste som har familierelaterte problemer som sitt fagfelt og omfatter 64 familievernkontorer på landsbasis. Familievernkontorene har to lovpålagte oppgaver. De skal gi tilbud om behandling og rådgivning der det foreligger vansker, konflikter eller kriser i familien. Kontorene er videre pålagt å foreta mekling etter ekteskapsloven og barneloven. I tillegg har kontorene en tredje oppgave: Å drive utadrettet virksomhet i form av informasjon og veiledning til publikum og det øvrige hjelpeapparat. Klientene kan oppsøke familievernkontorene uten henvisning, og tilbudet er gratis både når det gjelder familiebehandling og mekling.

Om innsatsen

1. januar 2004 overtok staten ansvaret for de oppgaver fylkeskommunen tidligere hadde ansvaret for på barnevern- og familievernområdet. Fra og med 1. juli 2004 er oppgavene lagt til Barne-, ungdoms- og familietaten (Bufetat), som administrativt er underlagt Barne- og familiedepartementet (jf. omtale på neste side om Statlig forvaltning av familievernnet).

Det er i dag en økende etterspørsel etter de tjenester familievernnet tilbyr, og nye problemområder tilkommer med endringer i familiestrukturen. Regjeringens mål er et godt faglig tilgjengelig og faglig styrket familievern. Departementet vil videreutvikle det forebyggende familievernarbeidet i samarbeid med andre tjenester, samt tilbud rettet mot spesielt utsatte grupper. Det er videre behov for ytterligere å styrke og koordinere innsatsen når det gjelder fagutvikling i familievernnet. Barne- og familiedepartementet har laget en plan for kompetansetil-

tak i familievernnet, Kompetanseplan for familievernnet, som angir utvalgte satsingsområder som skal gjøre tjenesten bedre i stand til å imøtekomme nye utfordringer.

En viktig satsing er å utvide tilbudet om utvidet samlivsveiledning overfor familier med funksjonshemmede barn. Regjeringen har bevilget 3 millioner kroner ekstra i 2005 for å videreutvikle og styrke dette tilbudet (Jf. kap. 5.4 Samlivsveiledning for foreldre med funksjonshemmede barn).

Det er videre viktig å øke kompetansen på mekling/rådgivning i saker der det er høyt konfliktnivå mellom foreldrene. Departementet har satt i gang tiltak for å samle og utvikle meklingsmetodikk i vanskelige familiesaker.

Et styrket samarbeid med andre tjenester og god informasjon til allmennheten, med særlig fokus på barnets beste, vil også være viktige oppgaver fremover. Det vil videre arbeides for å sikre god dekning av familievern tjenester i hele landet.

Regjeringen ser det som et viktig mål å sikre barns situasjon etter samlivsbrudd mellom foreldrene. Foreldre som skal separere eller skille seg, og foreldre som skal reise sak vedrørende barna for retten, må møte til mekling. Samboende foreldre får tilbud om å mekle. Formålet med meklingen er at foreldrene skal komme frem til en avtale om foreldreansvar, hvor barnet skal bo fast og samvær. Familievernnet utgjør grunnstammen i meklingsapparatet. Det er viktig å sikre et tilgjengelig meklingsapparat uten vesentlig ventetid. Barne- og familiedepartementet har blant annet som mål at det ikke skal være mer enn tre ukers ventetid for å komme til mekling. Endringer i barneloven om nye saksbehandlingsregler og høring av barn i barneforde-

Familie og omsorg

lingssaker trådte i kraft 1. april 2004. Endringene innebærer bl.a. at hensynet til barna styrkes ved at barnets beste skal være avgjørende også for selve saksbehandlingen. Saksbehandlingsreglene legger dessuten bedre til rette for mulighetene for å oppnå forlik mellom partene. Dommeren kan på et tidlig stadium i saken la seg bistå av barnefaglig kompetente personer for å bidra til avtaleløsninger. Det kan oppnevnes en egen advokat for barnet i helt spesielle tilfeller. Aldersgrensen for barns rett til å bli hørt, er senket til 7 år. Barne- og familiede-

partementet har utarbeidet to brosjyrer som gjelder barns rett til å bli hørt: «Barn og samlivsbrudd» og «Hva med min mening da?»

Mer informasjon

- <http://www.odin.dep.no/bfd/>
- <http://www.bufetat.no>

Samarbeidspartner: Barne- ungdoms- og familieetaten (Bufetat).

STATLIG FORVALTNING AV FAMILIEVERNET

Barne- og familiedepartementet, kap. 0842 (i 1000 kroner):

Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
249 331	257120

Organisering og mål for virksomheten

Staten opprettet 1. januar 2004 Statens barnevern og familievern (SBF). SBF overtok da ansvaret for all fylkeskommunal barnevernsvirksomhet og for de fylkeskommunale familievernkontorene. 1. juli 2004 ble SBF, sammen med Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen (BUFA), en del av Barne- ungdoms- og familieetaten (Bufetat) som er underlagt Barne- og familiedepartementet. Bufetats hovedoppgave er å gi barn, unge og familier hjelp, støtte og tiltak med høy kvalitet uansett geografisk plassering i Norge. Virksomheten består av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) på sentralt nivå og fem regionale enheter, samt de statlige barneverninstitusjonene og familievernkontorene. Det vises til omtale på forrige side om Familievern og konfliktløsning og kap. 5.2 Statlig forvaltning av barnevernet.

Mer informasjon

<http://bufetat.no>

Samarbeidspartner: Barne- og familiedepartementet.

Kvalifisering for framtiden

Rett til likeverdig opplæring er et kjernepunkt i utdanningspolitikken. Alle barn og unge skal få opplæring av høy kvalitet, uavhengig av kjønn, bosted, funksjonsevne, språklig, kulturell og religiøs bakgrunn. Kunnskap og kompetanse gir trygghet og evne til å mestre utfordringer og omstillinger i et samfunn der endringer skjer raskere enn tidligere. Alle elever og lærlinger skal få utfordringer tilpasset sine forutsetninger og behov gjennom hele grunnopplæringen, som skal være en god arena for personlig utvikling og modning.

Grunnopplæringen, som omfatter både grunnskolen og videregående opplæring, skal fremme likeverd og likestilling, åndsfrihet og toleranse, økologisk forståelse og internasjonalt medansvar. Regjeringen legger vekt på at skole og opplæring skal ta vare på kristne og humanistiske verdier, og vil videreføre arbeidet med verdiformidling og verdibevissthet i opplæringen og legge til rette for at elevene skal lære seg fredelig samhandling og konfliktløsning. Grunnopplæringen spiller en viktig rolle i utviklingen av det flerkulturelle norske samfunnet, og er en viktig arena for utvikling av bevissthet om internasjonale sammenhenger. Regjeringen vil øke satsingen på kvalitet i opplæring og utdanning og legge til rette for trygge læringsarenaer med vekt på mangfold, et godt læringsmiljø, aktiv elevmedvirkning og en opplæring tilpasset den enkelte. Alle elever skal gis muligheter til å få utnyttet sine ressurser, samtidig som det skal legges til rette for at samfunnet får dekket sitt kompetansebehov.

Å motivere barn og unge til å skaffe seg ny kunnskap og kompetanse er en viktig målsetting for å gi barn og unge det grunnlaget de trenger for å lære hele livet. Stortinget behandlet våren 2004 St.meld. nr. 30 (2003–04) Kultur for læring, Stortingsmeldingen beskriver endringer og tiltak som innebærer en reform av grunnopplæringen. Reformen er kalt Kunnskapsløftet. Nye læreplaner skal inneholde klare mål for elevenes og lærlingenes kompetanse, og inkludere grunnleggende ferdigheter som å uttrykke seg muntlig og skriftlig, kunne lese og regne og kunne bruke digitale verktøy i alle fag. Regjeringen vil styrke det holdningsskapende arbeidet. Målet om opplæring for nulltoleranse for vold, mobbing, diskriminering og rasisme står fast.

Det nasjonale kvalitetsvurderingssystemet ble innført i 2004, og er en systematisk innhenting av informasjon om læringsutbytte, læringsmiljø, læringsressurser og gjennomføring. Vurderingssystemet omfatter hele grunnopplæringen, og all informasjon er tilgjengelig på <http://skoleporten.no>. Informasjonen skal være til hjelp for den enkelte skole og skoleeier i arbeidet med kvalitetsvurdering og utviklingsarbeid i opplæringen. Elever, foresatte og andre interesserte vil også kunne ha stor nytte av denne informasjonen.

Regjeringen legger vekt på å øke kvaliteten og produktiviteten innen høyere utdanning. Kvalitetsreformen er nå implementert ved alle høyere utdanningsinstitusjoner. Forslag til ny lov om høyskoler og universiteter som er felles for statlige og private høyere utdanningsinstitusjoner er oversendt til Stortinget. Hensikten er å gi et felles rammeverk med hensyn til faglige fullmakter, kvalitetssikring av utdanningstilbud og studentenes rettigheter og plikter.

Kommunenes Sentralforbund og Utdannings- og forskningsdepartementet har gått sammen om å opprette en kvalitetspris for skoleeiere. I 2004 gikk prisen til Klepp kommune. Formålet med prisen er å gi heder og ære til kommuner og fylkeskommuner som utmerker seg positivt, og den skal stimulere til systematisk arbeid med kvalitetsutvikling innenfor prioriterte områder.

FNs konvensjon om barnets rettigheter

Artikkel 29: MÅLET MED UTDANNING

Utdanningen skal fremme utvikling av barnets personlighet, og teoretiske og praktiske ferdigheter.

Den skal skape respekt for menneskerettighetene og fremme holdninger om fred, toleranse, og vennskap mellom folk.

Utdanningen skal skape respekt for naturen, og for barnets egen og andres kultur.

Kapittel 3

UTDANNINGSDIREKTORATET

Utdanningsdirektoratet ble opprettet 15. juni 2004. Etableringen av direktoratet er et ledd i å styrke den statlige utdanningsadministrasjonen og inngår i en samlet strategi for kvalitetsutvikling i grunnsopplæringen. Direktoratet har ansvar for regelforvaltning, tilsyn, tilskuddsforvaltning, embetsstyring av fylkesmennene og etatsstyring av det statlige spesialpedagogiske støttesystemet og statlige skoler.

Utdanningsdirektoratet skal videreføre oppgavene fra det tidligere Læringssenteret. Direktoratet skal legge særlig vekt på forvaltning av nasjonale virkemidler

for kvalitetsutvikling, men med forståelse for at ansvaret for grunnsopplæringen ligger hos kommuner, fylkeskommuner og andre skoleeiere. Direktoratets viktigste virkemiddel for kvalitetsutvikling er det nasjonale systemet for kvalitetsvurdering, som omfatter nasjonale prøver og <http://skoleporten.no>.

Mer informasjon

- <http://www.utdanningsdirektoratet.no>
- <http://skoleporten.no>

GRUNNSKOLE OG VIDeregående Opplæring – GRUNNSOPPLÆRINGEN

Utdannings- og forskningsdepartementet

Alle barn og unge har rett og plikt til grunnskoleopplæring. All ungdom som har fullført grunnskolen eller tilsvarende opplæring, har lovfestet rett til tre års heltids videregående opplæring. Retten til videregående opplæring gjelder for alle, uavhengig av kunnskaper eller ferdigheter. Den fylkeskommunale oppfølgingstjenesten skal fange opp ungdom som ikke er motivert til å ta i mot tilbudet om en opplæringsplass i skole eller i arbeidslivet, som faller ut av videregående opplæring eller av andre grunner avbryter opplæringen. Oppfølgingstjenesten skal sikre et tverretattlig samarbeid mellom kommunale, fylkeskommunale og statlige instanser.

Det 13-årige opplæringsløpet skal gjøre elever og lærlinger kvalifisert til enten videre studier eller utøvelse av et yrke, og motivere for videre læring gjennom hele livet. Grunnsopplæringen består av 10-årig grunnskole og 3-årig videregående opplæring, eventuelt to år i skole og to år i bedrift. Elever som har rett til spesialundervisning skal, så langt det er mulig, få videregående opplæring i inntil fem år når eleven etter sakkynndig vurdering har behov for det. Grunnskolen blir i hovedsak finansiert gjennom frie inntekter til kommunene (dvs. rammetilskudd og skatteinntekter), mens videregående opplæring i hovedsak blir finansiert gjennom de frie inntektene til fylkeskommunene. I tillegg kommer tilskudd til frittstående skoler og til særskilte tiltak i grunnskolen og i videregående opplæring.

I St.meld. nr. 30 (2003–04) Kultur for læring ble det fremmet forslag til endringer i grunnsopplæringens innhold. I Innst. S. nr. 268 (2003–04) har Stortinget i stor grad gitt sin tilslutning til disse. Endringene realiseres gjennom en omfattende reform av hele grunnsopplæring-

en. Reformen har fått navnet Kunnskapsløftet. Kunnskapsløftet vil videreutvikle grunnskolen ved å styrke barnetrinnet og fornye ungdomstrinnet. Timetallet på barnetrinnet blir økt. Det vil bli justeringer av ungdomstrinnet, og overgangen til videregående opplæring skal bedres. Det innføres et obligatorisk 2. fremmedspråk og programfag. Det er utarbeidet en egen strategi for kompetanseutvikling. Regjeringen vil i 2005 bevilge om lag 700 millioner kroner til reformen, og om lag 500 millioner kroner vil bli prioritert kompetanseutvikling.

Reformen vil bli iverksatt for 1.–9. trinn i grunnskolen og trinn 1 i videregående opplæring høsten 2006, høsten 2007 for 10. trinn i grunnskolen og trinn 2 i videregående opplæring og høsten 2008 for videregående trinn 3. Nye læreplaner for grunnskolen, læreplaner for videregående trinn 1 i studieforbereende opplæringsprogram og yrkesforberedende opplæringsprogram, og gjennomgående læreplaner for hele grunnsopplæringen skal være ferdige sommeren 2005. Utviklingen av de resterende læreplanene starter høsten 2005. Skoler kan søke om å innføre reformen fra skoleåret 2005–2006.

St.meld. nr. 30 peker på at god tilpasset opplæring, godt læringsmiljø og tilfredsstillende læringsutbytte krever at skolene har kunnskap om sterke og svake sider ved egen virksomhet og at det utvikles en kultur som stimulerer læring. Det nasjonale kvalitetsvurderingssystemet er et sentralt verktøy for å få dette til. En viktig del av systemet er nasjonale prøver, som skal kartlegge elevenes grunnleggende kompetanse i basisfag. De første nasjonale prøvene ble gjennomført våren 2004.

Resultatene fra prøvene blir offentliggjort på <http://skoleporten.no>. Her presenteres ulike data fra

Kvalifisering for fremtiden

den enkelte skole og skoleeier, samt veiledningsressurser til tolkings-, vurderings- og utviklingsarbeid i grunnskolen og videregående opplæring. Resultatene presenteres på skole-, kommune-, fylkeskommune- og nasjonalt nivå. Publiseringen er underlagt strenge regler med hensyn til personvern. Skoleeiere, skoleledere, lærere, elever, lærlinger, foresatte og utdanningsmyndigheter er viktige målgrupper for portalen.

Elevinspektørene er et annet verktøy for systematisk datainnsamling. Her finnes informasjon om elevers egen vurdering av sitt læringsmiljø. Fra og med 2004 har det vært obligatorisk for skolene å tilby elever på 7. og 10. trinn i grunnskolen, og på grunnkurs i videregående opplæring, å delta i visse deler av Elevinspektørene. Kartleggingsresultatene fra Elevinspektørene er tilgjengelig på <http://skoleporten.no>.

Som ledd i oppfølgingen av St.meld. nr. 30 (2003–2004) Kultur for læring, vil matematikkfaget vil bli styrket i hele grunnopplæringen. For å øke lærernes kompetanse på opplæring i norsk og matematikk, er det utviklet fleksible og praksisnære etter- og videreutdanningstilbud.

Det har de senere årene blitt satt i gang ulike tema- og/eller fagspesifikke satsinger innen grunnopplæringen. Strategien «Realfag naturligvis» 2002–2007 har som mål å heve kvaliteten på realfagsundervisningen. Det er etablert nasjonale sentre for matematikk og naturfag i opplæringen for å utvikle og spre erfaringer i realfagene i grunnopplæringen.

Tiltaksplanen «Gi rom for lesing» 2003–2007 har som mål å styrke elevenes leseferdigheter og motivasjon for lesing. Det er også et mål å øke lærernes kompetanse i leseopplæring og bruk av skolebibliotek. Tiltaksplanen skal motivere til å gi mer rom for lesing i barnehage, skole, hjem og fritid, og stimulere til formidling av litteratur. Planen gir positive resultater, særlig for gutters leseglede. Arbeidet er viktig for alle elever og vil videreføres.

Strategiplanen «Likeverdig opplæring i praksis» 2004–2009 er en viktig plattform for utvikling av likeverdig opplæring for språklige minoriteter. Planen peker særlig på nødvendigheten av tiltak for å bedre språklige minoriteters gjennomføring av videregående opplæring. Strategien har øg søkelys på å jevne ut forskjeller i læringsutbytte mellom majoritets- og minoritetsspråklige elever.

Strategien for entreprenørskap i opplæringen 2004–2008, «Se mulighetene og gjør noe med dem!», skal styrke holdninger og ferdigheter innen entreprenørskap og lære elevene/lærlingene å samarbeide, ta hensyn til medelever og å arbeide selvstendig.

Mer informasjon

- <http://skoleporten.no>
- <http://www.utdanningsdirektoratet.no>
- <http://www.skolenettet.no>
- <http://odin.dep.no/ufd>

Oppfølgingstjenesten

Utdannings- og forskningsdepartementet

Fylkeskommunen har lovfestet plikt til å følge opp ungdom mellom 16 og 19 år som ikke er under opplæring eller i arbeid gjennom Oppfølgingstjenesten (OT). Oppfølgingstjenesten skal sikre tverretattlig samarbeid mellom kommunale, fylkeskommunale og statlige instanser som har ansvar for målgruppen, og formidle, eventuelt samordne, tilbud fra ulike instanser. Aktuelle instanser for samarbeid vil særlig være grunnskoler og videregående skoler og rådgiverne ved disse, den pedagogisk-psykologiske tjenesten, opplæringsadministrasjonen i fylkeskommunen, arbeidsmarkedsetaten og sosial- og helseetaten.

Målgruppen for Oppfølgingstjenesten er ungdom som har rett til videregående opplæring, men som ikke går på skole eller er i varig arbeid. Ungdom som har avsluttet opplæringen før de har brukt opp retten sin, er også omfattet av tjenesten. Oppfølgingstjenesten skal arbeide for at all ungdom som tilhører målgruppen, får tilbud om opplæring, arbeid eller annen beskjeftigelse.

Ungdom i målgruppen som ikke tar imot tilbud gjennom Oppfølgingstjenesten, og som ikke er i utdanning eller arbeid, skal kontaktes og gis tilbud hvert skoleår så lenge de er omfattet av den lovfestede retten til videregående opplæring. I 2002 hadde Oppfølgingstjenesten kontakt med cirka 14 prosent av ungdommen i aldersgruppen.

Oppfølgingstjenesten har primært tre oppgaver:

- å ha oversikt over ungdom som til enhver tid befinner seg utenfor videregående opplæring
- å ha kontakt med disse ungdommene
- å tilby veiledning og/eller formidle dem til et egnet opplærings- og eller arbeidstilbud. Det er et mål for tjenesten at tilbudene til ungdommen skal være kompetansegivende i den forstand at de fører fram til studiekompetanse, yrkeskompetanse eller kompetanse på lavere nivå.

Aetat skal tilby hele spekteret av tjenester overfor ungdom, herunder formidling, informasjon, yrkesveiledning og arbeidsmarkedstiltak. Regjeringen igangsatte i 2004 tiltak i fire fylker for å styrke oppfølgingstjenestens arbeid med frafall i videregående opplæring. Rådgivningstjenesten og Aetat er sentrale samarbeidspartnere i arbeidet. I 2005 omfatter satsingen hele landet. Arbeidsmarkedspolitikken overfor ungdom er nærmere omtalt i kapittel 6.

Mer informasjon

- Opplæringsloven 3-6, andre ledd
- Forskrift 1999-06-28 nr 722 til opplæringsloven § 13

Samarbeidspartnere: Arbeidsmarkedsetaten, sosial- og helseetat i kommunene, rådgivningstjenesten m. fl.

Kapittel 3

Økt innsats for å hindre at ungdom faller ut av videregående opplæring

Utdannings- og forskningsdepartementet,
kap. 0226 (i 1000 kroner):

Regnskap 2003:	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
0	8 000	8 000

Utdanningsmyndighetene vil som en del av Tiltaksplanen mot fattigdom (St.meld.nr.6 (2002–2003) styrke det forebyggende arbeidet for å forhindre frafall i videregående opplæring. Et av tiltakene er en styrking av Oppfølgingstjenesten. For å lykkes i å fange opp ungdom med rett til videregående opplæring som står i fare for å droppe ut av opplæring i skole eller arbeidsliv, er det viktig med et effektivt og systematisk samarbeid mellom Oppfølgingstjenesten, skolens rådgivningstjeneste, arbeidsmarkedsetaten, lærebedrifter og arbeidsliv. I 2003 har fire pilotfylker, Oslo, Finnmark, Vest-Agder og Sør-Trøndelag, igangsatt aktiviteter i prosjektet. Denne pilot-satsingen er evaluert i NIBR-rapport 2004:19 «Satsing mot frafall i videregående opplæring». SINTEF Teknologiledelse IFIMs rapport «Organisering av Oppfølgingstjenesten – sluttrapport fra kartleggingen» kom i august 2004. Fra og med 2004 deltok alle fylker i prosjektet. Utdanningsdirektoratet har prosjektansvaret. Det tilbys kompetanseutviklingstiltak overfor målgruppene i alle fylkene i 2005. Som i 2004 satser regjeringen i 2005 på en nasjonal spredning av tiltaket.

Rekrutteringen av innvandrerungdom til videregående opplæring må økes. Den delen som gjennomfører og fullfører opplæringen, er for lav. Departementet vil derfor arbeide for å styrke utdannings- og yrkesveiledningen, og for å bedre kompetansen hos lærere og rådgivere, både i grunnskolen og videregående opplæring. Dette er ett av tiltakene i Satsing mot frafall i videregående opplæring. Tiltaket skal rette seg mot alle elever i videregående opplæring som står i fare for, eller allerede har, falt ut av opplæringen. Fokus er særlig satt på elever med minoritetspråklig bakgrunn og elever med funksjonshemming.

Mer informasjon

- <http://udir.no>
- <http://skolenettet.no>

Samarbeidspartnere: Utdanningsdirektoratet, fylkeskommunene og Fylkesmannsembetene.

Rådgiving om utdannings- og yrkesvalg

Utdannings- og forskningsdepartementet

Utdannings- og forskningsdepartementet har gjennomført forsøks- og utviklingsvirksomhet for å styrke rådgivningstjenesten i grunnskolen og videregående opplæring. Barn og unge trenger råd og veiledning når det gjelder valg av utdanning og yrke på bakgrunn av egne ressurser og interesser, samfunnets behov, og i størst mulig grad uavhengig av kjønn, kulturell bakgrunn og eventuell nedsatt funksjonsevne. Dette arbeidet styrkes i oppfølgingen av Stortingsmelding 30 (2003–2004) Kultur for læring. Følgende tiltak vil det jobbes videre med:

- Nytt og bedre felles informasjonstilbud med yrkes- og utdanningsinformasjon for ungdom utredes av Utdanningsdirektoratet i samarbeid med fylkeskommunene. Informasjonsproduktet skal erstatte dagens tilbud.
- Videreføring av arbeidet for et mindre kjønnsdelt arbeidsmarked gjennom erfaringer fra prosjektet «Bevisste utdanningsvalg», og oppfølging og spredning av erfaringene fra prosjektet «Delt rådgivningstjeneste», som ble avsluttet i 2003. Det er utarbeidet veiledninger med eksempelsamlinger fra begge prosjektene: «Bevisste utdanningsvalg» (2001) og «Yrkes- og utdanningsveiledning, nøkkelen til bevisste valg» (2004).
- Styrke rådgivningstjenestens veiledningskompetanse, kompetanse i forhold til ungdom med minoritetspråklig bakgrunn og kompetanse i organisering av skolens helhetlige veiledningsarbeid.
- Følge opp tiltak i tiltaksplan Realfag, naturligvis – strategi for styrking av realfagene 2002–2007, om bedre rådgiving for valg av realfaglige studieretninger og studier for utjevning av kjønnsforskjeller.

Mer informasjon

- <http://you.utdanningsdirektoratet.no>
- <http://skolenettet.no>
- <http://drt.utdanningsdirektoratet.no>
- <http://buv.utdanningsdirektoratet.no>

Samarbeidspartnere: Utdanningsdirektoratet, Aetat, partene i arbeidslivet og andre.

Kvalifisering for fremtiden

EN TILPASSET OPPLÆRING

Barn og unge er ulikt utrustet og har forskjellige anlegg, interesser og forutsetninger. All opplæring i skolen og andre opplæringsarenaer skal være tilpasset evnene og forutsetningene hos den enkelte elev, lærling og lærekandidat. Prinsippet om tilpasset opplæring og et likeverdig opplæringstilbud for alle elever og lærlinger er nedfelt i opplæringslovens § 1-2. Elever som ikke kan få tilfredsstillende utbytte av den ordinære opplæringen, har rett til spesialundervisning, jf. opplæringsloven § 5-1. Barn under skolepliktig alder kan også ha rett til spesialpedagogisk hjelp, jf. opplæringsloven § 5-7.

Barn og unge skal møte utfordringer i samsvar med sine forutsetninger, uavhengig av sosial og kulturell bakgrunn, individuelle forutsetninger, funksjonsevne og geografisk tilhørighet. Et godt læringsmiljø er en forutsetning for god læring, og alle som arbeider med opplæring av barn og unge må arbeide systematisk for å bedre læringsmiljøet og motvirke problematferd.

Statlig spesialpedagogisk støttesystem

Utdannings- og forskningsdepartementet, kap. 0243.

post 01, tall som gjelder Statped (i 1000 kroner):

Regnskap 2003:	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
878 523	633 307	672 500*

* Deler av bevilgningen går til tiltak rettet mot voksne.

Formål

Det overordnede målet for Statped (Statlig spesialpedagogisk støttesystem) er å gi veiledning og støtte til de opplæringsansvarlige instansene lokalt for å sikre at kvaliteten på tilbudet for barn, unge og voksne med særskilte opplæringsbehov blir best mulig. Statped skal:

- gi faglig spesialpedagogisk støtte på individ- og systemnivå gjennom avtalefestet samarbeid med oppdragsgivere i kommuner og fylkeskommuner
- videreutvikle spesialpedagogisk kompetanse som skal komme elever med store og spesielle behov, foresatte, lærere og andre fagfolk i skoleverket til nytte
- spre spesialpedagogisk kunnskap og kompetanse til brukere, fagfolk og samfunnet
- sikre heltids skole- og miljøtilbud for hørselshemmede elever i grunnskole og videregående opplæring, etter avtale med oppdragsgiver
- sikre driften av et landsdekkende kompetansesystem for døvblinde i alle aldre.

Om Statped

Statped er et nasjonalt tjenesteytende system som skal

bistå skoleeiere med å legge til rette for kvalitativ god opplæring for barn, unge og voksne med særskilte opplæringsbehov. Statped består av 15 statlige spesialpedagogiske kompetansesentre og 15 spesialpedagogiske sentre og institusjoner som det kjøpes tjenester av. Statped er underlagt Utdanningsdirektoratet. Målgruppen er barn, unge og voksne med store og særskilte opplæringsbehov og deres foreldre.

Statped arbeider i forhold til følgende områder: Hørselsvansker, synsvansker, døvblindhet, sammensatte lære- og sosiale vansker, språk-, tale-, lese- og skrivevansker, leppe-, kjeve- og ganespalte, strupeopererte, elever med dyp og særlig alvorlig psykisk utviklingshemming, fremmedspråklige elever med spesielle opplæringsbehov, tidlig stimulering av små barn med funksjonshemming (0-5 år), informasjonsteknologi for funksjonshemmede og ervervet hjerneskaide.

Mer informasjon

- <http://www.statped.no>
- <http://skolenettet.no/sto>

Samarbeidspartnere: Sosial- og helsedirektoratet, Utdanningsdirektoratet, brukerorganisasjoner, kommuner og fylkeskommuner, høyskoler og universitet.

Skolehjelpemidler

Arbeids- og sosialdepartementet,
Utdannings- og forskningsdepartementet

Formål

Målet for bruk av skolehjelpemidler i opplæringen er å tilrettelegge opplæringssituasjonen for elever, lærlinger og voksne deltakere i grunnopplæringen som har nedsatt funksjonsevne.

Utdanningsdirektoratet har det nasjonale ansvaret for produksjon og formidling av lydversjonerte lærebøker (lydbøker) til elever, lærlinger og voksne deltakere i grunnopplæringen som har dokumenterte lesevaner eller nedsatt førighet (bevegelseshemming). Synssentrene Huseby og Tambartun, som er en del av Statped (Statlig spesialpedagogisk støttesystem), produserer og formidler lydbøkene til blinde og svaksynte. Utdanningsdirektoratet har et administrativt ansvar også for synssentrene og koordinerer all lydbokproduksjon i grunnopplæringen i det nye digitale lydbokformatet DAISY, som gir brukerne faglitterære lydbøker med bedre kvalitet og flere bruksmuligheter.

En digital søkbar tegnordbok som hjelpemiddel for søk etter tegn eller ord for elever/deltakere som har

Kapittel 3

tegnspråk som førstespråk, er under utvikling og vil ventelig foreligge i 2005.

Mer informasjon

- <http://skolenettet.no/sto>
- <http://www.utdanningsdirektoratet.no/lydbok>.

Samarbeidspartner: Sosial- og helsedirektoratet, Utdanningsdirektoratet.

Opplæringstiltak for barn, unge og voksne med funksjonshemming

Utdannings- og forskningsdepartementet

Det er et utdanningspolitisk mål å gi alle et likeverdig opplæringstilbud. Dette krever blant annet individuell tilpasning av opplæringen for barn, unge og voksne med funksjonshemming med utgangspunkt i læreplaner innenfor de ulike opplæringsområdene.

Innenfor IKT-området er tilgjengelighet til rett type

teknologi, og den organisatoriske læringsmessige rammen for bruk av teknologien, utfordringer som går på tvers av opplæringsområder og -nivåer. Det legges vekt på å utforske den nye teknologiens muligheter for tilrettelegging av opplæringen for elever med særskilte behov, blant annet innen språkteknologi. Det utvikles tilrettelagte læremidler for elever med særskilte behov. Departementet har lagt vekt på tverretatlige og utviklingsorienterte tiltak på tegnspråk. Satsingsområdene er beskrevet i Handlingsplan for særskilt tilrettelagte læremidler for barn, unge og voksne 2001–2004. I tillegg videreføres arbeidet med evaluering av multifunksjonelle læremidler. En oversikt over ulike tiltak, støttmateriell etc. for funksjonshemmede på Utdannings- og forskningsdepartementets områder foreligger både elektronisk, i papir- og punktskriftversjon.

Mer informasjon

- <http://udir.no>
- <http://skolenettet.no>
- Handlingsplan for særskilt tilrettelagte læremidler for barn, unge og voksne 2001–2004:
<http://skolenettet.ls.no/>

Samarbeidspartner: Sosial- og helsedirektoratet, Utdanningsdirektoratet.

SAMISKE BARN OG UNGES OPPLÆRINGSTILBUD

FNs konvensjon om barnets rettigheter

Artikkel 30: MINORITETER OG URBEBOLKNING

Barn som tilhører en minoritet eller urbefolkningen, har rett til sammen med andre i sin gruppe, å leve i pakt med sin kultur, religion og eget språk.

Utdannings- og forskningsdepartementet, kap. 0224, post 68 (i 1000 kroner):

Regnskap 2003:	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
36 746	36 962	40 301

Utgangspunktet for opplæringen for samiske elever skal være reell likeverdighet. Samene skal selv ha innflytelse på innholdet i skolen i samiske områder. Regjeringen vil i samarbeid med Sametinget, med utgangspunkt i Sametingets barne- og ungdomsplan, arbeide for utviklingen av sterke samiske lokalsamfunn og samisk identitet hos samiske barn og unge.

Målet med tilskuddsordningen er å styrke den økonomiske evnen i kommunene til å medvirke ved finansiering slik at det blir gitt opplæring i og på samisk, i sam-

svar med de rettighetene som går fram av § 6-2 og 6-3 i opplæringsloven. Tilskuddet går også til styrking av lærernes kompetanse i samisk språk og kultur.

I skoleåret 2003–04 fikk om lag 2 800 elever i grunnskolen opplæring i samisk, en økning på 7 prosent fra skoleåret 2002–03. Tall på studiehjemler har vært på om lag samme nivå i de siste årene. Våren 2004 fikk totalt 279 elever opplæring i samisk i videregående opplæring, mot 232 våren 2003. De fleste av disse fikk opplæring i fylkeskommunale skoler.

Kvalifisering for fremtiden

Rett til opplæring i og på samisk

Opplæringsloven trådte i kraft 1. august 1999. Rettighetene til samiske barn og unge er knyttet til lovens definisjon av betegnelsene same og samisk distrikt.

Alle elever i grunnskolen i samiske distrikt har rett til å få opplæring i og på samisk. Utenfor samisk distrikt har en gruppe på minst ti elever som ønsker det i en kommune samme rett. De beholder denne retten så lenge det er minst seks elever igjen i gruppa (§ 6-2, 2.ledd). Samiske barn og unge utenfor samiske distrikt har rett til opplæring i samisk. I videregående opplæring har samer rett til opplæring i samisk.

Sametingets opplæringsavdeling

Gjennom opplæringsloven fikk Sametinget utvidet ansvar og myndighet i forhold til opplæringsinnhold etter nærmere regler gitt i loven (§6-4). Samisk utdanningsråds administrasjon ble overført til Sametinget i 1999 og omgjort til Sametingets opplæringsavdeling. Samisk utdanningsråds tidligere oppgaver: informasjon, veiledning, rådgivning, planlegging og produksjon

og kvalitetssikring av læremidler for barnehage, grunnskole, videregående opplæring og voksenopplæring fulgte med til Sametinget.

Læreplaner

Det er to likeverdige læreplanverk for grunnskolen: L97 og L97 Samisk. Det samiske læreplanverket for grunnskolen, som brukes i samisk distrikt og i klasser opprettet etter § 6-2, 2. ledd i opplæringsloven, skal revideres i hht St.meld. nr. 30 (2003–04) Kultur for læring, og Innst. S. nr. 268 (2003–04). Dette gjelder også læreplaner for videregående opplæring i samisk som 1. og 2. språk, vk1 og vk2 i reindrift, og vk1 duodji. Læreplan for samisk som 2. språk, som foreligger på sørsamisk, skal også revideres.

Sametinget fastsetter læreplaner i de samiske språkfagene og duodji (samisk håndverk og husflid). Sametinget utarbeider også forslag til samisk Læringsplakat, en samisk identitets- og kunnskapsdimensjon i de nasjonale fagplanene og «samiske» stolper som skal integreres i de nasjonale læreplanene.

SPRÅKLIGE MINORITETER

Språklige minoriteter i grunnskolen

Utdannings- og forskningsdepartementet,
kap. 0225, post 64 (i 1000 kroner):

Regnskap 2003:	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
780 546	785 473	902 066

Formål

Målet med tilskuddsordningen er å bidra til at elever i grunnskolen som har et annet morsmål enn norsk og samisk, skal få tilbud om særskilt norskopplæring, morsmålsopplæring og tospråklig fagopplæring inntil de har tilstrekkelige kunnskaper i norsk til å følge den vanlige opplæringen.

Om rett til særskilt språkopplæring

Elever som kommer til landet og ikke kan norsk, og andre elever som har så dårlige norskerferdigheter at de ikke kan følge undervisningen når denne blir gitt på norsk, vil ha rett til særskilt norskopplæring, og i tillegg

ha rett til morsmålsopplæring, tospråklig fagopplæring eller begge deler i en overgangsperiode.

Om opplæringstilskuddet

Kommuner og frittstående skoler som gir tilbud om særskilt norskopplæring, morsmålsopplæring og tospråklig fagopplæring, kan søke Fylkesmannen om å få utbetalt tilskudd. Dette gjelder også for kommuner som har utgifter til opplæring av grunnskoleelever som bor i statlige asylmottak. Det gis tilskudd til timer og tilskudd per barn i asylmottak i henhold til regler gitt i rundskriv fra Utdannings- og forskningsdepartementet. Tilskudd til særskilt norskopplæring og morsmålsopplæring blir utbetalt per undervisningstime, mens tilskudd til opplæring av barn i statlige asylmottak blir utbetalt per barn per måned.

Tilskuddet skal bidra til å dekke kommunenes kostnader til denne opplæringen. Det forutsettes fortsatt kommunal medfinansiering av dette opplæringstilbudet. Tilskuddet kan også gis til frittstående skoler. Målet med tilskudd til opplæring av barn og unge i asylmottak er å bidra til at grunnskoleelever som er bosatt i

Kapittel 3

statlige asylmottak, kan få begynne på skolen så snart som mulig etter at de er kommet til landet.

Tilskudd til opplæring for elever i grunnskolen dekker følgende tiltak:

- særskilt norskopplæring
- morsmålsopplæring / tospråklig fagopplæring
- opplæring av barn og unge i asylmottak, inkl. grunnskoleopplæring for 16–18-årige asylsøkere som ikke har fullført grunnskole fra hjemlandet.

Mer informasjon

- Rundskriv F-08-03 fra Utdannings- og forskningsdepartementet.
- <http://www.udir.no>
- <http://www.skolenettet.no>

Språklige minoriteter i barnehage, skole og utdanning

Utdannings- og forskningsdepartementet

Formål

Utdannings- og forskningsdepartementet lanserte i desember 2003 strategiplanen «Likeverdig utdanning i praksis! Strategi for bedre læring og større deltakelse av språklige minoriteter i barnehage, skole og utdanning 2004–2009». Strategien har som overordnet målsetting å sikre en bedre inkludering av minoritetsspråklige i barnehage, skole, utdanning, samfunns- og arbeidsliv. Strategien, som omfatter barn i førskolealder, grunnopplæringen, voksenopplæring og høyere utdanning, gir en statusbeskrivelse av feltet og presenterer i alt 39 tiltak.

Om strategiplanen

Strategien skal bidra til et helhetlig perspektiv på innsatsen overfor barn og unge med minoritetsbakgrunn fra barnehage til høyskole og universitet. Planen har et 5 års perspektiv, og inneholder mål for departementets og sektorens arbeid. For å oppnå planens mål, er det viktig at aktører fra alle deler av utdanningssystemet og frivillig organisasjoner involveres og ansvarliggjøres. Foreldrene har et hovedansvar for opplæringen av sine barn, og en bevisstgjøring om denne rollen fremheves i planen. Strategiplanen skal evalueres og de enkelte tiltakene skal følges opp gjennom årlige tilstandsrapporteringer.

Strategiplanen har fem hovedmål:

- bedre språkforståelsen blant minoritetsspråklige barn i førskolealder
- bedre skoleprestasjonene til minoritetsspråklige elever

- øke andelen blant minoritetsspråklige elever og lærlinger som påbegynner og fullfører videregående opplæring
- øke andelen av minoritetsspråklige studenter i høyere utdanning
- bedre norskerferdighetene til minoritetsspråklige voksne.

Utdanningsdirektoratet har et hovedansvar for oppfølgingen av strategiplanen og samarbeider med Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO) ved Høgskolen i Oslo og VOX.

Mer informasjon

<http://www.dep.no/ufd/norsk/publ/handlingsplaner/>
<http://udir.no>

Samarbeidspartnere: Barne- og familiedepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet, Utdanningsdirektoratet.

Ekstra opplæring for språklige minoriteter i videregående opplæring

Utdannings- og forskningsdepartementet,
(jfr 2004 kap.0223, post 65)

kap 0225 post 65 (i 1000 kroner):

Regnskap 2003:	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
26 174	27 094	27 975

Formål

Målet med tilskuddsordningen er å stimulere skoleeierne til å gi ekstra språkopplæring for språklige minoriteter i videregående opplæring.

Om tilskuddsordningen

Tilskuddsordningen kan for språklige minoriteter nyttes til støtteundervisning i norsk, i morsmål og i engelsk. Denne undervisningen kan gjennomføres på norsk og på morsmål. Undervisningen kan for eksempel gjennomføres i et tolærersystem, i egne grupper eller klasser, eller som egne innføringskurs.

Mer informasjon

Rundskriv F-07-03 fra Utdannings- og forskningsdepartementet.

Kvalifisering for fremtiden

IKT I NORSK OPPLÆRING OG UTDANNING

Utdannings- og forskningsdepartementet, kap. 0248, post 21 og 70 (i 1000 kroner):

Regnskap 2003:	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
156 595	114 853	114 943

Det gis også bevilgninger til IKT i utdanningen over kap. 0226 Kvalitetsutvikling i grunnskolen og videregående opplæring og Kap. 0281 Fellesutgifter for universiteter og høyskoler.

Program for digital kompetanse 2004–2008

Handlingsplanen «Program for digital kompetanse 2004–2008» retter seg mot grunnopplæringen, høyere utdanning og voksnes læring i og utenfor utdanningssystemet. Grunnopplæringen vil ha et særlig fokus.

Det har tidligere vært en bred satsing på IKT i opplæring og utdanning. Utviklingen de siste årene har vært positiv. En rekke lærere har fått tilbud om og gjennomført kompetanseutviklingstiltak i pedagogisk bruk av IKT. Det er en bedring i tilgang på datamaskiner og bredbånd i skolen. Tilbudet på digitale læringsressurser har økt betraktelig. Utdanningsportalene <http://skolenettet.no> og <http://utdanning.no> tilbyr innhold rettet direkte mot utdanningssektoren, stadig flere skoler bruker IKT i sitt pedagogiske arbeid og det er bygd opp et viktig kunnskapsgrunnlag innenfor IKT og læring.

Programmet skal være integrert i det overordnede kvalitetsarbeidet i utdanningssektoren. Hovedmålet er å medvirke til varierte arbeidsformer, økt integrasjon i pedagogisk bruk av IKT, bedre motivasjon og økt læringsutbytte. For å kunne være aktive deltakere i informasjonssamfunnet, skal lærere, elever og læringer mestre teknologien på en sikker, fortrolig og kreativ måte.

Programmet har fire hovedmål:

- I 2008 skal digital kompetanse stå sentralt på alle nivå i opplæringen

- Det norske utdanningssystemet skal være blant de fremste i verden når det gjelder å utnytte IKT i undervisning og læring
- IKT skal være et integrert virkemiddel for nyskaping og kvalitetsutvikling i norsk utdanning
- I 2008 skal norske skoler ha en infrastruktur med høy kvalitet. Klasserom og andre læringsarenaer skal ha teknisk utstyr og nettilkopling med tilstrekkelig båndbredde. Sikre og kostnadseffektive driftsløsninger skal støtte bruken av IKT i læringsarbeidet.

Det settes inn tiltak på fire områder:

- Kompetanseutvikling
- Digitale læringsressurser, læreplaner og samarbeidsformer
- Infrastruktur
- Forskning, forsøk og utvikling.

Mer informasjon

- <http://skolenettet.no>
- <http://udir.no>
- <http://utdanning.no>

Samarbeidspartnere: Fylkesmannsembetene, Utdanningsdirektoratet, universiteter og høyskoler, Forsknings- og kompetansenettverk for IT i utdanning (ITU), UNINETT abc, grunnskoler og videregående skoler gjennom utdanningskontorene, private aktører og andre.

AKTUELLE SATSINGER

(se også kapittel 1)

Demonstrasjonsskoler og -bedrifter

Utdannings- og forskningsdepartementet

For å oppmuntre til innsats i arbeidet med å øke kvaliteten i opplæringen innførte Utdannings- og forskningsdepartementet i 2002 en prøveordning med belønning til

skoler som har utmerket seg på ulike områder. Disse skolene blir kalt demonstrasjonsskoler.

I 2002 og 2003 ble det til sammen utnevnt 42 demonstrasjonsskoler. I 2004 ble 10 nye skoler utpekt og 10 av de første skolene videreført for et ekstra år. Demonstrasjonsskolene utpekes for to år. De får 500 000 kroner per år som skal brukes til erfaringsspredning og tilrettelegging for at skolene skal kunne brukes som be-

Kapittel 3

søks- eller hospiteringsskoler og som ledd i etter- og videreutdanningstilbud. Kriteriene fokuserer på pedagogisk nytenkning for å bedre elevenes læringsmiljø og for å øke elevenes læringsutbytte i basisfag og grunnleggende ferdigheter.

I 2003 ble det for første gang utpekt lærebedrifter som demonstrasjonsbedrifter, i alt 10. I 2004 ble 7 nye bedrifter utpekt. Disse skal over tid ha utmerket seg når det gjelder systematisk arbeid for å fremme læringsutbytte i det enkelte lærefag for lærlinger med ulik bakgrunn. De skal også ha arbeidet aktivt for å rekruttere og motivere ungdom til å velge yrkesfag generelt og gjerne innenfor fag det har vist seg vanskelig å rekruttere til. Det er stor aktivitet i tilknytning til demonstrasjonsskoler og -bedrifter, med mange besøk og stor grad av erfaringsutveksling og –spredning. Ordningen vil bli videreført i 2005. En evalueringsrapport om demonstrasjonsordningen utarbeides av forskningsstiftelsen FAFO, og skal etter planen legges fram 1. april 2005.

Mer informasjon

<http://www.utdanningsdirektoratet.no>

Samarbeidspartner: Utdanningsdirektoratet.

Opprusting av skoleanlegg

Kommunal- og regionaldepartementet,
kap.582, post 60 (i 1000 kroner):

Regnskap 2003:	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
264 554	240 500	263 500

Formål

En av forutsetningene for et godt læringsmiljø er gode fysiske omgivelser, skolebygninger og –miljøer. I 2002 ble det innført en ordning med rentekompensasjon for kommunene og fylkeskommunene for å ruste opp skoleanlegg.

Ordningen skal sette kommunene og fylkeskommunene i stand til å rehabilitere, oppruste og tilrettelegge eksisterende skoleanlegg, og til å oppføre nye skolebygg der det er behov for det. Målet er å sikre at alle elever i grunnskolen og i den videregående opplæring får gode læringsforhold.

Om tilskuddsordningen

Ordningen innebærer at kommunesektoren kan ta opp lån på til sammen 15 milliarder kroner over en periode på 8 år ved at staten dekker renteutgiftene. Hver kommune og fylkeskommune har fått en særskilt låneramme basert på objektive kriterier. De som tar del i ordningen står fritt til å velge låneinstitusjon, men kan også finansiere skoleopprustingen uten å ta opp lån (renten bereg-

nes med utgangspunkt i en sjablon). Tiltak som kan utløse rentekompensasjon er bl.a. nybygging av skole, oppføring av nytt skolebygg i eksisterende skoleanlegg, generell opprusting av eksisterende skoleanlegg og opprusting av uteanlegg. Rentekompensasjon for bredbåndstilknytning gis kun når dette inngår i et aktuelt byggeprosjekt. Ordningen forvaltes av Husbanken. I 2005 kan det settes i gang nye prosjekter for 1 milliard kroner som staten vil dekke renteutgiftene for.

Mer informasjon

- <http://www.husbanken.no>
- <http://skoleanlegg.utdanningsdirektoratet.no>
- Norsk Forum for Bedre Innemiljø for Barn: <http://www.innemiljo.net>
- Veileder til opplæringslovens kapittel 9 A – Elevenes skolemiljø: www.odin.dep.no/ufd
- Hvordan lage sunt innemiljø i skolebygg? <http://odin.dep.no/odinarkiv/norsk/dep/kuf/1999/publ/014005-990080/dok-bn.html>
- Brosjyre til elever og foreldre: Elevens skolemiljø. Kapittel 9a i opplæringsloven

Samarbeidspartnere: Husbanken, Utdanningsdirektoratet, Kommunenes sentralforbund, aktuelle fagmiljøer som SINTEF, Byggforsk, Norsk Forum for bedre innemiljø for barn (NFBIB) m.fl.

Entreprenørskap

Utdannings- og forskningsdepartementet

Formål

Entreprenørskap innebærer en dynamisk og sosial prosess, der individer, alene eller i samarbeid, identifiserer muligheter og gjør noe med dem ved å omforme ideer til praktisk og målrettet aktivitet, det være seg i sosial, kulturell eller økonomisk sammenheng. Det å gi barn og unge tro på egne skapende krefter og evner til å se og bruke lokale ressurser som grunnlag for bosetting og verdiskaping, ved å legge til rette for meningsfull og aktiv læring knyttet til lokalt arbeids- og samfunnsliv, er en viktig målsetting. Målet er at entreprenørskap og utvikling av bl.a. elevbedrifter skal bli en ordinær del av virksomheten i grunnskole og i videregående opplæring.

Regjeringen la høsten 2003 fram sin plan for en helhetlig innovasjonspolitik. På bakgrunn av denne planen er det utarbeidet en strategi for entreprenørskap i utdanningen, «Se mulighetene og gjør noe med dem!». Strategien ble lagt fram våren 2004 og inneholder tiltak for hele utdanningsløpet fra barneskole til høyere ut-

Kvalifisering for fremtiden

danning. En bred forståelse av begrepet entreprenørskap legges til grunn. Entreprenørskap som holdning og metode blir også omtalt i St.meld. nr. 30 (2003–2004) Kultur for læring og i Innst.S. nr. 268.

Mer informasjon

<http://www.utdanningsdirektoratet.no>

Samarbeidspartnere: Utdanningsdirektoratet, Kommunal- og regionaldepartementet og Nærings- og handelsdepartementet.

Ungt Entreprenørskap på matområdet

Landbruks- og matdepartementet

Formål

Prosjektet har fokus på nyskaping innen lokal og regional matkultur og nisjeprodukter innen landbruksnæring, med særlig vekt på innovasjon, kvalitet og design. Prosjektet skal også bidra til en tettere kobling til råvareproduksjonen. Det er for skoleåret 2004–2005 bevilget 200 000 kroner til prosjektet.

Om ordningen

Landbruks- og matdepartementet ønsker sterkere fokusering på sammenhengen mellom barn og ungdom i forhold til næringsutvikling og entreprenørskap på matområdet. Som et ledd i denne satsingen har Landbruks- og matdepartementet, Fylkesmannens landbruksavdeling og Ungt Entreprenørskap etablert et prosjekt som setter fokus på nyskaping innen lokal og regional matkultur og nisjeprodukter innen landbruksnæring.

Fjorten fylker skal delta i prosjektet i skoleåret 2004/05, og det skal etableres til sammen 30 ungdomsbedrifter. Ungt Entreprenørskap og Fylkesmannens landbruksavdeling skal i samarbeid ha som målsetting å profilere prosjektet både i lokale, regionale og nasjonale media. Entreprenørskap på matområdet med utgangspunkt i norske råvarer skal også synliggjøres gjennom samarbeidet.

Mer informasjon

- <http://www.ungdomsbedrift.no>
- <http://www.norge.no>

Praktikantordningen i landbruket

Landbruks- og matdepartementet,

kap. 1150, (i 1000 kroner):

Regnskap 2003:	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
15 000	15 000	*

* Innenfor rammen til bygdeutviklingsmidler i fylkene kan fylkesmannen sette av midler til en praktikantordning.

Formål

Hovedmålsettingen med praktikantordningen er å fremme rekruttering til landbruket og landbruksrelaterte næringer, slik at man når landbrukspolitiske mål om et levedyktig og bærekraftig landbruk i hele landet. Hovedmålgruppen er ungdom av begge kjønn som ellers ville ha vansker med å skaffe seg praksis for videre arbeid eller utdanning innen landbruket. Nedre aldersgrense er 16 år.

Om ordningen

Det er utviklet opplæringstilbud på gården og utenom gården. Opplæringstilbudet skal knyttes opp mot studieretning naturbruk på videregående skole. Opplæringstilbudet skal så langt som mulig følge gangen i skoleåret, læreplaner og mulighetene for å dokumentere realkompetanse. Likestillingsperspektivet og jenters ønske om ekstra opplæring i for eksempel bruk av maskiner, blir ivaretatt. Også bondens rolle som selvstendig næringsdrivende vektlegges. Praktikantordningen inngår i bygdeutviklingsmidlene som forhandles fram over jordbruksavtalen og forvaltes av Fylkesmannen.

Mer informasjon

- <http://www.odin.dep.no>
- <http://udir.no>
- <http://www.skolenettet.no>

Samarbeidspartnere: Utdanningsdirektoratet, Fylkesmannsembetene og Barne- og familiedepartementet.

Opplæring innenfor kriminalomsorgen

Utdannings- og forskningsdepartementet,

kap. 224 post 61 (2004)

Kap. 225 post 68 (2005) (i 1000 kroner):

Regnskap 2003:	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
100 384	103 897	107 274

Det er etablert flere elevplasser de siste årene, og det blir nå gitt opplæring i de fleste anstalter i Norge. En

Kapittel 3

forskningsbasert evaluering av fengselsundervisningen ble avsluttet høsten 2003. Evalueringen viser at fengselsundervisningen blir sett på som positiv av de innsatte, og det er stor enighet om at de har utbytte av undervisningen. Evalueringen peker også på at fengselsundervisningen bør utvides med flere fagtilbud og bli mer fleksibel.

En stortingsmelding om fengselsundervisningen er under arbeid og vil legges fram i 2005.

Mer informasjon

<http://www.fylkesmannen.no/>

Samarbeidspartnere: Justisdepartementet og Utdanningsdirektoratet.

HØYERE UTDANNING

Utdannings- og forskningsdepartementet, kap. 0260-0282 (i 1000 kroner):

Regnskap 2003:

17 998 686

Budsjett 2004:

18 591 929

Budsjett 2005:

19 26746

Med Stortingets behandling av Stortingsmelding nr 27 (2000–2001) «Gjør din plikt – Krev din rett. Kvalitetsreform av høyere utdanning», legges det opp til relativt omfattende endringer i høyere utdanning for å øke evnen og viljen til omstilling ved universiteter og høyskoler, innføring av mer effektive læringsløp og til mer effektiv kunnskapsoverføring fra universiteter og høyskoler til arbeids- og samfunnsniv. Målet er bedre kvalitet på høyere utdanning, økt studentintensitet, raske gjennomføring og tettere samarbeid med samfunns- og næringsliv og styrking av det internasjonale aspektet.

Den høyere utdanningssektoren står bl.a. overfor utfordringer med ny teknologi, demografiske endringer, økt vekt på internasjonalisering, økt konkurranse mellom utdanningstilbydere, økt etterspørsel etter utdanning og nye og mer varierte studentgrupper.

For å nå målene i kunnskapspolitikken for høyere utdanning er tiltak i Kvalitetsreformen iverksatt ved alle institusjoner fra høsten 2003. Tiltakene omfatter innføring av ny gradsstruktur, nye studieordninger og nye evalueringsformer. Samtidig vil delegering av fullmakter på det organisatoriske, økonomiske og faglige området fra Utdannings- og forskningsdepartementet til institusjonene, et nytt finansieringssystem og etablering av et uavhengig organ for akkreditering og evaluering

av høyere utdanning endre styringssystemet i høyere utdanning slik at institusjonene i større grad gis frihet til strategisk omstilling av virksomheten.

Mer informasjon

- <http://odin.dep.no/ufd/norsk/tema/utdanning/hoyereutdanning/tema/kvalitetsreformen/bn.html>
- Opptak til høyere utdanning, se www.samordnaopptak.no

Økonomisk trygghet til studenter som blir alvorlig syke

Arbeids- og sosialdepartementet

Fra 2002 har unge som blir alvorlig syke under utdanning rett til rehabiliteringspenger etter en ventetid på 5 måneder. Det er et vilkår at sykdommen er oppstått før fylte 26 år. Det gis da rett til en ytelse tilsvarende 1,6 G, dvs. 94 044 kroner per år (etter dagens grunnbeløp).

Kvalifisering for fremtiden

VOKSENOPPLÆRING

Utdannings- og forskningsdepartementet kap. 251–259 (i 1000 kroner):

Regnskap 2003:	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
1 826 097	1 116 708	1 114 199

Formål

Målet for voksenopplæringen er å heve kompetansenivået i den voksne del av befolkningen, og å fremme likestilling, allmennutdanning og personlig vekst. Voksenopplæringen skal kvalifisere for arbeidslivet og legge et grunnlag for sosialt og demokratisk engasjement og for deltakelse i kultur- og samfunnsliv.

Om voksenopplæringen

De generelle målene for voksenopplæringen er også relevante i forhold til målgrupper som ikke tidligere har fått tilfredsstillende grunnskoleopplæring eller videregående opplæring, og som har behov for grunnleggende kompetanse eller særlig tilrettelagt opplæring. I tillegg omfatter målgruppen ungdom som har falt utenfor utdanningssystemet, og/eller som ønsker en annen type opplæring enn den de kan få gjennom et tradisjonelt opplæringsløp. Gjennom voksenopplæringen gir Utdannings- og forskningsdepartementet blant annet tilskudd til tiltak knyttet til fjernundervisning, studiearbeid og folkehøgskoler der ungdom også er deltakere.

Tiltakene har ulike nedre aldersgrenser, fra 14 år og oppover. Fra høsten 2000 ble det innført rett til videregående opplæring for personer som ikke har fullført slik opplæring, og som ikke ble omfattet av Reform 94, dvs. de som er født før 1978. Fra høsten 2002 ble det gitt individuell rett til grunnskoleopplæring for voksne som trenger slik opplæring.

Hovedsatsingsområdene i Kompetansereformen er bl.a. å tilpasse opplæringstilbudene bedre til ulike gruppers behov og å legge rammevilkårene best mulig til rette for kompetanseutvikling for den enkelte. Det er utviklet ordninger for at voksne skal få vurdert sin realkompetanse i forhold til videregående opplæring, og det er åpnet for at studieløp kan avkortes på bakgrunn av realkompetanse. Lov om universitet og høyskoler åpner for at søkere over 25 år uten videregående opplæring kan komme inn på universitet eller høyskole dersom deres realkompetanse for vedkommende studium blir godkjent.

Erfaringer fra en omfattende forsknings- og utviklingsvirksomhet i tilknytning til Kompetansereformen er samlet i heftet «Kompetansereformen – Sammenstilling av tiltak og resultater knyttet til Handlingsplanen for Kompetansereformen».

Yrkesprøving

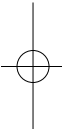
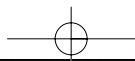
Yrkesprøving er en metode for realkompetansevurdering og –dokumentering i forhold til arbeidslivet. Registrerte arbeidssøkere og nyankomne innvandrere uten rett til videregående opplæring vil få mulighet til yrkesprøving ved henvisning fra henholdsvis Aetat eller kommunen. Blant målgruppen er også norsk eller utenlandsk ungdom som har yrkeskompetanse som ikke er dokumentert gjennom fullført utdanning.

Mer informasjon

- <http://odin.dep.no/ufd/norsk/satsingsomraade/kompetansereform/bn.html>
- http://odin.dep.no/filarkiv/143268/6s_folder_BM.pdf (brosjyre)

Kulturell utfoldelse og aktivitet

Lett tilgang til et bredt spekter av kulturgoder er av stor betydning for barn og ungdoms trivsel og vekst. Kunst- og kulturopplevelser bidrar til livskvalitet, tilhørighet og utvikling av egen identitet. Det er derfor viktig at flest mulig på et tidlig tidspunkt i livet får oppleve gode museer og kunst av god kvalitet. Barn og unge skal selv kunne utøve kunst- og kulturaktiviteter. Regjeringens innsats for å legge forholdene til rette for barn og unges engasjement i lokale kulturtiltak er omtalt i Stortingsmelding nr. 48 (2002–2003) Kulturpolitikk fram mot 2014.

St.meld. nr. 39 (2002–2003) Ei blot til lyst. Om kunst og kultur i og i tilknytning til grunnskolen omhandler i hovedsak skolens rolle som kulturbærer og arbeid med kulturelle aktiviteter i og i tilknytning til grunnskolen. Gjennom Stortingsmelding nr. 38 (2002–2003) Den kulturelle skolesekken har regjeringen lagt til rette for et spennende og tverrsektorielt samarbeid mellom skolen og kultursektoren. Kulturminner og kulturmiljøer representerer viktige ressurser i dette samarbeidet, både gjennom å vekke barns nysgjerrighet og ved å appellere til deres skapende evner. Våren 2005 legger regjeringen frem en stortingsmelding om kulturminner. Regjeringen vil i meldingen presentere satsinger med fokus på barn og unge i arbeidet med kulturminner.

For barn og ungdom er kvaliteten på det fysiske nærmiljøet av større betydning enn for mange andre befolkningsgrupper. Nærmiljøet skal stimulere til lek, utfoldelse, rekreasjon og muligheter for sosialt samvær. Tilgangen på og utformingen av møtesteder i nærmiljøet og lokalsamfunnet har betydning for hvordan barn og ungdom kan møtes, og for hva de kan gjøre. Både barnehager, skolefritidsordninger, skoler, fritidsklubber, idrettsanlegg, frivillige organisasjoner og andre offentlige og private møteplasser er viktig.

Det er et mål å legge til rette for at befolkningen som helhet skal kunne drive idrett og fysisk aktivitet. Barn og unge er de viktigste målgruppene for statlig idrettspolitik.

Regjeringen ønsker å bidra til et åpent og inkluderende kultur- og organisasjonsliv der det finnes arenaer som er tilgjengelige for alle, og et samfunn som gir alle muligheter til utfoldelse og deltakelse.

FNs konvensjon om barnets rettigheter

Artikkel 31: LEK OG FRITID

Barnet har rett til hvile, fritid og lek, og til å delta i kunst og kulturliv.

Kapittel 4

4.1 Mangfoldig barne- og ungdomskultur

Tilbudet til barn og unge må prioriteres når ressurser på kulturområdet skal fordeles. Barn og ungdom må få utfolde seg og eksperimentere ut fra egne behov og egen kultur. Den frivillige kulturvirksomheten spiller her en sentral rolle. De frivillige organisasjonenes virksomhet er vesentlig for tilhørighet, trivsel og aktiv deltakelse i lokalsamfunnet og representerer et mangfold av aktiviteter for og med barn og ungdom. Regjeringen ønsker å stimulere til et mangfoldig organisasjonslandskap innen barne- og ungdomskulturen, bl.a. gjennom økt støtte til Frifond. Regjeringen ønsker også å styrke barn og ungdoms muligheter til å oppleve og utøve kunst og kultur.

SKOLEFRITIDSORDNINGER

Utdannings- og forskningsdepartementet, kap. 0221 post 63, (i 1000 kroner):

Regnskap 2003:	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
167 970	0	0

* Høsten 2003 ble denne posten innlemmet i rammetilskuddet til kommunene.

Formål

Skolefritidsordningen skal legge til rette for lek, kultur- og fritidsaktiviteter med utgangspunkt i barnas alder, funksjonsnivå og interesser. Skolefritidsordningen skal gi barna omsorg og tilsyn. Funksjonshemmede barn skal gis gode utviklingsvilkår i ordningen.

1. januar 1999 ble det hjemlet i loven at alle kommuner skal ha et tilbud om skolefritidsordning (SFO) før og etter skoletid for barn i 1.-4. klasse. Tilbudet er godt utbygget i kommunene og mer enn halvparten av elevene i 1.-4. klasse har nå plass i SFO. Høsten 2003 deltok om lag 135 000 barn i skolefritidsordningen.

Kulturell utfoldelse og aktivitet

STØTTE TIL LOKALE AKTIVITETER

Frifond – frivillig barne- og ungdomsarbeid lokalt

Barne- og familiedepartementet,
kap. 857, post 75 (i 1000 kroner):

Regnskap 2003:	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
33 500	22 000	-

Kultur- og kirke departementet,
kap. 320, post 80 (i 1000 kroner):

Regnskap 2003:	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
15 075	10 000	-

Kultur- og kirke departementet,
kap. 315, post 72 (i 1000 kroner):

Regnskap 2003:	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
-	-	15 000

Tildeling av spillemidler ifølge overskuddsprognose:

Regnskap 2003:	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
45 000	90 000	120 000

Formål

For å bedre forholdene og rammebetingelsene for frivillige organisasjoner og gruppers medlemsbaserte virke på lokalt nivå, ble det i 2000 opprettet en egen tilskuddsordning rettet mot frivillig barne- og ungdomsarbeid lokalt – Frifond. Intensjonen er at ordningen skal nå ut til et bredt spekter av organisasjoner og grupper med ulike formål og aktivitetsgrunnlag.

Om tilskuddsordningen

62 prosent av tilskuddsmidlene har til nå blitt kanalisert via Barne- og familiedepartementets budsjett og forvaltet av Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU). 38 prosent har blitt kanalisert via Kultur- og kirke departementets budsjett og fordelt av Norsk musikkråd (NMR) og Norsk Amatørteaterråd (NAT).

Ordningen ble evaluert i 2002. Endret organisering av Frifond ble diskutert i Stortingsmelding nr. 48 (2002–2003) Kulturpolitikk fram mot 2014. Fra 2005 er bevilgningen til Frifond samlet under Kultur- og kirke departementets budsjett. Bevilgningen skal gå til kulturaktivitet for barn og ungdom på lokalt nivå. Midlene vil bli tildelt som rundsumtilskudd. Paraplyorganisasjonene vil få ansvar for fordelingen av midler. Det vil

ikke bli fastsatt detaljerte kriterier for den videre fordelingen utover de generelle føringene som departementet gir i sine tilsagnsbrev.

Den lokale aktiviteten som mottar tilskudd må være demokratisk oppbygd og ha et allmenntilgitt siktemål. Mottakere må ha barne- og ungdomsarbeid som del av sin virksomhet og må arbeide for og med barn og ungdom under 26 år i lokalmiljøet. Tilskuddene gis som generell grunnstøtte til lokale aktiviteter og prosjekter. Ordningen er ment å være enkel og ubyråkratisk; tilpasset frivillig aktivitet.

Informasjon om tilskuddsordningen og søknadsskjema fåes på internettetsiden www.frifond.no eller ved henvendelse til Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner, Norsk musikkråd og Norsk teaterråd (tidl. Norsk Amatørteaterråd).

Mer informasjon

<http://www.frifond.no>

Ungdomssatsing i distriktene

Barne- og familiedepartementet,
kap. 857, post 72 (i 1000 kroner) *

Regnskap 2003:	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
5 168	5 165	5 341

* Merknad: I 2004 ble det gjennom støtteordningen til ungdomssatsing i distriktene fordelt 2,6 millioner kroner til 41 distriktskommuner. Resten av midlene på posten benyttes til Utviklingsprogram for styrking av oppvekstmiljøet (se kapittel 1.3).

Formål

Regjeringen ønsker å bidra til at flere ungdommer bosetter seg i distriktene. Som et ledd i dette har Barne- og familiedepartementet ansvaret for en spesiell satsing overfor ungdom i distriktene. Målsettingen er å sikre ungdomsbosettingen gjennom økt ungdomsaktivitet og -innflytelse.

Om tilskuddsordningen

Barne- og familiedepartementet gir tilskudd til lokale ungdomssatsinger på kultur- og fritidsområdet i distriktskommuner. Tilskuddene skal bidra til kreative og stimulerende ungdomsmiljø som gir ungdom tro på en fremtid lokalt. Støtte til ungdoms egen innsats og engasjement står sentralt, og det settes krav om aktiv ungdomsdeltakelse i aktiviteter og prosjekter som får tilskudd. Videre legges det vekt på at både jenter og gut-

Kapittel 4

ters interesser skal ivaretas. Midlene utlyses blant utvalgte distriktskommuner med stor nedgang i folketallet. Midlene blir forvaltet av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) på vegne av departementet.

Mer informasjon

<http://odin.dep.no/bfd>

Programmet Miljøvennlige og attraktive tettsteder i distriktene

Miljøverndepartementet

Formål

Hovedmålet for programmet er å bidra til å utvikle mer miljøvennlige og attraktive tettsteder i distriktene som bosted for nye generasjoner. Mulige tilflyttere og tidligere bosatte i kommunen er viktige målgrupper, med særlig vekt på barn, ungdom og kvinner.

Om ordningen

Attraktive tettsteder spiller en stadig større rolle for å opprettholde bosetting og næringsliv i distriktene. Det er en målsetting å holde på dem som allerede bor i tett-

stedene, og samtidig bidra til at nye får lyst til å flytte dit. Dagens unge i distrikts-Norge krever at stedet de skal bo, leve og arbeide skal ha de kvaliteter og tilbud de synes er vesentlige. Det er derfor viktig at barn og unge trekkes aktivt med i utviklingen av sitt sted, slik at de føler tilhørighet og trivsel.

For å styrke utvikling av attraktive tettsteder er det nødvendig både med lokalt engasjement og kunnskap om god stedsutvikling, og koordinering av både offentlige og private virkemidler slik at en trekker i samme retning og kan bruke ressursene samlet og effektivt.

Program for utvikling av miljøvennlige og attraktive tettsteder i distriktene er et samarbeid mellom sju departementer med sikte på å samkjøre virkemidler, videreutvikle arbeidsmåter lokalt og formidle erfaringer i tettstedsutviklingen. Miljøverndepartementet leder arbeidet. I alt 16 kommuner og 4 fylkeskommuner deltar i det femårige programmet som startet i 2001, og som vil bli avsluttet i 2005. Evalueringen skal blant annet bidra til å oppsummere erfaringer og kunnskap som skal spres til andre kommuner.

Mer informasjon

<http://www.tettsteder.no>

KUNST- OG KULTUROPPLEVELSER

Kommunale musikk- og kulturskoler

Utdannings- og forskningsdepartementet,

kap. 0221, post 67 og 70 (i 1000 kroner):

Regnskap 2003:   Budsjett 2004:   Budsjett 2005:

103 081

49 167

*Under stortingsbehandlingen av statsbudsjettet for 2004 ble det vedtatt å innlemme tilskudd til kommunale musikk- og kulturskoler i rammetilskuddet til kommunene. Midlene er overført til kap. 0571 post 60.

Formål

Målet med en kommunal musikk- og kulturskole er å gi elever i grunnskolen og videregående opplæring et undervisningstilbud i skapende og utøvende kunst i tillegg til den vanlige opplæringen.

Om tilskuddsordningen

Det er lovfestet at alle kommuner, alene eller i samarbeid med andre kommuner, skal ha et musikk- og kulturskoletilbud til barn og unge, organisert i tilknytning til skoleverket og det øvrige kulturliv. Elevtallet økte med nesten ti tusen skoleåret 2002–2003 i forhold til året før. Antallet elever fortsetter å øke. I overkant av 104 000 barn og unge benyttet tilbudet i 2004. Flere elever, både under, i og over grunnskolealder får nå tilbud om plass i musikk- og kulturskoler.

Kulturell utfoldelse og aktivitet

Den kulturelle skolesekken

Tildeling av spillemidler ifølge overskuddsprognose*:

Regnskap 2003:	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
60 000	120 000	160 000

* Den kulturelle skolesekken blir i hovedsak finansiert av spillemidler. Fra 2004 ble Kap. 320, post 81 Kulturell skolesekk videreført til andre kapitler i budsjettet, men aktivitetene som finansieres over statsbudsjettet forutsettes å fortsette som før, med et samlet budsjett på ca. 12,5 millioner kroner.

Formål

Den kulturelle skolesekken skal gi barn og ungdom i grunnskolen over hele landet et profesjonelt kunst- og kulturtilbud av høy kvalitet og bedre deres muligheter til selv å delta i kulturytringer av mange slag. Den kulturelle skolesekken skal bidra til å integrere kunst og kultur i skolens læringsarbeid.

Om tiltaket

Den kulturelle skolesekken er et samarbeid mellom Kultur- og kirkedepartementet og Utdannings- og forskningsdepartementet. Den ble etablert som et statlig tiltak i 2001.

Den kulturelle skolesekken er forankret i den generelle delen av læreplanen for grunnskolen. Sekretariatet og det operative ansvaret for Den kulturelle skolesekken er plassert i ABM-utvikling (Statens senter for arkiv, bibliotek og museum), som skal arbeide sammen med Utdanningsdirektoratet for å sikre forankring i skolen. Tiltaket er i en opptrappingsfase frem til og med 2005.

Stortingsmeldingen om Den kulturelle skolesekken ble behandlet i Stortinget november 2003. Midlene for skoleåret 2005/2006 vil bli fordelt ved kongelig resolusjon våren 2005. Størstedelen av midlene kanaliseres via fylkeskommunene til kommuner og andre lokale aktører, og en mindre del vil være nasjonale satsingsmidler.

Mer informasjon

- <http://www.denkulturelleskolesekken.no>
- Stortingsmelding nr. 38 (2002–2003) Den kulturelle skolesekken.
- Stortingsmelding nr. 39 (2002–2003) «Ei blot til Lyst» Om kunst og kultur i og i tilknytning til grunnskolen.

Samarbeidspartner: Utdannings- og forskningsdepartementet, Utdanningsdirektoratet.

Norsk kulturråd – avsetning til barne- og ungdomskultur

Kultur- og kirkedepartementet,

kap. 320, post 50 (i 1000 kroner):

Regnskap 2003:	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
8 681	9 000	*

* Fastsettes i kgl. res. i januar 2005.

Formål

Det er et mål å bidra til en levende barne- og ungdomskultur og styrke både kvaliteten og aktiviteten i kunst- og kulturtilbudene til barn og ungdom.

Om ordningen

Barne- og ungdomskultur er et av de faste arbeidsområdene i Norsk kulturråd. Samtidig er barne- og ungdomskulturen et prioritert område som omfatter både voksenproduserte kulturtiltak og barn og ungdoms egne kulturuttrykk. Rådets arbeid omfatter større forsøksprosjekter, innsats på områder der det er dokumentert spesielle behov og støtte til prosjekter etter søknad. Det kan dreie seg om støtte til tiltak innenfor de tradisjonelle kunstområdene, prosjekter på tvers av ulike fagområder og etater, samt å få frem erfaringsmateriale og kunnskap på nye felt. Det legges vekt på at tiltakene og prosjektene er modellskapende og har overføringsverdi.

Norsk kulturråd avsetter midler til barne- og ungdomskulturformål, både som særskilt avsetning og under de ulike fagområdene innenfor rådets ordinære virksomhet. Norsk kulturråd forvalter bl.a. innkjøpsordninger på litteraturområdet for barn og unge. Kulturrådet har også egne produksjonsstøtteordninger for bildebøker og tegneserier for barn og unge. Et sentralt prosjekt er trafo.no, som er et nasjonalt tilbud til unge kunstnere mellom 16 og 22 år. Nettsider gir både en arena for å vise unges kunst, muligheter for personlig veiledning fra profesjonelle kunstnere, en prosjektstøtteordning og informasjon om utdanning innen kunst og om bransjen.

Mer informasjon

- <http://www.kulturrad.no>
- <http://www.trafo.no>

Kapittel 4

Fond for lyd og bilde

Kultur- og kirkedepartementet,
kap. 320, post 51 (i 1000 kroner)

Regnskap 2003:	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
27 143	25 000	19 500

Bevilgningen gjelder den totale virksomheten på området.

Formål

Fondets midler skal nyttes til å fremme produksjon og formidling av innspillinger i lyd og/eller bilde, og skal støtte tiltak som stimulerer til nyskapende virksomhet.

Om ordningen

Ordningen skal støtte produksjon og formidling av fonogrammer og videogrammer som er innspilt i Norge. Videre skal tiltak som stimulerer utviklingen av levende barne- og ungdomskultur og kulturelt mangfold vektlegges.

Mer informasjon

<http://www.kulturrad.no>

Musikkverkstedordningen for aktiviteter innenfor jazz, rock, folkemusikk og verdensmusikk

Kultur- og kirkedepartementet,
kap. 320, post 74 (i 1000 kroner):

Regnskap 2003:	Regnskap 2004:	Budsjett 2005:
11 588	11 867	*

* Fastsettes av Norsk kulturråd i januar 2005.

Ordningen administreres av Norsk musikkråd. Søknad sendes til Musikkrådet i søkerens eget fylke. Musikkverkstedordningen har som formål å støtte virksomheter som styrker og utvikler aktivitet, utøvelse og kvalitet innenfor rock, jazz, folkemusikk og verdensmusikk i lokalmiljøene. Støtte kan gis til øvings- og framføringsutstyr, opplæring, bygningsmessige tilrettelegger og ikke-personlige instrumenter.

Mer informasjon

<http://www.musikk.no>

Teater og opera

Kultur- og kirkedepartementet,
kap. 324 (i 1000 kroner):

Regnskap 2003:	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
804 941	853 318	889 061

Bevilgningen gjelder den totale virksomheten på området. Tiltak for barn og ungdom er ikke mulig å skille ut.

Formål

Det er et mål å gjøre scenekunst av høy kunstnerisk kvalitet tilgjengelig for flest mulig.

Om tilskuddsordningen

Alle teatre med statlig tilskudd, Den Norske Opera, Carte Blanche samt region- og distriktsoperaer med statlig tilskudd skal utvikle forestillingsformer og formidlingstiltak som er tilpasset barn og unge. Riksteateret har eget ensemble for figurteater og driver Skoleservice, som er et landsomfattende tilbud til videregående skoler. De frie sceniske gruppene utgjør et viktig tilbud til barn og unge.

Formidling av musikk til barn og unge

Kultur- og kirkedepartementet

På musikkområdet har man kommet langt i å etablere et bredt og helhetlig tilbud til barn og unge. Opplæring og egen musisering er, sammen med formidling av musikk, viktige virkemidler i statens satsing. Rikskonsertene har avtale med alle fylkeskommunene og Svalbard om produksjon og distribusjon av skolekonserter. Høsten 2004 ble ordningen utvidet med 46 kommuner med midler fra Den kulturelle skolesekken, slik at 94 prosent av alle landets kommuner er med i ordningen. I kommuner med avtaler får alle elever i grunnskolen tilbud om to konserter per år på alle klassetrinn. Rikskonsertene har videre avtaler med 11 fylkeskommuner om konserter for førskolebarn. Rikskonsertene vil videreføre arbeidet overfor barn og ungdom i 2005.

Mer informasjon

<http://www.rikskonsertene.no>

Kulturell utfoldelse og aktivitet

Billedkunst, kunsthåndverk og offentlig rom

Kultur- og kirkedepartementet,
kap. 322 (i 1000 kroner):

Regnskap 2003:	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
248 177	268 451	268 292

Bevilgningen gjelder den totale virksomheten på området. Tiltak for barn og ungdom er ikke mulig å skille ut.

Formål

Ett av hovedmålene er å sikre at flest mulig skal få tilgang til, forståelse for og opplevelse av billedkunst, kunsthåndverk, arkitektur og design av god kvalitet. Det samlede formidlingstilbudet skal styrkes med sikte på å nå flest mulig, og særlig barn og unge.

Om ordningene/virksomheten

Et utvidet formidlingstilbud, særlig overfor barn og unge, er et av Kultur- og kirkedepartementets resultatomål på billedkunstområdet. Dette innebærer at både kunstmuseene og Riksutstillinger legger vekt på utstillingstilbud for barn og unge. Utvikling av et bedre tilbud for kunstformidling i grunnskolen og videregående skoler vil være en viktig oppgave. Utsmykkingsfondet for offentlige bygg og Norsk Form bistår i arbeidet med estetisk utforming/utsmykking av skoleanlegg. I tillegg arbeider Norsk Form for utvikling av undervisningstilbud med arkitektur og design som tema.

Formidlingen av billedkunst, kunsthåndverk, arkitektur og design i skolen stimuleres gjennom tilskudd til flere institusjoner, tiltak og prosjekter. Noen institusjoner på området billedkunst, kunsthåndverk og offentlig rom har fått tildelt særskilte midler fra den kulturelle skolesekken med det formålet å bygge opp og styrke tiltaksprogram for barn og unge.

Mer informasjon

- <http://www.norskform.no>
- <http://www.riksutstillinger.no>
- <http://www.utsmykkingsfondet.no>

Språk, litteratur og bibliotek

Kultur- og kirkedepartementet,
kap. 326 (i 1000 kroner):

Regnskap 2003:	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
341 340	346 816	428 670

Bevilgningen gjelder den totale virksomheten på området. Det er ikke mulig å skille ut bevilgning til tiltak for barn og ungdom.

Formål

Ett av hovedmålene er å fremme økt leseinteresse og god språkbruk for å sikre norsk som kulturspråk. Leseinteressen hos barn og unge stimuleres gjennom ulike prosjekter, og det deles hvert år ut prosjektmidler.

Om satsingen

Bibliotekene har et bredt og allsidig tilbud til barn og ungdom. Denne gruppen stod for 41,3 prosent av det samlede bokutlån i folkebibliotekene i 2002. Ved siden av utlån av litteratur i trykt og innlest form, driver mange folkebibliotek formidling i form av eventyrstunder, dukke- og barneteater og forfatterbesøk. Statens og kommunenes satsing på informasjonsteknologi gjør at mange bibliotek nå også tilbyr CD-ROM og Internett for barn.

Staten har ansvaret for bibliotekjenestene i statlige helseinstitusjoner, og per i dag er det bibliotekjeneste for barn ved Rikshospitalet, Revmatismesykehuset og Statens senter for barne- og ungdomspsykiatri.

Kultur- og kirkedepartementet deler årlig ut premier for god barne- og ungdomslitteratur. Videre bidrar departementet med tilskudd til ulike institusjoner som arbeider med å stimulere leseinteressen blant barn og unge: I 2004 mottok Norsk Barnebokinstitutt nær 4,1 millioner kroner i tilskudd fra Kultur- og kirkedepartementet. Norsk Forfattersentrum, som har til oppgave å formidle forfatterbesøk til skoler, bibliotek og institusjoner, fikk i 2004 6,6 millioner kroner til sin virksomhet. Foreningen !les mottok i 2004 0,85 millioner kroner til lesestimulerende tiltak for barn og ungdom. Tilskuddet til Norsk Forfattersentrum og Foreningen !les vil bli videreført på samme nivå i 2005.

Mer informasjon

- <http://www.biblioteknett.no>
- <http://www.abm-utvikling.no>
- <http://www.barnebokinstituttet.no/>
- <http://www.txt.no/>

Kapittel 4

Skolebibliotek

Utdannings- og forskningsdepartementet

Gjennom skolebibliotekene skal alle barn og unge ha tilgang til litteratur og andre medier til bruk i læringsarbeidet på skolen eller til bruk i fritiden. Regjeringens tiltaksplan *Gi rom for lesing! Strategi for stimulering av leselyst og leseferdigheter 2003–2007*, ble lansert i april 2003. Kompetanseutvikling i bruk av skolebibliotek og stimulering av leselyst er et satsingsområde. Midler til formidling av litteratur fordeles også gjennom Den kulturelle skolesekken. Samarbeid mellom skole- og folkebibliotek inngår som del av tiltaksplanen. Utdanningsdirektoratet har ansvar for iverksetting av tiltaksplanen. I 2004 har det vært mye aktivitet i fylkene, på skoler, i barnehager og folkebibliotek i forbindelse med «Gi rom for lesing!». Et tiltak som kan trekkes fram er «Bok til alle» på Verdens bokdag 23. april, hvor alle elever på 6. og 7. trinn fikk en bok i gave av bokhandelen. «Bok til alle» er et samarbeidsprosjekt mellom Bokhandlerforeningen og Utdanningsdirektoratet. Høsten 2004 fikk alle elever på 6. og 7. trinn heftet «Gi rom for lesing – Til eleven», og alle foresatte til elever i 1. og 2. trinn fikk brosjyren «Gi rom for lesing ...hjemme». Dette er tiltak for å øke bevissthet om lesing hos barn, foreldre og foresatte.

Veiledningsheftet *Skolebibliotek i grunnskole og videregående opplæring – utfordringer og tiltak*, er sendt alle skoler og offentlige bibliotek og er tilgjengelig på Utdanningsdirektoratets nettsted. På Skolenettet driftes en egen hjemmeside for skolebibliotek, som er rettet mot lærere og skolebibliotekarere.

Publikasjonen *Bruk skolebiblioteket*, har en rekke praktiske eksempler på hvordan bruk av skolebibliotek kan gå inn i skolens opplæring i fag og prosjekter. Utdanningsdirektoratet har videre utarbeidet *Hjertebank* for et aktivt skolebibliotek, en eksempelsamling fra 13 grunnskoler og videregående skoler i bruk av skolebibliotek.

Utdanningsdirektoratet arrangerer møter og seminarer med forskjellige aktører i skolebiblioteksammenheng.

Mer informasjon

- <http://udir.no>
- <http://utdanningsdirektoratet.no/lesing>
- <http://skolenettet.no/giromforlesing>
- <http://www.skolenettet.no>
- <http://skolenettet.no/skolebibliotek>

Samarbeidspartner: Utdanningsdirektoratet.

Museer og andre kulturvernformål

Kultur- og kirke departementet,

kap. 328 (i 1000 kroner):

Regnskap 2003:	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
452 354	484 312	507 201

Bevilgningen gjelder den totale virksomheten på området. Tiltak for barn og ungdom er ikke mulig å skille ut.

Formål

Hovedformålet for museene er å skape grunnlag for kunnskap om, forståelse for og opplevelse av natur, kultur og samfunn på en måte som viser både kontinuitet og endring, sammenheng og forskjeller. Ett av de fem resultatmålene som brukes for å følge opp denne målsetningen er at «det samlede museumstilbudet skal nå ut til alle grupper med spesiell vekt på barn og unge.»

Om gjennomføringen

Kultur- og kirke departementet legger til grunn at museene skal prioritere utvikling av nye formidlingsmetoder, særlig tilrettelagt for barn og unge. I den forbindelse er samarbeid med skolen en sentral utfordring. De fleste museene under Kultur- og kirke departementet rapporterer om formidlingstiltak rettet spesielt mot skoleelever og om samarbeid med skolen på forskjellige nivåer. I de senere årene er det gjennomført betydelige reformer både i grunnskolen og i videregående skole som har gitt viktige innspill til forståelsen av hvordan museer i samarbeid med skolen kan være en kunnskaps- og undervisningsressurs i forhold til utfordringen i de nye læreplanene for grunnskolen.

Gjennom prosjektet «Reform 94 og museene» er det blitt gjennomført flere tiltak for utprøving av nye metoder for samarbeid mellom museene og videregående opplæring. Erfaringene fra prosjektet er samlet i en publikasjon og vil bli formidlet gjennom en konferanse våren 2005.

ABM-utvikling – Statens utviklingssenter for arkiv, bibliotek og museum – deltar i et samarbeid med Norges forskningsråd om oppbygging av et nettverk for utvikling av vitensentre. Vitensentrene fremmer en formidlingsmetode som bygger på interaktivitet, deltakelse, opplevelse og læring. Denne pedagogiske tankegangen kan være viktig som inspirasjon og forbilde for mange forskjellige typer av museer.

Mer informasjon

- <http://www.kulturnett.no>
- <http://www.abm-utvikling.no>
- <http://www.denkulturelleskolesekken.no>

Kulturell utfoldelse og aktivitet

Wernerweb

Miljøverndepartementet

Formål

Wernerweb skal formidle kulturminner til barn og unge (8–12 år). Sidene skal trene barn og unge i å bruke nye medier, særlig Internett. Sidene er knyttet opp mot skolen og undervisning, og har samlet alle aktuelle lenker og aktuell informasjon på området kulturhistorie.

Om Wernerweb

Werner er gjennomgangsfigur på sidene – en ung løve som skal vokte kulturminnene. Sidene inneholder også kunnskapsspill som skal inspirere til videre søken etter kunnskap. Sammen med Nettverk for miljølære (se kap. 4.2), skal sidene lede ungene ut i naturen og kulturen og få dem til å sette i gang med egne aktiviteter. Det tas sikte på å videreutvikle sidene i 2005.

Mer informasjon

<http://www.wernerweb.no>

Samarbeidspartner: Riksantikvaren.

Film og medier

Kultur- og kirke departementet,
kap. 334 (i 1000 kroner):

Regnskap 2003:	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
431 898	447 471	446 201

Bevilgningen gjelder den totale virksomheten på området. Tiltak for barn og ungdom er ikke mulig å skille ut.

Formål

Mediene har en viktig kultur- og samfunnspolitisk rolle. Regjeringen legger vekt på at det opprettholdes et bredt allmennkringkastingstilbud, og understreker allmennkringkasterens særlige ansvar for at det sendes kvalitetsprogrammer for barn og unge i fjernsyn og på radio. Gjennom vedtekter og konsesjonsvilkår er allmennkringkasterne forpliktet til å sende norskspråklige programmer spesielt rettet mot barn og ungdom. Hovedmålet for den statlige filmpolitikken er «å sikre et godt og mangfoldig audiovisuelt tilbud», herunder «å sikre barn og unge tilgang til audiovisuelle produksjoner». Regjeringen vil opprettholde satsingen på barne- og ungdomsfilm. En høyere andel billettstøtte til filmer for barn og unge enn til andre filmer er ett av virkemidlene for å oppnå dette.

Om satsingen

For å styrke den audiovisuelle sektoren, foreslår regjeringen å videreføre tilskuddsordningen for prosjektutvikling innen nye medier. Ordningen skal imøtekomme utviklingen av nye medier, og støtte alternativer til den ofte voldelige og actionpregede underholdningen som barn og unge møter bl.a. gjennom dataspill. Tilskuddsordningen skal sikre bedre tilgang til produkter med norsk språk og innhold.

Norsk filminstitutt har en rekke tiltak rettet mot barn og unge, og deltar blant annet i Den kulturelle skolesekken. I tillegg har norsk filminstitutt en rekke filmrelaterte tilbud som bidrar til å gi yngre målgrupper kunnskap om film og filmforståelse, herunder bl.a. nettstedet mzoon og Amandus filmfestival på Lillehammer.

Statens filmtilsyn forvalter tilskuddsordningen for tiltak mot vold i bildemediene. Tilskudd til tiltak rettet mot barn og unge er særlig prioritert i denne forbindelse. Norge har videre deltatt i EUs handlingsplan for sikrere bruk av Internett siden 1999. Programmet avsluttes ved utløpet av 2004. EU-kommisjonen har foreslått at programmet følges opp av et nytt program, Safer Internet Plus, som vil vare fra 2005 til 2008. Planene setter særlig fokus på å beskytte barn og unge mot skadelig innhold i nye medier.

Kulturbygg og regionale møteplasser og formidlingsarenaer for kultur

Kultur- og kirke departementet,
Spillemidler (i 1000 kroner):

Regnskap 2003:	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
90 000	120 000 *	120 000 *

* Avsetningen for 2005 og 2006 er avhengig av Norsk Tipping AS' overskudd.

Formål

Formålet med tilskuddsordningene er å bidra til hensiktsmessige lokaler for ulike kulturaktiviteter på lokalt og regionalt nivå.

Om tilskuddsordningene

Ved behandling av St.meld. nr. 48 (2002–2003) Kulturpolitikk fram mot 2014 sluttet Stortinget seg til forslaget om en ny desentralisert ordning for tilskudd til kulturhus og en ny ordning for tilskudd til regionale møteplasser og formidlingsarenaer for kultur, jf. Innst. S. nr. 155 (2003–2004). Midlene kommer i sin helhet fra Norsk Tipping AS' overskudd.

Kapittel 4

Den desentraliserte tilskuddsordningen skal tilføres om lag 40 prosent av den delen av spillemiddeloverskuddet som skal benyttes til kulturbygg. Forvaltning av denne tilskuddsordningen er delegert til fylkeskommunen. Fylkeskommunene stilles nokså fritt i bruken av midlene. Midlene kan benyttes til nybygg, ombygging og modernisering, men ikke til ordinært vedlikehold eller drift. Søknader om tilskudd behandles i fylkeskommunene. Kulturbyggene skal være åpne for alle og for all lovlig kultur- og organisasjonsvirksomhet. Barn og ungdom er viktige målgrupper. Mange steder er kulturbyggene bygget sammen med skole, barnehage eller egnede ungdomsløkalere, og inngår som del av det daglige oppvekstmiljøet for barn og ungdom.

Den nye ordningen for tilskudd til regionale møteplasser og formidlingsarenaer for kultur skal tilføres om lag 60 prosent av den delen av spillemiddeloverskuddet som skal benyttes til kulturbygg. Ordningen gjelder prosjekt over hele landet og søknadene vil bli vurdert på nasjonalt nivå. Det kan søkes om tilskudd til nybygg, ombygging og modernisering. Søknader om tilskudd behandles i Kultur- og kirke departementet.

Mer informasjon

Retningslinjer for begge ordningene finnes på <http://odin.dep.no/kkd/norsk/publ/veiledninger>

BARNE- OG UNGDOMSARBEID I DEN NORSKE KIRKE

Kultur- og kirke departementet,

Tilskudd til undervisning og diakoni, kap. 340, post 71.16.

Regnskap 2003:	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
82 476	80 360	84 000

Kultur- og kirke departementet

Tilskudd til trosopplæring, kap. 340, post 75.

Regnskap 2003:	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
-	28 500	53 500

Formål

Kirkelovens § 9 pålegger menighetsråd bl.a. å ha sin oppmerksomhet mot at barn og unge kan bli samlet om gode formål. Trosopplæringen har som mål at alle barn og unge fram til de er fylt 18 år skal få tilbud om systematisk og sammenhengende opplæring i kirkens tro, med bakgrunn i at skolen ikke lenger driver trosopplæring. Opplevelsen av tilhørighet og kjennskap til egen tro skal legge grunnlaget for god sameksistens og dialog i et samfunn som beveger seg i flerkulturell retning.

Om arbeidet

I overkant av 80 prosent av barn i Norge blir døpt og i underkant av 70 prosent av ungdomskullene konfirmeres. Kirkens undervisningsprogram forutsetter at en del av undervisningen er knyttet til kulturelle, nettverksbyggende og miljømessige tiltak, som oppsetting av drama eller konsertvirksomhet, leirer o.l. Det alminnelige menighetsarbeidet i landets 1300 menigheter omfatter mange steder barne- og ungdomskor, klubber og lederopplæring for barn og unge. Enkelte tiltak fore-

går i samarbeid med offentlige og frivillige organisasjoner, for eksempel nettverksbygging for småbarnsforeldre i samarbeid med helsestasjonene og barne- og ungdomsarbeid som er knyttet til solidaritets-, misjons- og miljøorganisasjoner.

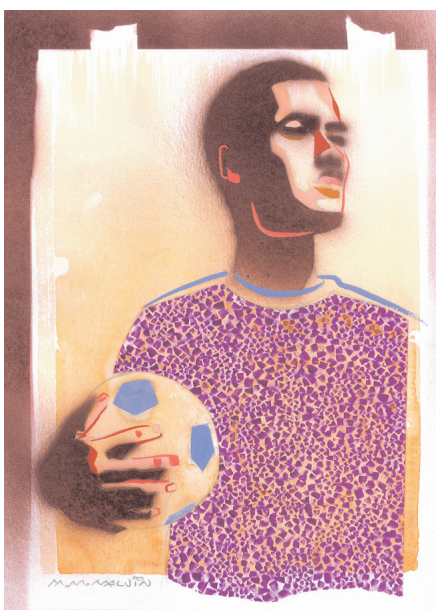
Trosopplæringen knytter opp mot menighetenes øvrige tilbud til barn og unge, men har fra oppstarten av reformen i 2004 vært et eget satsningsområde. I de første fem årene vil arbeidet utvikles gjennom en forsøks- og utviklingsfase som favner bredt. 99 menigheter er i første omgang innlemmet i forsøksordningen, med tilbud som favner ulike aldersgrupper mellom 0–18 år.

Mer informasjon

www.kirken.no

Samarbeidspartnere: Kirkerådet, kirkelige fellesråd, kommuner og frivillige organisasjoner.

Kulturell utfoldelse og aktivitet

4.2 Friluftsliv, miljøengasjement, idrett og fysisk aktivitet

Friluftsliv, idrett og fysisk aktivitet er kilde til økt livskvalitet, og er blant de aktiviteter som engasjerer og mobiliserer flest barn og ungdom. Den statlige idrettspolitikken søker å legge til rette for idrett og fysisk aktivitet i hele befolkningen ut fra ulike behov, forutsetninger og interesser. I Stortingsmelding nr. 14 (1999–2000) Idrettslivet i endring – Om statens forhold til idrett og fysisk aktivitet, legges det spesielt vekt på å legge forholdene til rette for et allsidig tilbud om idrett og fysisk aktivitet for barn (6–12 år) og ungdom (13–19 år).

2005 er «Friluftslivets år». Gjennom friluftsliv dannes et grunnlag for miljøvernengasjement, bedre helse, økt livskvalitet og bærekraftig utvikling. Det er derfor regjeringens mål at naturglede, kunnskap om og respekt for naturen må formidles til nye generasjoner barn og unge, jf. Stortingsmelding nr. 39 (2000–2001) Friluftsliv – ein veg til høgare livskvalitet.

FRILUFTSLIV OG MILJØENGASJEMENT

Friluftsliv

Miljøverndepartementet, kap. 1427, post 74, (forvaltes av Direktoratet for naturforvaltning) (i 1000 kroner):

Regnskap 2003:	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
10.216	10.520	15.520

Post 74 Tilskudd til friluftslivstiltak, kan overføres.

Formål

Målet med tilskuddsordningen er å medvirke til stimulerings tiltak og holdningsskapende arbeid for friluftsliv,

under dette tiltak som styrker allmennheten sine interesser. Posten skal også dekke driften av de regionale nettverkene «Forum for natur og friluftsliv» (FNF).

Om ordningen

Friluftslivets år blir arrangert i 2005. Friluftslivets fellesorganisasjon har fått i oppdrag å være koordinerende organ for denne satsingen, som blant annet innebærer en økning på 5 millioner kroner til innsatsen. Målet er å gi barn og unge, særlig inaktive, funksjonshemmede og barn av annen etnisk opprinnelse positive naturoplevelser og gode miljø- og helsevaner. Midlene skal frem-

Kapittel 4

me glede og mestring gjennom tilbud om fysisk aktivitet i natur.

Mer informasjon

Friluftstiltak for barn og ungdom tildeles også midler fra spillemidler til idrettsformål. I 2005 vil tiltak rettet inn mot markeringen av Friluftslivets år prioriteres. Se omtale under «Idrett og fysisk aktivitet». Se www.friluftsliv.no for informasjon om friluftslivets år.

Friluftstiltak for barn og ungdom

Kultur- og kirke departementet,
spillemidler (i 1000 kroner):

Avsetning 2003:	Avsetning 2004:	Avsetning 2005:
2 300	3 200	*

* Avsetningen for 2005 er avhengig av Norsk Tippings overskudd for 2004.

Formål

Formålet med tilskuddsordningen er å øke omfanget av friluftaktiviteter blant barn og unge.

Om tilskuddsordningen

Friluftslivets fellesorganisasjon (FRIFO) og Friluftsrådernes Landsforbund (FL) mottar midler fra spillemidlene til Friluftstiltak for barn og ungdom. Aktivitetsstøtten skal brukes til iverksetting og gjennomføring av tiltak og prosjekter som har til hensikt å øke omfanget av friluftslivsaktiviteter blant barn og ungdom. Prosjektene skal gi grunnlag for at barn og ungdom skal få oppleve naturen på en god måte.

Mer informasjon

<http://www.dep.no/kkd/norsk/idrett>

Miljøvernorganisasjoner

Miljøvern departementet, kap. 1400, post 70 (i 1000 kr):

Regnskap 2003:	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
35 050	26 077*	30 000

* To organisasjoner er tatt ut av denne støtteordningen i 2004. Dette gjelder ikke organisasjoner for barn og unge.

Flere av organisasjonene som får støtte over dette kapitlet arbeider for å stimulere barn og unge til et aktivt miljøvernengasjement. Friluftslivets fellesorganisasjon har fire barne- og ungdomsorganisasjoner som med-

lemmer. Blekkulfs Miljødetektiver og Natur og Ungdom er de eneste barne- og ungdomsorganisasjonene med miljøvern som hovedformål.

Formål

Tilskuddsordningen har som mål å bidra til å opprettholde en bredde av demokratisk oppbygde, landsomfattende miljøvernorganisasjoner for å sikre frivillig engasjement og styrke medvirkningen i miljøvernspørsmål lokalt og sentralt, basert på faglig innsikt.

Om ordningen

Fastsetting av størrelsen på driftstilskuddene bygger bl.a. på en vurdering av organisasjonenes aktivitetsnivå sentralt og lokalt, deres økonomi og alternative finansieringsmuligheter, og ikke på medlemstall alene. Det gis ikke driftsstøtte til private stiftelser over denne posten.

Nettverk for miljølære

Utdannings- og forskningsdepartementet

Ungdom er en viktig ressurs i miljøvernarbeidet, og skolen spiller en viktig rolle i arbeidet med lokal Agenda 21. Derfor har Utdannings- og forskningsdepartementet og Miljøvern departementet m. fl. opprettet Nettverk for miljølære – et møtested for skoler, forvaltning, forskning og andre samfunnsinteresser. Ansvar for oppfølging av Nettverk for miljølære er lagt til Utdanningsdirektoratet.

Gjennom å bruke Nettverk for miljølære aktivt, kan skolen hjelpe kommunen med å ta vare på miljøet, blant annet ved å overvåke vannkvaliteten, kartlegge og sikre trivelige snarveier, rydde rekreasjonsområder, overvåke energibruken og inneklimate i skolen, praktisere energisparing m.m.

2005–2014 er FN's tiår for opplæring for bærekraftig utvikling. Nettverk for miljølære vil bli videreutviklet og være et tilbud til skolene i forbindelse med FN tiåret. For nærmere omtale av FN tiåret, se kap. 1.

Mer informasjon

<http://www.miljolare.no>

<http://www.unesco.no>

<http://www.unesco.org>

Samarbeidspartnere: Utdanningsdirektoratet, Miljøvern departementet, Barne- og familiedepartementet, Fiskeridepartementet, Landbruksdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet, Kultur- og kirke departementet, Olje- og energidepartementet, Samferdselsdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet.

Kulturell utfoldelse og aktivitet

IDRETT OG FYSISK AKTIVITET

Kultur- og kirkedepartementet

Kultur- og kirkedepartementets midler til idrettsformål kommer i sin helhet fra overskuddet i Norsk Tipping AS. Spillemidlene til idrettsformål går ikke over statsbudsjettet, men blir fordelt av Kongen.

Hovedtyngden av spillemidlene til idrettsformål går til idrettsanlegg i kommunene og til Norges Idrettsforbund og Olympiske Komité. I det følgende gis en gjennomgang av enkelte av postene på hovedfordelingen av spillemidler til idrettsformål.

Norges Idrettsforbund og Olympiske Komité

Kultur- og kirkedepartementet,
spillemidler (i 1000 kroner)

Avsetning 2003:	Avsetning 2004:	Avsetning 2005:
314 400	340 000	*

*Avsetningen for 2005 er avhengig av Norsk Tipping AS' overskudd for 2004.

Om satsingen

Norges Idrettsforbund og Olympiske Komité (NIF) får hvert år en betydelig statlig støtte fra spillemidlene. Tilskuddet gis for å sikre at organisasjonen kan opprettholde et omfattende og kvalitativt godt aktivitetsnivå. Barn og ungdom skal sikres gode forutsetninger for allsidig idrettsaktivitet i lokalmiljøet.

Aktiviteten for barn foregår hovedsakelig i idrettslag. Tilskuddet til barneidrett bidrar til å bedre rammebetingelsene for lokale lag og foreninger slik at disse i større grad kan drive med sine primæraktiviteter. Allsidige aktiviteter skal prioriteres, samt utviklingen av et sosialt fellesskap som vektlegger trygghet og mestring. I tillegg legges det vekt på å etablere idrettsskoler og å videreutvikle disse.

Når det gjelder ungdom, har mye av NIFs innsats vært knyttet til større medbestemmelse i de ulike organisasjonsledd og dermed større innflytelse over de aktivitetstilbud som gis. Egne ungdomsgrupper har blitt etablert. På denne måten håper man at flere skal bli i organisasjonen lenger, ikke bare som passive støttemedlemmer, men som aktive deltakere på ulike nivå.

Mer informasjon

<http://www.dep.no/kkd/norsk/idrett>

Tilskudd til lokale lag og foreninger

Kultur- og kirkedepartementet,
spillemidler (i 1000 kroner)

Avsetning 2003:	Avsetning 2004:	Avsetning 2005:
103 000	120 000	*

* Avsetningen for 2005 er avhengig av Norsk Tippings overskudd for 2004.

Formål

Målet for tilskuddsordningen er å bidra til aktivitet og deltakelse i medlemsbaserte foreninger som driver med idrett og fysisk aktivitet for barn og ungdom. Det er lagenes primæraktiviteter som skal støttes, og det er et mål å bidra til å utløse frivillige ressurser i lagene.

Om tilskuddsordningen

Idrettsrådene står for fordelingen av midlene i sin kommune. Summen det enkelte idrettsråd har til fordeling bestemmes av antallet innbyggere i kommunen i aldersgruppen 6–19 år. Frivillige medlemsbaserte lokallag som har idrett som hovedaktivitet kan motta støtte gjennom tilskuddsordningen. Det enkelte idrettsråd skal påse at midlene benyttes til aktivitet for barne- og ungdomsgruppen, og at likestillingsaspektet og hensynet til funksjonshemmede ivaretas. Tilskudd fra ordningen skal ikke kunne danne grunnlag for fortjenestebaserte eierformer eller omdannes til fortjeneste for private eiere. Ut over dette skal fordelingen gjøres på bakgrunn av lokale behov og anbefalinger fra Norges Idrettsforbund og Olympiske Komité.

Mer informasjon

<http://www.dep.no/kkd/norsk/idrett>

Kapittel 4

Idrettsanlegg i kommunene Kultur- og kirkedepartementet,
spillemidler (i 1000 kroner)

Avsetning 2003:	Avsetning 2004:	Avsetning 2005:
495 000	578 650	*

* Avsetningen for 2005 er avhengig av Norsk Tippings overskudd for 2004.

Om tilskuddsordningen

Kommuner, fylkeskommuner, idrettslag, andelslag eller andre sammenslutninger som ikke har kommersielt formål kan søke om spillemidler til idrettsanlegg. Det kan søkes om stønad til bygging og rehabilitering av idrettsanlegg som er åpne for allmenn idrettslig virksomhet og som ikke er underlagt kommersielle interesser. Inkludert i denne tilskuddsordningen ligger det også en avsetning til nærmiljøanlegg. Se omtale under «Nærmiljøanlegg».

Stortingsmelding nr. 14 (1999–2000) «Idrettslivet i endring – Om statens forhold til idrett og fysisk aktivitet», slår fast at en i særlig grad vil prioritere anlegg for barn og ungdom, samt anlegg med stort brukspotensial. Alle anlegg skal være med i en kommunal plan for idrett og friluftsliv. Det er fylkeskommunene som står for detaljfordelingen av tilskudd til idrettsanlegg i kommunene.

Mer informasjon

Retningslinjer for tilskuddsordningen er gitt i heftet Forskrifter og bestemmelser om tilskudd av spillemidlene til anlegg for idrett og fysisk aktivitet – 2003 (V-0732). Heftet kan bestilles fra Statens trykksakspekdisjon (Faks: 22 24 27 86 eller e-post: publikasjonsbestilling@ft.dep.no). Informasjon finnes også på departementets hjemmesider: <http://dep.no/kkd/norsk/idrett>

NærmiljøanleggKultur- og kirkedepartementet,
spillemidler (i 1000 kroner)

Avsetning 2003:	Avsetning 2004:	Avsetning 2005:
105 000	105 000	*

* Avsetningen for 2005 er avhengig av Norsk Tippings overskudd for 2004.

Formål

Formålet med ordningen er å øke tilgjengeligheten til enkle anlegg eller områder tilrettelagt for egenorganisert fysisk aktivitet.

Om tilskuddsordningen

Nærmiljøanlegg er enkle anlegg eller områder tilrettelagt for egenorganisert fysisk aktivitet, hovedsakelig beliggende i tilknytning til bo- og/eller oppholdsområder. Anleggene skal være allment tilgjengelige og beregnet på egenorganisert fysisk aktivitet, primært for barn og ungdom, men også lokalbefolkningen for øvrig. Nærmiljøanlegg skal ikke dekke behovet for anlegg til organisert idrettslig aktivitet eller ordinære konkurranser i idrett. Det kan søkes om spillemidler til nærmiljøanlegg i tilknytning til skolens uterom.

Innenfor rammen av de 105 millioner kronene som ble avsatt til nærmiljøanlegg ved hovedfordelingen av spillemidler til idrettsformål i 2003, ble det avsatt 15 millioner kroner til forenklet ordning knyttet til mindre kostnadskrevenende nærmiljøanlegg.

Mer informasjon

<http://www.dep.no/kkd/norsk/idrett>

Kulturell utfoldelse og aktivitet

Anleggspolitisk program

Kultur- og kirkedepartementet,
spillemidler (i 1000 kroner)

Avsetning 2003:	Avsetning 2004:	Avsetning 2005
41 500	68 000	*

* Avsetningen for 2005 er avhengig av Norsk Tippings overskudd for 2004

Formål

Kultur- og kirkedepartementet gjennomfører i perioden 2003 – 2007 et eget program som skal bidra til maksimal måloppnåelse av den statlige finansieringen av idretten. Tiltakene er delt inn i 4 grupper; 1) tilskudd til utstyr 2) moderne anlegg 3) tilskudd til kostnadskrevenne anlegg og 4) tilskudd til pressområder der det er en underdekning av idrettsanlegg.

I det anleggspolitiske program ligger også «Aktivt møtested», som består av 4 utvalgte prosjekt spesielt tilrettelagt og utformet for og med ungdom. Det er gjennomført 4 arkitektkonkurranser, som er videreført til prosjektering. Ferdigstillelse av de 4 anleggene (Stavanger, Kristiansand, Bergen og Bærum) er planlagt 2004/2005.

Tilskudd til aktivitetsutvikling og sosial integrering i idrettslag

Kultur- og kirkedepartementet,
spillemidler (i 1000 kroner)

Avsetning 2003:	Avsetning 2004:	Avsetning 2005:
9 000	8 500	*

* Avsetningen for 2005 er avhengig av Norsk Tippings overskudd for 2004.

Formål

Dette er det tidligere «Storbyprosjektet». Formålet med tilskuddsordningen er å bidra til aktivitetsutvikling og sosial integrering i idrettslag. Tilskudd skal gå til prosjekter og tiltak i regi av idrettslag. Ordningens sentrale målgrupper er barn (6–12 år) og ungdom (13–19 år) som faller utenfor de ordinære aktivitets- og idrettstilbudene, med særlig vekt på jenter, innvandrere og barn og ungdom med problematferd.

Om tilskuddsordningen

Midlene som avsettes til dette formålet fordeles gjennom Norges Idrettsforbund og Olympiske Komité. Tilskuddsmottakere skal i tillegg til å tilfredsstille de overordnede målene også benytte tilskuddet til å understøtte og mobilisere til frivillig arbeid, involvere nye foreldregrupper i idrettslag med vekt på foreldre med innvandrerbakgrunn samt utvikle og etablere varige aktivitetstilbud for målgruppen i idrettslag.

Mer informasjon

<http://www.dep.no/kkd/norsk/idrett>

Helse og sosiale forhold

Regjeringen har som mål å fange opp risikoutsatte barn og ungdom, og bidra til at lokalsamfunnet er i stand til å løse sosiale problemer og forebygge helseproblemer. Helse- og sosialtjenesten er viktig i forhold til å kartlegge barn og ungdoms helsesituasjon og være pådriver for å sikre barn og ungdom trygge livsforhold både fysisk, psykisk og sosialt.

Regjeringen ønsker å styrke det forebyggende psykososiale arbeidet overfor barn og unge. Opptrappingsplanen for psykisk helse 1999–2008 setter som mål en økning på 800 årsverk i planperioden til helsestasjons- og skolehelsetjenesten, herunder helsestasjonens tilbud til ungdom. Det skal foreligge en politisk vedtatt plan for det psykiske helsearbeidet i kommunene. Planen skal omhandle psykososiale tiltak for barn og unge. Per 01.01.04 var 262 av de 800 årsverkene gått til helsestasjons- og skolehelsetjenesten.

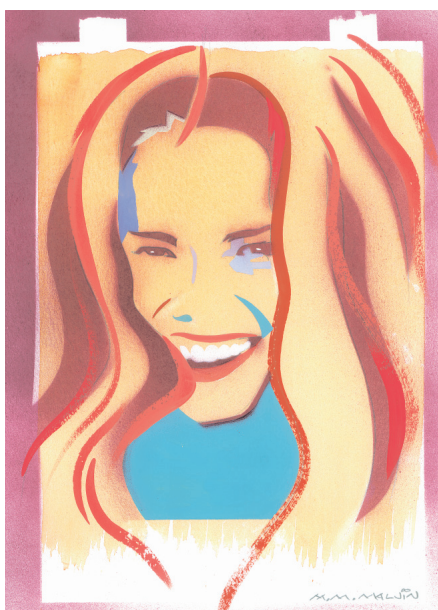
Gjennom barneverntjenestene vil regjeringen sikre at barn og ungdom som lever under forhold som kan skade deres helse eller utvikling, får hjelp til rett tid. Utsatte barn og unge skal sikres gode oppvekst- og levekår gjennom målrettede tiltak av god kvalitet og med høy rettssikkerhet. Å utvikle det forebyggende barnevernarbeidet er en stor utfordring. Det er et mål å finne fram til gode og varierte tiltak og hjelpetilbud for å forhindre plasseringer av barn og unge utenfor hjemmet.

Regjeringen la høsten 2002 fram Stortingsmelding nr. 6 (2002–2003) Tiltaksplan mot fattigdom. Tiltaksplanen omfatter målrettede tiltak for å forebygge fattigdom og hjelpe personer ut av fattigdom. Vanskeligstilte barnefamilier er en prioritert målgruppe i den samlede innsatsen for å bekjempe fattigdom.

Funksjonshemming er et misforhold mellom individets forutsetning og samfunnets eller miljøets krav til funksjon. God tilgjengelighet til steder hvor barn og unge oppholder seg, som i barnehage, skole, kultur- og fritidstilbud er en forutsetning for deltakelse og likestilling for mange barn og unge med funksjonsnedsettelse. Regjeringen la i juni 2002 fram Stortingsmelding nr. 40 (2002–2003) «Nedbygging av funksjonshemmende barrierer».

Kapittel 5

5.1 Helsefremmende og forebyggende arbeid

Sosial- og helsedirektoratet vil i 2005 i samarbeid med Helse- og omsorgsdepartement og andre berørte departementer følge opp WHO's fjerde ministerkonferanse som ble avholdt i Budapest 2004. Dette innebærer bl.a. oppfølging av WHO's handlingsplan Childrens Environment and Health Action Plan som omhandler helse- og miljømessige påvirkninger for barn.

Helsefremmende arbeid omfatter tiltak for å bedre forutsetningene for god helse og tar sikte på å fremme trivsel, velvære og mulighetene til å mestre utfordringer og belastninger i dagliglivet. Forebyggende arbeid innebærer tiltak for å fjerne eller redusere sykdom og skader. Regjeringen vil styrke Helsestasjons- og skolehelsetjenesten gjennom kompetanseheving, økt tverrfaglig rekruttering og ved tiltak som vil bidra til bedre samarbeid med andre relevante tjenester. Det er et mål at den forebyggende helsetjenesten for barn og ungdom skal bli bedre tilpasset ungdom og utfordringer knyttet til psykisk helse og levevaner, jf Stortingsmelding nr. 16 (2002–2003), «Resept for et sunnere Norge».

FNs konvensjon om barnets rettigheter

Artikkel 24: HELSE

Barnet har rett til å få den best mulige medisinske behandling og hjelp til å komme seg etter sykdom. Staten skal arbeide for å redusere spedbarns- og barnedødelighet, sikre at alle barn får nødvendig legehjelp, gi god helsemessig omsorg til mødre etter fødselen, bekjempe sykdom og gi orientering og utdanning om helse og riktig ernæring. Staten skal også avskaffe helsefarlige tradisjoner, samarbeide med andre land og særlig ta hensyn til utviklingslandenes behov.

Helse og sosiale forhold

HELSESTASJONS- OG SKOLEHELSETJENESTEN

Helse- og omsorgsdepartementet

Formål

Helsestasjons- og skolehelsetjenesten skal bidra til å fremme helse og forebygge sykdom og skader hos barn og unge og ha særlig oppmerksomhet på gravide og barn og unge med spesielle behov. Handlingsrommet som ligger i dagens helsestasjons- og skolehelsetjeneste bør benyttes til å gjøre virksomheten til en samordnet og helhetlig tjeneste.

Om helsestasjons- og skolehelsetjenesten

Helsestasjons- og skolehelsetjenesten omfatter helseundersøkelser, forebyggende psykososialt arbeid, vaksinasjoner, informasjonsvirksomhet, veiledning, miljøarbeid, samarbeid om habilitering av barn og unge, samt henvisning ved behov. Hovedtemaer som belyses er graviditet, barn og unges utvikling, språkutvikling, kosthold, betydningen av bevegelse og fysisk aktivitet, tobakksskade- og rusforebygging, seksualitet, samliv og prevensjon, smittevern, forebygging av skader og ulykker.

Helsestasjons- og skolehelsetjenesten har en viktig oppgave i å forebygge psykiske og fysiske plager og lidelser hos målgruppene, og tidlig fange opp signaler på utviklingsavvik, mistriivsel, omsorgssvikt, overgrep og

antisosial atferd hos barn og unge. I sitt arbeid skal helsestasjons- og skolehelsetjenesten ta utgangspunkt i hver families ressurser og muligheter til selv å kunne fremme og bevare sin helse. Styrket tverrfaglig samarbeid er et satsningsområde for tjenesten for å kunne sikre tidlig hjelp gjennom iverksetting av spesielle tiltak og tilrettelegging av støttetilbud.

Mer informasjon

- Forskrift om kommunens helsefremmende og forebyggende arbeid i helsestasjons- og skolehelsetjenesten finnes på www.lovdatab.no
- Rundskriv I-7/2004 Forskrift om stønad fra folketrygden til dekning av utgifter til jordmorhjelp (Driftsavtaleordning for jordmødre), finnes på www.dep.no/hod
- En ny veileder for helsestasjons- og skolehelsetjenesten er under arbeid i Sosial- og helsedirektoratet. Veilederen utdyper bestemmelsene og oppgavene i forskrift om helsestasjons- og skolehelsetjenesten.

Samarbeidspartnere: Utdannings- og forskningsdepartementet, Barne- og familiedepartementet, Utdanningsdirektoratet og kommunene.

FOREBYGGING AV ASTMA, ALLERGI OG INNEKLIMASYKDOMMER

Helse og omsorgsdepartementet

Formål

Det skal fremlegges en ny strategiplan for forebygging av astma, allergi, og inneklimalager. Strategiplanen er en oppfølging av Handlingsplan for forebygging av astma, allergi og inneklimalager (1998–2002). Den nye strategiplanen vil legge særlig vekt på tiltak knyttet til inneklimalager der barn og unge er en viktig målgruppe.

Om innsatsen

Tiltak rettet mot forhold som angår småbarnsforeldre og barn står sentralt innenfor de fleste av disse områdene. Organisert pasientopplæring i form av såkalte «astmaskoler» har også vært et sentralt tiltak. Sosial- og

helsedirektoratet følger i samarbeid med Helse- og omsorgsdepartementet og andre berørte departementer opp WHO's fjerde ministerkonferanse. Dette innebærer bl.a. oppfølging av WHO's handlingsplan Childrens Environment and Health Action Plan som omhandler miljømessige påvirkninger for barn, herunder helseutfordringer knyttet til astma- og allergi. Se også avsnitt om miljørettet helsevern i skoler og barnehager senere i dette kapitlet.

Mer informasjon

<http://www.shdir.no>

Kapittel 5

FOREBYGGING AV UØNSKEDE SVANGERSKAP, ABORT OG SEKSUELT OVERFØRBARE SYKDOMMER

Handlingsplan for forebygging av uønsket svangerskap og abort 2004–2008

Helse- og omsorgsdepartementet,
kap. 719, post 71 (i 1000 kroner):

Regnskap 2003:	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
20 049	21 628	22 363

Formål

Det overordnede målet for forebygging av uønskete svangerskap og abort er nedgang i antall aborter gjennom å gi god veiledning og kunnskap om samliv, seksualitet, prevensjon, graviditet og hjelpetiltak. Å forebygge uønskete svangerskap innebærer bruk av tiltak for å unngå at de som ikke ønsker det, blir gravide. Å forebygge abort innebærer bruk av tiltak for å unngå at de som allerede er blitt gravide tar abort. Hovedmålgruppene er ungdom og unge voksne, etniske minoritetsgrupper, grupper med spesielle behov og kvinner og par som vurderer abort.

Om innsatsen

I handlingsplan for perioden 2004–2008 legges det vekt på å:

- styrke ungdommens kunnskap om samliv og seksualitet ved å videreutvikle bl.a. undervisningsprogrammet «Jeg har et valg» for bruk i ungdomsskolen og i helsestasjons- og skolehelsetjenesten
- opprettholde og forsterke den nåværende positive trend med nedgang i abortraten for 15–19 åringer gjennom god veiledning i samliv, seksualitet og prevensjon
- redusere aborttallene blant unge voksne 20–24 år, som har høyest abortforekomst, ved bl.a. å målrette tilbudet om prevensjonsveiledning
- tilrettelegge tilbudet om veiledning i samliv, seksualitet og prevensjon for grupper med spesielle behov
- forbedre kvaliteten på informasjonstilbud til gravide kvinner og par som vurderer svangerskapsavbrudd
- sørge for at forskning og statistikk om forebygging av uønsket svangerskap og abort blir gode styringsverktøy i arbeidet.

Forebygging av uønskete svangerskap og abort er en integrert del av arbeidet i kommunehelsetjenesten, og opplæring og verdiformidling om samliv, seksualitet og prevensjon inngår i opplæringen av barn og unge med bakgrunn i læreplanverket for grunnskolenes ungdomstrinn og for videregående opplæring.

Mer informasjon

Informasjon om forebygging av uønsket svangerskap og abort, se Handlingsplan for forebygging av uønsket svangerskap og abort 2004–2008 (1096 B) og rundskriv I – 3/2002 «Retningslinjer for helsesøsteres og jordmødres rett til å rekvirere prevensjonsmidler til unge kvinner i alderen 16 til og med 19 år». Begge dokumenter er å finne på: www.dep.no/hod

I samarbeid med Utdannings- og forskningsdepartementet er det utarbeidet ressursbok, elev- og foreldrehefter knyttet til undervisningen om samliv, seksualitet og prevensjon, som er tilgjengelig på Internett. Ressursboka kan også bestilles gratis fra Utdanningsdirektoratet. Elev- og foreldreheftene kan bestilles gratis fra Sosial- og helsedirektoratet. Foreldreheftene er også tilgjengelige på mange minoritetsspråk. Materiellet finnes på <http://www2.skolenettet.no/samliv>

Samarbeidspartnere: Sosial- og helsedirektoratet, Utdannings- og forskningsdepartementet, Utdanningsdirektoratet, Utdanningsavdelingen hos fylkesmannen, fylkeslegene, kommuner og fylkeskommuner.

Strategiplan for forebygging av hiv og seksuelt overførbare sykdommer

Helse- og omsorgsdepartementet,
kap. 719, post 70 (i 1000 kroner):

Regnskap 2003:	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
-	19 400*	18 600

* Det ble over kap. 719 post 70 bevilget 16,6 millioner kroner over St.prp.nr 1. I tillegg ble det gitt en ekstrabevilgning på 2,8 millioner kroner i mars 2004, jf omtale i St.prp.nr 63 (2003–2004) dvs. i alt 19,4 millioner kroner

«Ansvar og omtanke – Strategiplan for forebygging av hiv og seksuelt overførbare sykdommer», har to hovedmål: å redusere antall nysmittede med hiv og seksuelt overførbare infeksjoner og å arbeide for at alle som er smittet skal sikres god oppfølging uansett alder, kjønn, seksuell legning, bosted, etnisk bakgrunn og egen økonomi.

Om arbeidet

Flere av delmålene i strategiplanen retter seg mot ungdomsbefolkningen. En viktig del av det forebyggende arbeidet blant unge er å sørge for økt kunnskap og bevisst-

Helse og sosiale forhold

gjøring i forhold til hiv og seksuelt overførbare infeksjoner ved å styrke undervisningen innen temaene seksualitet, samliv og prevensjon på alle nivåer i skolesystemet. Lærere og elever skal sikres egnet undervisningsmaterie, jf. tiltak under handlingsplan for forebygging av uønsket svangerskap og abort. Skolehelsetjenesten og helsestasjon for ungdom spiller en viktig rolle innen dette forebyggingsarbeidet. Innsatsen for å øke kondombruk, spesielt blant unge, fortsetter.

Strategiplanen retter oppmerksomheten mot barn og unge som er berørt av hiv enten ved at de selv er smittet eller at foreldre har hiv/aids. Her kan det være aktuelt med særskilte tiltak. Personer med hiv blir ofte utsatt for stigmatisering, diskriminering og fordommer. Dette gjelder også barn og unge. Kjønnsperspektivet er viktig i forebygging av hiv og seksuelt overførbare infeksjoner. Personer med innvandrerbakgrunn er en prioritert mål-

gruppe, herunder barn og unge. På grunn av stor økning i hivsmittede homofile i 2003, ble det gitt ekstra midler i støtte til forebyggende arbeid blant homofile menn og homofil ungdom med fokus på Oslo-området i 2004.

Mer informasjon

Strategiplanen er lagt ut på Helse- og omsorgsdepartementet sin hjemmeside, <http://www.odin.dep.no/hod>. Publikasjonen kan også bestilles. Bestillingsnummer er: I-1033 B (norsk), I-1033E (engelsk)

Samarbeidspartnere: Sosial- og helsedirektoratet som har hovedansvaret for oppfølging av strategiplanen i samarbeid med Nasjonalt folkehelseinstitutt, mens det i hovedsak er frivillige organisasjoner og noen kommuner som står for den utøvende forebyggingsaktiviteten.

FOREBYGGING AV ULYKKER OG SKADER

Skader etter ulykker er et stort folkehelseproblem, og det er i særlig grad barn og ungdom og eldre som rammes. Sosial- og helsedirektoratet vil i samarbeid med berørte myndigheter utarbeide en strategiplan for det ulykkesforebyggende arbeidet. Strategiplanen baseres på et oppdatert faktagrunnlag og på erfaringene fra Handlingsplanen for forebygging av ulykker i hjem, skole og fritid (1997–2002). Ny strategi for arbeidet vil særlig legge vekt på bedre skadestatistikk, koordinering av tverretattlig innsats og kommunebasert forebygging rettet mot barn og ungdom samt den eldre delen av befolkningen.

Mer informasjon

- <http://www.shdir.no>
- <http://www.tryggelokalsamfunn.no>
- NOU 2001:31 Når ulykken er ute:
<http://odin.dep.no/jd/norsk/dok>

Handlingsplan for fysisk aktivitet 2005–2009

Helse- og omsorgsdepartementet,
kap. 719, post 73 (i 1000 kroner):

Regnskap 2003:	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
-	10 000	12 340

Formål

Tilskuddsordningen på kap. 719 post 73 til forebyggende helsearbeid gjennom økt fysisk aktivitet er i 2005 videreført som en integrert del av handlingsplan for fysisk aktivitet. Hovedmålet er bedre folkehelse gjennom økt fysisk aktivitet i befolkningen – og særlig blant barn og ungdom.

Om innsatsen

Handlingsplanen omfatter tiltak på flere samfunnsområder:

- tiltak for å påvirke den enkeltes helseatferd og livsstil gjennom folkeopplysning og bedre veiledning og oppfølging i helse- og sosialtjenesten
- tiltak som gir lavterskeltilbud og gode muligheter for fysisk aktivitet i fritiden og på viktige arenaer som barnehage, skole og arbeidsplass
- planlegging og tilrettelegging av fysiske omgivelser, og med hensyn til universell utforming, for å gjøre det lettere å velge en aktiv livsstil.

Kapittel 5

Tilskuddsordningen skal stimulere til utvikling og tilrettelegging av aktiviteter på lokalplanet med lav terskel for deltakelse, for på den måten bidra til å fange opp grupper som i dag er for lite fysisk aktive og som faller utenfor de ordinære idretts- og aktivitetstilbudene. Tilskudd til frivillige organisasjoner som arbeider med fysisk aktivitet vil bli prioritert. I tråd med føringer i St. meld. nr. 16 (2002–2003) legges det opp til at tilskuddsmidlene kanaliseres gjennom regionale partnerskap for folkehelse der slike er etablert.

Sosial- og helsedirektoratet har ansvar for å følge opp de fleste tiltakene i handlingsplanen på Helse- og omsorgsdepartementets fagområder.

Mer informasjon

- <http://www.shdir.no>
- <http://www2.skolenettet.no/spisemedhodet>
- <http://lom.udir.no>

Samarbeidspartnere: Arbeids- og sosialdepartementet, Barne- og familiedepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet, Kultur- og kirke departementet, Miljøverndepartementet, Samferdselsdepartementet, Utdannings- og forskningsdepartementet, Utdanningsdirektoratet.

Forebygging av spiseforstyrrelser

Helse- og omsorgsdepartementet

Formål

Til grunn for arbeidet med spiseforstyrrelser ligger en samlet strategiplan mot spiseforstyrrelser fra 2000, med tiltak under Barne- og familiedepartementet, Utdannings- og forskningsdepartementet, Kultur- og kirke departementet og Helse- og omsorgsdepartementet. Strategiplanen skal bidra til å styrke behandlingstilbud, forebygging og kompetansen om spiseforstyrrelser. Planen skal revideres i 2005.

Om innsatsen

Helseforetakene har et ansvar for å styrke behandlingstilbudet til personer med alvorlige spiseforstyrrelser. Utdanningsprogrammet «Kropp og selvfølelse» videreføres i regionene. Det har blitt foretatt en kartlegging av status for behandlingstilbudet til pasienter med spiseforstyrrelser både i primærhelsetjenesten og spesialisthelsetjenesten.

Barne- og familiedepartementet og Utdannings- og forskningsdepartementet (Utdanningsdirektoratet) har finansiert et internettbasert undervisningsopplegg som kan bidra til å bevisstgjøre barn og unge på media og reklamens bruk av virkemidler og metoder – Prosjektet «TENK – mobilisering for egenverd og mediaforståelse». Prosjektet er en del av en mer langsiktig strategi i forbygging av spiseforstyrrelser hos barn og unge.

Mer informasjon

- Strategiplanens bestillingsnummer: I-0984 B
- Det ble i 2004 utarbeidet et temahefte for foreldre om barn og unge med spiseforstyrrelser (jf. avsnitt om foreldreveiledning i kap. 2.3). Hftet skal trykkes og utgis i 2005
- Om kultur, kropp og kommunikasjon – og om forebygging av spiseforstyrrelser: I-0955B (også tilgjengelig elektronisk gjennom Skolenettet og nettstedet TENK).
- Det er utviklet et nettsted på Skolenettet som inneholder et interaktivt, internettbasert undervisningsopplegg for elever og lærere i skolen om bevisstgjøring og medias rolle i forhold til spiseforstyrrelser etc. <http://skolenettet.ls.no/tenk>.

Samarbeidspartnere: Barne- og familiedepartementet, Utdannings- og forskningsdepartementet, Sosial- og helsedirektoratet og Utdanningsdirektoratet.

Helse og sosiale forhold

GODE KOST- OG AKTIVITETSVANER HOS BARN OG UNGDOM

Helse- og omsorgsdepartementet

Formål

Formålet med arbeidet er å fremme gode kost- og aktivitetsvaner blant barn og ungdom. Grunnlaget for gode mat- og aktivitetsvaner legges i barne- og ungdomsårene.

Om innsatsen

Den landsrepresentative kostundersøkelsen Ungkost 2000 viste at det er et stort forbedringspotensiale spesielt med hensyn til å redusere sukkerinntaket og øke inntaket av frukt og grønnsaker blant barn og unge. Vektøkningen de siste tiårene – også blant barn og unge – er et uttrykk for en samfunnsutvikling og livsstil som i tillegg til et uheldig kosthold innebærer for lite fysisk aktivitet.

På oppdrag fra Helse- og omsorgsdepartementet og Utdannings- og forskningsdepartementet har Utdanningsdirektoratet i samarbeid med Sosial- og helsedirektoratet iverksatt prosjektet Fysisk aktivitet og måltider i skolen. I samarbeid med landets fylkesmenn og et utvalg prosjektskoler har det fra høsten 2004 blitt utprøvd og utviklet modeller for organisering av skoledagen slik at det legges til rette for en times fysisk aktivitet og gode rammer for måltider i løpet av skoledagen. Det skal legges til rette for utveksling og spredning av erfaringer og gode modeller, og det opprettes en nettjeneste for prosjektet på www.utdanningsdirektoratet.no. Helse- og omsorgsdepartementet og Utdannings- og forskningsdepartementet har i 2005 satt av 6 millioner kroner til prosjektet.

Innsatsen rettet mot å styrke skolemåltidet vil fortsette, både i forhold til å videreføre og videreutvikle abonnementsordningen for frukt og grønnsaker i grunnskolen, og utvikle gode rammer for måltidet (se Skolefruktordningen og Mat i skolen). Det arbeides også for å styrke mattilbudet i videregående skoler.

Mer informasjon

- <http://www.shdir.no>
- <http://www.utdanningsdirektoratet.no>
- <http://lom.udir.no>
- <http://www.2.skolenettet.no/spisemedhodet/>

Samarbeidspartnere: Utdannings- og forskningsdepartementet, Utdanningsdirektoratet og Sosial- og helsedirektoratet.

Prosjekt «Mat i skolen»

Helse- og omsorgsdepartementet

Formål

Hovedformålet med prosjektet er å beskrive forutsetninger for og utarbeide forslag til plan for et mer vel fungerende skolemåltid i grunnskolen i tråd med offisielle anbefalinger, samt å se på hvordan undervisningen om mat og kosthold kan styrkes. Prosjektet startet opp sommeren 2002 med etablering av en arbeidsgruppe sammensatt av berørte parter. Dagens skolemåltid med matpakke eller kantineordninger, sammen med abonnementsordningene for skolefrukt og skolemilk danner basis for arbeidet. Det er innhentet erfaringer fra andre land. Arbeidet ses i sammenheng med prosjektet «Måltider og fysisk aktivitet i skolen».

Arbeidsgruppen skal også se på hvordan mat, måltider og kunnskap om tilberedning av mat og råvarenes opprinnelse bedre kan integreres i skolens totale virksomhet. Heimkunnskapsfaget og skolemåltidet har en rolle i skolehverdagen som trivselskapende, helsefremmende og tverrfaglige elementer. I tillegg er det naturlig å se på sammenhengen mellom heimkunnskaps-, samfunns- og natur- og miljøfag når det gjelder matproduksjon i nasjonal og global sammenheng. I et fremtidsperspektiv er det viktig å tenke fornying, samhandling og ansvarsfordeling mellom ulike berørte aktører i en større sammenheng. Det tas sikte på å slutføre arbeidet primo 2005.

Samarbeidspartnere: Landbruks- og matdepartementet, Utdannings- og forskningsdepartementet, Utdanningsdirektoratet, Sosial- og helsedirektoratet, Foreldreutvalget for grunnskolen, Norges Bondelag og Norsk Bonde- og småbrukarlag

Kapittel 5

Skolefruktordningen

Helse- og omsorgsdepartementet,
kap. 720, post 01 (i 1000 kroner):

Regnskap 2003:	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
-	20 100	22 243

Formål

Formålet med ordningen er å øke forbruket av frukt og grønnsaker blant barn og unge.

Om ordningen

Skolefruktordningen er en abonnementsordning for frukt og grønnsaker i grunnskolen. Ordningen er kommet i stand for å stimulere til og øke forbruket av frukt og grønnsaker hos barn og unge. Arbeidet med abonnementsordningen må ses i sammenheng med øvrig satsing på skolemåltidet, blant annet ulike kantineordninger.

Høsten 2004 er ordningen etablert i alle landets fylker. Det satses på forbedring og videreutvikling av ordningen, for å øke skole- og elevdeltakelsen. Det legges opp til en særskilt oppfølging av 6-åringene ved skolestart høsten 2005.

Mer informasjon

<http://www.skolefrukt.no>

Samarbeidspartnere: Sosial- og helsedirektoratet, Opplysningskontoret for frukt og grønnsaker og Landbruks- og matdepartementet, Utdannings- og forskningsdepartementet, Utdanningsdirektoratet.

Røykfrie barn og unge

Helse- og omsorgsdepartementet

Formål

«Røykfrie barn og unge» har som formål å forebygge passiv røyking blant barn og unge, få ungdom til å slutte å røyke og å forebygge røykestart. Sosial- og helsedirektoratet, avdeling tobakk, utarbeider og gjennomfører tiltakene rettet mot barn og unge.

Om tiltakene

I 2002 satte regjeringen seg som målsetting å halvere ungdomsrøykingen i løpet av fem år. I den forbindelse er det satt av øremerkede midler til ungdomskampanjer i regi av Sosial- og helsedirektoratet. I tillegg har Røyketelefonen (800 400 85) kampanjer rettet mot ungdom og mot befolkningen for øvrig. Hvert år gjennom-

føres flere massemedietiltak, blant annet Kvinnedagen 8. mars, Verdens røykfrie dag 31. mai og i uke 3 og 36 hvor røykeslutt og Røyketelefonene profileres.

«VÆR røykFRI» er et tobakksskadeforebyggende program rettet mot elever i ungdomsskolen. Resultatene av evalueringen av prosjektet er svært positive. I de klassene som deltok i «VÆR røykFRI»-programmet, begynte halvparten så mange elever å røyke sammenliknet med elever som deltok i tradisjonell tobakksundervisning. I dag er 63 prosent av alle ungdomsskoleklasser i landet med på dette opplegget.

Prosjektet Røyksignaler er rettet mot elever i den videregående skolen. Prosjektet arbeider med flere parallelle tiltak på ulike nivåer. Det er utviklet flere skoleprogram, som for eksempel Ditt liv for grunnkurs helse- og sosialfag og Prosjekt tobakk for andre studieretninger. Prosjektet har utviklet en skolepakke bestående av en veileder for røykfrie videregående skoler, en argumentsamling om røykfrie skolegårder, samt skilt og plakater. Arbeidet med røykfrie videregående skolegårder er et prioritert område. Fylker som har innført reglement med restriksjoner for røyking i skolens utearealer viser at røykingen er avtagende. Det er også utviklet en røykesluttdagbok for ungdom, kalt KLAR og et veiledningshefte for røykeslutt for ungdom i grupper.

Mer informasjon

Oversikt over tiltak, publikasjoner, informasjonsmaterie-ll, mer om de ovenfor nevnte prosjekter finnes på Sosial- og helsedirektoratet, avdeling tobakk sin hjemmeside; www.tobakk.no, og ungdomssiden www.sluk.net

Samarbeidspartnere: Utdannings- og forskningsdepartementet, Utdanningsdirektoratet.

Miljørettet helsevern i barnehager og skoler

Helse- og omsorgsdepartementet,
Kommunal- og regionaldepartementet,
Utdannings- og forskningsdepartementet og
Barne- og familiedepartementet

Mål og krav

Forskrift om miljørettet helsevern for skoler og barnehager stiller som et overordnet krav at barnehager og skoler skal være helsemessig tilfredsstillende. Det stilles krav til valg av beliggenhet, krav til utforming og innredning, muligheter for aktivitet og hvile, og krav til egnede muligheter for bespisning. Barnehager og skoler skal fremme trivsel og gode psykososiale forhold, ha

Helse og sosiale forhold

forsvarlig renhold og vedlikehold, og drives slik at skader og ulykker forebygges. Risikoen for spredning av smittsomme sykdommer skal være så liten som praktisk mulig. Forskriften stiller også krav om tilfredsstillende innelima, belysning og lydforhold, hygienisk tilfredsstillende sanitære forhold, samt forsvarlig avfalls- håndtering.

Både barn og foresatte har rett til å få informasjon om miljø- og helseforholdene på skolen eller i barnehagen og til å klage på godkjenning av skoler og barnehager. Barn og unge har også rett til medinnflytelse på eget «arbeidsmiljø». Reglene i arbeidsmiljøloven gjelder for lærlinger på samme måte som for de andre arbeidstakerne i en lærebedrift. Opplæringsloven gir elevene lovfestede rettigheter med hensyn til skolemiljø bl.a. at alle elever i grunnskoler og videregående skoler har rett til et godt fysisk og psykososialt miljø som fremmer helse, trivsel og læring.

Kompetansen hos barnehage- og skolepersonell om bedring av innelima skal heves, og veileder om miljørettet helsevern i skoler og barnehager skal distribueres til barnehage og skolepersonell. Utdannings- og forskningsdepartementet ved Utdanningsdirektoratet og Helse- og omsorgsdepartementet samarbeider om produksjon og spredning av HMS-materiell (helse, miljø og sikkerhet) til bruk for elever i grunnskole og ele-

ver/læringer i videregående opplæring. Det er utarbeidet et internetbasert verktøy for registrering og rapportering av utvalgte innelimaparametre. Det er også etablert en veiledningstjeneste for spørsmål knyttet til avvik fra gjeldende normer. Et verktøy for registrering og kommunikasjon omkring psykososiale forhold i skolen er under utvikling.

Mer informasjon

- Forskriften (1995-12-01-928) og Statens helsetilsyns veileder til forskriften finnes på: <http://www.helsetilsynet.no/>
- Utdannings- og forskningsdepartementets veiledning om sunne skolebygg: «Hvordan lage sunt innemiljø i skolebygg», <http://odin.dep.no/odinarkiv/norsk/dep/kuf/1999/publ/014005-990080/dok-bn.html>
- Ressursperm om HMS-arbeid i skolen: <http://aktivhms.no/Skoler/index.asp>
- <http://www.skoleanlegg.utdanningsdirektoratet.no>
- Opplæringsloven § 9a: <http://www.lovdata.no/>
- Veileder til opplæringsloven kapittel 9a – elevenes skolemiljø: <http://lom.udir.no>
- Barne- og familiedepartementet har gitt ut et temahefte om Barnehagens fysiske miljø (Q-1011). Hftet finnes på <http://www.odin.dep.no/bfd>

TRAFIKKSikkerhet

Trygg Trafikk

Samferdselsdepartementet,
kap. 1300, post 71 Tilskudd til trafikksikkerhetsformål
mv. (i 1000 kroner):

Regnskap 2003:	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
16 300*	16 900*	17 500*

*) Tilskuddet fra staten utgjør om lag halvparten av Trygg Trafikks inntekter.

Formål

Trygg Trafikks hovedoppgave er trafikkopplæring i skoler og barnehager, informasjon og koordinering av frivillig trafikksikkerhetsarbeid.

Om Trygg Trafikk

Trygg Trafikk gir råd og veiledning om trafikkopplæring i skoler og barnehager ved å utarbeide undervisningsmateriell og opplæringstilbud, herunder Barnas trafikkklubb og Skolebarnas trafikkklubb. Trygg Trafikk skal også bidra til den felles innsatsen mot trafikkulykker og har en sentral rolle i kampanjer og annet informasjons- og opplæringsarbeid, spesielt rettet mot barn og unge. Videre fungerer Trygg Trafikk som bindeledd mellom frivillige organisasjoner og offentlige myndigheter.

Mer informasjon

www.tryggtrafikk.no

Kapittel 5

Barns skoleveg

Samferdselsdepartementet

Formål

Formålet med tiltakene er å gjøre barns skoleveg sikrere og å bedre framkommeligheten og trafikksikkerheten generelt for gående og syklende.

Om tiltakene

For å bedre framkommelighet og trafikksikkerhet for gående og syklende bygges gang- og sykkelveger langs riksvegene. Bevilgning til gang- og sykkelveger i tilknytning til riksveg gis over Samferdselsdepartementets budsjett, Kap. 1320, post 30 Riksveg-investeringer. For 2005 er det foreslått avsatt 310 millioner kroner til bygging av gang- og sykkelveger, hvorav om lag 210 millioner kroner i statlige midler. I 2005 er det planlagt å bygge 43 km gang- og sykkelveger.

Statens vegvesens arbeid for å gjøre barns skoleveg sikrere innebærer også utarbeiding av hefter som gir eksempler på trafikkløsninger i skolens nærområde og viser aktuelle tiltak for å sikre skolevegen.

I tillegg til å sikre skolevegen, er det viktig å sørge for at barn opptre sikkert på veg til og fra skolen. Statens vegvesen er med i prosjektet Aktive skolebarn sammen med Trygg Trafikk, Sosial- og helsedirektoratet og Politidirektoratet. Undervisningsmateriellet er under utvikling for første til tredje klasse. Materiellet for andre klasse inneholder blant annet et foreldrehefte med veiledning for aktiv og sikker bruk av skolevegen.

Mer informasjon

www.vegvesen.no/trafikksikkerhet/skole_tiltak/index.stm

Samarbeidspartnere: Statens vegvesen, Politidirektoratet, Sosial- og helsedirektoratet og Trygg Trafikk.

Trafikkopplæring i skoleverket

Samferdselsdepartementet

Trafikkopplæring er viktig i barnehager og på alle trinn i skolen. Trafikk er et kunnskapsområde som skal behandles på tvers av fagene slik at bredden og helheten kommer fram. Trafikk som hovedmoment inngår i læreplanen for samfunnsfag på første og andre klassetrinn. Barna skal dessuten trene på å ferdes trygt i trafikken. Videre gis det på ungdomstrinnet ved enkelte skoler ytterligere kunnskap om trafikanrollen ved at elevene kan velge mopedføreropplæring.

Samferdselsdepartementet mener god trafikkopplæring i barnehager og skoler betyr mye for barn og unges holdninger og vaner i trafikken. En arbeidsgruppe nedsatt av departementet har i sin rapport foreslått flere tiltak for å bedre trafikkopplæringen i skoleverket, blant annet:

- Trafikkopplæring og trafikksikkerhet bør omtales og behandles både i sentrale og i lokale planverk.
- Lærere må sikres lett tilgang til materiell og informasjon til bruk i trafikkopplæring.
- Ordningen med en trafikksikker lærer på hver skole bør videreføres og styrkes.
- Kontakten mellom barnehage, skole og hjem bør styrkes for å finne løsninger og skape arenaer som sikrer at barna får nødvendig hjelp og trafikkopplæring.
- Utdanningen av fremtidige førskolelærere og lærere må gi kunnskap om trafikksikkerhet og trafikkopplæring.
- Skolene bør se trafikkopplæring som en del av sitt arbeid med helse, miljø og sikkerhet (HMS). Skolene bør innlemme krav til sikker transport i sine internkontrollrutiner.
- Det bør opprettes et råd bestående av de sentrale aktørene på dette området for å sikre at anbefalingene følges opp tilfredsstillende.

Samferdselsdepartementet vil arbeide videre med disse tiltakene. Departementet arbeider også for å få det trafikale grunnkurset inn i skolen.

Mer informasjon

<http://www.dep.no/sd/norsk/publ/rapporter/028041-990124/index-dok000-b-n-a.html>

Samarbeidspartnere: Utdanningsdirektoratet, Fylkesmannsembetene, Kommunenes sentralforbund, Oslo kommune, Politidirektoratet, Trygg Trafikk og Statens vegvesen.

Helse og sosiale forhold

5.2 Innsats overfor utsatte barn, ungdom og familier

Omsorg for og oppdragelse av barn er i første rekke foreldrenes ansvar. Foreldre kan likevel ha behov for hjelp til å ivareta dette ansvaret i kortere eller lengre perioder, for eksempel på grunn av en vanskelig livssituasjon. I slike tilfeller har barneverntjenesten et ansvar. Barnevernet skal være en garanti for at alle barn og unge sikres omsorg, trygghet og utviklingsmuligheter. Det fremste målet for barnevernspolitikken er at utsatte barn og unge sikres gode oppvekst- og levekår gjennom tiltak av god kvalitet og med høy rettssikkerhet.

I de senere år har det vært økt oppmerksomhet om enkelte utfordringer knyttet til barn og ungdom med etnisk minoritetsbakgrunn. Dette dreier seg både om tvangsekteskap, kjønnslemlesting, situasjonen for barn og ungdom på asylmottak generelt og enslige mindreårige asylsøkere spesielt. Regjeringen er opptatt av å bedre situasjonen for disse gruppene. Barne- og familiedepartementet har utarbeidet et rundskriv som presiserer barneverntjenestens ansvar for enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger i ulike situasjoner i asylmottak og kommuner (jf. rundskriv Q-17/2004). Barne- og familiedepartementet vil utarbeide en strategi for flerkulturelt arbeid i barnevernet.

Det er et viktig mål for regjeringen at barn og ungdom skal ha gode oppvekst- og levekår. Et lite mindretall av norske barn lever i husholdninger med vedvarende lavinntekt. Vanskeligstilte barn og ungdom og barnefamilier er prioriterte målgrupper i den samlede innsatsen for å forebygge og hjelpe personer ut av fattigdom. Enkelte byer i Norge sliter med storbyproblemer og levekårsulemper som gjør nærmiljøet utrygt og skaper vanskelige oppvekstkår. Regjeringen gir derfor støtte til tiltak og prosjekter som kan bedre oppvekst- og levekårene i de store byene.

FNs konvensjon om barnets rettigheter
Artikkel 9: HOLDE FAMILIEN SAMMEN

Barnet skal ikke atskilles fra sine foreldre mot sin vilje, unntatt når dette er nødvendig av hensyn til barnets beste.

Kapittel 5

TILTAK I BARNE- OG UNGDOMSVERNET

Barne- og familiedepartementet, kap. 0854 (i 1000 kroner):

Regnskap 2003	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
426 215	344 755	362 180

Formål

Barneverntjenestens oppgave er å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse eller utvikling får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid. Samtidig skal barneverntjenesten bidra til at alle barn og unge få trygge oppvekstvilkår.

Høy rettsikkerhet og god kvalitet i saksbehandling, tjenester og tilbud

Å sikre god kvalitet på tjenester og tiltak og høy rettsikkerhet i alle faser i behandlingen av barnevernsaker er et grunnleggende mål. Dette forutsetter, foruten et tidsmessig og tilpasset regelverk, ny og oppdatert kompetanse, fleksible tiltak og god informasjonsutveksling mellom tjenesteytere og brukere. Et godt samarbeid i og mellom aktuelle etater, sektorer, profesjoner og forvaltningsnivåer er også en viktig forutsetning.

Fylkesmennene fører tilsyn med barn og unge i institusjon og med kommunenes forvaltning av barnevernloven og oppfølging av barn og unge i barneverntiltak. De skal gjennom tilsynet påse at tiltak og tjenester utformes på en forsvarlig måte og etter kravene i lovverket. For å styrke tilsynet og dermed rettsikkerheten i barnevernet, har fylkesmennene gjennomgått omfattende opplæring i tilsynsmetodikk de to siste årene. I institusjonene føres tilsynet både gjennom samtaler med barn og unge og ved at institusjonene blir gjenstand for revisjon i henhold til myndighetskrav i lover og regler. Kommunenes virksomhet blir gjenstand for samme omfattende revisjon. Fylkesmennene foretar også landsomfattende tilsyn på ett eller flere utvalgte områder i barnevernloven. I 2004 omfattet dette spørsmål om kommunene hadde oppnevnt tilsynsfører for barn i fosterhjem og om barn og unge i barneverntiltak hadde fått utarbeidet tiltaksplan. Framover tas det blant annet sikte på en videreutvikling av veiledningsmaterieell og rutinehåndbøker for å styrke kommunenes oppfølging av barn og unge i tiltak.

Et godt fungerende statlig barnevern

1. januar 2004 overtok staten ansvaret for de oppgaver fylkeskommunen tidligere hadde ansvaret for på barnevern- og familievernområdet og Statens barnevern og familievern (SBF) ble opprettet. 1. juli 2004 ble SBF slått sammen med Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen (BUFA) og oppgavene lagt til Barne-, ungdoms- og familieetaten (Bufetat). Etaten er administrativt underlagt Barne- og familiedepartementet og består av Barne-, ungdoms og familiedirektoratet (Bufdir) på sentralt nivå og fem regionale enheter.

Reformen gir staten et forsterket apparat til å følge opp barnevernarbeidet. Den nye etaten har blant annet ansvaret for drift av barneverninstitusjoner, fosterhjemstjenester, andre familiebaserte barneverntiltak, nærmiljøbaserte tiltak, faglig bistand til kommunene i vanskelige barnevernssaker gjennom de statlige regionale fagteamene og ved plasseringer utenfor hjemmet, adopsjonssaker m.v. (jf. omtale i dette kap. om statlig forvaltning av barnevernet).

Oppfølging av Stortingsmelding nr. 40 (2001–2002) Om barne- og ungdomsvernet

Stortingsmelding nr. 40 (2001–2002) Om barne- og ungdomsvernet ble behandlet i Stortinget i februar 2003. Hovedmålsettingene med arbeidet knyttet til meldingen er å:

- styrke det forebyggende familiearbeidet og bedre tilbudet for utsatte barn, unge og familier
- øke fokuset på foreldrenes og familiens muligheter
- bedre oppfølgingen av foreldre der barnevernet plasserer barn utenfor hjemmet
- styrke nærmiljøbaserte metoder for å forebygge og behandle alvorlige adferdsproblemer, for eksempel Multisystemic Therapy (MST) og Parent Management Training (PMT)
- styrke samarbeidet mellom barnevernet og andre hjelpetjenester som møter utsatte barn, unge og familier
- bedre oppfølgingen av fosterforeldre

Helse og sosiale forhold

- styrke arbeidet med barn og familier med annen etnisk bakgrunn og enslige mindreårige flyktninger
- øke fokuset på barns rett til informasjon og til å få si sin mening
- fokusere mer på åpenhet i barnevernet og fylkesnemnda
- styrke barnevernets kompetanse i forebyggende familiearbeid og dets arbeid med barn og unge med alvorlige atferdsproblemer.

Høy rettssikkerhet og god kvalitet for barn i fosterhjem

Barne-, ungdoms- og familieetaten (Bufetat) har ansvaret for rekruttering og formidling av fosterhjem, samt opplæring og generell veiledning av fosterforeldre (jf. omtale i dette kap. om statlig forvaltning av barnevernet). Kommunene har ansvaret for plassering og oppfølging. Etaten skal utvikle en strategi for rekruttering av fosterhjem som sikrer et tilstrekkelig antall fosterhjem, med god kvalitet og tilpasset det enkelte barns behov. Opplæring og veiledning av fosterforeldre skal videreføres, blant annet gjennom en videreutvikling av opplærings- og rekrutteringsprogrammet PRIDE (Parents, Resources, Information, Development, Education). Bufetat skal videre bistå kommunene i saker vedrørende plasseringer utenfor hjemmet og kunne formidle tilpassede fosterhjem ved behov. Etaten skal også bistå kommunene når det gjelder å legge til rette for tilsynsførere. Barne- og familiedepartementet vil følge opp innsatsområdene for fosterhjemsarbeidet nøye. Departementet vil også stimulere til ny kunnskap gjennom forsknings- og utviklingsprosjekter.

Kompetanseheving

I samarbeid med andre departementer og utdanningsinstitusjoner vil Barne- og familiedepartementet i 2005 fortsatt videreføre og sette i gang etterutdanningstiltak på særlig viktige områder. Dette gjelder bl.a. arbeid med barn og unge som viser alvorlige atferdsproblemer, barn og unge som utsettes for ulike former for overgrep og utnyttning, rusmiddelproblematikk og arbeid med barn og unge med etnisk minoritetsbakgrunn. Kommuner og statlige, regionale barnevernmyndigheter har også et selvstendig ansvar som arbeidsgivere for at ansatte i barneverntjenesten får tilstrekkelige tilbud om kompetanseheving i form av etterutdanning og veiledning.

Barn og unge som utsettes for vold i hjemmet

Barne- og familiedepartementet fortsetter arbeidet for å bedre livssituasjonen til og oppfølgingen av barn og unge som utsettes for overgrep og vold, inklusive barn som er vitner til vold i nære relasjoner. Situasjonen til barn og unge som er vitne til vold og overgrep i nære relasjoner er omtalt i St. meld. nr. 29 (2002–2003) Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap. Dette blir også omtalt i NOU 2003:31 Retten til et liv uten vold (Kvinnevoldsutvalgets rapport), som gir en omfattende beskrivelse av ulike utfordringer.

Regjeringens handlingsplan Vold i nære relasjoner (2004–2007) ble lagt fram i juni 2004. Tiltakene i planen er rettet både mot kvinner som utsettes for vold, barn som utsettes for vold og mot den som utøver volden. Et av tiltakene i handlingsplanen (tiltak 25) er en videreføring av prosjektet «Barn som lever med vold i familien», et samarbeidsprosjekt mellom Alternativ til Vold og Senter for Krisepsykologi i Bergen. Prosjektets målgruppe er barn som utsettes for vold enten som vitne til vold i familien og/eller barn som selv utsettes for barnemishandling/fysisk vold. Hovedmålsettingen er å framskaffe ny og faglig dokumentasjon og innsikt om de skadene som påføres voldsutsatte barn. Kunnskap skal framskaffes blant annet gjennom klinisk/terapeutisk virksomhet ved Alternativ til Vold i Oslo og Telemark og Senter for Krisepsykologi i Bergen. Videre har prosjektet som mål at hjelpen skal nå fram til flest mulig barn gjennom nasjonal kunnskapsformidling til familievernnet, barnevernet, krisesentrene, barne- og ungdomspsykiatrien, helsestasjonene og andre. Barne- og familiedepartementet vil styrke innsatsen på dette området i 2005 ved å bevilge midler til informasjonsvirksomhet og kunnskapsformidling.

Familierådslag

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) laget i 2002, på oppdrag fra Barne- og familiedepartementet, en plan for implementering og evaluering av metoden Familierådslag i Norge. Planen ble iverksatt i 2003 og er et 3-årig prosjekt. Departementet viderefører satsingen på metoden. Den har som mål å aktivisere og ansvarliggjøre barn og unges familier og nærmiljø med tanke på å komme frem til gode tiltak overfor barnet eller den unge.

Kapittel 5

Home-Start Familiekontakten

Home-Start Familiekontakten er et familiestøtteprogram for familier med barn under sju år som er i en vanskelig livs- eller krisesituasjon. Home-Start Familiekontakten tilbyr støtte, avlastning, vennskap og praktisk hjelp. Hjelpen blir gitt av frivillige i familienes egne hjem og er gratis. Målet er å hindre sammenbrudd og kriser i familien som kan føre til uheldige omsorgssituasjoner. Det er behov for å styrke forebyggende tiltak i utsatte familier med små barn. Barne- og familiedepartementet viderefører derfor støtten til nasjonal samordning og oppfølging av programmet. Regjeringen ønsker å styrke arbeidet med støtte og hjelp til familier med funksjonshemmede barn og kronisk syke barn, og bevilger 2 millioner til dette innenfor Home-Start programmet i 2005 (jf. kap. 5.4 Veiledning for foreldre med funksjonshemmede barn).

Barnevernet i et samisk perspektiv

Det er behov for å styrke og integrere det samiske perspektivet i barnevernet i samiske områder. Barne- og familiedepartementet har gitt støtte til Barnevernets utviklingssenter i Nord-Norge til å utarbeide fire temahefter om barnevern i samisk kontekst. Temaheftene vil kunne brukes til å øke kompetansen i praksisfeltet og i undervisningsopplegg for studenter.

Departementet gir fortsatt driftstilskudd til Barnevernets utviklingssenter i Nord-Norge, som har et særlig ansvar for å bidra til utviklingen av det samiske barnevernet (jf. omtale i kap. 8 Forskning og kunnskapsutvikling, Utviklingssentrene i barnevernet).

Tilbud for barn og ungdom med atferdsproblemer

PMT og MST

Å finne frem til et effektivt og godt organisert behandlingstilbud for barn og unge med atferdsvansker, er en prioritert utfordring for barneverntjenesten. Det er også et mål å bygge opp støttetiltak for familier og barn i utsatte livssituasjoner i deres eget nærmiljø.

I de senere år har det blitt arbeidet intensivt med å implementere to amerikanske metoder for å imøtekomme denne utfordringen; «Parent Management Training» (PMT) for yngre barn og «Multisystemic Therapy» (MST) for ungdom. Viktige kjennetegn ved begge metodene er at de er familiebaserte og legger vekt på å bruke familiens egne ressurser. PMT-behandling går ut på å

trene foreldre i å bruke alternative og mer hensiktsmessige strategier i hverdagen i kontakten med sitt atferdsvanskelige barn. Ved bedre samspill reduseres risikoen for at alvorlige atferdsproblemer oppstår eller får utvikle seg videre. MST-behandling består av et intensivt, tidsavgrenset og familiebasert tilbud til atferdsvanskelig ungdom. Behandlingen foregår i ungdommens nærmiljø, og alle aktuelle instanser kan bli involverte. Gjennomsnittlig behandlingstid er fire måneder. Behandlerne er tilgjengelige hele døgnet så lenge behandlingen varer.

«Norsk senter for studier av problematferd og innovativ praksis» ble opprettet i juli 2003, og har blant annet et hovedansvar for å implementere og evaluere PMT og MST (jf. kap. 8 Forskning og kunnskapsutvikling). Barne- og familiedepartementet vil fortløpende vurdere behovet for å utdanne flere PMT- og MST-terapeuter. Når slik kompetanse er utviklet innenfor spesialisttjenesten, vil kompetansen også bli implementert i kommunale tjenester. Det vises også til forskningsprosjektet «De utrolige årene» i regi av regionsentrene i barne- og ungdomspsykiatri og barnevernets utviklingssentre i Midt- og Nord-Norge. Prosjektet tar utgangspunkt i Webster-Strattons behandlingsmetoder som legger vekt på å lære foreldrene å bygge en hensiktsmessig relasjon med barnet. Både barnevern og psykisk helsevern har ansvar for tiltak overfor barn og ungdom med atferdsvansker.

Ny modell for institusjonsbehandling av ungdom med alvorlige atferdsproblemer

Til tross for satsingen på hjemmebaserte metoder, finnes det ungdommer som er helt avhengig av en alternativ omsorgsbasis for kortere eller lengre tid. Det er derfor gledelig at senere studier av internasjonal forskning har vist at det er mulig å oppnå gode resultater også med institusjonsbehandling for ungdom med atferdsproblemer. På grunnlag av denne nye kunnskapen har Barne- og familiedepartementet i samarbeid med tilsvarende svenske myndigheter tatt initiativ til å utvikle en helt ny modell for institusjonsbehandling av ungdom med alvorlige atferdsvansker. I Norge vil modellen bli prøvd ut i alle de fem statlige barnevernregionene. Modellen inneholder en utredningsdel, en behandlingsdel i institusjon og en oppfølgingsperiode etter utflytting. Institusjonsoppholdet skal i utgangspunktet ha en varighet på ca. 6 måneder, oppfølgingen vil vare i 3–4 måneder. Ved full drift vil hvert institusjonstiltak ha plass til 16 ungdommer, hvorav 8 vil være i institusjon og 8 i oppfølgingsstiltak. Den nye modellen kan på denne måten sies å være en kombinasjon av institusjon og nærmiljøbaserte tiltak.

Mer informasjon:

- www.odin.dep.no/bfd
- www.bufetat.no

Samarbeidspartner: Barne-, ungdoms- og familieetaten (Bufetat).

Helse og sosiale forhold

STATLIG FORVALTNING AV BARNEVERNET

Barne- og familiedepartementet, kap. 0855 (i 1000 kroner):

Regnskap 2003	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
	2 878 000	3 149 483

Organisering og mål for virksomheten

Barne-, ungdoms- og familieetaten (Bufetat) ble opprettet 1. juli 2004 og har blant annet ansvar for drift av barneverninstitusjoner, fosterhjemstjenester, nærmiljøbaserte tiltak og familiebaserte barneverntiltak og faglig bistand til kommunene i vanskelige barnevernsaker (jf. omtale av omorganiseringen på barnevernområdet i dette kap. og på familievernområdet i kap. 2. Bufetats hovedoppgave er å gi barn, unge og familier hjelp, støtte og tiltak med høy kvalitet uansett geografisk plassering i Norge. Etaten er underlagt Barne- og familiedepartementet og består av en sentral enhet; Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir), fem regionale enheter, de statlige barneverninstitusjonene og familievernkontorene.

Regionene er inndelt i:

- Nord (Finnmark, Troms og Nordland) – med regionkontor i Alta
- Midt-Norge (Nord-Trøndelag, Sør-Trøndelag og Møre og Romsdal) – med regionkontor i Trondheim
- Vest (Sogn og fjordane, Hordaland og Rogaland) – med regionkontor i Bergen
- Sør (Vest-Agder, Aust-Agder, Telemark, Vestfold og Buskerud) – med regionkontor i Tønsberg
- Øst (Østfold, Akershus, Hedmark og Oppland) – med regionkontor i Oslo.

Hver region har flere fagteam for barnevernet plassert ulike steder i regionen som skal ha den direkte kontakten med kommunene. I alt er det etablert 26 fagteam.

Mer informasjon

<http://www.bufetat.no>

Samarbeidspartner: Barne- og familiedepartementet.

INNSATS OVERFOR BARN OG UNGDOM I LAVINNTEKTSFAMILIER

FNs konvensjon om barnets rettigheter

Artikkel 26: SOSIALTJENESTER

Staten skal sikre at barnet får den sosiale hjelpen og den økonomiske støtten det har krav på etter landets lover.

Tiltaksplan mot fattigdom

Arbeids- og sosialdepartementet

Regjeringen la høsten 2002 frem St.meld. nr. 6 (2002–2003) «Tiltaksplan mot fattigdom». Satsingen omfatter blant annet arbeidsrettede tiltak for langtidsmottakere av sosialhjelp og innvandrere, styrking av oppfølgingstjenester for bostedsløse, utvidet stønadrett for enslige forsørgere under utdanning, forbedringer i bostøtteordningen for barnefamilier, tiltak for å hindre frafall i videregående opplæring og tilskudd til storbytiltak for ungdom.

For 2003 ble det vedtatt tiltak mot fattigdom med en samlet ramme på 335 millioner kroner. I statsbudsjettet for 2004 ble det bevilget 239 millioner kroner til tiltak mot fattigdom, inkludert tiltak rettet mot de tyngste ruspiddelmissbrukerne. I statsbudsjettet for 2005 er det bevilget ytterligere 255 millioner kroner til tiltak mot fattigdom. Tidsrammen for tiltaksplanen er perioden 2002–2005. Barn og ungdom og vanskeligstilte barnefamilier, er prioriterte målgrupper i den samlede innsatsen for å bekjempe fattigdom.

Tall fra Statistisk Sentralbyrå viser at 2,7 prosent av befolkningen tilhørte en husstand med treårsinntekt under halvparten av medianinntekten i perioden 2000–2002. Norge har sammenlignet med andre indus-

Kapittel 5

trialiserte land, sammen med andre nordiske land, den laveste andelen barn i husholdninger med lavinntekt. Det store flertallet av barn i husholdninger med vedvarende lavinntekt har foreldre som helt eller delvis står utenfor arbeidsmarkedet. Barn med innvandrerbakgrunn er klart overrepresentert blant barn som lever i husholdninger med vedvarende lavinntekt.

Barn er avhengige av foreldrenes inntekt og hvordan den disponeres. Innsats for å forebygge fattigdom blant barn må derfor rettes inn både mot foreldrene og barna. Når det gjelder foreldrene, vil regjeringen først og fremst legge vekt på innsats for å styrke tilknytningen til arbeidsmarkedet. Yrkesaktivitet blant foreldrene er den klart viktigste forutsetningen for å motvirke og redusere fattigdom blant barn. Innsats rettet mot barna skal sikre at alle barn skal kunne delta på viktige sosiale arenaer uavhengig av foreldres økonomiske situasjon.

Tiltak rettet mot fattige barnefamilier og tiltak som kan stimulere til mer aktivt samarbeid på tvers av faggrenser og etater skal spesielt følges opp av Barne- og familiedepartementet. I samarbeid med Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet arrangerer departementet en serie regionkonferanser i 2004 og 2005 og inviterer et utvalg kommuner til samarbeid for å styrke innsatsen mot barnefattigdom. Målet med innsatsen er økt kunnskap samt en styrking av barnevernet i forhold til barn, unge og familier berørt av fattigdomsproblemer.

Tilskuddsordningen «Ungdomstiltak i større bysamfunn» er i statsbudsjettet for 2005 styrket med ytterligere 10 millioner kroner som et ledd i tiltaksplanen mot fattigdom. Midlene benyttes til ferie- og fritidsaktiviteter rettet mot barn og unge berørt av fattigdomsproblemer og til tiltak som bidrar til arbeidsmarkedstilknytningen for unge med liten eller mangelfull utdanning. Se nærmere omtale av tilskuddsordningen senere i dette kapitlet.

Mer informasjon

- St.meld. nr. 6 (2002–2003)
«Tiltaksplan mot fattigdom»
- Forskernotater om barn og fattigdom, utarbeidet i forbindelse med arbeidet med St.meld. nr. 6 (2002–2003) finnes på <http://www.dep.no/asd>
- Jon Epland «Barn i husholdninger med lav inntekt: Omfang, utvikling, årsaker». Statistisk sentralbyrå, Rapporter 2001/9
- Tiltak for barn og unge i større bysamfunn (innsats mot fattigdom), Fafo-notat 2004:29

Samarbeidspartnere: Barne- og familiedepartementet, Finansdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Kultur- og kirke departementet, Kommunal- og regionaldepartementet, Utdannings- og forskningsdepartementet, Sosial- og helsedirektoratet, Aetat, Arbeidsdirektoratet og Utdanningsdirektoratet.

Barn i familier som mottar sosialhjelp

Arbeids- og sosialdepartementet

Formål

Sosialtjenesten skal fremme økonomisk og sosial trygghet, bedre levevilkårene for vanskeligstilte, bidra til økt likeverd og likestilling og forebygge sosiale problemer, samt bidra til at den enkelte får mulighet til å leve og bo selvstendig og til å ha en aktiv og meningsfylt tilværelse i fellesskap med andre. Sosialtjenesten skal gi opplysning, råd og veiledning som kan bidra til å løse eller forebygge sosiale problemer.

Den som ikke selv kan sørge for sitt livsopphold gjennom arbeid, eller ved å gjøre gjeldende økonomiske rettigheter, har krav på økonomisk stønad. Den økonomiske sosialhjelpen er et nedre økonomisk sikkerhetsnett i velferdsordningene.

Sosial- og helsedepartementet ga i 2001 statlige veiledende retningslinjer for utmåling av stønad til livsopphold etter sosialtjenesteloven. De veiledende satsene for barns livsopphold i de statlige retningslinjene ble i 2002 hevet ut over det som fulgte av prisjusteringen. De statlige retningslinjene er senest prisjustert i 2004 (jf. U-2/2004). I rundskriv til kommunene (I-34/2001) oppfordres sosialtjenesten til å ta hensyn til at barn skal ha en så normal oppvekst som mulig ved utmåling av stønad til barnefamilier. Barn i sosialhjelpsfamilier skal i likhet med andre barn, i tillegg til å få sikret det grunnleggende livsoppholdet, gis anledning til deltakelse i alminnelige fritidsaktiviteter og feiring av høytids- og merkedager.

I 2002 var det om lag 62 000 barn under 18 år som ble forsørget av personer som mottok økonomisk sosialhjelp i en kortere eller lengre periode.

Kompetanseutvikling

I regi av Sosial- og helsedirektoratet og fylkesmennene vil kompetanse- og opplæringstiltak overfor sosialtjenestens førstelinje videreføres og styrkes i 2005, blant annet som et ledd i oppfølging av St.meld. nr. 6 (2002–2003) Tiltaksplan mot fattigdom. Tiltakene vil vektlegge kartlegging av hjelpebehov, utvikling og samordning av arbeidsrettede tiltak og økonomi- og gjeldsrådgivning overfor ansatte i sosialtjenesten.

Rattsø-utvalget har utredet alternative organisasjonsmodeller for samordning av Aetat, trygdeetaten og sosialtjenesten (NOU 2004:13). Regjeringen vil fremme forslag om en ny arbeids- og velferdsforvaltning for Stortinget i vårsesjonen 2005. Et hovedmål med reformen er å få flere i arbeid og færre på trygd.

Mer informasjon

- Rundskriv I-34/2001 finnes på:
<http://www.dep.no/asd/norsk/publ/rundskriv>
- Rundskriv U-2/2004 finnes på:
<http://www.dep.no/asd/norsk/publ/rundskriv>

Helse og sosiale forhold

Alders- og uførepensjonister som forsørger barn

Arbeids- og sosialdepartementet

Det gis et inntektsprøvd forsørgingstillegg over grunnpensjonspostene til pensjonister som forsørger barn under 18 år. Tillegget utgjør inntil 40 prosent av G for hvert barn. Det ytes ikke barnetillegg hvis barnet har inntekt, inkludert kapitalinntekt, som er større enn G.

Stønad til enslig mor eller far

Arbeids- og sosialdepartementet,

kap. 2683, (i 1000 kroner):

Regnskap 2003:	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
418 085	4 265 500	4 112 500

Formål

Formålet med stønadsordningene er å gi personer med aleneomsorg for barn inntektssikring i en overgangperiode og hjelp til selvhjelp, slik at de kan bli i stand til å forsørge seg selv ved eget arbeid.

Om stønadsordningene

Det kan bl.a. ytes overgangsstonad, utdanningsstonad og stonad til barnetilsyn. Overgangsstonad kan gis opp til 2 måneder før fødsel og fram til det yngste barnet er

åtte år, men ikke mer enn i tre år til sammen. Under nødvendig utdanning kan stonadstiden utvides opp til to år. Når det yngste barnet er over tre år må forsørgeren være i arbeid eller utdanning på minst halv tid, eller være tilmeldt Aetat som reell arbeidssøker for å motta overgangsstonad. Stonaden er inntektsprøvd og kan gis inntil 1,85 G. Fra 1. oktober 2003 utbetales overgangsstonaden uten fradrag for underholdningsbidrag.

Fra 2004 kan personer som er under 18 år når de blir enslige forsørgere, og enslige forsørgere med tre eller flere barn, få utvidet stonadsperioden under utdanning fra to til tre år. Videre utvides stonadsperioden fra ett til to år for enslige forsørgere under utdanning med yngste barn nær eller over den ordinære aldersgrensen på åtte år.

Utdanningsstonad for dekking av nødvendige skoleutgifter til enslige forsørgere som tar nødvendig utdanning eller opplæring, gis kun i perioden hvor det gis rett til overgangsstonad. Retten til utvidet overgangsstonad under utdanning for enkelte grupper enslige forsørgere, innebærer også en tilsvarende utvidelse av retten til utdanningsstonad. Det gis ikke utdanningsstonad i mer enn tre år.

Stonad til barnetilsyn gis til enslig forsørger som må overlate nødvendig tilsyn med barn til andre på grunn av utdanning eller arbeid utenfor hjemmet, fordi vedkommende er tilmeldt Aetat som reell arbeidssøker eller har etablert egen virksomhet. Stonaden utgjør 66 prosent av dokumenterte utgifter opp til maksimalsatsene. Maksimalsatsene for 2005 er 33 144 kroner for ett barn, 43 236 kroner for to barn og 48 996 kroner for tre eller flere barn.

UTFORDRINGER KNYTTET TIL BARN OG UNGDOM MED ETNISK MINORITETSBAGGRUNN

Innsats mot tvangsekteskap

Barne- og familiedepartementet

Å tvinge noen til å inngå ekteskap mot sin vilje er forbudt ved lov i Norge. Tvangsekteskap er et overgrep mot det enkelte menneskets rett til selv å velge sin ektefelle. Denne friheten er nedfelt i internasjonale konvensjoner. Regjeringen prioriterer arbeidet mot tvangsekteskap og la våren 2002 fram en fornyet innsats som følges opp av et interdepartementalt utvalg. Dette arbeidet koordineres av Barne- og familiedepartementet.

Formål

Regjeringens innsats mot tvangsekteskap (Q-1037 B)

ble lagt fram i april 2002. Formålet med tiltakene i planen er å forebygge at ungdom utsettes for tvangsekteskap og gi bedre hjelp til dem som utsettes for dette. Innsatsen omfatter tiltak som gjennomføres i flere departementer. I tillegg vurderer regjeringen løpende nye tiltak etter behov.

Om innsatsen

Innsatsen omfatter 30 tiltak, og sentralt står krisehjelp til ungdom, endringer i regelverk, tiltak innen utdanningssektoren, kompetanseheving, informasjon og holdningsskapende arbeid og internasjonalt samarbeid. I 2000 ble det opprettet en informasjonstelefon om tvangsekteskap i regi av Oslo Røde Kors. Denne ble evaluert i 2003, og videre drift vurderes fortløpende.

Kapittel 5

Det er utarbeidet informasjonsmaterieell beregnet på ungdommen selv, foreldre og offentlig ansatte. Materieellet er gratis. Det er bredt distribuert og fåes på forespørsel.

Mer informasjon

Informasjon og materieell finnes på: <http://odin.dep.no/bfd/> og kan bestilles på publikasjonsbestilling@ft.dep.no

Samarbeidspartnere: Justisdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet, Arbeids- og sosialdepartementet, Kultur- og kirke departementet, Sosial- og helsedirektoratet, Utdannings- og forskningsdepartementet, Utdanningsdirektoratet og Utenriksdepartementet.

Innsats mot kjønnslemlestelse av jenter

Barne- og familiedepartementet

Kjønnslemlestelse strider mot grunnleggende menneskerettigheter som ikke-diskriminering, retten til privatliv og retten til helse. Regjeringen anser kjønnslemlestelse av jenter som et overgrep mot barn. I 1995 vedtok Stortinget en egen lov mot kjønnslemlestelse av kvinner. Intensjonen med denne loven var blant annet å gi en klarere markering av norske myndigheters avstandtagen til kjønnslemlestelse av kvinner. I 2004 kom et tillegg i loven som gjør det straffbart ikke å avverge kjønnslemlesting dersom det foreligger kvalifisert mistanke om at det vil skje. Loven gjelder navngitte yrkesgrupper.

I desember 2000 ble regjeringens «Handlingsplan mot kjønnslemlestelse» (Q-1012 B) lagt fram. Arbeidet følges opp av et interdepartementalt utvalg som koordineres av Barne- og familiedepartementet.

Formål

Innsatsen mot kjønnslemlestelse har følgende mål:

- forebygge at jenter som bor i Norge kjønnslemlestes
- hjelpe jenter som allerede er kjønnslemlestet
- etablere samarbeid med organisasjoner og enkeltpersoner
- bidra til at kjønnslemlestelse av jenter opphører internasjonalt.

Om innsatsen

Handlingsplanen legger vekt på informasjons- og kommunikasjonstiltak som har som mål å informere aktuelle målgrupper om forbudet mot kjønnslemlestelse, hva kjønnslemlestelse er, samt komplikasjonene som ofte følger et slikt inngrep. Regjeringen la våren 2002 fram

en samlet innsats med 33 tiltak (Q-1039). Dette som en konkretisering av tiltakene i planen og supplert med noen nye tiltak.

Store deler av handlingsplanen blir gjennomført som et prosjekt, OK-prosjektet for omsorg og kunnskap mot kvinnelig omskjæring, som finansieres av flere departementer. Prosjektet skal sikre utvikling av materieell, kompetansebygging og konkret utprøving av metoder i arbeidet mot kjønnslemlestelse. OK-prosjektet ble avsluttet 31. desember 2004. Norsk institutt for by og regionsforskning, NIBR, evaluerer deler av prosjektet og vil levere rapport våren 2005. Spisskompetansen om kjønnslemlestelse som er opparbeidet gjennom implementeringen av handlingsplanen vil bli forankret ved NAKMI, Nasjonal kompetansesenhets for minoritets-helse, som er lokalisert til Ullevål Universitetssykehus.

Parallelt med regjeringens nasjonale innsats, vil Norge støtte tilsvarende prosesser internasjonalt. Utenriksdepartementet la i juni 2003 fram Plan for regjeringens internasjonale arbeid mot kjønnslemlesting av jenter.

Mer informasjon

- Informasjon og materieell finnes på: <http://odin.dep.no/bfd/> og <http://odin.dep.no/ud> og kan bestilles på publikasjonsbestilling@ft.dep.no
- OK-prosjektet for omsorg og kunnskap mot kvinnelig omskjæring har nettsiden: www.okprosjekt.no

Samarbeidspartnere: Justisdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet, Sosial- og helsedirektoratet, Utdannings- og forskningsdepartementet, Utdanningsdirektoratet og Utenriksdepartementet.

Barn og ungdom i statlige asylmottak

Kommunal- og regionaldepartementet

FNs konvensjon om barnets rettigheter

Artikkel 22: FLYKTNINGEBARN

Barn som søker flyktningstatus eller som anses som flyktninger, skal få behørig beskyttelse og humanitær hjelp. Staten skal i samarbeid med internasjonale organer hjelpe et barn som er alene til å bli gjenforent med sine foreldre.

Helse og sosiale forhold

Per 1. november 2004 var det totalt 3621 barn i statlige mottak for asylsøkere og flyktninger. De utgjorde 27,8 prosent av det totale antall beboere i mottak. I driftsreglementet for statlige mottak og tilhørende kravspesifikasjon, er krav til tiltak for barn og ungdom i asylmottak nærmere spesifisert. Tilbudet skal ta utgangspunkt i barnas behov og livssituasjon. 4 og 5-åringer får tilbud om halvdags barnehageplass for å sikre at barna snakker norsk før skolestart og at de kan delta i aktiviteter sammen med andre barn. Mottakene skal gi tilbud om barnebase på mottaket, slik at alle barn under skolepliktig alder skal ha et daglig aktivitetstilbud. Barn i skolepliktig alder får grunnskoleundervisning når de skal være i Norge i tre måneder eller lenger. Kommunal- og regionaldepartementet leder en interdepartemental arbeidsgruppe som skal vurdere behov for å bedre barns psykiske helse i mottak, og en arbeidsgruppe som skal utarbeide retningslinjer for håndtering av utenlandske barn som etterlates i Norge av sine foreldre. Begge arbeidsgruppene har som mål å være ferdig med sine anbefalinger innen 01.03.05.

Enslige mindreårige asylsøkere

Kommunal- og regionaldepartementet

I 2003 var det 916 personer som oppgav å være enslige mindreårige asylsøkere, EMA, ved ankomst til Norge. Per 1. november 2004 var det kommet 347, noe som innebærer en kraftig reduksjon fra året før. Nedgangen skyldes trolig en nedgang i antall asylsøkere generelt, samt aldersundersøkelser. Av de EMA som er testet hittil i år, viser alderstesting at ca. 80 prosent er antatt 18 år eller eldre. Færre mindreårige asylsøkere gjør at ressursene kan brukes mer konsentrert på de som får bli.

Asylsøknader fra enslige mindreårige asylsøkere prioriteres. De fleste enslige mindreårige som kommer til Norge har foreldre og omsorgspersoner i hjemlandet. Undersøkelser viser at mange av barna selv ikke har ønsket å komme til Norge, men kan være sendt hit av andre eller har kommet bort fra familien under flukt. Et prosjekt for bedre metoder for oppsporing av familier som ble igangsatt høsten 2004, vil legge grunnlag for at flere enslige mindreårige vil kunne vende tilbake til sine familier i hjemlandet.

Forbedringer av kvaliteten på arbeidet i mottakene fortsetter på ulike områder. Utlendingsdirektoratet (UDI) har utviklet et differensiert ankomst- og mottakssystem med ulike tilbud til enslige mindreårige asylsøkere, henholdsvis over og under 15 år. Om lag 10 prosent av EMA er under 15 år. De bor i mottak spesielt rustet for å ta hånd om disse barna, og der bor det ikke

voksne asylsøkere. UDI har utarbeidet en mal for en individuell kartlegging og tiltaksplan for den enkelte mindreårige og et opplegg for opplæring av mottaks- og kommuneansatte i bruken av planen. Med dette ønsker man å få en oversikt over situasjonen og behovene til den enkelte mindreårige.

Basert på bl.a. Redd Barnas prosjekt om metoder for gjennomføring av individuelt tilsyn med enslige mindreårige asylsøkere som bor i statlige asylmottak, skal det utvikles en ny tilsynsordning med denne gruppen. Bedre oppfølging av den enkelte og kvalitetsforbedring over en bred skala innenfor kommunenes og mottakenes arbeid er stikkord for flere pågående prosjekter i regi av UDI. I tillegg er det satt i gang flere faglige nettverk for dem som arbeider med flyktninger.

Det har vært arbeidet med å heve kommunenes kompetanse i arbeidet med enslige mindreårige, og 7 kompetansekommuner er valgt ut for ekstra satsing på dette området. Deres erfaringer skal videreføres til andre kommuner. Røde Kors er tildelt midler til et utviklingsprosjekt om flyktningguide for bosatte enslige mindreårige. En egen ordning med flyktningguide for enslige mindreårige fungerer allerede godt i flere kommuner, og skal bidra til å styrke deres sosiale nettverk og bedre integreringen i lokalsamfunnet. Hensikten er å gi voksenkontakt og mer stabile oppvekstskår i trygge omgivelser. Ordningen skal også gi barna et bedre grunnlag for å gjennomføre den skolegang som er nødvendig for å kunne få et meningsfylt liv i Norge.

UDIs storbyprosjekt har som målsetting å få i gang samarbeidet mellom frivillige organisasjoner, innvandrersorganisasjoner og enkeltpersoner fra innvandrer miljøene. Målet er en tettere oppfølging av enslige mindreårige og andre unge med minoritetsbakgrunn som bor i storbyene Oslo, Bergen og Drammen, og styrke dem i deres møte med norsk skole og samfunnsliv. Bosetting av enslige mindreårige er høyt prioritert. Enslige mindreårige som bosettes hos slekt skal følges bedre opp, og det er utviklet en håndbok for dette formålet. Den gir bl.a. rettleiding for vurdering av slektens omsorgsevne og muligheter for god bosetting.

Samarbeidspartnere: Barne- og familiedepartementet, Justisdepartementet og Utlendingsdirektoratet.

Kapittel 5

Skolerapportering og kartlegging av tidligere skolegang for barn i asylmottak

Utdannings- og forskningsdepartementet

Utdannings- og forskningsdepartementet vil i 2005 videreføre ordningen med skolerapportering som til nå er blitt utført av Utlendingsdirektoratet, og utvide ordningen til også å gjelde asylsøkerbarn som bor i mottak med foreldre.

For å bidra til at kommunene/skolene kan få et bedre kunnskapsgrunnlag om hvilke behov, for eksempel om tilrettelagt undervisning, elevene har, vil Utdannings- og forskningsdepartementet i samarbeid med Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO), Utdanningsdirektoratet og Utlendingsdirektoratet utarbeide et verktøy for kartlegging av skolebakgrunn til barn som kommer i løpet av skoleåret. Kartleggingsverktøyet vil i første omgang prøves ut på enslige mindreårige asylsøkere i mottak. På bakgrunn av erfaringer fra pilotprosjektet vil det bli vurdert om kartleggingsverktøyet skal tilbys alle kommuner som bosetter barn i skolealder eller som er vertskommuner for statlige mottak.

Samarbeidspartnere: Kommunal- og regionaldepartementet, Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO), Utlendingsdirektoratet, Utdanningsdirektoratet.

Særskilt tilskudd for enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger i kommunene og statsrefusjon for kommunale barnevernutgifter

Barne- og familiedepartementet,
kap. 854, post 64 (i 1000 kroner):

Regnskap 2003:	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
252 633	205 424	205.400

Formål

Bevilgningen skal dekke det særskilte tilskuddet som utbetales til kommuner som bosetter enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger. I tillegg omfatter bevilgningen statsrefusjon for kommunenes utgifter til barneverntiltak.

Målet med de økonomiske ordningene er å bidra til at enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger kan

bosettes så raskt som mulig i gode bo- og omsorgstilbud tilpasset lokale forhold.

Om innsatsen

Det særskilte tilskuddet utbetales av Utlendingsdirektoratet. Tilskuddet utløses når den enslige mindreårige bosettes i en kommune, og blir utbetalt til og med det året den enslige mindreårige fyller 20 år. Tilskuddet er i 2005, som i 2004, på 99 700 kroner per barn per år.

Barne- og familiedepartementet utarbeidet i 2004 et rundskriv om nye prosedyrer i tilknytning til ordningen med statsrefusjon (jf. Q-05/2004). Barne-, ungdoms- og familieetaten har overtatt ansvaret fra fylkesmennene for å administrere refusjonsordningen.

Kommunene har ansvaret for tiltak og tjenester overfor enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger. En del steder er dette ansvaret lagt til barneverntjenesten, andre steder til flyktningkontor e.l. Det er viktig at de ulike kommunale tjenestene samarbeider om oppfølgingen av denne gruppen, og at ansvaret for gruppen er forankret i en etat i kommunen. Uavhengig av hvor kommunen har forankret ansvaret, har den enkelte enslige mindreårige rett til tjenester og tiltak etter barnevernloven dersom vedkommende har et særlig behov for hjelp.

Barne- og familiedepartementet har utarbeidet rundskriv som presiserer barneverntjenestens ansvar for enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger i ulike situasjoner (jf. rundskriv Q-17/2004). De nye retningslinjene for fosterhjem har et eget kapittel om plassering av enslige mindreårige i fosterhjem. Barne- og familiedepartementet bidrar i samarbeid med Kommunal- og regionaldepartementet og Sosial- og helsedirektoratet med midler til videreføring av samtalegrupper for barn i asylmottak, inklusive enslige mindreårige asylsøkere.

Mer informasjon

- Informasjon finnes på <http://odin.dep.no/bfd/>, <http://www.odin.dep.no/krd/> eller <http://www.udi.no>
- Håndbok for kommunene om arbeid med enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger. Barne- og familiedepartementet. Q-1016.
- Rundskriv (H-4/98), Kommunal- og regionaldepartementet.

Samarbeidspartnere: Kommunal- og regionaldepartementet, Utlendingsdirektoratet og Finansdepartementet.

SATSINGER RETTET MOT BARN OG UNGDOM I STØRRE BYER

Ungdomstiltak i større bysamfunn

Barne- og familiedepartementet,
kap. 857, post 73 (i 1000 kroner):

Regnskap 2003:	Budsjett 2004:	Budsjett 2005
19 503	23 469	34 267*

*Bevilgningen er økt med 10 millioner for å styrke tiltak rettet mot barn og unge berørt av fattigdomsproblemer.

Formål

Formålet med tilskuddsordningen er å bedre oppvekst- og levekårene for ungdom i 23 utvalgte bykommuner. Departementet støtter tiltak og prosjekter som retter seg mot ungdom med spesielle behov og utsatte ungdomsgrupper og ungdomsmiljø. Tiltakene og prosjektene bør inngå i en helhetlig og samordnet ungdomspolitik. Ungdoms deltakelse og innflytelse i planlegging og gjennomføring bør prioriteres der det er naturlig.

Det legges vekt på:

- å forebygge uønsket sosial atferd, bl.a. vold, mobbing, kriminalitet, rus og rasisme, å motvirke fordommer og diskriminering, og å fremme gjensidig aksept
- deltakelse for ungdomsgrupper som i liten grad benytter seg av de eksisterende kultur- og fritidstilbudene
- kvalifisering, inkludering og etablering av alternative mestringsarenaer
- arbeid og innsats som tar sikte på å nå unge berørt av fattigdomsproblemer
- likeverd og like muligheter for jenter og gutter
- likeverdige muligheter for funksjonshemmede.

Om tilskuddsordningen

Tilskuddsordningen omfatter de 23 bykommunene; Oslo, Bergen, Trondheim, Stavanger, Kristiansand, Tromsø, Drammen, Skien, Fredrikstad, Sandnes, Sarpsborg, Bodø, Sandefjord, Larvik, Ålesund, Arendal, Porsgrunn, Haugesund, Tønsberg, Halden, Moss, Hamar og Gjøvik. Tilskuddsordningen har ungdom i alderen 12 til 25 år som målgruppe. Ungdom med innvandrerbakgrunn står overfor spesielle utfordringer, og tiltak og prosjekter som fremmer integrering har høy prioritet.

Ungdomstiltak i større bysamfunn består av 4 deler:

- Spesialsatsing i de fire største byene; Oslo, Bergen, Trondheim og Stavanger
- Tilskudd til tiltak og prosjekter (omfatter 19 bykommuner)

- Tilskudd til tiltak mot fattigdom blant barn og unge (omfatter 23 bykommuner)
- Tilskudd til strakstiltak.

Departementet kan også ta initiativ til å støtte utviklingsarbeid og andre prioriterte områder.

Det foregår en spesialsatsing i de fire største byene; Oslo (inkludert 7 prioriterte bydeler), Bergen, Trondheim og Stavanger. De 7 bydelene i Oslo; Sagene, Grünerløkka, Gamle Oslo, Søndre Nordstrand, Alna, Stovner og Grorud regnes som bykommuner i denne sammenheng. En vesentlig del av bevilgningen gis til byene og bydelene i spesialsatsingen. Resten av bevilgningen forvaltes av departementet og benyttes til tiltak og prosjekter i de øvrige 19 bykommunene, til tiltak mot fattigdom blant barn og unge, tilskudd til strakstiltak for å løse oppgaver og problemer av akutt karakter i ungdomsmiljøene og til utviklingsarbeid. Søknadsfristen for tilskuddsåret 2005 er 1. februar 2005. Byene og bydelene i spesialsatsingen har egne søknadsfrister. Søknad om midler til strakstiltak i 2005 fremmes departementet uavhengig av søknadsfrist.

Offentlige og private etater eller instanser, bydeler, frivillige organisasjoner og ungdomsgrupper kan søke om tilskudd til tiltak og prosjekter. Søknader skal sendes bykommunen eller de prioriterte bydelene.

Mer informasjon

- Rundskriv, bestillingsnummer Q-10/04
- Søknadsskjema, bestillingsnummer Q-0246 (investeringstilskudd)
- Veileder for rapportering, bestillingsnummer Q-0966
- Erfaringshefte – Ungdomstiltak i større bysamfunn Q-1053
- Søknadsskjema og rundskriv fås ved henvendelse til den enkelte bykommune eller til Statens forvaltningstjeneste, e-post: publikasjonsbestilling@ft.dep.no eller telefaks 22 24 27 86
- Skjema, rundskriv og erfaringsheftet finnes også på <http://www.dep.no/bfd/>

Samarbeidspartnere: Oslo, Bergen, Trondheim, Stavanger, Kristiansand, Tromsø, Drammen, Skien, Fredrikstad, Sandnes, Sarpsborg, Bodø, Sandefjord, Larvik, Ålesund, Arendal, Porsgrunn, Haugesund, Tønsberg, Halden, Moss, Hamar og Gjøvik.

Kapittel 5

Handlingsprogram for Oslo indre øst

Kommunal- og regionaldepartementet,
kap. 581, post 60 (i 1000 kroner):

Regnskap 2003:	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
50 000	40 000	40 000

Formål

Strategien for å bedre levekårene er å forbedre boforholdene og skape stabile bomiljø for en variert befolkning og større trygghet for barn, ungdom og eldre.

Om handlingsprogrammet

Regjeringen samarbeider med Oslo kommune om Handlingsprogram for Oslo indre øst. Programmet har tiltak i bydelene Grünerløkka, Sagene og Gamle Oslo. Handlingsprogrammet bygger på en samarbeidsplattform fra 1997 og skal vare til og med 2006. Plattformen trekker opp en bred strategi når det gjelder tiltak mot dårlige levekår (forbedring av oppvekstvilkår, skole og språkopplæring, tiltak mot sosiale problem og arbeidsløshet, forbedring av bymiljøet og boforholdene). De tre bydelene har hatt, og har fremledes, mange innbyggere med dårlige levekår. Ulikhet i levekår i storbyene, og forholdene i Oslo indre øst spesielt, er drøftet i

St.meld. nr. 14 (2002–2003) Storbymeldingen. Programmet har hatt en årlig ramme på om lag 100 millioner kroner, fra 2004 på om lag 80 millioner kroner. Kommunal- og regionaldepartementet har bevilget halvparten som tilskudd til Oslo kommune.

Hovedmålene for programmet er:

- oppvekstforholdene i Oslo indre øst skal bedres
- boforholdene i Oslo indre øst skal bedres
- risikofaktorer for sykdom skal reduseres og tilbudet til beboere med psykiske problemer og problemer med rusbruk skal styrkes
- tilbudet til personer som er i en særlig vanskelig situasjon på arbeidsmarkedet skal bedres
- felles byrom, fellesareal og bymiljøet skal rustes opp og gjøres tryggere, og miljøvennlig transport og lokal aktivitet skal stimuleres.

Mer informasjon

<http://www.oslo.kommune.no/indreoslo>

Samarbeidspartnere: Barne- og familiedepartementet, Justisdepartementet, Kultur- og kirke­departementet, Utdannings- og forskningsdepartementet, Miljøvern­departementet, Utdanningsdirektoratet, Oslo kommune og bydelene.

ARBEID MOT SEKSUELLE OG FYSISKE OVERGREP OG SEKSUELL UTNYTTING AV MINDREÅRIGE

FNs konvensjon om barnets rettigheter

Artikkel 34: SEKSUELL UTNYTTING

Barnet har rett til beskyttelse mot alle former for seksuell utnyttelse og misbruk. For å verne barn mot slik utnyttning skal staten sette i verk alle nødvendige tiltak, nasjonalt og internasjonalt.

Barne- og familiedepartementet

Arbeidet for å bekjempe seksuelle og fysiske overgrep mot barn og styrke tilbudene til barna og deres familier videreføres. Prioriterte tiltak er heving av kunnskapsnivået i hjelpeapparatet om slike saker, hindre overgrep, avdekke overgrep, og gi utsatte barn og familier tilstrekkelig hjelp og behandling, bedre barnas rettssikkerhet og verne dem mot nye overgrep. Barne- og familiedepartementet vil, sammen med andre berørte departementer legge fram en samlet plan mot fysiske og seksuelle overgrep mot barn mot slutten av 2004 og iverksette planen i 2005.

Norge ratifiserte høsten 2001 tilleggsprotokollen til FNs barnekonvensjon om salg av barn, barnepornografi

og barneprostitusjon og har dermed forpliktet seg til å følge denne opp. I samarbeid med andre berørte departementer, vil Barne- og familiedepartementet følge opp planlagte tiltak mot utnyttning av mindreårige i pornografi og kjønnshandel i 2005.

Mer informasjon

www.odin.dep.no/bfd

Samarbeidspartnere: Helse- og omsorgsdepartementet, Justisdepartementet, Arbeids- og sosialdepartementet, Kultur- og kirke­departementet, Utenriksdepartementet, Utdannings- og forskningsdepartementet, Utdannings­direktoratet og Sosial- og helsedirektoratet.

Helse og sosiale forhold

FNs konvensjon om barnets rettigheter

Artikkel 35:

BORTFØRING, PROSTITUSJON OG SALG

Staten har plikt til å gjennomføre nasjonale og internasjonale tiltak for å hindre kidnapping, bortføring eller salg av barn til ethvert formål og i enhver form.

Tipslinje ved Kriminalpolitisen

Det er opprettet en tipslinje ved Kriminalpolitisen, der det kan gis tips og opplysninger om barnepornografi på Internett. Kriminalpolitisen behandler tipsene og vurderer om de strider mot bestemmelsene i straffeloven. Kriminalpolitisen har øremerkede stillinger for oppfølging av tipsene. Samarbeidet med Redd Barna fortsetter.

En erfaringsoppsummering av ordningen med hospitering for polititjenestemenn på Kriminalpolitisen for å styrke etterforskningen og behandlingen av saker om overgrep mot barn («Barnekripos») er nylig gjennomført. Justisdepartementet vil gjennomgå rapporten og eventuelt legge fram forslag til videre oppfølging.

Tips sendes inn som e-post på adressen: tips@kripos.no

Handlingsplan mot handel med kvinner og barn

Justisdepartementet

Menneskehandel kan dreie seg om salg av mennesker til både legale og illegale arbeidsmarkeder eller private hushold. Begrepet assosieres likevel først og fremst med seksuell utnyttelse i form av prostitusjon. Det er her omfanget er størst og økende. Ofte brukes det engelske begrepet trafficking for å beskrive denne formen for organisert kriminell virksomhet som innebærer misbruk eller grov utnyttelse av mennesker. Menneskehandel har internasjonale forgreninger gjennom organisering av tilbud og etterspørsel. Det behøver likevel ikke bety at en person må transporteres over grensen for å defineres som offer for menneskehandel.

Regjeringens handlingsplan mot handel med kvinner og barn (2003–2005) ble lagt fram i februar 2003, under ledelse av Justisdepartementet. Departementene vil arbeide videre med å iverksette denne planen i 2005, der fokus på følger for mindreårige skal være et sentralt element også i de tiltakene som ikke gjelder barn og unge direkte.

Samarbeidspartnere: Arbeids- og sosialdepartementet, Barne- og familiedepartementet, Helse og omsorgsdepartementet, Forsvarsdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet, Nærings- og handelsdepartementet, Utenriksdepartementet, Sosial- og helsedirektoratet, Politidirektoratet, Utlendingsdirektoratet, NORAD, Barne, ungdoms og familiedirektoratet og frivillige organisasjoner.

TILTAK OVERFOR BARN AV RUSMIDDELMISBRUKERE

Barne- og familiedepartementet

Barne- og familiedepartementet vil i samarbeid med blant andre Arbeids- og sosialdepartementet følge opp Regjeringens handlingsplan mot rusmiddelproblemer 2003–2005. Barne- og familiedepartementet vil fortsatt gi økonomisk støtte til PAG-Stiftelsen (det tidligere Wanda-senteret). Stiftelsen gir råd, veiledning og støtte til dem som ønsker å starte opp tiltak for barn av rusmiddelbrukere i lokalmiljøer. Sammen med Sosial- og helsedirektoratet vil departementet utarbeide veiledende retningslinjer for tjenester som yter tiltak overfor voksne med rusmiddelmissbruk.

Samarbeidspartnere: Arbeids- og sosialdepartementet og Sosial- og helsedirektoratet.

Støtte til arbeid for barn av rusmiddelmissbrukere

Arbeids- og sosialdepartementet

Mange opplever at det er høye terskler for å ta kontakt med hjelpeapparatet. Det kan være vanskelig å orientere seg om hvordan man får hjelp, både på grunn av stigmaet som er knyttet til rusproblematikk og fordi det kan være vanskelig å finne frem til den rette instans. Erfaringsmessig er det mange som ikke tar kontakt med hjelpeapparatet før problemene er blitt store og u håndterlige. Sosial- og helsedirektoratet har derfor bevilget midler til opprettelse av RUStelesonen.

Kapittel 5

Målgrupper for RUSTelefonen er ungdom som eksperimenterer med rusmidler og deres pårørende, samt andre som har en bekymring vedrørende rusmiddelbruk. Formålet er tredelt; 1) å gi kunnskapsbasert faktainformasjon om rus og rusmidler, 2) ha oversikt over det samlede hjelpeapparatet i Norge, og om nødvendig formidle videre til den eller de instansene som best kan hjelpe i den aktuelle situasjonen og 3) møte mennesker i krise

gjennom den profesjonelle samtale. De som tar kontakt skal få et enklere møte med hjelpeapparatet.

RUSTelefonen driftes av Sosial- og helsedirektoratet i samarbeid med Rusmiddelstaten i Oslo.

Mer informasjon

- Tlf.nr.: 08588
- <http://www.rustelefonen.no>

STYRKING AV SOSIAL- OG HELSETJENESTEN

Individuelle planer for barn med behov for langvarige helse- og sosialtjenester, habilitering og rehabilitering

Helse- og omsorgsdepartementet

Som en oppfølging av Stortingsmelding nr. 21 (1998–1999) Ansvar og meistring. Mot ein heilskapleg rehabiliteringspolitikk, ga daværende Sosial- og helsedirektoratet ut forskrift om individuelle planer og forskrift om habilitering og rehabilitering. Forskriftene trådte i kraft 1. juli 2001. Fra 1. januar 2004 er lovfestet rett til individuell plan hjemlet i Sosialtjenesteloven i tillegg til dagens lov hjemlet i helselovgivningen.

Barn som har behov for langvarige og koordinerte tjenester har rett til å få utarbeidet en individuell plan. En individuell plan skal være en helhetlig plan for å sikre brukermedvirkning og at de ulike tjenestene samordnes og blir vurdert i en sammenheng. Som et hjelpemiddel i arbeidet med individuell planlegging er det utarbeidet en veileder.

Kommunen og spesialisthelsetjenesten har et ansvar for å yte tjenester innenfor habilitering og rehabilitering. Forskrift om habilitering og rehabilitering slår fast at

kommunen skal ha generell oversikt over behov for habilitering i kommunen. Kommunen skal bl.a. sørge for at alle som bor eller oppholder seg i kommunen tilbys nødvendig utredning og oppfølging ved behov for habilitering og rehabilitering.

Funksjonshemmede barn og kronisk syke barn trenger ofte et bredt og langsiktig habiliteringstilbud. Våren 2004 ble strategiplanen «Habilitering av barn – Helsetjenestetilbudet til kronisk syke barn, deres foreldre – organisering og utvikling» – lagt fram. Det er blant annet igangsatt prosjekt ved Vest-Agder sykehus HF og i Helse Vest for å utvikle et intensivt habiliteringstilbud til barn med funksjonshemninger. Flere regionale helseforetak planlegger igangsetting av lignende prosjekt. Målet er å utvikle et godt og tilrettelagt tilbud av tilstrekkelig omfang for funksjonshemmede barn.

Mer informasjon

- Strategiplanen «Habilitering av barn» har bestillingsnummer I 1098, og kan også finnes på <http://www.odin.dep.no/hod>
- Forskrift om individuelle planer og forskrift om habilitering og rehabilitering finnes på <http://www.lovdata.no>

LESBISKE OG HOMOFILES LEVEKÅR OG LIVSKVALITET

Barne- og familiedepartementet, kap. 846, post 72 (i 1000 kroner):

Regnskap 2003:	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
2 500	2 250	2 100

* Nedgangen fra 2004 til 2005 skyldes at LLHs antidiskrimineringsprosjekt avsluttes.

Driftsstøtten til Landsforeningen for lesbisk og homofil frigjøring (LLH) videreføres med 2 millioner kroner. Det forutsettes at midlene benyttes blant annet til å ivareta oppgaven som kunnskapsbank. Ungdom skal prioriteres, og det regionale hensynet skal ivaretas. LLHs antidiskrimineringsprosjekt skal evalueres. Det er satt av 100 000 kroner til dette.

Midler til forskning kanaliseres gjennom Norges forskningsråds program Kjønnforskning: Kunnskap, grenser, endring. I perioden 2002–2004 er programmet tilført 2 millioner kroner per år fra kap. 846 post 50 øremerket til styrking av forskning om homofile og lesbisk levekår. En rekke prosjekter pågår fortsatt og skal avsluttes 2005–2007.

5.3 Styrking av psykisk helsearbeid

Mange barn og unge sliter med sosiale og psykiske problemer. Gjennom Opptrappingsplan for psykisk helse skal tjenestetilbudene styrkes betydelig. Regjeringens strategiplan for barn og unges psykiske helse «...sammen om psykisk helse...», som ble lagt fram i september 2003, fremmer strategier og tiltak som kan bedre barn og unges psykiske helse på de ulike arenaer hvor barn og unge befinner seg.

KOMMUNALE TJENESTER

Helse- og omsorgsdepartementet

Kravet om at 20 prosent av de øremerkede midlene skal tilfalle barn og unge ble oppnådd i 2003. Opptrappingsplanen legger opp til både en kvantitativ og kvalitativ styrking av det psykiske helsearbeidet i kommunene. For barn og unge er styrking av følgende tjenester særlig aktuelt:

- Psykososiale tjenester, støttekontakter og kultur- og fritidstiltak
- Helsestasjons-/skolehelsetjenesten og etablering av helsestasjon for ungdom.

Målsettingen er at helsestasjons- og skolehelsetjenestene skal styrkes med 800 årsverk utført av ulike faggrupper. Andre psykososiale tjenester, støttekontakter og kultur- og fritidstiltak skal styrkes med 260 årsverk. Styrkingen finansieres gjennom øremerkede tilskudd. Psykososiale tjenester til barn og unge skal styrkes bl.a. gjennom å opprette stillinger innenfor rådgivende og forebyggende arbeid, og ved å opprette stillinger for rele-

vante faggrupper (psykologer, barnevernpedagoger, helsesøstre, høyskoleutdannede i psykisk helsearbeid, m.v.). Helsestasjons- og skolehelsetjenesten spiller en viktig rolle, også for forebygging av psykososiale problemer blant barn og unge. Det legges vekt på å fange opp sårbare og utsatte grupper, legge til rette støttetilbud, iverksette spesielle tiltak, og å henvise til og gi nødvendig informasjon om hjelpetiltak fra andre instanser.

Fra 2001 ble det iverksatt forsøk med familiesentre i 6 kommuner. Hensikten med dette er å skape helhetlige og mer tilgjengelige tjenester for barn, unge og deres familier gjennom samlokalisering og bedre samordning av tjenestene. Forsøket ble avsluttet i 2004. Det er betydelig interesse for etablering av slike sentre. For å styrke det psykososiale arbeidet blant barn og unge er det fra 2005 satt av 1 million kroner til et nettverk for kommuner som arbeider med slike sentre.

STRATEGIPLAN FOR BARN OG UNGES PSYKISKE HELSE

Helse- og omsorgsdepartementet

Regjeringen har utarbeidet en strategiplan for barn og unges psykiske helse ... sammen om psykisk helse.... Planen, som ble lagt frem i september 2003, omfatter tiltak på sju departementers arbeidsområde. Gjennomføringen av planen viser regjeringens satsing på området. Sosial- og helsedirektoratet vil i samarbeid med bl.a. statlige barnevernsmyndigheter, Utdanningsdirektoratet, brukerorganisasjoner og Nasjonalt folkehelseinstitutt stå sentralt i oppfølgingen for å fremme planens idegrunnlag og gjennomføre planens konkrete tiltak. Hovedperspektiver i planen er:

- Brukerperspektivet

- Mestringsperspektivet
- Helhetsperspektivet
- Det helsefremmende og forebyggende perspektivet
- Kunnskapsperspektivet.

Til sammen 100 tiltak viser hvordan regjeringen vil realisere strategiene. Viktige tiltak er fastsetting av rutinemessig oppfølging av barn til foreldre med psykisk sykdom eller rusmiddelproblemer, utvikling av lavterskeltiltak i kommunene, bedre samarbeid med barnehage og skole om psykisk helsearbeid, bred vurdering av det samlede tjenestetilbudet i kommunene, bedre oppføl-

Kapittel 5

ging av familier i risikozonen, styrking av kompetansehevende tiltak og utvikling av kliniske retningslinjer for poliklinikkene innen psykisk helsevern for barn og unge, bedre kartlegging av barn og unges psykiske helse, samt økt forskningsarbeid.

Mer informasjon

Regjeringens strategiplan for barn og unges psykiske helse (publikasjonsnr. I-1088) kan bestilles fra Statens forvaltningstjeneste. Publikasjonen finnes også på Internett: www.odin.dep.no/hod

FLERE OG BEDRE SPESIALISTHELSETJENESTER

Helse- og omsorgsdepartementet

Formål

Formålet med satsingen er å styrke psykisk helsevern for barn og ungdom gjennom flere og bedre spesialisthelsetjenester.

Om satsingen

Psykisk helsevern for barn og ungdom trenger betydelig styrking. Hjelp til barn og ungdom med psykiske problemer skal primært gis fra poliklinikker. Hjelpen består av utredning, behandling og tilrettelegging av støttetiltak i barnets eget miljø. Samarbeid med viktige aktører i barnets eller den unges liv vil alltid være viktig. Nesten alltid dreier dette seg om barnehage og skole, ofte også den kommunale helse- og sosialtjenesten. Barnevern, pediatri, tiltak for rusmiddelavhengige og psykisk helsevern for voksne kan også være viktige samarbeidspartnere. Det psykiske helsevern for barn og ungdom trenger også dagtilbud og døgniltak for barn, ungdom og deres familier for utredning og behandling.

I opptrappingsplanen satses det på å styrke psykisk helsevern for barn og ungdom. Samlet sett kan en si at

utviklingen i psykisk helsevern for barn og ungdom er positiv. 60 prosent flere barn og unge fikk behandling i 2003 enn i 1998. Det er imidlertid en utfordring for det forebyggende arbeidet at stadig flere oppsøker hjelp. Det er også en svært positiv utvikling i rekrutteringen av kvalifisert personell, både for leger og psykologer og for høyskoleutdannet personell. Selv om kapasiteten i tilbudet til barn og unge har økt, synes det ikke realistisk å nå målsettingen om 5 prosent dekning av tilbudet til barn og unge før 2008. Dekningsgraden har på 4 år økt fra 2,0 til 2,9 prosent.

Stortinget har vedtatt endringer i pasientrettighetsloven som innebærer at retten til fritt sykehusvalg utvides til også å gjelde innenfor barne- og ungdomspsykiatrien. Videre utvides retten til fritt sykehusvalg fra å gjelde offentlige sykehus og driftspsykiatriske sentre, til også å omfatte private sykehus eller distriktspsykiatriske sentre som har avtaler med regionale helseforetak om fritt sykehusvalg. Lovendringen trådte i kraft 1. september 2004.

INFORMASJONSARBEID OM PSYKISK HELSE RETTET MOT BARN OG UNGE

Helse- og omsorgsdepartementet

Formål

Helse- og omsorgsdepartementet har i samarbeid med andre departementer og organisasjoner på feltet psykisk helse utarbeidet en overordnet informasjonsstrategi. Målet er å gi befolkningen bedre kunnskap om psykisk helse og psykiske lidelser og med det skape større forståelse og åpenhet om psykisk helse. Informasjonsstrategien «Noe å snakke om...?», er en del av Opptrappingsplanen for psykisk helse 1999–2006. I planperioden skal det gjennomføres omfattende informasjonstiltak rettet mot befolkningen og tre målgrupper, hvorav barn og unge er den ene.

Om informasjonsarbeidet

I 2001 ble det utarbeidet en egen delstrategi for informasjon og kommunikasjon med barn og unge. Strategien er utviklet av en arbeidsgruppe med deltakere fra en rekke organisasjoner som er engasjert på feltet; Barneombudet, Barne- og familiedepartementet og Utdannings- og forskningsdepartementet ved Utdanningsdirektoratet. Prosjektene rettes direkte mot elever i ungdoms- og videregående skoler. Foreldre vil få tilbud om kurs gjennom skolen, og lærere inviteres til kurs om psykisk helse og psykiske lidelser. Formålet med prosjektene er å forebygge psykiske plager og problem blant barn og unge.

Helse og sosiale forhold

Mer informasjon

- <http://www.odin.dep.no/hod>
- <http://www.shdir.no/>
- «Alle har en psykisk helse» – undervisningstilbud til ungdomsskolen og SESAM – Et prosjekt om psykisk helse i grunnskolen, finnes på <http://lom.udir.no>

Samarbeidspartnere: Barne- og familiedepartementet, Utdannings- og forskningsdepartementet og Arbeids- og sosialdepartementet.

Tiltak for kompetanseheving om psykisk helse

Helse- og omsorgsdepartementet

Formål

Opptrappingsplanen har som mål at flere mennesker med psykiske lidelser får behandling og at kvaliteten på behandlingen og tilbudene blir bedre. For at innholdet i tjenestene skal bli bedre er det et mål å rekruttere flere med spesiell kompetanse, samt å tilby etter- og videreutdanning.

Om kompetansehevingen

Det bevilges midler til kompetansehevende tiltak, herunder etter-, videre- og spesialistutdanning. Det er igangsatt tiltak for økt kompetanse om barn og unge med psykiske lidelser. Det er opprettet regionsentre i psykisk helsevern for barn og ungdom for alle helseregionene (R-BUP), i Trondheim, Tromsø, Bergen og Oslo. Sentrenes oppgaver er forskning, utviklingsarbeid, veiledning og undervisning. Det vektlegges samarbeid med barnevernets utviklingssentre samt andre kompetansemiljøer som arbeider med barn. Regionsentrene er tildelt midler til etter- og videreutdannings tiltak og antall utdannede kandidater har økt betydelig. Sentrene har også bidratt til økt forskning. Sentrene har primært vært rettet mot spesialisttjenesten, men har også kompetanse som er relevant i det helsefremmende og forebyggende arbeidet rettet mot barn og unges psykiske helse. Fra 2003 er regionsentrenes mandat endret til å omfatte barn og unges psykiske helse generelt, med økt fokus på helsefremmende og forebyggende arbeid og ikke kun spesialisttjenesten. Det har vært fore-

tatt en ekstern evaluering av sentrene i 2004. Sentrenes nye mandat legges til grunn for arbeidet og samarbeid med kompetansemiljøer innen forebygging, barnevern og rus. Kompetanseheving blant ansatte i kommunene og samarbeidskompetanse mellom tjenestene vektlegges. Det etableres en forebyggingsenhet ved senteret i Tromsø. Regionsentrene skal styrkes i forhold til sitt nye mandat og skal bidra til å gjennomføre tiltak i Strategiplan for barn og unges psykiske helse.

Innsats mot selvmord

Helse- og omsorgsdepartementet

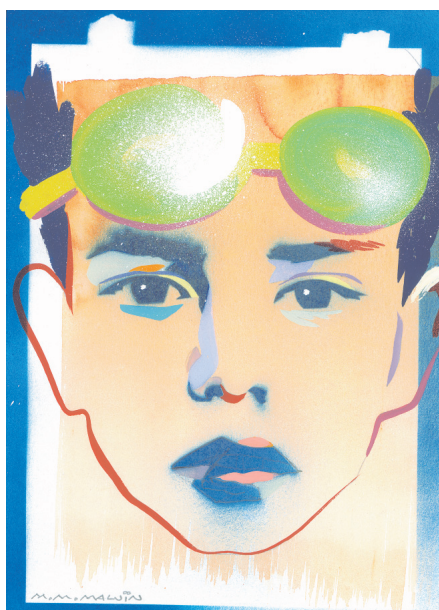
Handlingsplan mot selvmord ble avsluttet i 1999. Planen hadde ikke et primærforebyggende siktemål, men var rettet mot grupper med spesiell risiko for selvmord og helsetjenestens tilbud til disse. Et treårig oppfølgingsprosjekt ble etablert i 2000 for å sikre at kompetansen som var bygget opp ble videreført. Målet var å sikre gode oppfølgings- og behandlingsrutiner, kompetanseutvikling, innsats for særskilte grupper og vurdere videre forankring av arbeidet med selvmord.

Sosial- og helsedirektoratet har på oppdrag fra Helse- og omsorgsdepartementet utredet og kommet med forslag til organisering av nasjonal kompetanse som kan bidra til å styrke feltet. Utredningen forelå våren 2003. Tiltak for å styrke det forebyggende arbeidet rettet mot barn og unge ble omtalt i St.meld.nr.16 (2002–2003) Resept for et sunnere Norge.

Sentrale tiltak i selvmordsforebyggende arbeid er foreslått videreført. Det foreslås å styrke Nasjonalt folkehelseinstituttets forskning på selvmordsadferd. Det er blant annet behov for å bygge opp kunnskap om selvmordsforskning. Regionale ressursmiljøer for selvmordsforebyggende arbeid foreslås videreført som i dag, i påvente av utredning om regional og lokal kompetanse og tilbud til ulike grupper av traumevoldsrammede. Videre er det behov for å fortsette arbeidet med oppfølgings- og behandlingsrutiner for selvmordsutsatte.

Samarbeidspartnere: Brukerorganisasjoner, andre departementer, fylkeslegene, kommunene, forskningsmiljøer, frivillige organisasjoner m.v.

Kapittel 5

5.4 Bedre forhold for barn og ungdom med nedsatt funksjonsevne

Regjeringen la i juni 2003 frem Stortingsmelding nr. 40 (2002–2003) «Nedbygging av funksjonshemmende barrierer». Stortingsmeldingen omhandler mål, strategier og tiltak i politikken for personer med nedsatt funksjonsevne og er en oppfølging av bl.a. NOU 2001:22 «Fra bruker til borger». Hovedinnsatsområdene i stortingsmeldingen er: arbeid og utdanning, tjenester og tilgjengelighet. I stortingsmeldingen inngår et eget kapittel om barn med nedsatt funksjonsevne og deres pårørende.

Regjeringen vil styrke habiliteringstjenesten for barn, og en ny satsing rettet mot barn med nedsatt funksjonsevne og deres familier forankres i landets lærings- og mestringssentre. Tilbudene skal gi bedre informasjon om diagnose/funksjonsnedsettelse, tjenester og tiltak samt bidra til at personer i samme situasjon kan møtes og utveksle erfaringer. Det foreslås et utvidet tilbud med samlivsveiledning for foreldre med barn med nedsatt funksjonsevne og økt støtte til Home-Start familiekontakten Norge som yter bistand til familier med barn med nedsatt funksjonsevne. Regjeringen la fram en ny handlingsplan for økt tilgjengelighet for personer med nedsatt funksjonsevne 23. november 2004.

FNs konvensjon om barnets rettigheter

Artikkel 23: FUNKSJONSHEMMEDE BARN

Psykisk og fysisk funksjonshemmede barn har rett til å leve et fullverdig og anstendig liv under forhold som sikrer dets verdighet, fremmer selvtillit, og letter barnets aktive deltakelse i samfunnet. Et funksjonshemmet barn har rett til særskilt omsorg. Barnet skal få undervisning, opplæring, helsetjenester, rehabiliteringstjenester, forberedelse til arbeidslivet og rekreasjonsmuligheter for å oppnå best mulig integrering og individuell utvikling. Staten skal samarbeide med andre land om dette, og ta spesielt hensyn til utviklingslandenes behov.

Helse og sosiale forhold

UNIVERSELL UTFORMING

Hver dag planlegges og fattes det beslutninger som påvirker samfunnet gjennom utforming av bygninger, utemiljø, produkter og tjenester. Disse valgene betyr mye for hverdagen til barn og unge, og særlig for dem med nedsatt funksjonsevne og deres familier. Universell utforming er en strategi for å motvirke og fjerne samfunnsskapede barrierer som kan hindre likeverd og deltakelse. Universell utforming handler om å tilrettelegge produkter og omgivelser på en slik måte at de kan brukes av alle mennesker uansett funksjonsevne – i så stor utstrekning som mulig – uten behov for tilpasning og spesiell utforming.

Handlingsplan for universell utforming

Miljøverndepartementet, kap. 1400, post 80 (i 1000 kroner):		
Regnskap 2003:	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
-	-	19 400

Regjeringen la høsten 2004 fram «Handlingsplan for økt tilgjengelighet for personer med nedsatt funksjonsevne – Plan for universell utforming innen viktige samfunnsområder». Nærmere 100 tiltak inngår i planen som bygger på sektoransvarsprinsippet. 15 departementer skal gjennomføre tiltak. For 2005 er det satt av totalt 186 millioner kroner på de ulike departementenes budsjetter. Tiltakene omfatter bl.a. innsats på kollektivtransport, offentlige bygninger som skoler, kulturbygg, anlegg og områder for idrett og friluftsliv. Bedre tilgjengelighet på disse områdene vil ha betydning for barn og unge generelt og for dem med nedsatt funksjonsevne og deres familier.

Mer informasjon

Miljøverndepartementet koordinerer oppfølgingen av handlingsplanen og tilhørende stimuleringsmidler. Ordningen er nærmere beskrevet i rundskriv T-1/04 Tilskotsordninger for 2005, se <http://odin.dep.no/md/norsk/dok/regelverk/rundskriv>). For mer informasjon om universell utforming, se <http://www.universell-utforming.miljo.no/>.

TILTAK FOR BARN MED NEDSATT FUNKSJONSEVNE OG DERES FAMILIER

Læring og mestring ved kronisk sykdom

Det er etablert lærings- og mestringssentre ved en rekke sykehus. Lærings- og mestringssenteret ved Aker Universitetssykehus ble etablert i 1997 og godkjent som nasjonalt kompetansesenter for læring og mestring ved kronisk sykdom i 2000. Ved dette senteret ble det i

2002 etablert et to-årig prosjekt, «Familieprosjektet». Prosjektet hadde som mål å sikre relevant informasjon og veiledning for familier med barn med nedsatt funksjonsevne. Prosjektet vil fra 2005 bli videreført innenfor en årlig ramme på 4 millioner kroner.

Mer informasjon

<http://www.aker.uio.no/LMS>

Kapittel 5

Samlivsveiledning for foreldre med funksjonshemmede barn

Barne- og familiedepartementet,
 kap. 841, post 70, up 40 (i 1000 kroner):

Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
4500	7500

Familier med funksjonshemmede barn står ofte overfor store utfordringer, og slitasjen på samlivet kan bli stor. Basert på erfaringer fra et prosjekt under Handlingsplanen for funksjonshemmede 1998–2002 ved Modum Bads Samlivssenter der foreldre med funksjonshemmede barn ble gitt tilbud om samlivskurs, ble det igangsatt et tre-årig prosjekt «Hva med oss?». Prosjektet, som ga tilbud om samlivsveiledning, ble avsluttet i 2004, men tiltaket vil bli videreført som et selvstendig tilbud i regi av Barne-, ungdoms- og familieetaten (jf. kap. 2.2 Familievern og konfliktløsning). Det tas sikte på å etablere et permanent landsdekkende tilbud til familier med funksjonshemmede barn forankret ved utvalgte familievernkontorer. Regjeringen har i statsbudsjettet for 2005 bevilget 3 millioner kroner ekstra til videreutvikling og styrking av tilbudet i 2005. Det vil også bli utarbeidet planer for videre oppfølging. Erfaringer fra tiltak innenfor handlingsplanen for funksjonshemmede vil danne grunnlag for å vurdere videre innsats for personer med nedsatt funksjonsevne.

Regjeringen har i 2005 også bevilget 2 millioner kroner ekstra til Home-Start Familiekontakten Norge som er et forebyggende tiltak for familier med små barn som er i en vanskelig livssituasjon. Hensikten er å styrke tilbudet om støtte og hjelp til familier med kronisk syke barn og funksjonshemmede barn.

Mer informasjon

<http://www.bufetat.no>

Opplæring i tegnspråk for foreldre og sterkt tunghørte barn

Opplæringsprogrammet «Se mitt språk!» er et modulbasert 40-ukers opplæringstilbud for foreldre med døve og sterkt tunghørte barn i alderen 0–16 år. Undervisningsplanen består av til sammen 900 timer i tegnspråk og 100 timer temabasert opplæring. Fire statlige spesialpedagogiske kompetansesentra for hørselshemmede og Ål folkehøgskole og kurssetter for døve står for gjennomføringen. For nærmere informasjon: bs@su-aa.stat.no.

Program for å forbedre de kommunale tjenestene til barn med nedsatt funksjonsevne og deres familier

Det vil i 2005 bli avsatt 7,5 millioner kroner til oppfølging av et toårig program med bl.a. konferanser, seminarer og informasjonstiltak rettet mot pleie- og omsorgsledere og saksbehandlere i kommunene. Målet med programmet er å spre gode eksempler og utveksle erfaringer med hensyn til å utvikle gode og fleksible kommunale tjenestetilbud til barn med nedsatt funksjonsevne og dere familier. Erfaringsutveksling og informasjonsspredning vil foregå på ulike arenaer og gjennom ulike tiltak.

Mer informasjon

St.meld. nr. 40 (2002–2003) «Nedbygging av funksjonshemmende barrierer. Strategier, mål og tiltak i politikken for personer med nedsatt funksjonsevne», finnes på <http://www.dep.no/asd>

Helse og sosiale forhold

GRUNN- OG HJELPESTØNAD, HJELPEMIDLER M.V.

Grunn- og hjelpestønad

Arbeids- og sosialdepartementet

Formål

Formålet med grunnstønaden er å gi økonomisk kompensasjon for visse ekstrautgifter på grunn av varig sykdom, skade eller lyte. Formålet med hjelpestønaden er å gi økonomisk kompensasjon for særskilt tilsyn eller pleie på grunn av varig sykdom, skade eller lyte. Forhøyet hjelpestønad for barn under 18 år skal bidra til at barnet får bedre mulighet til å bo hjemme.

Om støtteordningene

Grunnstønad kan gis til ekstrautgifter til bl.a. drift av tekniske hjelpemidler, transport, hold av førerhund og fordyret kosthold ved diett. Hjelpestønad gis kun når det foreligger et privat pleieforhold. Forhøyet hjelpestønad kan gis til barn under 18 år som har vesentlig større behov for tilsyn, pleie og annen hjelp enn det som dekkes av ordinær hjelpestønad

Bedring av funksjonsevnen, hjelpemidler

Arbeids- og sosialdepartementet

Formål

Tilrettelegging med hjelpemidler skal bl.a. fremme likestilling og deltakelse i arbeid og utdanning for personer med funksjonsnedsettelse.

Om ordningen

Personer som på grunn av sykdom, skade, eller lyte har vesentlig og varig innskrenket alminnelig funksjonsevne, har rett til stønad i den utstrekning det anses nødvendig og hensiktsmessig for å bedre vedkommendes evne til å klare dagliglivets gjøremål eller for at vedkommende kan motta pleie i hjemmet. Til personer under 26 år kan det ytes stønad til hjelpemidler til trening, stimulering og aktivisering for å opprettholde eller bedre funksjonsevnen. Slik stønad kan også ytes til spesial- eller ekstrautstyr i forbindelse med lek eller sportsaktiviteter.

Fra 2004 vil det for barn under 18 år også gis stønad til reservebriller for dem med spesialtilpassede briller som krever lang reparasjonstid.

Høreapparater

Arbeids- og sosialdepartementet

Formål

Formålet med stønadsordningen er å bidra til å bedre den alminnelige funksjonsevnen for personer med nedsett hørsel.

Om stønadsordningen

Trygden yter stønad til anskaffelse av høreapparat til personer som har et hørselstap av et slikt omfang at høreapparat er av vesentlig betydning for hørselsfunksjonen. Trygden dekker også nødvendige utgifter til reparasjon av høreapparater som det er ytt stønad til. For barn og ungdom under 18 år dekkes også utgifter til service.

Høreapparater med digital teknologi er dyrere enn analoge apparater, men gir for mange en klart bedre effekt. Mange av brukerne har derfor ønsket å skifte til digitale apparater. Markedet for høreapparater er som følge av dette endret, og de fleste apparatene som nå omsettes er digitale. Barn og unge under 18 år gis full dekning av utgifter til høreapparat uavhengig av om høreapparatet er analogt eller digitalt.

Fra 2004 vil det for barn under 18 år også gis stønad til reservehøreapparat for dem med spesialtilpasset høreapparat som krever lang reparasjonstid. Det er et vilkår at brukeren er funksjonelt døv uten høreapparat.

Ungdom og etablering

Etableringsfasen kan være økonomisk krevende og er viktig for hvordan ungdom klarer seg senere i livet både på bolig- og arbeidsmarkedet. Selv om de fleste ungdommer greier disse overgangene uten problemer, er det nødvendig at samfunnet tilrettelegger støtte, oppfølging og hjelp til de som har behov for det.

Boligpolitikken er sentral når det gjelder fordeling, bedre levekår, velferd og bærekraftig utvikling. For unge og vanskeligstilte er det blitt vanskeligere å etablere seg i en eierbolig eller i en midlertidig utleiebolig. Ikke minst gjelder dette i pressområdene. I tråd med St.meld. nr. 23 (2003–2004) Om boligpolitikken, prioriterer regjeringen låne- og tilskuddsordninger for unge og vanskeligstilte. Startlån som tildeles gjennom kommunene er det viktigste virkemiddelet for å skaffe boliger til unge i etableringsfasen. Regjeringen ser på etableringen av studentboliger som et målrettet tiltak for å hjelpe problemene for ungdom på utleiemarkedet. Staten vil fortsatt gi tilskudd til bygging av nye studentboliger.

Kapittel 6

STUDIEFINANSIERING

Statens lånekasse for utdanning, Utdannings- og forskningsdepartementet, kap. 2410, (i 1000 kroner):

Regnskap 2003:	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
21 385 897	22 055 336	25 877 429

Statens lånekasse for utdanning (Lånekassen) administrerer de stipend- og låneordninger som er opprettet med hjemmel i lov om utdanningsstøtte til elever og studenter. Fra undervisningsåret 2003–2004 er det innført en ny støtteordning for unge elever i ordinær videregående opplæring. I den nye ordningen er støtten målrettet mot elever fra familier med svak økonomi.

Mer informasjon

Rådgivere i videregående opplæring kan gi informasjon om Lånekassens regler. Forskriftene og annen informasjon finnes også på <http://www.lanekassen.no>

BOLIGETABLERING

Boligportalen

Kommunal- og regionaldepartementet

Boligportalen er et offentlig informasjonssted for boliginformasjon på Internett. Den retter seg spesielt mot de som skal skaffe seg bolig, enten de skal kjøpe eller bygge. Nettstedet gir også nyttig informasjon til personer i byggebransjen, offentlig ansatte, journalister, politikere og andre som jobber med boligsaker. Husbanken har det praktiske ansvaret for Boligportalen.

Informasjonen på Boligportalen er objektiv og dekker de mest sentrale spørsmålene som knytter seg til etablering i egen bolig. Boliganskaffelse er for de fleste en av de viktigste investeringene som foretas i livet. For å ta gode valg er det avgjørende at man har tilstrekkelig informasjon når investeringen foretas.

I Boligportalen er det viktig informasjon om offentlige regler, lån og tilskudd, kvalitet i bygg, veiledningsmateriell og annet relevant boligstoff. Portalen inneholder pekere til andre aktører i markedet, både organisasjoner og private. Portalen inneholder også hjelpemidler som lånekalkulator og budsjettregneark, som gjør det mulig å foreta beregninger knyttet til egen økonomi ved boliganskaffelsen.

Det vises også til Husbankens nettsted som har informasjon om låne- og tilskuddsordninger og andre forhold som kan være av interesse for ungdom som skal etablere seg på boligmarkedet.

Mer informasjon

- <http://www.boligportalen.net>
- <http://www.husbanken.no>

Studentboliger

Utdannings- og forskningsdepartementet,
kap. 0270, post 75 (i 1000 kroner):

regnskap 2003	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
212 719	170 158	124 243

Tilskuddet til studentboliger vil fra 2005 bli gitt som et fast tilskudd fordelt over to nivå. Øvre kostnadsgrense er satt til 400 000 kroner per hybelenhet, der 200 000 kroner er fast statstilskudd. Det er åpnet for en høyere kostnadsgrense på 500 000 kroner, der 250 000 kroner er fast statstilskudd, for pressområdene Oslo, Bergen

Ungdom og etablering

og Trondheim. Tilskuddsordningen skal sikre at det bygges studentboliger og at det gis en rimelig og forutsigbar bosituasjon for studenter.

Ved utgangen av 2003 disponerte studentsamskipnadene totalt 28 574 studenthybelenheter. På landsbasis gir dette en gjennomsnittlig dekningsgrad på 15,7 prosent. I 2004 ga Utdannings- og forskningsdepartementet støtte til bygging av om lag 530 nye hybelenheter.

Departementet har i perioden 1999–2004 gitt støtte til mer enn 3 700 nye hybelenheter. For 2005 foreslås det å bevilge nær 124 millioner kroner til bygging av nye studentboliger. Med en ramme for nye tilsagn på 74 millioner kroner, gir dette rom for å støtte mellom 300 og 370 nye hybelenheter, avhengig av hvor i landet disse bygges.

Boligtilskudd til etablering, utbedring og utleieboliger

Kommunal- og regionaldepartementet,
kap. 581 post 75, (i 1000 kr):

regnskap 2003	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
599 179	702 000	591 000

Formål

Boligtilskudd skal medvirke til at husstander med svak økonomi blant funksjonshemmede, sosialt vanskeligstilte, flyktninger og ungdom i etableringsfasen skal få nøkterne og egnede boliger.

Om tilskuddsordningen

Boligtilskuddsordningen forvaltes av Husbanken. Tilskuddet blir gitt til kommuner for videre tildeling til enkeltpersoner eller direkte fra Husbanken. Tilskuddet kan gå til både utleieboliger og eierboliger og benyttes i forbindelse med nybygging, kjøp eller utbedring av bolig. Tilskudd til utleieboliger blir gitt fra Husbanken til kommuner, stiftelser og lignende. De personrettede tilskuddene blir gitt under streng behovsprøving. Kommunene har anledning til å lage egne regelverk for ordningen, og reglene for behovsprøving kan derfor variere noe fra kommune til kommune. Når tilskuddet går til kjøp eller utbedring av bolig må den vanskelige situasjonen til husstanden være av en mer varig karakter. Tilskuddet blir utmålt etter hvor vanskeligstilt søkeren er og etter hvilket boligbehov søkeren har.

Fra 2005 er den statlige subsidieringen av utleieboliger lagt om som følge av St.meld. nr. 23 (2003–2004) Om boligpolitikken. Omleggingen innebærer at tilskuddene til utleieboliger reduseres fra 30 til 20 prosent av kostnadene. Dette kan medføre at husleiene i utleieboliger som får tilskudd fra Husbanken kan bli noe høyere. Imidlertid kompenseres dette ved at beboere i kommunalt disponerte utleieboliger får utbetalt mer i bostøtte.

Tilsagnsrammen, dvs. det beløp det kan settes i gang ny aktivitet for i budsjettåret, er i 2005 på 566 millioner kroner.

Mer informasjon

<http://www.husbanken.no>

Startlån

Kommunal- og regionaldepartementet

Formål

Startlånet skal bidra til at husstander med boligetableringsproblemer skal få mulighet til å etablere seg og bli boende i nøkterne og gode boliger.

Om låneordningen

Startlån skal gå til personer som har problemer med å etablere seg i egen bolig eller som har problemer med å bli boende i boligen. Det er kommunene som tildeler lånet. Retningslinjer og praksis kan variere noe fra kommune til kommune. Startlån gis til kjøp, utbedring, oppføring og refinansiering av bolig, og lånet kan finansiere hele boligkjøpet eller være toplån der andre gir grunnfinansieringen. Søknad om startlån sendes til kommunen lånesøker ønsker å bosette seg i.

Mer informasjon

<http://www.husbanken.no>

<http://www.startlan.no>

ARBEIDSMARKEDSPOLITIKK

Arbeidsledigheten blant ungdom

Registertall fra Aetat viser at gjennomsnittlig 3 100 personer mellom 16 og 19 år var arbeidsledige i 2003. Dette tilsvarer en ledighetsprosent på 2,8 i forhold til arbeidsstyrken (summen av sysselsatte og arbeidsledige). Om lag 5,7 prosent av de arbeidsledige under 20 år hadde i 2003 vært ledige i mer enn 26 uker (langtidsledige). Det er stor mobilitet mellom ulike situasjoner (jobb, utdanning, arbeidsledighet) for denne aldersgruppen. For første halvår 2004 hadde gjennomsnittlig ledighet sunket til 2 800 personer.

I aldersgruppen 20–24 år var gjennomsnittlig ledighet 14 100 personer i 2003. Dette tilsvarer en arbeidsledighetsprosent på 7,0 i forhold til arbeidsstyrken. 16,5 prosent av de registrerte ledige i gruppen var langtidsledige. For første halvår 2004 hadde gjennomsnittlig ledighet for gruppen sunket til 13 900 personer.

Aetats tilbud til ungdom

Hovedtilbudet til ungdom under 20 år er videregående opplæring i fylkeskommunal regi. Aetats rolle overfor ungdom er å få til en raskere overgang til arbeidslivet, det vil si bistå i overgangen mellom skole og arbeid. Ungdomsgarantien som sikrer ungdom under 20 år som er uten skoleplass eller arbeid tilbud om arbeidsmarkedstiltak, videreføres i 2005. Ungdom som oppsøker Aetat vil i første omgang få tilbud om informasjon, veiledning og formidlingsbistand. Det satses på å fremme aktiv jobbsøking, blant annet ved utvikling av bedret jobbsøkingstjeneste på nettet. Formidlingsbistand skal så langt det er mulig tilpasses arbeidssøkers og arbeidsgivers behov.

Aetat kan, i samarbeid med arbeidssøkeren, lage en handlingsplan for videre kvalifisering og/eller arbeidstilvenning. Aetats medvirkning og oppfølging foregår ofte i tilknytning til en konkret arbeidssituasjon, enten ved en ordinær arbeidsplass eller ved tiltaksplass i ordinær eller skjermet virksomhet. Tiltakene Arbeid med bistand og Arbeidspraksis i skjermet virksomhet, hvor omfanget av personlig oppfølging er stort, er aktuelle virkemidler for yrkeshemmet ungdom i et samarbeid om overgang mellom skole og arbeid.

Samarbeid med oppfølgingstjenesten

Oppfølgingstjenesten koordinerer tiltak for å få ungdom som av ulike grunner faller ut av videregående skole, tilbake til opplæring, i arbeid eller skole. Samarbeidet med oppfølgingstjenesten er viktig for Aetats tilbud. Ungdom som har droppet ut av skolen og oppsøker Aetat får vanligvis informasjon, veiledning og formidlingsbistand over en kort periode. Dette skal være en aktiv periode som gir ungdommen mer kunnskap om arbeidsmarkedet, egne interesser og forutsetninger for å få jobb. Hvis utsiktene til arbeid er små, kan ungdom få tilbud om arbeidsmarkedstiltak. Vurderingen av behov for tiltak skjer i samarbeid med ungdommen selv og eventuelt i samarbeid med oppfølgingstjenesten eller opplæringsmyndighetene. I størst mulig grad skal ungdom tilbys kombinerte opplegg med arbeidspraksis og videregående opplæring.

Ungdom og etablering

ARBEIDSMARKEDSTILTAK

Arbeidsmarkedstiltak skal bidra til å styrke deltakernes kompetanse og arbeidsevne, samt øke deltakernes mulighet for ordinært arbeid. Arbeidspraksis er det vanligste tiltaket for ungdom, men også andre tiltak som for eksempel opplæring og lønnstilskudd kan benyttes. Tilskudd til jobbskappingsprosjekter skal bidra til etablering av egen virksomhet og bedre sysselsettingsmulighetene for arbeidsledige og yrkeshemmede. Ungdom mellom 20 og 24 år er en prioritert målgruppe ved utlysning av midler. Ungdom i denne aldersgruppen som er mottakere av sosialhjelp er også en av flere målgrupper for regjeringens satsing på aktive arbeidsmarkedstiltak som ledd i bekjempelsen av fattigdom.

Arbeidspraksis

Tiltaket skal gi tilrettelagt arbeidstrening med oppfølging. Tiltaket skal bidra til å utprøve den enkeltes muligheter på arbeidsmarkedet og bidra til å styrke deltakernes muligheter til å komme i arbeid eller utdanning. Det skal utarbeides en plan for den enkelte deltaker. Arbeidspraksis foregår enten i ordinær eller skjermet virksomhet

Opplæring

Opplæring skal bidra til at yrkeshemmede og ordinære arbeidssøkere kvalifiseres til ledige jobber, og hindre utstøting av arbeidstakere som står i fare for å falle ut av arbeidslivet. Opplæring gis som arbeidsmarkedskurs organisert i samarbeid med Aetat for Aetats brukergrupper. Yrkeshemmede kan i tillegg tilbys ordinær utdanning som ledd i yrkesrettet attføring, dersom Aetat vurderer det som nødvendig og hensiktsmessig for å skaffe eller beholde høvelig arbeid. Deltakere i opplæringstiltak skal være over 19 år. Den samme aldersgrensen gjelder ikke yrkeshemmede som har rett til yrkesrettet attføring etter folketrygdloven.

Lønnstilskudd

Lønnstilskudd skal bidra til at utsatte grupper arbeidssøkere ansettes på ordinære lønns- og arbeidsvilkår. Dette skal oppnås ved å gi kompensasjon i form av tidsbegrenset lønnstilskudd til arbeidsgivere som ansetter personer i målgruppen på ordinære ansettelses- og arbeidsvilkår med sikte på et varig arbeidsforhold. Tiltaksdeltakerne skal utføre ordinære oppgaver i en offentlig eller privat virksomhet.

Mer informasjon

<http://www.aetat.no>

Etablerertilskudd ved generasjonsskifte i landbruket

Landbruks- og matdepartementet,
kap. 1150 (i 1000 kr):

regnskap 2003	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
21450	21 450	*

* I 2005 er det opp til fylkesmannen å vurdere hvor stor andel som skal settes av til dette formålet.

Formål

Ordningen har som formål å stimulere til rekruttering av begge kjønn til landbruket.

Om ordningen

Tilskuddet gis der det i forbindelse med generasjonsskifte på landbrukseiendommer er nødvendig å gjennomføre mindre investeringer for å opprettholde tradisjonell landbruksdrift eller tilleggsnæring. Det er en øvre grense på 35 år for å kvalifisere til tilskudd ved generasjonsskifte og framskynde tidspunkt for overtakelse. Tilskudd forvaltes av Statens nærings- og distriktsutviklingsfond på fylkesnivå og kan gis med inntil 40 prosent av godkjent kostnadsoverslag begrenset oppad til kroner 150.000 per landbrukseiendom.

Internasjonalt samarbeid, kontakt og bistand

Samfunnsutviklingen skjer i et komplekst system av økonomiske, sosiale og kulturelle påvirkninger på tvers av landegrensene. Globaliseringen av verdenssamfunnet fordrer at ungdom har kunnskap om situasjonen i andre land og får erfaring fra samarbeid med ungdom fra andre kulturer og miljøer. Det er følgelig viktig at barn og ungdom får bedre anledning til å delta i det internasjonale samarbeidet og at de får kjennskap til og forståelse for andre lands kulturelle og sosiale tradisjoner. Økende mobilitet blant barn og ungdom gir muligheter til bedre forståelse.

Moderne informasjons- og kommunikasjonsteknologi åpner nye veier for internasjonal kontakt i en globalisert verden. Internasjonaliseringen av samfunnet stiller Norge overfor nye utfordringer. Ny kommunikasjonsteknologi og økende mobilitet har som konsekvenser at vi må forholde oss mer aktivt enn tidligere til internasjonale og globale problemstillinger. Kravene til kunnskap både når det gjelder språk og kulturforståelse er økende. Dette er utfordringer som barn og ungdom i økende grad vil møte i årene som kommer.

Barn og ungdom i utviklingsland har svært ofte meget vanskelige oppvekstvilkår og er spesielt utsatt. Norsk utviklingsbistand kan bidra til å endre denne situasjonen og skape en bærekraftig utvikling i landene som bedrer levekårene. Ungdom i Norge kan gjennom ulike tiltak og ved et aktivt engasjement bidra i denne utviklingen. Internasjonalt samarbeid er av stor betydning og regjeringen vil forsterke sitt engasjement på det barne- og ungdomspolitiske området.

Det er et generelt problem i internasjonal utviklingsbistand at det utvikles fragmenterte tiltak. Dette gjelder også tiltak for barn. I norsk utenriks- og utviklingspolitikk legges det derfor stor vekt på koordinering og samarbeid på nasjonalt og internasjonalt nivå. I samarbeidet med FN-organisasjoner, Verdensbanken, andre lands myndigheter, m.m., legges det vekt på at koordinering og samarbeid er nødvendig for å effektivisere arbeidet for å bedre barns rettigheter, oppvekst og levekår. Det er økt fokusering på barns problemer på den internasjonale arena. Likevel er det langt igjen før man kan si at man har oppnådd en klar forbedring i de fleste barns livssituasjon.

Det internasjonale kunnskapssamfunnet setter nye krav til landenes utdanningssystemer. Internasjonalisering betyr også nye muligheter. Utdanningens hovedmål bør være å sette enkeltindividet i stand til å utnytte informasjonsstrømmen – legge forholdene til rette for læringskultur og varierte opplæringsmiljøer – slik at den enkeltes evner kan utnyttes fullt ut til egen og samfunnets nytte. Det fordrer bl.a. at opplæringen i barne- og ungdomsårene skaper et fundament for livslang læring – læring gjennom hele livsløpet.

Internasjonalt samarbeid er viktig for å fremme en bredere forståelse av medborgerskap (citizenship), demokrati, felles verdier og kulturelt mangfold. Ulike former for utvekslinger over landegrensene og andre former for internasjonalt samarbeid for barn og unge er viktige virkemidler for å oppnå disse målene.

Kapittel 7

7.1 Internasjonalt barne- og ungdomssamarbeid

NORDISK SAMARBEID

Barne- og familiedepartementet

Det nordiske samarbeidet har lange tradisjoner og har bidratt til et sterkt samhold mellom de nordiske landene. Innenfor det ungdomspolitiske området er Nordisk ungdomskomiteé det rådgivende organet overfor Nordisk Ministerråd. Ungdomskomiteéen består av representanter for de departementer som har ansvar for ungdomsspørsmål, de nasjonale ungdomsrådene og representanter fra selvstyreområdene og en representant fra Davgi, Samisk ungdomsråd, kan delta som observatør på møtene. Komiteen er underlagt Embetsmannskomiteen for kultur.

Komiteen vil ha et særlig ansvar for oppfølgingen av den tverrsektorielle handlingsplanen for barne- og ungdomspolitisk samarbeid i perioden 2001–2005, «Norden i et nytt årtusen». Komiteen har også som mandat å styrke samarbeidet for å skape en felles politikk når det gjelder arbeidet i EU, Europarådet og i forhold til nærområdene. Likeledes er utviklingen av samarbeidet innen ungdomsforskning viktig. Komiteen fordeler midler til det nordiske ungdomssamarbeidet gjennom organisasjonsstøtte og prosjektstøtte. Administrasjonen av disse støtteordninger ivaretas av CIRIUS (www.ciriui-online.dk).

Barn, ungdom og familiespørsmål har fått økt fokus i det nordiske sosialpolitiske samarbeidet. Det har resultert i flere rapporter om status på kunnskap om barn og unges levekår i Norden.

Barnepolitiske spørsmål er i Nordisk Ministerråd underlagt Embetsmannskomiteen for sosiale spørsmål. Arbeidet er særlig fokusert på situasjonen for de mest utsatte barna i nordisk sammenheng og arbeidet overfor nærområdene, særlig innsatsen rettet mot Nordvest Russland.

Gjennom handlingsplanen for barn og unge i nærområdene er det satt et særlig fokus på levekår for barn og unge i Nordvest Russland. Handlingsplanen er et tverrsektorielt prosjekt mellom nærområdegruppen under EK-S, Gruppen for barne- og ungdomskultur i Norden (BUK) og Nordisk SkoleSamarbeid (NSS). Det har vært lagt vekt på utvikling av et system for håndtering av prosjekter og konkretisering av tiltak. Handlingsplanen initierer prosjekter av tverrsektoriell karakter på helse-, sosial-, kultur- og skoleområdet. Målgruppen er utsatte barn og unge i nærområdene, og Norge har spesielt fokusert på prosjekter i Nordvest Russland i tråd med nærområdestrategien. Forebyggende arbeid mot rus er et område som spesielt vil prioriteres framover.

Mer informasjon

<http://www.norden.org>

Internasjonalt samarbeid, kontakt og bistand

Nordisk kultursamarbeid for barn og unge

Kultur- og kirkedepartementet

Det nordiske kultursamarbeidet for barn og unge under Nordisk Ministerråd koordineres av Styringsgruppen for barne- og ungdomskultur (BUK). Gruppen har representanter fra alle de nordiske landene og selvstyreområdene.

Til grunn for styringsgruppens arbeid ligger den tverrsektorielle handlingsplanen «Norden inn i et nytt årtusen 2001–2005», «Handlingsplan for barn og ungdom i Nordens nærområder» og BUKs egen handlingsplan «Det unge Norden – fellesskap og kulturelt mang-

fold 2002–2006». BUKs handlingsplan skisserer fire hovedsatsingsområder:

1. Nye medier, nye uttrykksformer og ny teknologi
2. Det flerkulturelle samfunn
3. Lek og leketradisjoner
4. Viten og erfaringer

For å nå målene i handlingsplanen initierer BUK prosjekter i samarbeid med sentrale kulturinstitusjoner i Norden og andre grupper innenfor Nordisk Ministerråd.

Mer informasjon

- <http://www.norden.org>
- <http://www.valhalla.norden.org>

EUROPEISK SAMARBEID

Samarbeid med nærområdene

Barne- og familiedepartementet

Regionalt samarbeid i Barentsregionen og Østersjøområdet har som målsetting å styrke samarbeidet med og bidra til utvikling og utbygging av demokratiske tradisjoner i våre nærområder. Barne- og familiedepartementet vil særlig legge vekt på samarbeidstiltak med de baltiske stater og Nordvest-Russland.

Det er etablert en arbeidsgruppe med representanter fra departementene med ansvar for ungdomspolitik i de landene som er med i Østersjørådet. Denne arbeidsgruppen skal blant annet følge opp handlingsplanen som ble vedtatt på Ungdomsministerkonferansen som ble holdt i Vilnius, Litauen, sommeren 2002. Barne- og familiedepartementet vil i 2005 arbeide aktivt med implementeringen av den vedtatte handlingsplanen. Sekretariatet for ungdomspolitisk samarbeid, som er finansiert i fellesskap av landene som er med i Østersjørådet, er etablert i Kiel, Schleswig-Holstein, vil spille en viktig rolle i dette arbeidet. På grunnlag av en evaluering av arbeidet, vil det i 2005 bli diskutert i hvilke former samarbeidet på ungdomsområdet i Østersjøregionen skal gjennomføres.

Som et ledd i Østersjørådets arbeid for å hindre seksuelt misbruk av barn i medlemslandene, er det etter initiativ fra Norge og Sverige etablert et IT-nettverk, «The House of Children at risk», som gir nye muligheter for kommunikasjon, kunnskapsutveksling og informasjon. IT-nettverket ble forankret som en del av Østersjørådets ordinære virksomhet fra 2002. Dette arbeidet vil bli videreført og ses i sammenheng med Nordisk Ministerråds handlingsplan for barn og ung-

dom i Nordens nærområder. I 2005 vil det arbeides med å bygge opp et nasjonalt nettverk i Norge som kan bidra i det regionale IT-nettverket.

I 2002 ble det også etablert en barnegruppe i regi av Østersjørådet (Working Group for Children at Risk in the Baltic Sea Region). Gruppen skal arbeide med spørsmål knyttet til utsatte barn og unge i regionen og vil være en del av Østersjørådets virksomhet. Gatebarn, barn som utsettes for menneskehandel, enslige mindreårige i regionen og barn bosatt på institusjon skal vies spesiell oppmerksomhet i dette samarbeidet. I 2005 vil det være et spesielt fokus på barn som utsettes for menneskehandel.

Norge overtok formannskapet i Barentsrådet i oktober 2003 for en 2-års periode. Barne- og familiedepartementet vil som følge av dette lede arbeidsgruppen som har ansvar for ungdomspolitiske spørsmål. Departementet tar sikte på et nært samarbeid med Barentssekretariatet og Regionrådets ungdomsgruppe. Hovedoppgaven blir å gjennomføre handlingsplanen som ble vedtatt på Ungdomsministerkonferansen i Tromsø i 2001 og Regionrådets program på ungdomsområdet. Det er etablert et kontor i Murmansk som gir informasjon og veiledning til aktører på det ungdomspolitiske området i regionen. Kontoret er finansiert i fellesskap av Russland, Finland, Sverige og Norge.

Departementet vil videreføre samarbeidsavtalen med Litauen på det ungdomspolitiske området og utvide den til også å omfatte barnepolitiske tiltak.

Kontakt og kunnskapsutveksling med andre land som kan gi nyttige innspill til utvikling av tiltaksapparatet for utsatte barn og unge vil fortsette, blant annet det bilaterale samarbeidet med engelske myndigheter og kompetansemiljøer på barnevernområdet.

Kapittel 7

Utenriksdepartementet

Innenfor Handlingsplanen for søkerlandene til EU og prosjektsamarbeidet med Russland/SUS gir Utenriksdepartementet støtte til utvekslinger og prosjekter for barn og unge, med geografisk fokus på de baltiske stater og Nordvest-Russland. Barentssekretariatet i Kirkenes har et særlig ansvar for samarbeid i Barentsregionen.

Samarbeid i EU/EØS-området

Barne- og familiedepartementet

Europakommisjonen la i november 2001 fram en hvitbok om ungdomspolitiske utfordringer. Rådet sluttet seg i mai 2002 til hovedtrekkene i hvitboka og besluttet å prioritere arbeidet med emnene «Informasjon om ungdoms deltakelse». Det videre arbeidet med disse prioriteringene skal gjennomføres etter prinsippene i EUs nye styringsmekanismer, ved å benytte «Den åpne samordningsmetoden». EFTA/EØS landene har uttrykt ønske om å delta i den videre hvitbokprosessen ut fra de rettigheter, forpliktelser og begrensninger som EØS-avtalen setter. EU har til nå ikke åpnet for slik deltakelse fra EFTA/EØS landenes side.

Europakommisjonen la 14. juli 2004 fram et forslag til nytt ungdomsprogram for perioden 2007–2013. Programmet vil bli behandlet av Europaparlamentet og Rådet i 2005. Barne- og familiedepartementet vil gjennom samarbeidet i EFTA og gjennom bilaterale kontakter med medlemslandene, legge fram norske synspunkter på forslaget til nytt program og på EFTA/EØS landenes deltakelse.

Barne- og familiedepartementet har ansvaret for Norges deltakelse i EU-programmet DAPHNE II (2004–2008) som et ledd i arbeidet mot vold og seksuell utnyttning av barn, ungdom og kvinner. Programmet legger vekt på å stimulere frivillige organisasjoner til innsats i samarbeid med offentlige myndigheter, til kompetansestyrking på feltet gjennom tverretatlige kurs og utredningsvirksomhet m.m.

EØS-avtalen gir gode muligheter til å delta i utviklingen av ungdomspolitiske tiltak i EU, og den gir ungdom i Norge anledning til økt deltakelse i internasjonalt samarbeid. Norge har siden 1994 deltatt i ungdomsutvekslingsprogrammet Youth for Europe, og siden 1997 i Europeisk volontørtjeneste for ungdom. Disse programmene er erstattet av programmet «UNG i Europa» som skal gjennomføres i 7-årsperioden 2000–2006.

Programmet UNG i Europa består av fem delprogrammer:

- Gruppeutveksling, gir økonomisk støtte til utveksling av ungdomsgrupper i alderen 15 til 25 år

- Volontørtjeneste for ungdom, gir ungdom i alderen 18 til 25 år mulighet til å gjøre en frivillig tjeneste i et annet land i inntil 12 måneder
- Lokale ungdomsprojekter, gir tilskudd til lokale prosjekter hvor ungdom selv tar initiativ. Tiltaket skal bl.a. gi ungdom som har deltatt i volontørtjeneste mulighet til å omsette sine erfaringer i praktiske prosjekter når de kommer hjem
- Samarbeid med andre programmer, skal utvikle tiltak og prosjekter som omfatter de tre EU-programmene Sokrates, Leonardo da Vinci og UNG i Europa
- Opplæring, informasjon og nettverk, skal støtte og stimulere utviklingen av felles opplæringstiltak for ungdomsledere og personer som arbeider med ungdom, utvikling av ungdomspolitikken i medlemslandene, eksperimentelle tiltak og tiltak som fremmer samarbeid mellom organisasjoner og myndigheter som arbeider med ungdomsspørsmål.

Alle landene som deltar i programmet forplikter seg til å etablere et nasjonalt kontor som skal informere om programmet og behandle søknader om midler fra den delen av budsjettet som er desentralisert. I Norge er det nasjonale kontoret knyttet til Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir).

Mer informasjon

<http://www.ungieuropa.net>

Samarbeid gjennom Europarådet

Barne- og familiedepartementet

Ungdomspolitiske spørsmål har høy prioritet i Europarådet. På ungdomsområdet driver Europarådet to ungdomssentre, ett i Strasbourg og ett i Budapest, som benyttes av de internasjonale frivillige organisasjonene og tilbyr internasjonale ledertreningskurs, blant annet i samarbeid med EU. Europarådet har også et europeisk ungdomsfond som gir tilskudd til de frivillige organisasjonenes samarbeid. Barne- og familiedepartementet representerer Norge i styringskomiteen for ungdomsspørsmål (CDEJ), hvor representanter fra 48 land i Europa deltar. Europarådet legger i større grad opp til et tverrsektorielt arbeid på barne- og ungdomsområdet hvor det blir et mer strukturelt samspill mellom ungdomssektoren og Europarådets øvrige sektorer. Dessuten vil Europarådet legge større vekt på å yte bistand til medlemsland som ønsker å etablere en samordnet ungdomspolitik. Ordningen med internasjonale vurderinger av medlemslandenes ungdomspolitik vil bli videreført. Norsk ungdomspolitik ble vur-

Internasjonalt samarbeid, kontakt og bistand

dert i 2003 og Europarådets vurdering ble presentert i Oslo i januar og Strasbourg i februar 2004.

Europarådet vil avholde en ministerkonferanse for statsråder med ansvar for ungdomspolitiske spørsmål i Ungarn i september 2005. Hovedtema på konferansen vil være ungdom og vold.

Barnepolitiske spørsmål i Europarådet hører inn under styringskomiteen for sosial-, arbeids- og trygdespørsmål (social cohesion – CDCS). Under styringskomiteen er det satt i gang et eget barneprogram, et eget forum for barne- og familiepolitiske spørsmål, og fra desember 2004 er det etablert en egen ekspertkomite for barn og familier som vil erstatte det tidligere forumet. De siste årene har ulike arbeidsgrupper vært i aktivitet. Det er blant annet utarbeidet veiledere og retningslinjer for en aktiv barnehagepolitikk, erfaringsmateriale og veiledning på barn og unges deltakelse og medvikning i samfunnet og en statusrapport om barn og unge som bor på institusjoner. Denne rapporten inneholder alternative tiltak til institusjon, og det er utarbeidet et forslag til en rekommendasjon for å ivareta rettssikkerheten for barn og unge som bor på institusjon.

Den nye ekspertkomiteens arbeid skal ha et klart barnepolitisk perspektiv, men vil også fokusere på foreldrerollen. To prosjekter vil stå sentralt framover. Det ene dreier seg om barn som utsettes for vold og/eller er vitne til vold. Prosjektet vil være tverrsektorielt og trekke inn blant annet helse-, undervisnings- og ung-

domsområdet. Det andre prosjektet vil sette fokus på foreldrerollen og relasjonen mellom barn og foreldre.

Europarådet har 48 medlemsland. Det arbeidet som gjøres for å sikre sosial trygghet og en god oppvekst for barn og unge, slik det også kommer til uttrykk i barnekonvensjonen, menneskerettighetskonvensjonen og sosialpakten, er viktig for de landene som er i en prosess med å utvikle sine velferdsordninger.

Childwatch International

Utenriksdepartementet

Childwatch International's drift av et internasjonalt forskernetverk innen barneforskning ble opprinnelig finansiert av UD, men arbeidet drives i dag med midler fra en avtale mellom NORAD og Forskningsrådet. Nettverket skal fremme tverrfaglig forskning om barns utvikling, levekår og rettigheter samt fremme formidling av resultater innen barneforskning. I den forbindelse arrangeres det ved Universitetet i Oslo i juni 2005 en stor internasjonal konferanse om barn og ungdoms situasjon i samfunn under endring.

Mer informasjon

<http://www.childwatch.uio.no>

INTERNASJONALT ORGANISASJONS- OG SOLIDARITETSARBEID

Utveksling av elever

Utdannings- og forskningsdepartementet

Det er en omfattende utveksling av elever på videregående skoles nivå i regi av ulike internasjonale utvekslingsorganisasjoner. I tillegg har en del videregående skoler egne opplegg for utveksling gjennom direkte samarbeid med utenlandske skoler. Det eksisterer i dag forsøksordninger med finansiering av videregående opplæring i utlandet gjennom Lånekassen i forbindelse med utveksling av enkeltelever gjennom godkjente utvekslingsorganisasjoner og utveksling av klasser. Utdannings- og forskningsdepartementet har foreslått å gjøre disse ordningene permanente fra skoleåret 2005–2006.

Samarbeidspartner: Utdanningsdirektoratet.

Operasjon dagsverk

Utdannings- og forskningsdepartementet

All opplæring skal ha et internasjonalt perspektiv. Operasjon Dagsverk (OD), som startet i 1964, arrangeres av Elevorganisasjonen, og elevene jobber under mottoet «Utdanning for likeverd». Hensikten er å fremme global forståelse og bidra til å heve kunnskapene om nord-sør problematikk. I forbindelse med Operasjon Dagsverk gjennomfører også mange ungdoms- og videregående skoler hver høst Internasjonal uke. Internasjonal uke retter et globalt søkelys mot barn og ungdoms oppvekstvilkår i andre deler av verden, menneskerettigheter, miljø- og fattigdomsspørsmål.

For å stimulere til aktivitet, kreativitet og internasjonalt engasjement på skolene, er det de siste to årene blitt delt ut en pris for beste Internasjonal uke.

Kapittel 7

Prisbeløpet er på 50 000 kroner og går til den ungdoms- eller videregående skole som gjennomfører og dokumenterer det beste opplegget.

Elevene jobber én dag i solidaritet med ungdom som ikke får oppfylt sin rett til utdanning i samme grad som ungdom i Norge. Operasjon Dagsverk 2004 gikk til anti-volds-prosjekter i regi av ungdom i Sør-Afrika. Antallet elever som deltar hvert år er om lag 120 000.

Mer informasjon

<http://www.od.no>

Samarbeidspartnere: Elevorganisasjonen/ Operasjon Dagsverk, Utdanningsforbundet, Norsk skolelederforbund, Utenriksdepartementet og Utdanningsdirektoratet.

Fredskorpset – Fredskorpset Ung

Utenriksdepartementet, kap. 160, post 70 (i 1000 kroner):		
regnskap 2003	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
120 000	135 000	145 000

Formål

Fredskorpset er et forvaltningsorgan med særskilte fullmakter. Fredskorpset er i dag resultatet av en omfattende omlegging som ble sluttført i 2000. Fredskorpset skal bidra til å skape kontakt og samarbeid mellom partnere i Norge og i utviklingsland, og er i så måte et utviklingsprogram basert på gjensidighet. Et sentralt mål er å bidra til styrking av sivil samfunn i utviklingslandene. Det legges stor vekt på tilbakeføring av kunnskap og erfaring også til vårt eget samfunn. Fredskorpset er derfor også en plattform for debatt om utviklingsspørsmål og nord-sør forhold.

Fredskorpset sender ikke selv ut deltakere, men arbeider gjennom sine partnere («fredskorpspartnere»). Fredskorpspartnerne utvikler samarbeidsprogrammer, legger til rette for oppfølging, søker om midler til finansiering og rapporterer om virksomheten.

For å styrke ungdomsprofilen startet Fredskorpset i

2002 planleggingen av et eget ungdomsprogram, Fredskorpset Ung (FK Ung), som nå er i gang med sitt arbeid. Programmet er rettet inn mot ungdom mellom 18 og 25 år og skal bidra til at deltakerne utvider sin kunnskap og erfaring gjennom uteopphold av minst tre måneders varighet. FK Ung vil i tillegg til å støtte opp om og videreutvikle ungdomsutvekslingsprogrammer, ta initiativ til utvikling av nye programmer.

Mer informasjon

<http://www.fredskorpset.no>

Fred, forsoning og demokrati (ODA – godkjente land på Balkan)

Utenriksdepartementet, kap. 164, post 71 (i 1000 kroner):		
regnskap 2003	Budsjett 2004:	Budsjett 2005:
46 726	27 500	*

* Fordelingen av budsjettet for 2005 er ikke foretatt. Det tas sikte på støtte på samme nivå som i 2004.

Formål

Tilskuddene er gitt for å styrke barn og ungdoms rettigheter, bidra til å bedre utdannings- og levekår på Vest-Balkan, samt for å bidra til stabiliseringsprosessene i regionen. Differansen mellom 2001 og 2002 skyldes et engangsbidrag på NOK 25 millioner i 2001 i bilateral støtte til Serbia til dekning av utbetaling av barnetrygd.

Om ordningen/handlingsplanen

Det er bl.a.gitt støtte til:

- UNICEF
- NGOer (Non-governmental organizations) som arbeider for barns rettigheter
- Menneskerettighetsskoler for ungdom
- Barne- og ungdomsorganisasjoners utvikling
- Anti-trafficking tiltak
- Forebyggende tiltak mot hiv/aids
- Skolerehabilitering

TILSKUDD TIL FRIVILLIGE ORGANISASJONER

Barne- og familiedepartementet

Barne- og familiedepartementet bevilger midler til de landsomfattende, frivillige barne- og ungdomsorganisasjonenes internasjonale arbeid. Tilskuddsordningen reguleres av forskrift om tilskudd til frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner av 16. desember 2002. Den for-

valtes av Fordelingsutvalget, som har sekretariat hos Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). I tillegg fordeler Bufdir også tilskudd til det internasjonale arbeidet som Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU) gjennomfører.

7.2 Utdannings samarbeid

NORDISK UTDANNINGSSAMARBEID

Utdannings- og forskningsdepartementet

Nordisk Ministerråds samarbeid om grunnopplæring og høyere utdanning har som mål å heve kvaliteten på opplæringen og utdanningen i Norden. Skolesamarbeidet skal fremme et helhetssyn på barns og unges utdanning fra førskole til videregående opplæring. Gjennom Nordisk Ministerråds skolesamarbeid tas det initiativ til erfaringsutveksling som omfatter både det politiske nivå, embetsmannsnivå og fagmiljøene.

I Strategi for nordisk utdannings- og forskningssamarbeid 2005–2007 (Norden som foregangsregion for utvikling av menneskelige ressurser) er følgende områder utpekt som viktige tverrsektorielle samarbeidsområder:

- kvalitet i utdanning og forskning
- nedbygging av grensehindre
- mobilitet og nettverksbygging
- utdanning for bærekraftig utvikling
- fleksibel læring
- Nordens språk
- informasjonsteknologi

Avtalen om nordisk utdanningsfellesskap på den videregående skoles nivå, som første gang ble inngått i 1992, ble i november 2004 underskrevet av de nordiske utdanningsministrene i revidert versjon. Avtalen sikrer ungdom i de nordiske land adgang til videregående opplæring i hele Norden. Dette gjelder opplæring i skole, ikke opplæring i bedrift. Den nordiske avtalen om adgang til høyere utdanning sikrer at statsborgere i nordiske land behandles som det enkelte lands egne bor-

gere ved søknad om opptak til høyere utdanning. På samme måte sikrer Reykjavikerklæringen (2004), som er en videreføring og fornyelse av Sigtunaavtalen om nordisk tentamensgyldighet, godkjenning av kvalifikasjoner fra høyere utdanning mellom de nordiske landene. Reykjavikerklæringen bygger på at de nordiske landene har tiltrådt Europarådets og UNESCOs konvensjon av 1997 om godkjenning av kvalifikasjoner vedrørende høyere utdanning i Europaregionen (Lisboakonvensjonen).

ODIN nordisk skolenett ble i 2003 omdøpt til Nordisk skolenett og drives nå av det svenske Skolverket. Nordisk skolenett er en tjeneste fra Nordisk Ministerråd med hovedformål å stimulere til samarbeid mellom nordiske skoler, elever og lærere.

Mer informasjon

- <http://www.norden.org>
- Nordisk skolenett: <http://www.nordiskol.org/>
- Nordiske avtaler på utdannings- og forskningsområdet: <http://www.norden.org/avtal/utbildning/sk/index.asp>
- Nordisk samarbeid innen høyere utdanning: <http://www.norden.org/hogreutbildning/sk/index.asp>

Samarbeidspartnere: Nordisk ministerråd og Utdanningsdirektoratet.

Kapittel 7

Nordplus

Nordisk Ministerråds mobilitets- og nettverksprogrammer i Nordplus-familien er fra 2004 organisert i 5 programmer for perioden 2004–2006: Nordplus-junior (elever og lærere i grunnskolen og den videregående skole), Nordplus (studenter og lærere ved nordiske universiteter og høyskoler), Nordplus-voksen, Nordplus-språk og Nordplus-nabo (støtte til nettverk innen utdanning forskning i Norden, de baltiske landene og Nordvest-Russland). Utrvekslingsprogrammene og det nordiske avtaleverket på området bidrar til at det etableres nordiske møtesteder for barn og unge. Her kan

barn og unge knytte kontakter og vennskapsbånd på tvers av landegrensene og få praktisk og jordnær hjelp til nabospråkforståelse. Den internasjonale stipendeksjonen i Norges forskningsråd er kontakt- og informasjonsorgan for Nordplus-programmene på norsk side.

Mer informasjon

<http://www.norden.org/>

<http://www.forskningsradet.no/is/>

Samarbeidspartnere: Nordisk Ministerråd, Utdanningsdirektoratet og Norges forskningsråd.

EUROPEISK UTDANNINGSSAMARBEID

Utdannings- og forskningsdepartementet

Europarådet

Utdanningssamarbeidet i regi av Europarådet omfatter om lag 45 land. Samarbeidet tar opp dimensjoner av betydning for barn og unge innenfor Europarådets medlemsland. Samarbeidet om opplæring og utdanning retter seg bl.a. mot opplæringens rolle mht å oppdra barn og unge til demokratisk medborgerskap, som omfatter demokratiforståelse, menneskerettigheter, «citizenship» og rettsstatens prinsipper. Europarådet gjennomfører i 2005 «Det europeiske året for medborgerskap gjennom utdanning». Samarbeidet i Europarådet retter også søkelyset på den europeiske dimensjon i historieundervisningen i medlemslandene, både som grunnlag for å motvirke etnosentrisme og intoleranse, og for å sette søkelyset på språkforståelse. Europarådet har gjennom mange år også utviklet svært gode metodiske verktøy for språkundervisningen for å lette kommunikasjon på tvers av språklige og nasjonale barrierer, samt for dokumentasjon og vurdering av språkunnskaper.

Europarådsamarbeidet innen høyere utdanning er rettet mot å sikre studentrettigheter og institusjonell autonomi, og aktuelle arbeidsområder er styring og offentlig ansvar for høyere utdanning, samt arbeid inn mot Bologna-prosessen. Denne alleuropeiske, mellomstatlige prosessen har som mål å etablere et felles europeisk rom for høyere utdanning innen 2010. Den norske Kvalitetsreformen er bl.a. en oppfølging av satsingsområdene i Bologna-prosessen. Et annet viktig felt er godkjenning av kvalifikasjoner fra høyere utdanning, for en stor del i samarbeid med UNESCO og Europarådet gjennom Lisboa-konvensjonen. Ordningen skal gjøre det lettere å få høyere utdanning fra Norge godkjent i andre land. Fra 2002 får alle kandidater fra de

statlige norske utdanningsinstitusjonene også utstedt et Diploma Supplement, som er et standardisert, forklarende vitnemålstillegg, og retningslinjer for godkjenning av transnasjonal utdanning. NOKUT – Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen – er den norske enheten i ENIC-nettverket, Europeisk nettverk for informasjon om kvalifikasjoner fra høyere utdanning.

I 2005 vil Norge bl.a. arbeide med oppfølging av et særskilt prosjekt om utdanning med sikte på interreligiøs og interkulturell dialog. Prosjektet var en av flere prioriterte satsinger under det norske formannskapet i Europarådet i perioden mai–november 2004.

Mer informasjon

- <http://odin.dep.no/europaportalen/norsk/europaraadet>
- <http://www.coe.int/>
- <http://www.norway-coe.org/>
- <http://odin.dep.no/ufd/norsk/internasjonalt/europeisk/bn.html>
- <http://www.nokut.no>
- <http://www.bologna-bergen2005.no/>

Samarbeidspartnere: Utenriksdepartementet, Utdanningsdirektoratet og NOKUT.

Sokrates og Leonardo da Vinci

Gjennom EØS-avtalen deltar Norge i de europeiske utdanningsprogrammene. Sokrates innen allmennutdanning og Leonardo da Vinci innen yrkesopplæring og profesjonsutdanning.

Internasjonalt samarbeid, kontakt og bistand

Comenius er navnet på den delen av Sokrates-programmet som gjelder skoler og barnehager. Partnerskap mellom videregående skoler, grunnskoler og barnehager utgjør den mest sentrale delen av Comenius. I slike partnerskap samarbeider minst tre institusjoner fra minst tre forskjellige EU/EFTA-land om ett felles tema. Alle skoler og barnehager kan delta i samarbeidet, og alle fag og emner er aktuelle. Det er en fordel om prosjektene har et likestillingsperspektiv og om de bidrar til integrering av elever fra språklige minoriteter og barn og unge med særskilte behov. Det gis også støtte til skoleutviklingsprosjekter og til språkprosjekter. Resultater og erfaringer fra prosjektene skal spres og kunne overføres til andre institusjoner. Det gis dessuten støtte til å utvikle grunn- og etterutdanningstilbud for lærere, og norske lærere kan få stipend til å delta i tilbud som er utviklet gjennom programmet. For skoleåret 2003–2004 fikk 211 prosjekter støtte, derav 146 skoleprosjekter, 15 språkprosjekter og 50 skoleutviklingsprosjekter.

Erasmus er den delen av Sokrates som gjelder for høyere utdanning. I tillegg til utviklingsfaglige prosjekt (felles kurs- og studieplaner, tematiske nettverk med mer) omfatter det student- og lærerutveksling. I studieåret 2002–2003 var det for Norge 1244 innreisende og 1010 utreisende studenter og 175 innreisende og 233 utreisende lærere i Erasmus. Senter for internasjonalisering av høyere utdanning (SIU) forvalter Sokrates-programmet, Erasmus Mundus og E-læringsprogrammet på oppdrag fra Utdannings- og forskningsdepartementet.

Leonardo da Vinci-programmet er rettet mot kompetanseheving og utvikling innenfor yrkes- og profesjonsrettet opplæring og spesialisering. Leonardo-programmet har som målsetting å øke mobilitet, sysselsetting, og status for fagopplæring samt å fremme like yrkesvalgmuligheter for alle. Leonardo-programmet er åpent for alle aktører, både private og offentlige, og retter seg mot følgende grupper: elever/studenter/læringer, lærere/instruktører, unge arbeidstakere og arbeidsledige, personer som administrerer yrkesopplæring, partene i arbeidslivet, og særskilte grupper, som minoriteter, uføre og yrkesvalghemmede. Teknologisk institutt forvalter Leonardo-programmet på oppdrag fra Utdannings- og forskningsdepartementet.

I 2003–2004 fikk ni prosjekter med norsk koordinatør ca 27,5 millioner kroner i støtte under Leonardo da Vinci-programmet. I alt 1260 personer (unge som tar grunnleggende utdanning, unge arbeidstakere, instruktører, planleggere og administratorer) fikk støtte til opphold fra en uke til tolv måneder.

Erasmus Mundus er et nyopprettet EU-program som støtter nettverk av universiteter og høyskoler som tilbyr Erasmus Mundus mastergrader, stipendprogram for studenter og lærere utenfor EU/EØS-området og tiltak

som fremmer det europeisk høyere utdanningsområdet. Sammen med høyere utdanningsinstitusjoner i Sverige, Finland og Norge deltar 7 russiske institusjoner i et nettverk som får støtte fra Mundus-programmet til å promotere Barents som et attraktivt studieområde.

Europass er et EU-initiativ tilknyttet grunnleggende yrkes- og profesjonsutdanning og har som mål å fremme mobilitet innen yrkesopplæringen mellom land i Europa. Europass er et dokument som gir informasjon om de delene av en utdanning som er gjennomført i et annet land, i hovedsak i bedrift, men også på skole eller i en utdanningsinstitusjon, og som gir dokumentasjon av praksis i utlandet som en del av yrkesopplæringen. Siden Norge ble med i Europass januar 2001, er det skrevet ut i alt 983 Europass, av disse 278 i 2003 og 126 fram til 15. mai 2004.

I EUs integrerte handlingsprogram for livslang læring for perioden 2007–2013, som vil erstatte Leonardo da Vinci-programmet og Sokrates – Cedefop Europass og E-læringsprogrammet, er det foreslått en betydelig økning av mobilitetstiltak i forhold til dagens nivå gjennom en firedobling av totalbudsjettet. Under forutsetning av Stortingets vedtak om deltagelse i programmet vil dette medføre en viktig styrking av norske utdanningsinstitusjoners og norske barn og ungdoms muligheter for å delta i internasjonalt samarbeid.

Mer informasjon

- Senter for internasjonalisering av høyere utdanning (Sokrates, Erasmus Mundus, E-læring): <http://siu.no/>
- Teknologisk institutt (Leonardo da Vinci): <http://www.teknologisk.no/>
- <http://www.siu.no/comenius>
- www.ldv.no

Samarbeidspartnere: Utdanningsdirektoratet, Senter for internasjonalisering av høyere utdanning (SIU) og Teknologisk institutt (TI).

Bilateralt samarbeid Norge – Frankrike

Utdannings- og forskningsdepartementet

Det finnes mange tilbud til norske elever og studenter som ønsker et opphold i Frankrike. Franske skolemynigheter tilbyr årlig et visst antall plasser til elever som vil ta en fransk «baccalauréat» (tre-årig). Ved disse skolenene er det tilsatt norske lærere, som følger opp elevene og gir opplæring i norsk. Gjennom den franske ambassaden gis det også tilbud til norske elever som ønsker å

Kapittel 7

ta ett år på fransk gymnas og toårig yrkesfaglig opplæring innenfor visse yrkesfag, bl.a. kokk-, hotell- og servitørutdanning. Gjennom Trollavtalen, «Avtale om økonomisk, industrielt og vitenskapelig samarbeid av 3. desember 1986», gis det videre støtte til kortvarige opphold for lærere og elever, individuelt og i grupper. Centre Culturel Français utlyser 16 plasser for elever som ønsker å ta grunnkurs allmennfag i Frankrike, og 9 plasser for elever med minimum grunnkurs innen hotell- og næringsmiddel-fag som ønsker å ta kokk- eller servitørutdanning i Frankrike. Fra 2005 vil det også utlyses seks plasser i akvakultur og to i trearbeidsfag. Alle elevene som tas ut til skolegang i Frankrike, får et intensivt innføringskurs i fransk, og de er støtteberettiget i Statens lånekasse.

Innen høyere utdanning har omtrent alle institusjonene utvekslingsavtaler med universiteter og høyskoler i Frankrike, oftest som ledd i Sokrates-Erasmus-samarbeidet. I tillegg finnes det tilrettelagte kurs ved studiesenteret i Caen og egne avtaler for tilrettelegging av studier i økonomi- og ingeniørfag i Toulouse. De sistnevnte forvaltes av Senter for internasjonalisering av høyere utdanning.

I 2002 presenterte Det franske kultursenter i Oslo overfor Utdannings- og forskningsdepartementet planene om å inkludere Norge, som det første landet i Skandinavia, i tilbudet om utplassering av franske språkassistenter (maîtrisards) i grunnopplæringen. Fra 2004 samarbeider Utdanningsdirektoratet med Det franske kultursenter om gjennomføringen av ordningen. Fire hovedfagstudenter i fransk som fremmedspråk er i perioden oktober 2004 til juni 2005 utplassert ved skoler i Bergen, Trondheim, Stavanger og Oslo. Ordningen skal utvides til seks språkassistenter i 2005–2006, og kommer i tillegg til liknende ordninger under Comenius-programmet.

Mer informasjon

- <http://suva.no/suva2000/internasjonalt/fransk.htm>
- www.siu.no

Samarbeidspartnere: Utenriksdepartementet, Utdanningsdirektoratet, Utdanningsavdelingen hos Fylkesmannen i Vest-Agder og Senter for internasjonalisering av høyere utdanning.

Bilateralt samarbeid Norge – Tyskland

Utdannings- og forskningsdepartementet

Det er de siste årene etablert tre nye utvekslingsordninger med Tyskland.

Avtale om den tyske skolen i Oslo ble inngått mellom

utdanningsdepartementene i Norge og Tyskland høsten 2002. Norge har forpliktet seg til å bidra med et årlig tilskudd til driften av den tyske skolen på en million kroner. Som en motytelse har den tyske regjeringen forpliktet seg til at tyske bedrifter tar imot 20 norske praktikanter pr studieår. Norge og Tyskland inngikk i 2003 ytterligere en avtale om gjensidig utveksling av lærlinger og andre med tilknytning til fag- og yrkesopplæring («Gjør det – programmet»). Ordningen administreres i Norge av Teknologisk institutt.

Norske ungdommer får hvert år tilbud om kortere studieopphold i Tyskland gjennom den tyske ambassaden. Under den norsk-tyske Willy-Brandt-stiftelsen er det etablert en utvekslingsordning der norske og tyske elever kan få tilbud om inntil et halvt års opphold på samarbeidsskolen. Til nå er det fem videregående skoler som deltar i programmet. DAAD (Deutscher Akademischer Austauschdienst) tilbyr hver sommer gratis intensivkurs i tysk for innreisende Erasmus-studenter. Norge er ett av de landene som skal prioriteres. Norsk-tysk stipendieprogram (Ruhrgas-stipend) gir støtte innenfor fagene økonomi (2000–2005) og rettsvitenskap (2000–2005).

Mer informasjon

- <http://suva.no/suva2000/internasjonalt/tysk.htm>
- <http://www.willy-brandt-stiftung.de/stipendien.htm>
- <http://www.daad.de>
- <http://www.forskningsradet.no>
- <http://www.norwegen.no>

Samarbeidspartnere: Utenriksdepartementet, Utdanningsdirektoratet og Utdanningsavdelingen hos Fylkesmannen i Vest-Agder.

Prosjektsamarbeidet med Russland

Utenriksdepartementet

Formål

Bidra til omstillingen til demokrati, markedsøkonomi og miljøforbedring gjennom overføring av kunnskap og oppbygging av kompetanse i Russland.

Om ordningen

Innenfor programmet gir Utenriksdepartementet bl.a. støtte til utvekslinger og prosjekter for barn og unge. Geografisk er det gitt prioritet til Nordvest Russland, men også prosjekter i andre deler av Russland og i Ukraina og Hviterussland får støtte.

Internasjonalt samarbeid, kontakt og bistand

Av større satsninger kan nevnes:

Barentssekretariatet i Kirkenes mottar en årlig rammebevilgning for fordeling til regionale prosjekter, deriblant barne- og ungdomsprosjekter i Barentsregionen. Gjennom programmet Barentsplus junior får norske og russiske elever mulighet til ett års utveksling.

Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU) forvalter midler for tildeling av støtte til samarbeidsprosjekter mellom norske og russiske barne- og ungdomsorganisasjoner.

11 millioner kroner settes av årlig til forsknings- og utdanningssamarbeid mellom Norge og Russland. Midlene forvaltes av Norges Forskningsråd og Senter for Internasjonalt Universitetssamarbeid. I tillegg gis det støtte til norskundervisning ved universiteter i fire byer i Russland, samt utvekslingsstipender under flere programmer.

Gjennom Barentsplus-programmet gis det stipend til studenter for studie- og praksisopphold fra fire uker til ett helt studieår mellom norske og russiske utdanningsinstitusjoner i norsk/russisk del av Barentsregionen. Programmet forvaltes av Høgskolen i Finnmark. Som ledd i det arktiske universitetssamarbeidet University of the Arctic har utvekslingsordningen north2north blitt opprettet.

Mer informasjon

<http://www.barentsplus.org/>

Samarbeidspartnere: Utdannings- og forskningsdepartementet, Utdanningsdirektoratet, Høgskolen i Finnmark.

ANNET INTERNASJONALT UTDANNINGSSAMARBEID

UNESCO og Den norske UNESCO-kommisjonen

Utdannings- og forskningsdepartementet

Utdanning for alle er et av UNESCOs hovedmål innen utdanningsfeltet. Over 25 prosent av jordens befolkning er analfabeter, og mange fullfører ikke grunnutdanningen. UNESCO har derfor en viktig rolle når det gjelder FNs milleniumsmål om at alle skal ha tilgang til grunnutdanning innen 2015. De største utfordringene befinner seg i utviklingslandene. Dermed er et økt fokus på utdanningsbistand det viktigste virkemidlet for å nå målsettingen. NORAD støtter spesielt tiltak som fremmer likestilling og utdanning for jenter og kvinner.

Gjennom UNESCO støtter Norge grunnutdanningsprogrammer, blant annet rettet mot jenter på landsbygda i utviklingsland og for integrering av barn med funksjonshemninger i vanlig skole.

UNESCOs skolenettverk, UNESCO Associated Schools Programme (ASPnet) gir norske skoler mulighet til samarbeid og kontakt med skoler i alle deler av verden. Prioriterte samarbeidsområder er internasjonalisering, utvikling for fred, menneskerettigheter, demokrati og toleranse, samt utdanning for bærekraftig utvikling og forbruk. I 2004 deltok 53 norske skoler i nettverket. Det er sekretariatet for Den norske UNESCO-kommisjonen som koordinerer UNESCOs skolenettverk i Norge.

Gjennom UD støtter Norge UNESCOs prosjekter for å fremme undervisning blant barn og ungdom om

Verdens natur – og kulturarv og om Slaveruten (historisk og moderne slaveri). Dette er to av UNESCOs ASPnet-initiativ som tar sikte på å bidra til å øke kvaliteten på grunnopplæringen til barn og ungdom i alle deler av verden, og sette dem bedre i stand til å forstå andre kulturer og bidra til fredelig sameksistens.

FNs generalforsamling har gitt UNESCO ansvar for FNs tiår for utdanning for bærekraftig utvikling (2005–2014). Utdannings- og forskningsdepartementet vil i samarbeid med Utdanningsdirektoratet og andre departement følge opp med initiativ og tiltak knyttet til utdanning for bærekraftig utvikling. Arbeidet vil blant annet bli sett i sammenheng med opplæring for bærekraftig forbruk og departementets strategi for aktivt medborgerskap.

På UNESCOs generalkonferanse i 2003 ble det, på bl.a. norsk initiativ, vedtatt en resolusjon som gir UNESCO i mandat å arbeide med kvalitetssikring av tverrnasjonale tilbud i høyere utdanning. Den har resultert i et samarbeid med OECD om rådgivende retningslinjer om kvalitet i transnasjonal høyere utdanning («quality provision in cross-border higher education»). Det tas sikte på å få retningslinjene vedtatt i OECDs og UNESCOs styrende organer i løpet av 2005.

Mer informasjon

<http://www.unesco.no>

<http://www.unesco.org>

Samarbeidspartnere: Utenriksdepartementet, Kultur- og kirke departementet og Utdanningsdirektoratet

Kapittel 7

7.3 Bistand til barn i norsk utviklings samarbeid

Utenriksdepartementet, Direktoratet for utviklingssamarbeid (NORAD)

Barn er en prioritert målgruppe i norsk bistand. Den norske bistanden til barn bygger på FN's konvensjon om barnets rettigheter fra 1989 og prioriteringer som ble fastlagt ved FN's spesialsesjon om barn i New York i 2002. En ny norsk utviklingsstrategi for barn og ungdom i Sør med tittelen «To milliarder grunner» blir lansert i januar 2005.

Følgende viktige målsettinger fram mot 2015 fra FN's Tusenårstoppmøte ligger til grunn for prioriteringer av norsk bistand:

- Reduksjon av barnedødelighet med 2/3
- Reduksjon av mødredødeligheten med 3/4
- Allmenn tilgang til trygt drikkevann og sanitære forhold
- Grunnutdanning for alle
- Reduksjon av analfabetismen hos voksne, spesielt blant kvinner
- Beskyttelse av barn i spesielt vanskelige omstendigheter.

BISTAND TIL BARN I UTVIKLINGSLAND

Utenriksdepartementet

FNs spesialsesjon om barn vedtok en erklæring og en global handlingsplan for å fremme barns rettigheter og bedre barns liv generelt. Barnekonvensjonen understreker at alle barn har grunnleggende rettigheter til overlevelse, utvikling, beskyttelse og deltakelse.

Utviklingsstrategien «To milliarder grunner», som vil være retningsgivende for den norske innsatsen fram mot 2015, har som mål å fremme barn og ungdoms rettigheter og levekår i de fattige landene i verden gjennom norsk utviklingssamarbeid. Strategien fremhever en satsing på barn og ungdom som det mest sentrale virkemiddel i kampen mot fattigdom og for menneskelig utvikling. Den skal også kunne brukes av embetsverket, samarbeidslandenes myndigheter, frivillige organisasjoner og utdannings- og forskningsinstitusjoner som et referansedokument for faktiske opplysninger om barns situasjon.

Strategien har tre gjennomgående tema:

- barnerettighetsperspektivet med vekt på barn og unges medvirkning og deltakelse med Barnekonvensjonen som utgangspunkt.
- sårbarhet innenfor et livsløpsperspektiv; dvs. barn og unges generelle sårbarhet, særlig sårbare perioder som tidlig barn og tidlig ungdom og særlig sårbare grupper som funksjonshemmede, hiv/aids smittede, barn i arbeid osv.
- jenters situasjon – kjønnsdimensjonen.

Det legges fram 10 oppfølgingspunkter i utviklingssamarbeidet for gjennomføring av strategien:

- styrke den barnerettighetsbaserte tilnærmingen
- styrke barn og unges stemmer og deltakelse gjennom mobilisering, lederutdanning og organisasjonsutvikling
- større fokus på menneskerettighetsutdanning
- prioritere kritisk sårbare grupper
- sette fokus på særlig sårbare perioder: tidlig barndom og tidlig ungdom
- tilrettelegge for at hver jente og gutt fullfører grunnutdanning
- prioritere jenter og unge kvinners rettigheter og levekår – likestilling i familie og samfunn
- beskytte alle barn mot sykdom og funksjonshemming – vaksinasjon og sikkert drikkevann
- forebygge og stanse spredning av hiv/aids – gi den omsorg som trengs
- bidra til mer rettferdige, internasjonale rammevilkår gjennom en helhetlig utviklingspolitikk.

Det tas sikte på å utnevne en egen ansvarlig på nasjonalt nivå med særskilt ansvar for spørsmålene strategien omhandler. Videre skal det etter planen etableres et nettverk i utviklingsadministrasjonen hjemme og ute, og det skal brukes en sjekkliste i alle spørsmål som har med barn og unge å gjøre. Med utgangspunkt i en egen «baseline» – analyse i 2005 av hva Norge gjør for barn og unge i utviklingsarbeidet – vil oppfølgingen av planen bli vurdert med en midtveisgjennomgang i 2009 og en evaluering i 2012.

Mer informasjon

<http://www.odin.dep.no/ud>

Utviklingsbankene

Norge gjør en viktig innsats når det gjelder å påvirke utviklingsbankenes innsats i retning av å prioritere primærhelsetjeneste og grunnutdanning spesielt, og økt fattigdomsorientering generelt. Norge har særlig vært en pådriver i Verdensbanken mht. investering i jenters utdanning, investering i grunnutdanning generelt, mor/barn-helse, barnarbeid og i tiltak rettet mot barn i førskolealder.

Gjennom Verdensbanken har Norge opprettet et fond for fremme av utdanning i Afrika. En målsetting med fondet er å bidra til økt skoledeltakelse. Programmet gir støtte til landenes myndigheter til å utvikle bærekraftige sektorprogrammer for utdanning. Programmet gir også myndighetene mulighet til å utvikle programmer rettet mot barn i førskolealder for å bedre utviklingen av lokalt språk, helse, ernæring og psykososial utvikling generelt.

Fondet er nå blitt integrert i tiltaket «Fast Track Initiative», som er et felles program mellom giverne for å støtte opp om grunnutdanning i fattige land. Mens det i 2003 ble bevilget 100 millioner til utdanning gjennom Verdensbanken, ble støtten i 2004 økt til 150 millioner. For 2005 er det foreslått 300 millioner.

Kapittel 7

FNs barnefond – UNICEF

FNs barnefond (UNICEF) er viktig for Norge som kanal for bistand til barn og kvinner.

UNICEFs mandat er å fremme barns grunnleggende rettigheter til overlevelse, utvikling, beskyttelse og deltakelse. UNICEF har et særskilt ansvar for barn i spesielt vanskelig situasjoner, inkludert barn i ekstrem fattigdom og barn i humanitære situasjoner. I henhold til UNICEFs strategiplan for 2002–2005 fokuserer UNICEF sitt arbeid på fem prioriterte innsatsområder:

- jenters utdanning
- tidlig omsorg og utvikling av småbarn
- vaksinearbeid
- bekjempelse av hiv/aids
- beskyttelse av barn mot vold, utnyttning, misbruk og diskriminering.

Dette er områder hvor UNICEF har et klart mandat og en komparativ styrke. UNICEF spiller en betydningsfull rolle som talerør for barns rettigheter og har et særskilt ansvar i FN for oppfølgingen av FNs spesialsesjon om barn.

Norge har gjennom mange år vært en aktiv pådriver for å styrke UNICEFs arbeid med grunnutdanning, spesielt jenters utdanning. For perioden 1996–2004 ble det totalt bevilget 369 millioner kroner til programmet.

I tillegg er UNICEF en viktig samarbeidspartner for Norge mht. bekjempelse av barnearbeid; tiltak og omsorg rettet mot barn som er blitt foreldreløse på grunn av aidsepidemien, samt innsats i humanitære situasjoner. Samlet bevilget Norge i 2004 775 millioner kroner til UNICEF. Bidraget vil bli økt ytterligere i 2005 og det vil legges vekt på jenters utdanning.

Mer informasjon

<http://www.unicef.org>

Den internasjonale arbeidsorganisasjon – ILO

ILO opprettet i 1992 et eget program i kampen mot barnearbeid. Programmet mottar støtte fra en rekke givere, inkludert Norge. Det er inngått samarbeidsavtaler om avskaffelse av barnearbeid med en rekke land i Asia, Afrika, Sør-Amerika og Øst-Europa hvor barnearbeid er et stort problem. ILO er en organisasjon hvor kampen for sosial rettferdighet er det overordnede målet. Kampen mot barnearbeid er derfor basert på ILOs minstealderkonvensjon, hvor aldersgrensen for arbeid er satt til 15 år, og 18 år for spesielt farlig arbeid, samt en ny konvensjon om avskaffelse av de verste former for barnearbeid. Hensikten med den norske støtten til

ILO er bl.a. å bidra til kapasitetsbygging hos arbeidstaker-, arbeidsgiver- og lærerorganisasjonene, som anses som sentrale aktører i arbeidet både nasjonalt og internasjonalt. Norge anser det også som viktig å styrke statistikkarbeidet i organisasjonen for å kunne effektivisere arbeidet og for å kunne sette inn tiltak spesielt mot de verste former for barnearbeid.

For å lykkes i det langsiktige målet om å avskaffe alle former for barnearbeid, er det absolutt nødvendig at de store organisasjonene som Verdensbanken, UNICEF og ILO samarbeider og koordinerer arbeidet, spesielt på landnivå. Norge har derfor, sammen med en rekke andre givere, aktivt bidratt til økt samarbeid mellom de tre organisasjonene.

I 2003 iverksatte Norge en ny programavtale med ILO der bekjempelse av barnearbeid var ett av to innsatsområder. Videre støtter man gjennom ILOs styrende organer opp om utarbeidelse av en ny handlingsplan for bekjempelse av barnearbeid.

Mer informasjon

<http://www.ilo.org>

FNs befolkningsfond – UNFPA

Gjennom det generelle bidraget til FNs Befolkningsfond, 230 millioner i 2004 sammen med tilleggsmidler på ca. 38 millioner, og 40 millioner til Den internasjonale føderasjonen for familieplanlegging (IPPF), støtter Norge tiltak for seksualundervisning og reproduktive helsetjenester for ungdom. Det blir lagt stor vekt på hiv/aids-arbeidet og spesielt på nødvendigheten av integrerte planer for forebygging av hiv/aids og bedring av reproduktiv helse. I 2002 deltok Norge i en flergiverevaluering av UNFPA og IPPF med fokus på organisasjonenes fremming av reproduktive rettigheter og helse, spesielt rettet mot ungdom, i kjølvannet av befolkningskonferansen i Kairo. Evalueringen trekker frem flere tiltak rettet mot ungdom, som kan vise til gode resultater, og som bør videreføres i større skala. Kapasitetsbygging med fokus på offentlige myndigheter, for mer effektiv implementering av programmer for reproduktiv helse og rettigheter, trekkes frem som et generelt behov. Det arbeides nå videre med hvordan Norge best kan følge opp anbefalingene fra evalueringen. Budsjettforslag til UNFPA for 2005 er på 240 millioner kroner.

Mer informasjon

<http://www.ippf.org/>

Internasjonalt samarbeid, kontakt og bistand

Verdens helseorganisasjon – WHO

Norge er en av de største bidragsyterne av frivillige midler til WHO. Gjennom WHO støtter Norge utvikling av ulike tiltak for å redusere risikofaktorer, sykdom og dødelighet hos barn og å fremme barns fysiske og mentale utvikling. WHO bistår utviklingsland bl.a. med å sette i verk helhetlige tiltak for å fremme barns og ungdoms helse, i tillegg til vaksinasjonsprogrammer og tiltak rettet mot spesielle sykdommer. Med utgangspunkt i barnekonvensjonen arbeider WHO for å sikre barns rett til helse og til helsetjenester. WHO arbeider nå spesielt med å utvikle helsetiltak som skal bidra til å redusere fattigdom, og dette vil ikke minst komme barn til gode.

Å redusere mødredødeligheten er også en sentral målsetting. Gjennom WHO's ernæringsprogram gir Norge også støtte til en ny vekstkurve av brysternærte barn.

Mer informasjon

<http://www.who.int/>

GAVI

GAVI ble etablert i 1999 for å sette fornyet fokus på vaksiner etter et tiår med fallende vaksinedekning i verdens fattige land. GAVI er et globalt partnerskap mellom private og offentlige aktører som har et felles mål om å bidra til redusert sykdom og dødelighet gjennom økt vaksinedekning. UNICEF og WHO er sentrale partnere. Norge har bidratt med om lag 1 milliard kroner til GAVI siden 2001. Fram til 2010 vil Norge bidra med ialt 2,5 milliarder kroner til dette formålet. Norge er dermed den nest største bilaterale giveren til GAVI etter USA.

Mer informasjon

<http://www.vaccinealliance.org>

Hiv/aids

Hiv/aids-epidemien har de siste årene beveget seg fra å være et meget alvorlig helseproblem til å ha store sosio-økonomiske konsekvenser som må tas hensyn til i alt utviklingsarbeid. Det er en klar sammenheng mellom fattigdom og sårbarhet for hiv/aids-epidemien. Man finner flest smittede blant fattige befolkningsgrupper, samtidig er fattige mer utsatt for de konsekvensene som hiv/aids bærer med seg i form av sykdom og død. Epidemien har store konsekvenser for utdanningssek-

toren. Lærere dør av aids, og elever blir borte fra undervisning, enten på grunn av egen eller foreldres sykdom. Feminiseringen av aidsepidemien er særlig sterk i Afrika sør for Sahara. 75 prosent av unge smittede er kvinner og jenter. Spesielt jenter tas ut av skolen for å ta seg av syke og døende familiemedlemmer. Jenter som ikke får skolegang har økt smitterisiko. Utdanning blir på den måten «den beste aids-vaksine» fordi utdannede kvinner er bedre i stand til å beskytte sin helse og bruker helsetjenester i større grad.

Antall barn som har blitt foreldreløse på grunn av aids anslås til 14 millioner, og tallet er raskt økende. Norge prioriterer innsats i den internasjonale hiv/aids-bekjempelsen høyt. Barn og unge er et spesielt fokus i denne satsningen. Rundt halvparten av de som smittes i dag er unge under 25 år. Skal man klare å stoppe og reversere epidemien er det helt nødvendig å nå ut til ungdom med informasjon og helsetjenester.

Humanitær bistand

Norge er en vesentlig bidragsyter til det internasjonale humanitære hjelpearbeidet ved konfliktsituasjoner og naturkatastrofer. Arbeidet omfatter forebyggende tiltak, nødhjelp, beskyttelse av flyktninger og internt fordrevne, samt gjenoppbygging, repatriering og gjenbosetting. Norge vektlegger overgangen fra ytelse av humanitær bistand til langsiktig bistand. Situasjonen for barn og unge er sentral i alle former for humanitær assistanse som gis fra Norge, særlig gjelder dette for barn i konfliktområder. Tiltak mot miner og for rehabilitering av mineofre, som svært ofte er kvinner og barn, er også en prioritert oppgave.

I 2004 lanserte regjeringen «Utviklingspolitikken bidrag til fredsbygging. Strategisk rammeverk for Norges rolle». Rammeverket er relevant for barn og ungdom i land eller regioner hvor voldelig konflikt truer, pågår eller er avsluttet. Barn og ungdom er viktige aktører i fredsbygginge arbeid.

Verdens matvare program (WFP)

Norge støtter WFPs arbeid med matvarehjelp som særlig er rettet mot kvinner og barn. Denne matvarehjelpen har som målsetting å bedre ernæringsstatus og å gi muligheter for bedre levekår. 100 millioner fattige mottok WFPs matvarehjelp i 2001. Hovedtyngden av norske bidrag går til utviklingsarbeid som skolelunsjprogrammer. Lunsjprogrammene skal oppmuntre foreldre til å sende barn, og særlig jenter, til skolen.

Kapittel 7

I 2002 vedtok WFP styret en ny likestillingsstrategi. Strategien vektlegger kvinner og jenters behov og deltagelse i enda større grad enn tidligere strategier. Et spesielt fokus rettes mot jenter i ungdomsårene. Norge har vært en viktig pådriver for strategien og vil i årene fremover arbeide for at innholdet i strategien integreres i alle WFPs aktiviteter.

Mer informasjon

<http://www.wfp.org>

Bilateral bistand

UD forvalter det langsiktige stat-til-stat samarbeidet i nærmere tjue land i Afrika, Asia og Mellom-Amerika. NORAD finansierer og samordner samarbeidet med partnere i det sivile samfunn og lokale næringsliv i disse landene. Gjennom de norske ambassadene, frivillige organisasjoner, bedrifter, fagforeninger, kulturmiljøer, forskningsmiljøer, statlige etater og institusjoner arbeides det for en bedring av levevilkårene for barn og unge. Grunnleggende helse- og utdanningstilbud for barn og ungdom i utviklingsland er et sentralt mål.

Vedrørende barn i utviklingsland understrekes det at støtte til barn og ungdom skal være rettighetsbasert, ikke diskriminerende og at det skal legges til rette for at barn selv kan påvirke sin egen situasjon. Utdanning generelt og spesielt for jenter er prioritert. Barns helse og ernæring er satsingsområder fra norsk side. Tiltak for barn og unge som direkte eller indirekte er rammet av hiv/aids-epidemien skal stå sentralt i utviklingssamarbeidet. Bekjempelse av barnarbeid skal være en del av dialogen med samarbeidslandene, og det påpekes at funksjonshemmede barn skal ha tilgang på de samme tjenester som andre. I lys av kunnskap nå tilgjengelig om barns utvikling, vil omsorg og tidlig stimulering av barn forsette å være en prioritet. Det presiseres også at fødselsregistrering etablerer barns rettslige eksistens og at tiltak for å bedre slik registrering bør støttes.

Bistand til Afrika

Helse- og utdanning er sektorer som har høy prioritet i den norske bistanden til Afrika. Grunnutdanning finansieres i flere land i Afrika, samtidig som regjeringen også gir midler til utdanning gjennom organisasjoner som for eksempel UNICEF. Imidlertid skaper den høye forekomsten av hiv/aids-smitte store problemer i mange land i Afrika. Totalt cirka 70 prosent av verdens hiv/aids-smittede bor i Afrika, og til nå har 11 millioner

barn blitt foreldreløse. I kjølvannet av epidemien øker også forekomsten av andre sykdommer som malaria og tuberkulose. Sammen med andre givere støtter Norge helseseprogrammer i Mosambik, Tanzania og Uganda.

Bistand til Asia

Støtte til grunnutdanning er et høyt prioritert satsingsområde i flere samarbeidsland i Asia, bl.a. i våre hovedsamarbeidsland Bangladesh og Nepal. I Bangladesh har Norge støttet det nasjonale programmet Primary Education Development Programme (PEDP), samt uformell utdanning og et stipendprogram for jenter på ungdomsskolenivå. I Nepal har Norge siden 1999 støttet et barneskoleprogram som ledd i en større utdanningsreform, der målet er at de yngste barna og særlig jentene i grunnskolen skal få et bedre skoletilbud. I andre samarbeidsland som Pakistan, Vietnam og Afghanistan, gis det likeledes støtte til grunnutdanning for barn og unge, gjerne rettet mot etniske grupper og særlig mot jenter.

Tiltak mot barnarbeid er også et viktig satsingsområde, særlig i Sør-Asia. I India støtter Norge en rekke tiltak rettet mot barnarbeid. I Sri Lanka gis det støtte til rehabilitering av skoler som er blitt ødelagt i forbindelse med krigshandlinger.

Bistand til Mellom-Amerika

Både i Nicaragua og i Guatemala støtter Norge tiltak på grunnskolesektoren, for eksempel igjennom tilrettelegging for tospråklige utdanningsprogrammer. Dette er viktig for å fremme og oppfylle barns sosiokulturelle rettigheter. I tillegg får Nicaragua landprogramstøtte til tiltak rettet mot omsorg og tidlig stimulering av barn. Den største delen av norsk bilateral helsesektorbistand til Nicaragua er kanalisert gjennom Verdensbanken, mens mye av den regionale støtten går igjennom WHO's regionale organisasjon PAHO (Pan American Health Organisation).

Internasjonalt samarbeid, kontakt og bistand

Bistand til andre prioriterte områder

Konfliktsituasjonen i Det palestinske området rammer barn og ungdom spesielt hardt fordi det i lengre perioder ikke er mulig å ta seg fram til skolene. Utdanningsprogrammet i Det palestinske området utgjør en betydelig del av utviklingssamarbeidet med de palestinske myndighetene. Programmet omfatter bygging og rehabilitering av grunnskoler og et etterutdanningsprogram for lærere. Videre blir en stor del av det norske bidraget til FNs organisasjon for de palestinske flyktingene, UNRWA (United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East) benyttet til utdanning.

Tilskudd via frivillige organisasjoner

Det gis støtte til både norske og lokale organisasjoner samt til internasjonale ikke-statlige organisasjoner og nettverk som retter sin virksomhet direkte eller indirekte mot barn og unge i utviklingsland. Dette omfatter også tiltak på helse- og utdanningssektoren. Flere av organisasjonene har barn og unge som sin primærmålgruppe, og det er satt i gang tiltak med tanke på å bedre barns levekår og for å styrke barns sosiale og rettslige stilling. En del av støtten går til innsats i kampen mot barnearbeid og barneprostitusjon og tiltak for barn og unge i konfliktsituasjoner.

Tilskudd til kulturtiltak i utviklingsland

Det er et omfattende kultursamarbeid mellom Norge og utviklingsland både av kortsiktig og langsiktig karakter. Noen tiltak rettes særlig mot barn og unge. Eksempler på slike tiltak er støtte til et samarbeidsprosjekt mellom Norge og Zimbabwe som fremmer bruk av tradisjonell musikk i skolen, støtte gjennom National Arts Council til et femårig program for musikkutdanning i Sør-Afrika og forfattersamarbeidet mellom norske og palestinske forfattere der det har vært satset på litteratur for barn og unge. Videre har festivalen «Jeunesse Musicales», som promoterer unge musikere i det sørlige Afrika, i en årrekke fått støtte. Tyngden i UNESCOs «Slaverute-program» og World Heritage for Young People har vært finansiert av NORAD. Hovedmålgruppen er barn og unge, og det satses bl.a. på samarbeid mellom skoler i

Afrika, Amerika og Europa. Støtte til utvekslingstiltak og konkurranser der barn og unge fra utviklingsland deltar, har også vært støttet gjennom Rikskonsertenes «Verden i Norden» og Førde internasjonale folkemusikkfestival.

Informasjons- og opplysningsarbeid

Ungdom er en prioritert gruppe i opplysningsarbeidet. Mye informasjonsmaterieell retter seg mot skolene, og det er utviklet et skoleutvekslingsprogram. Både UD og NORAD forvalter informasjonsstøtte til frivillige organisasjoner, journalister etc. Mye av informasjonen organisasjonene driver med midler fra denne informasjonsstøtten, er rettet mot ungdom. Det største tiltaket er en årlig kampanje i regi av de fem største frivillige organisasjonene. De siste årene har denne kampanjen gått under betegnelsen «Involveyourself». I 2004 ble det igangsatt en egen «Tusenårsmålskampanje».

Utenriksdepartementet har i samarbeid med FN-sambandet i 2004 finansiert tre Internasjonale uker i Mjøsregionen, Bergen og Trondheim. Barn og ungdom har vært den viktigste målgruppen.

«Bistandsaktuelt», som kommer ut med ti nummer i året, er utviklet til å bli en av de viktigste debattarenaene for bistand i Norge. Avisen kan også være godt egnet som utgangspunkt for diskusjoner i skoleundervisning, særlig i de høyere klassetrinnene.

Mer informasjon

Utenriksdepartementet har utviklet en egen nettside om norsk utenrikspolitikk tilrettelagt for ungdom. Adressen til nettstedet er <http://www.dep.no/ud/niv/>

Forskning og kunnskapsutvikling

Forskning skal bidra til å framskaffe kunnskap om hvordan samfunnsendringer påvirker barn og ungdoms oppvekst- og levekår, og gi et sikrere grunnlag for politiske og faglige beslutninger. Både grunnforskning, oppdragsforskning og utviklingsarbeid er nødvendig for å ivareta behovene. Betydningen av forskning som grunnlag for politikkutforming og offentlig forvaltning øker stadig. Det er derfor av betydning at de som har ansvar i forhold til barn og ungdoms oppvekstmiljø, enten det er på statlig, regionalt eller kommunalt nivå, får anledning til å nyttiggjøre seg forskningskunnskap i sitt arbeid.

For å sikre et godt arbeid på barne- og ungdomsområdet er det behov for å styrke barne- og ungdomsforskningen. Dette gjelder særlig forskning som kan gi et bredt bilde av barn og unges helse, livsstil, velferd og levekår, med vekt på beskrivelse av likheter og forskjeller i livssituasjon, hverdagsliv og levekår. Videre er det behov for bedre kunnskaper om barn og ungdoms deltakelse og innflytelse i samfunnet, undersøkelser knyttet til barn og ungdom som brukere av offentlige tjenester, spørsmål knyttet til barnehager, skole, utdanning, arbeidsliv, samt deltakelse og aktivitet i fritiden. Konsekvenser av kommersialisering, medie- og teknologiutvikling, samt forskning om psykiske problemer, vold og gjengannelser i barne- og ungdomsmiljøene er andre viktige tema. Det er også av betydning å øke kunnskapen om hvilke konsekvenser samlivsbrudd mellom foreldrene og endringer i familiemønstret har for barn og ungdom. Økt kunnskap knyttet til barn og unge som er i kontakt med barneverntjenesten er sentralt for å utvikle et godt tilpasset tilbud.

Regjeringen vil stimulere til en bredt anlagt barne- og ungdomsforskning, både gjennom forskningsbevilgninger og gjennom kontakt og dialog med forskningsmiljøene. Siktemålet er å få til en nødvendig og langsiktig styrking av forskningsinnsatsen, som grunnlag for utvikling av en bedre barne- og ungdomspolitik. Å sikre et godt statistikkgrunnlag om barn og ungdom er også viktig.

Kapittel 8

NORGES FORSKNINGSRÅD

Departementene vil videreføre samarbeidet med Norges forskningsråd når det gjelder å bringe fram grunnleggende og oppdatert kunnskap om sentrale problemstillinger på barne- og ungdomsfeltet.

Program for velferdsforskning 2004–2008

I 2005 er det «Program for velferdsforskning» som representerer Forskningsrådets hovedinnsats når det gjelder barn og ungdom. Programmet overtar etter «Velferdsprogrammet –samfunn, familie og oppvekst» og skal videreføre og videreutvikle barne-, ungdoms- og familieforskningen og forskning om velferdssamfunnet.

I februar 2004 oppnevnte Norges Forskningsråd et nytt programstyre som fra 2004 til utgangen av 2007 skal lede slutføringen av en tiårige satsing på norsk velferdsforskning. Programstyret har utarbeidet en ny programplan som skisserer og begrunner de tematiske satsinger styret mener mest effektivt vil styrke og fornye norsk velferdsforskning kommende år.

Programplanen blinker ut to tematiske prioriteringer:

1. Forholdet mellom velferdsordninger, sosiale institusjoner, familien og arbeidsmarkedet.
2. Betingelser for en effektiv og treffsikker tjenesteyting.

Planen har som mål at disse temaene skal belyses fra tre ulike innfallsvinkler:

- a) I et makroperspektiv bør det søkes etter hvilke overgrepene prosesser som setter rammer for utøvelsen av demokratisk velferdspolitik i et land som Norge.
- b) I et institusjonelt perspektiv bør det spørres hvordan de historisk nedarvede velferdsinstitusjonene, herunder familie- og kjønnsrollemønstre og andre sosiale arenaer, former det ideologiske, politiske og organisatoriske rom for reformer, aktør- og interesse-mønstre. Videre hvordan dette påvirker graden av konflikt og samarbeid i velferdspolitikken.
- c) I et individ- og brukerperspektiv bør det søkes etter å forstå sammenhengene mellom velferdsordningers utforming og mottakernes levkår, livskvalitet og oppfatninger om ordningenes faktiske virkemåter.

Problemstillinger knyttet til barnevern, ungdomsproblematikk, funksjonshemmede barn og unge, barn og unge som samfunnsdeltakere, barn og unges deltakelse i frivillige organisasjoner, barn og unge og forbruk osv., er tatt inn i dette programmet. For å styrke den langsiktige kunnskapsutviklingen innenfor barnehage- og om-

sorgsforskning er det fra 2003 startet opp en særskilt satsing på dette forskningsfeltet.

Mer informasjon

<http://www.program.forskningsradet.no/vfo/>

Kjønnsforskningsprogrammet

Norges forskningsråd har ansvar for programmet Kjønnsforskning: Kunnskap, grenser og endring. Programperioden strekker seg fra 2001–2007.

Programmet skal bidra til:

- videreutvikling av kjønnsforskning som et eget kunnskapsfelt
- styrking og fornyelse av grunnleggende kjønnsforskning
- styrking av kunnskap og kritisk refleksjon om kjønn
- styrking av tverrfaglig og flerfaglig kjønnsforskning
- langsiktig kompetansebygging gjennom rekruttering, samt gjennom oppbygging og videreutvikling av fagmiljøer
- internasjonalisering av norsk kjønnsforskning.

Programmet representerer en videreføring av forskningsprogrammet Kjønn i endring.

Mer informasjon

<http://www.program.forskningsradet.no/kjonnforskning/>

Program for mental helse, helsetjenester og helseøkonomi

Helse- og omsorgsdepartementet

Økt kunnskap om psykiske lidelser, årsaker og behandling er et av målene i Opptappingsplanen for psykisk helse. I 2005 er forskning om barn og unge et av de prioriterte områdene for Program for mental helse. Programmet skal bidra til å bygge opp og spre kunnskap om samfunnsmessige forhold som har betydning for folkehelsen. I 2005 skal programmet styrkes med 2 millioner kroner til forskning på tiltak for å forebygge psykiske problemer, herunder forskning på helsestasjon og skolehelsetjenestens funksjon og rolle i dette arbeidet. For 2005 bevilges det 33,759 millioner kroner til Norges forskningsråd til forskning innen psykisk helse til disse programmene.

FORSKNINGSINSTITUTTER OG -SENTRER

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA)

Utdannings- og forskningsdepartementet

NOVA (Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring) ble etablert i 1996, ved en sammenslåing av Barnevernets utviklingssenter, Institutt for sosialforskning, Norsk gerontologisk institutt og forskningsprogrammet Ungforsk. NOVA skal drive forskning og utviklingsarbeid som kan bidra til økt kunnskap om sosiale forhold og endringsprosesser. Instituttet skal fokusere på problemstillinger om livsløp, levekår og livskvalitet, samt velferdssamfunnets tiltak og tjenester. NOVA mottar basisbevilgning fra Utdannings- og forskningsdepartementet. I tillegg finansieres virksomheten ved oppdrag for offentlige og private oppdragsgivere.

Instituttet har et særlig ansvar for bl.a. å drive forskning om familie, barne- og ungdomsvern og barn og unge og deres oppvekstvilkår. NOVA har i dag to instituttprogrammer:

- Generell barneforskning (2002–2006)
- Sosialhjelp og fattigdom (2003–2006)

I tillegg har instituttet planlagt to nye programmer med iverksetting fra 2005.

Mer informasjon

<http://www.nova.no>

Norsk senter for barneforskning (NOSEB)

Norsk senter for barneforskning (NOSEB) er et nasjonalt, tverrfaglig senter som gjennom grunnforskning og annen langsiktig forskning, herunder anvendt forskning, har som formål å øke innsikten i barns aktiviteter og vilkår under oppveksten. Senteret startet sin virksomhet i 1982, og mottar støtte fra Norges forskningsråd. NOSEB er organisert under Norges teknisk-naturvitenskapelig universitet (NTNU) og Stiftelsen allmennvitenskapelig forskning (Allforsk).

Mer informasjon

<http://www.svt.ntnu.no/noseb>

Norsk senter for studier av problematferd og innovativ praksis

Barne- og familiedepartementet,
Utdannings- og forskningsdepartementet,
Arbeids- og sosialdepartementet,
Helse- og omsorgsdepartementet og
Justisdepartementet

Departementene samarbeider for å forebygge, redusere og behandle problematferd blant barn og unge. Det er utviklet en rekke metoder og programmer rettet mot ulike typer av problematferd. I denne situasjonen er det viktig å utvikle forskningsbasert kompetanse for å bistå praksisfeltet med å plukke ut og implementere de beste metodene. I Norge har det til nå ikke vært noe samlet miljø som har hatt ansvar for forskning om problematferd blant barn og unge. Det er bakgrunnen for opprettelsen av det nye senteret knyttet til Universitetet i Oslo.

Senteret er etablert på fundamentet av et femårig forsknings- og undervisningsprosjekt om barn og unge med alvorlige atferdsproblemer ved Psykologisk institutt, Universitetet i Oslo (1998–2003). Det skal drive studier av hvordan problematferd oppstår og problemenes omfang, utvikling av metoder og teori for forebygging av problematferd og metoder for å hjelpe/behandle problematferd, og vitenskapelig evaluering av slike metoder. Det er et siktemål å etablere et nettverk mellom universiteter, høyskoler og kompetansesentre for å utvikle kompetanse. En viktig oppgave blir dermed å bygge et nasjonalt nettverk for forskning og metodeutvikling på dette feltet.

Senteret deltar også i Utdanningsdirektoratets faglige nettverk om problematferd og samarbeider med direktoratet om forebygging og håndtering av problematferd gjennom nettstedet for lærings- og oppvekstmiljøet.

Mer informasjon

<http://www.atferd.uio.no>

Samarbeidspartnere: Universitetet i Oslo, Utdanningsdirektoratet og Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet.

Kapittel 8

Utviklingssentrene i barnevernet

Barne- og familiedepartementet

Barne- og familiedepartementet vil i 2005 fortsatt yte driftstilskudd til tre regionale utviklingssentrene i barnevernet i Bergen, Trondheim og Tromsø. Utviklingssentrene driver forskning, forsøks- og utviklingsarbeid, gir råd og veiledning i prosjektarbeid og formidler kontakter overfor aktuelle brukergrupper i sine regioner. I samarbeid med andre berørte departementer vil Barne- og familiedepartementet stimulere til fortsatt og utvidet samarbeid mellom regionale kompetansesentra innen ulike fagområder.

Mer informasjon

- Barnevernets utviklingssenter i Nord-Norge:
<http://bvunn.no>
- Barnevernets utviklingssenter på Vestlandet:
<http://uib.no/psyfa/bvu/>
- Barnevernets utviklingssenter i Midt-Norge:
<http://bus.allforsk.ntnu.no>

Regionsentre for barn og unge for barn og unges psykiske helse

Helse- og omsorgsdepartementet

Regionsentrenes oppgaver er å bidra til å utvikle, kvalitetssikre og forvalte vitenskapelig og praksisnær tverrfaglig kunnskap og kompetanse innen alle sentrale områder i arbeid med barn og unges psykiske helse, samt bidra til at slik kompetanse er tilgjengelig. Sentrene skal bidra til økt rekruttering av personell til psykisk helsevern, styrke psykisk helsearbeid for barn og unge i kommunene og bidra til å styrke andre fagfelt av betydning for barn og unges psykiske helse. Det vektlegges samarbeid med andre kompetansemiljøer som arbeider med barn og unge slik som skole, barnevern, rus og andre forskningsmiljøer. Sentrene er evaluert (2004). Sentrene skal styrkes i forhold til forskning og kompetanseutvikling om forebygging og for å ivareta tiltak i Strategiplanen for barn og unge. Evalueringresultatene vurderes og følges opp. Det skal vurderes å etablere et eget senter i helseregion Sør, jf Stortingsmelding nr.16 (2002–2003) Resept for et sunnere Norge. Det etableres en forebyggingsenhet ved regionsenteret i Tromsø.

De regionale kompetansesentrene for rusmiddelspørsmål

Helse- og omsorgsdepartementet og Arbeids- og sosialdepartementet

Formål

Kompetansesentrene tilbyr etterutdanning i rusmiddelproblematikk for helse- og sosialpersonell i kommunene, metode- og materiellutvikling og videreutvikling av annenlinjetjenestens spesialiserte tilbud, samt veiledning av skoleverket i rusmiddelundervisning og andre holdningsskapende tiltak. Sentrene har i tillegg som oppgave å utvikle kompetanse på forebyggingsområdet og stimulere utvikling av nye forebyggingstiltak.

Om de regionale kompetansesentrene for rusmiddelspørsmål

De regionale kompetansesentrene ved henholdsvis Nordlandsklinikken, Vestmo behandlingssenter, Stiftelsen Bergensklinikken, Rogaland A-senter, Borgestadklinikken, Rusmiddelavdelingen ved Sanderud sykehus og kompetansesenteret i Oslo, er alle knyttet sammen i et Norgesnett. De mottar tilskudd til drift og kommunale forebyggingstiltak fra Sosial- og helsedirektoratet. Kompetansesentrene har ulike spisskompetanseområder:

Region Midt-Norge:

Midt-Norsk kompetansesenter for rusfaget: Yngre rusmiddelmissbrukere.

Region Vest:

Rogaland A-senter: Rusmiddelproblematikk i familier med barn i skolealder. Rus i arbeidslivet. Stiftelsen Bergensklinikken: Kvinner og rus/kvinnelige rusmiddelmissbrukere.

Region Nord:

Nordlandsklinikken: Gruppeterapi i arbeidet med misbrukere.

Region Øst:

Sanderud sykehus: Dobbeldiagnoseproblematikk og spilleavhengighet

Region Oslo:

Kompetansesenter rus, Oslo: Nye misbruksmønstre blant ungdom.

Region Sør:

Borgestadklinikken: Gravide rusmiddelmissbrukere og familier med barn.

Statens institutt for rusmiddelforskning

Arbeids- og sosialdepartementet

Statens institutt for rusmiddelforskning, SIRUS, foretar årlige spørreskjemaundersøkelser om bruk av rusmidler blant ungdom i alderen 15–20 år. Resultater fra undersøkelsene blir presentert i rapporter om ungdom og rusmidler, seneste rapport forelå i 2003 (Astrid Skretting, Ungdom og rusmidler). Rapporten finnes på: <http://www.forebygging.no>. SIRUS er også det nasjonale kontaktorganet for innrapportering av data til Det europeiske overvåkningssenteret for narkotika og narkotikamisbruk.

MOM. MALVIN

Kortversjon av FNs konvensjon om barnets rettigheter

1. **ALDER 18 ÅR** Alle under 18 år er barn, dersom ikke en tidligere alder er lovfestet av staten.
2. **INGEN DISKRIMINERING** Konvensjonens rettigheter gjelder for alle barn uten forskjellsbehandling og uten hensyn til barnet og dets foreldres rase, farge, kjønn, språk, religion, opprinnelse, eiendom, funksjonshemming eller oppfatninger. Staten skal sørge for at ingen diskrimineres.
3. **TIL BARNETS BESTE** Ved alle handlinger som angår barn som foretas av myndigheter og organisasjoner skal barnets beste være et grunnleggende hensyn. Staten skal sikre at de institusjoner og tjenester som har ansvaret for omsorgen eller beskyttelsen av barn, har den standard som er fastsatt, særlig med hensyn til sikkerhet, helse, personalets antall og kvalifikasjoner samt kvalifisert tilsyn.
4. **STATENS ANSVAR** Det er statens ansvar å sette barnerettighetene ut i livet.
5. **FORELDREANSVARET** Staten skal respektere de rettigheter og plikter foreldrene og andre foresatte har for å gi barnet veiledning og støtte slik at barnet skal kunne utøve konvensjonens rettigheter.
6. **RETT TIL LIV** Staten plikter så langt som mulig å sørge for at barn overlever og får utvikle seg.
7. **NAVN OG STATSBOGERSKAP** Barnet har, umiddelbart etter fødselen, rett til navn og nasjonalitet, og så langt det er mulig, å kjenne til sine foreldre og få omsorg av dem.
8. **IDENTITET** Staten skal respektere barnets rett til å bevare sin identitet, herunder nasjonalitet, navn og familieforhold. Dersom et barn ulovlig blir fratatt slik identitet skal staten hurtig bistå med gjenoppretelse.
9. **HOLDE FAMILIEN SAMMEN** Barnet skal ikke atskilles fra sine foreldre mot sin vilje, unntatt når dette er nødvendig av hensyn til barnets beste.
10. **GJENFORENE FAMILIEN** Søknader om familiegjenforening over landegrensler skal behandles på en positiv, human og rask måte. Barnet har rett til regelmessig kontakt med begge foreldre.
11. **ULOVLIG BORTFØRING OG TILBAKEHOLD** Staten skal bekjempe at barn blir tatt ulovlig ut av et land eller hindret fra å vende tilbake, og skal inngå avtaler med andre land for å få til dette.
12. **Å SI SIN MENING OG BLI HØRT** Barnet har rett til å si sin mening i alt som vedrører det og barnets meninger skal tillegges vekt.
13. **FÅ OG GI INFORMASJON** Barnet har rett til ytringsfrihet, til å søke, motta og meddele opplysninger og ideer av alle slag og på alle måter.
14. **TANKE-, SAMVITTIGHETS- OG RELIGIONSFRIFRIHET** Barnet har rett til tanke-, samvittighets- og religionsfrihet. Staten skal respektere foreldrenes rett og plikter til å opplyse barnet om hans eller hennes rettigheter i slike spørsmål.
15. **ORGANISASJONSFRIFRIHET** Barnet har rett til organisasjons- og forsamlingsfrihet.
16. **RETT TIL PRIVATLIV** Barnet skal ikke utsettes for vilkårlig eller ulovlig innblanding i sitt privatliv, i familien, i hjemmet eller i korrespondansen sin. Det skal beskyttes mot ulovlig angrep mot ære og omdømme.
17. **MASSEMEDIA** Staten skal sikre barn tilgang til informasjon fra et mangfold av nasjonale og internasjonale kilder. Staten skal oppmuntre massemedia og forleggere til å spre informasjon som skaper forståelse, kunnskap sosiale ferdigheter og velvære, til å lage eget barnestoff, også for minoritetsbarn. Staten skal beskytte barna mot skadelig informasjon.

Vedlegg

18. **FORELDREANSVARET** Begge foreldrene har et hovedansvar for barnets omsorg og utvikling etter hva som er best for barnet. Staten skal gi støtte og sikre utvikling av institusjoner, tjenester og tiltak for omsorg for barn, herunder også tatt hensyn til utearbeidende foreldre.
19. **BESKYTTELSE MOT MISBRUK** Staten skal beskytte barnet mot fysisk eller psykisk mishandling, forsømmelse eller utnyttelse fra foreldre og andre omsorgspersoner.
20. **BARN UTEN OMSORG FRA FAMILIEN** Barn som er uten familiemiljø, har særlig rett på beskyttelse og omsorg, for eksempel ved plassering i fosterhjem, eller om nødvendig, ved egnet institusjon eller ved adopsjon.
21. **ADOPSJON** Nasjonal og internasjonal adopsjon skal bare finne sted i samsvar med loven, og skal være autorisert av myndighetene. Adopsjon utenlands skal ikke resultere i urettmessig økonomisk fortjeneste, og bør betraktes som et alternativ til omsorgstiltak i barnets opprinnelsesland.
22. **FLYKTNINGEBARN** Barn som søker flyktningestatus eller som anses som flyktninger, skal få behørig beskyttelse og humanitær hjelp. Staten skal i samarbeid med internasjonale organer hjelpe et barn som er alene til å bli gjenforent med sine foreldre.
23. **FUNKSJONSHEMMEDE BARN** Psykisk og fysisk funksjonshemmede barn har rett til å leve et fullverdig og anstendig liv under forhold som sikrer dets verdighet, fremmer selvtilitt, og letter barnets aktive deltakelse i samfunnet. Et funksjonshemmet barn har rett til særskilt omsorg. Barnet skal få undervisning, opplæring, helsetjenester, rehabiliteringstjenester, forberedelse til arbeidslivet og rekreasjonsmuligheter for å oppnå best mulig integrering og individuell utvikling. Staten skal samarbeide med andre land om dette, og ta spesielt hensyn til utviklingslandenes behov.
24. **HELSE** Barnet har rett til å få den best mulige medisinske behandling og hjelp til å komme seg etter sykdom. Staten skal arbeide for å redusere spedbarns- og barnedødelighet, sikre at alle barn får nødvendig legehjelp, gi god helsemessig omsorg til mødre etter fødselen, bekjempe sykdom og gi orientering og utdanning om helse og riktig ernæring. Staten skal også avskaffe helsefarlige tradisjoner, samarbeide med andre land og særlig ta hensyn til utviklingslandenes behov.
25. **BARN UNDER OFFENTLIG OMSORG** Barn plassert i omsorgstiltak utenfor familiemiljøet har krav på periodisk vurdering av behandlingen og oppholdet der.
26. **SOSIALTJENESTER** Staten skal sikre at barnet får den sosiale hjelpen og den økonomiske støtten det har krav på etter landets lover.
27. **LEVESTANDARD** Barnet har rett til en levestandard som er tilstrekkelig på alle områder. Foreldrene, eller andre som har ansvar for barnet, har det grunnleggende ansvaret for å sikre de levevilkår som er nødvendig for barnets utvikling. Staten har plikt til å støtte de foresatte.
28. **UTDANNING** Barnet har rett til utdanning. Staten skal gjøre grunnskoleutdanningen gratis og obligatorisk og gjøre ulike former for videregående utdanning tilgjengelig for alle barn, og sette i verk tiltak for å redusere tallet på de som ikke fullfører skolegangen. Disiplin i skolen skal utøves på en måte som er forenlig med barnets menneskeverd. Staten skal også fremme internasjonalt samarbeid om utdanning, og særlig ta hensyn til utviklingslandenes behov.
29. **MÅLET MED UTDANNING** Utdanningen skal fremme utvikling av barnets personlighet, og teoretiske og praktiske ferdigheter. Den skal skape respekt for menneskerettighetene og fremme holdninger om fred, toleranse, og vennskap mellom folk. Utdanningen skal skape respekt for naturen, og for barnets egen og andres kultur.
30. **MINORITETER OG URBEBOLKNING** Barn som tilhører en minoritet eller urbefolkningen, har rett til sammen med andre i sin gruppe, å leve i pakt med sin kultur, religion og eget språk.
31. **LEK OG FRITID** Barnet har rett til hvile, fritid og lek, og til å delta i kunst og kulturliv.
32. **BARNEARBEID** Barnet har rett til å bli beskyttet mot økonomisk utnyttning i arbeid, og mot å utføre arbeid som kan svekke utdannings- eller utviklingsmulighetene.
33. **NARKOTIKA** Barnet har rett til å bli beskyttet mot ulovlig bruk, omsetning og produksjon av narkotiske stoffer.

Vedlegg

34. SEKSUELL UTNYTTING Barnet har rett til beskyttelse mot alle former for seksuell utnyttelse og misbruk. For å verne barn mot slik utnyttning skal staten sette i verk alle nødvendige tiltak, nasjonalt og internasjonalt.
35. BORTFØRING, PROSTITUSJON OG SALG Staten har plikt til å gjennomføre nasjonale og internasjonale tiltak for å hindre kidnapping, bortføring eller salg av barn til ethvert formål og i enhver form.
36. ANNEN UTNYTTING Staten har plikt til å beskytte barnet mot alle former for utnyttelse som på noen måte kan være til skade for barnets ve og vel.
37. FENGSEL, DØDSSTRAFF OG TORTUR Barn skal ikke utsettes for tortur eller annen umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff. Dødsstraff eller fengsel på livstid uten mulighet for løslatelse er ikke tillatt hvis forbrytelsen ble utført før fylte 18 år. Barn som er i fengsel, skal holdes atskilt fra voksne, om ikke det motsatte anses å være best for barnet. Fengsling skal bare benyttes som en siste utvei og for et kortest mulig tidsrom. Pågripelse og fengsling skal skje på lovlig måte, og barnet har rett til juridisk og annen egnet bistand og til å få en rask og uavhengig overprøving av sin sak.
38. BARN I KRIG Staten skal sette i verk tiltak for å hindre at barn som ikke er fylt 15 år, tar direkte del i krigføring.
39. REHABILITERING OG REINTEGRERING Staten er forpliktet til å iverksette alle hensiktsmessige tiltak for å sikre rehabilitering og sosial reintegrering av barn som er offer for misbruk, utnyttelse, forømmelse, tortur, væpnede konflikter eller annen umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff.
40. BEHANDLING I SAKER OM STRAFF Barn som er anklaget eller dømt for straffbare handlinger har rett til en behandling som fremmer dets følelse av verdighet og egenverd og styrker dets respekt for menneskerettighetene. Målet er at barnet påtar seg en konstruktiv rolle i samfunnet. Staten skal fastsette en kriminell lavalder. Det skal være mulighet til å få overprøvet en straffedom av en høyere myndighet eller domstol. Barnet skal få gratis bistand av tolk hvis barnet ikke snakker det språket som blir brukt.
41. NÅR ANDRE LOVER ER BEDRE Hvis annen nasjonal lovgivning eller folkeretten sikrer barnet bedre enn med denne konvensjonen, gjelder disse lovene, og ikke konvensjonen.
42. KJENNSKAP TIL KONVENSJONEN SKAL SPRES Staten er forpliktet til å gjøre konvensjonens innhold kjent for barn og voksne.

Fullstendig konvensjonstekst finnes på <http://www.dep.no/bfd/>